

Κωνσταντίνου Μ. Παπαδάκη

Η ΙΕΡΑ ΣΤΑΥΡΟΠΗΓΙΑΚΗ ΜΟΝΗ ΤΗΣ ΑΓΙΑΣ ΤΡΙΑΔΟΣ
(ΑΓΙΟΥ ΔΙΟΝΥΣΙΟΥ ΟΛΥΜΠΟΥ)
ΙΣΤΟΡΙΚΗ ΠΡΟΣΕΓΓΙΣΗ

Ρέθυμνο 1999

ΠΡΟΛΟΓΟΣ

Το 1990 επισκεφτήκαμε για πρώτη φορά τη Μονή του Αγίου Διονυσίου του εν Ολύμπω. Για την ακρίβεια επισκεφτήκαμε το μέτοχι Σκάλα, που βρίσκεται λίγο έξω από το Λιτόχωρο. Στο μέτοχι αυτό στεγάζεται η Αδελφότητα μετά την ολοκληρωτική καταστροφή που επέφερε η Ναζιστική λαίλαπα την άνοιξη του 1943. Κατά την πρώτη μας επίσκεψη εντοπίσαμε στο σκευοφυλάκιο και τη βιβλιοθήκη της Μονής δεσμίδες χειρογράφων και εντύπων βιβλίων καθώς και εγγράφων, που αποτελούσαν υπολείμματα της βιβλιοθήκης και του αρχείου της. Σε συνεργασία με τον ερευνητή του Πατριαρχικού Ιδρύματος Πατερικών Μελετών κ. Ευθύμιο Λίτσα αρχίσαμε το έργο της καταλογογράφησης των χειρογράφων.

Το ενδιαφέρον μου για το πολύτιμο αυτό υλικό οδήγησε πολλές φορές τα βήματά μου στο Μοναστήρι. Ο γέροντας και οι μοναχοί με δέχτηκαν με το φιλόξενο πνεύμα που χαρακτηρίζει τα μοναστήρια μας. Άνοιξαν πρόθυμα τους χώρους που φυλάσσονται τα χειρόγραφα και τα έγγραφα της Μονής και πρόσφεραν κάθε είδους διευκόλυνση στο έργο μας. Από τα πρώτα βήματα της έρευνας μας στάθηκε πολύτιμη η σχετική με τη Μονή βιβλιογραφία που πρόθυμα που πρόσφερε ο καθ. Απόστολος Γλαβίνας.

ΣΥΝΤΜΗΣΕΙΣ

αι. =	αιώνας
αρ. =	αριθμός
εκδ. =	έκδοση
ετ. =	έτος
κεφ. =	κεφάλαιο -α
κώδ.	κώδικας
κ.εξ. =	και εξής
πιν. =	πίνακας
σ. =	σελίδα -ες
στιχ. =	στίχος -οι
τ. =	τόμος -οι
φ. =	φύλλο -α
φακ. =	φάκελος -οι
χφ. =	χειρόγραφο -α
χ.τ.ε. =	χωρίς τόπο έκδοσης
χ.χ.ε. =	χωρίς χρόνο έκδοσης

ΣΥΝΤΟΜΟΓΡΑΦΙΕΣ

Α΄ ΠΗΓΕΣ

Α.Μ.Ο.Δ. ΑΡΧΕΙΟ ΜΟΝΗΣ ΟΣΙΟΥ ΔΙΟΝΥΣΙΟΥ

Κώδ.1 = Κώδικας αλληλογραφίας της Μονής (1859-1910).

Κώδ.2 = Κτηματολόγιο, Μοναχολόγιο κ.ά. (1902-1935).

Κώδ.3 = Λογιστικό βιβλίο (1906-1915).

Κώδ.4 = Βιβλίο επισκεπτών της Μονής (1936 κ.εξ.).

Β.Μ.Ο.Δ. ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ ΜΟΝΗΣ ΟΣΙΟΥ ΔΙΟΝΥΣΙΟΥ

Χφ.1-20 = Χειρόγραφα που βρίσκονται στη Βιβλιοθήκη της Μονής.

Έντυπα = Έντυπα βιβλία που βρίσκονται στη Βιβλιοθήκη της Μονής.

Α.Μ.Θ. = Αρχείο Μητροπόλεως Θεσσαλονίκης, φάκ. Δ΄ 2 ζ΄.

Γ.Α.Κ. = Γενικά Αρχεία του Κράτους, Μοναστηριακά, φάκ. 628.

Ε.Β.Ε. = Εθνική Βιβλιοθήκη της Ελλάδος, Αρχείο Α, έγγραφα 6441-6442.

Μ.Π.Τ. = Μετόχι Παναγίου Τάφου (Κωνσταντινουπόλεως).

Β΄ ΔΗΜΟΣΙΕΥΜΕΝΕΣ ΠΗΓΕΣ ΚΑΙ ΒΟΗΘΗΜΑΤΑ¹

Αγγελομάτη, Κριτίας = Ελένης-Νίκης Αγγελομάτη-Τσουγκαράκη, «Νικόλαος Κριτίας βιογραφικά και εργογραφικά», *Μεσαιωνικά και Νέα Ελληνικά*, 2 (1986) 197-304.

Αγγελόπουλου Αθ., Νεώτερα στοιχεία από τις έρευνες του προγράμματος των επισκοπών του Ολύμπου, Ε΄ Συνέδριο *Ο Όλυμπος στους αιώνες*, Ελασσόνα 1994 23-27.

Αθανασόπουλου Αθ., «Μεθόδιος ο λόγιος Ιερομόναχος από την Αγία της Μονής Αγίου Διονυσίου Ολύμπου». Πρόγραμμα συνεδρίου για την Αγία 1993 (υπό εκτύπωση).

Αθηναγόρα, Η βιβλιοθήκη = Μ. Πρωτοσυγκέλου Αθηναγόρα, «Η Βιβλιοθήκη της Πατριαρχικής και Σταυροπηγιακής Μονής του Αγίου Διονυσίου του εν Ολύμπω», *Ο Νέος Ποιμήν*, 1 (1919) 652-659 και 739-746.

Αθηναγόρα, Η βιβλιοθήκη 2 = Μ. Πρωτοσυγκέλου Αθηναγόρα, «Η Βιβλιοθήκη της Πατριαρχικής και Σταυροπηγιακής Μονής του Αγίου Διονυσίου του εν Ολύμπω (Συμπλήρωσις)», *Ο Νέος Ποιμήν*, 2 (1920) 23-25.

Αθηναγόρα, Η εν Ολύμπω = Μ. Πρωτοσυγκέλου Αθηναγόρα, «Η εν Ολύμπω Ιερά Σταυροπηγιακή Μονή του Οσίου Διονυσίου», *Γρηγ. Παλ.* 4 (1920) 10-28.

¹ Συντομογραφούνται μόνον τα λήμματα που χρησιμοποιούνται συχνά στην παρούσα μελέτη.

- Αθηναγόρα, Συμπληρωματικά = Παραμυθίας Αθηναγόρα, «Περί της εν Ολύμπω Ι. Μονής του Αγίου Διονυσίου. Συμπληρωματικά», *Γρηγ. Παλ.* 10 (1926) 580.
- Αθηναγόρα, Οι επισκοπικοί = Παραμυθίας, Φιλιατών και Γηρομερίου Αθηναγόρα, «Οι επισκοπικοί κατάλογοι και αι δυσχέρειαι προς καταρτισμόν αυτών», *Γρηγ. Παλ.* 14 (1930) 468-471.
- Αλεβιζόπουλου, Η Φιλελληνική = Αντώνιου Γ. Αλεβιζόπουλου, *Η Φιλελληνική κίνησις και αι πρώται εν Γερμανία Ελληνικαί κοινότητες*, Αθήνα 1979.
- Αναγνωστόπουλου Παναγιώτη Ν., *Η Αρχαία Ολυμπική Πιερία*, Θεσσαλονίκη 1971.
- Αναστασίου Ι., *Βιβλιογραφία Επισκοπικών καταλόγων*, Θεσσαλονίκη 1979.
- Βακαλόπουλου Αποστόλου, *Ιστορία του νέου Ελληνισμού ΒΙ Τουρκοκρατία 1453-1669. Οι ιστορικές βάσεις της νεοελληνικής κοινωνίας και οικονομίας*, Θεσσαλονίκη 1963.
- Βακαλόπουλου Αποστόλου, *Ιστορία της Μακεδονίας 1354-1833*, Θεσσαλονίκη 1969.
- Βακαλόπουλου Αποστόλου, «Ο Μέγας Πέτρος και οι Έλληνες κατά τα τέλη του 17. και τις αρχές του 18. αι.», *Ε.Ε.Φ.Σ.Π.Θ.*, 11 (1971) 247-259.
- Βακαλόπουλου Αποστόλου, *Τα κάστρα του Πλαταμώνα και της Ωριάς Τεμπών και ο Τεκές του Χασάν Μπαμπά*, Θεσσαλονίκη 1972.
- Βακαλόπουλου Αποστόλου, *Ιστορία του νέου Ελληνισμού Δ' Τουρκοκρατία 1669-1812. Η οικονομική άνοδος και ο φωτισμός του γένους*, Θεσσαλονίκη 1973.
- Βακαλόπουλου Αποστόλου, *Η Μακεδονία κατά τους νεωτέρους χρόνους. Από το 1430 ως το 1821. Καταπίεση και αντίσταση. Ιστορικοί ελληνικοί χώροι. Μακεδονία 4000 χρόνια ελληνικής ιστορίας*, Αθήνα 1982.
- Βακαλόπουλου, Ιστορία Η' = Αποστόλου Βακαλόπουλου, *Ιστορία του νέου Ελληνισμού Η Η μεγάλη Ελληνική επανάσταση 1821-1829*, Θεσσαλονίκη 1988.
- Βακαλόπουλου Κωνσταντίνου Α., *Νεοελληνική Ιστορία (1204-1940)*, Θεσσαλονίκη 1990.
- Βαρδάκα, Περιγραφή = Παρθενίου Βαρδάκα, *Περιγραφή κυρίως εννέα ετών τουρκοκρατίας της περιφέρειας της επισκοπής Κίτρους από του 1903-1912*, Αθήνα 1918.
- Βαρνάβα Κίτρους, «Κίτρους Μητρόπολις», *Θρησκευτική και Ηθική Εγκυκλοπαιδεία*, τ. 7, στ. 598-604.
- Βασδραβέλλη, Έγγραφα = Ι. Κ. Βασδραβέλλη, «Έγγραφα και άλλα σχετικά προς τον Μακεδονικόν αγώνα εκ Βεροίας», *Μακεδονικά*, 5 (1961-63) 458-464.
- Βασδραβέλλη, Οι Μακεδόνες = Ι. Κ. Βασδραβέλλη, *Οι Μακεδόνες κατά την επανάστασιν του 1821*, Θεσσαλονίκη 1967.

- Βασδραβέλλη, Ο αγώνας = Ι. Κ. Βασδραβέλλη, *Ο αγώνας του 1821 στη Μακεδονία*, Θεσσαλονίκη 1969.
- Γεδεών Μανουήλ, *Βυζαντινόν Εορτολόγιον*, Κωνσταντινούπολις 1899.
- Γεδεών Μανουήλ, *Πατριαρχικοί Πίνακες*, Κωνσταντινούπολη 1890.
- Μ. Ι.Γ(εδεών), « Πράξις του Μεθοδίου Βεροίας », *Εκκλησιαστική Αλήθεια*, 38 (1918) 229-231.
- Γενναδίου, Η Ιερά = Γενναδίου Μητροπολίτη Θεσσαλονίκης, « Η Ιερά Πατριαρχική και Σταυροπηγιακή Μονή του Αγίου Διονυσίου του εν Ολύμπω », *Γρηγ. Παλ.*, 1 (1917) 515-528, 545-560 και 593-604.
- Γενναδίου, Η Ιερά 2 = Γενναδίου Μητροπολίτη Θεσσαλονίκης, « Η Ιερά Πατριαρχική και Σταυροπηγιακή Μονή του Αγίου Διονυσίου του εν Ολύμπω », *Γρηγ. Παλ.*, 2 (1918) 54-59.
- Γκίνη - Μέξα = Δημητρίου Σ. Γκίνη και Βαλερίου Γ. Μέξα (†1937) *Ελληνική Βιβλιογραφία 1800-1863*, τ. 1-3, Αθήνα 1939, 1941, 1957.
- Γλαβίνα, Ο Άγιος = Αποστόλου Αθ. Γλαβίνα, *Ο Άγιος Διονύσιος ο εν τω Ολύμπω*, Ε.Ε.Θ.Σ.Π.Θ., παράρτημα αρ. 30 του 26 τόμου, 1981.
- Γλαβίνα, Η εν Ολύμπω = Αποστόλου Αθ. Γλαβίνα, « Η εν Ολύμπω Ιερά Πατριαρχική και Σταυροπηγιακή Μονή του Αγίου Διονυσίου κατά το δεύτερον ήμισυ του ΙΗ' αιώνας », *Ε.Ε.Θ.Σ.Π.Θ.*, 26 (1981) 175-201.
- Γλαβίνα, Ανέκδοτος = Αποστόλου Αθ. Γλαβίνα, « Ανέκδοτος βίος του Αγίου Διονυσίου ιδρυτή της Ιεράς Μονής Αγίας Τριάδος Ολύμπου », *Γρηγ. Παλ.* 66 (1983) 18-30.
- Γλαβίνα Αποστόλου, *Το μοναστήρι της Αγίας Αναστασίας της Φαρμακολύτριαις* Ε.Ε.Θ.Σ.Π.Θ., παράρτημα 33 του 26 τόμου (1983).
- Γλαβίνα, Σκιαγραφία = Αποστόλου Αθ. Γλαβίνα, « Ο Άγιος Διονύσιος ο Ολυμπίτης Σκιαγραφία του βίου, της δράσης και της προσωπικότητάς του », *Ε.Ε.Θ.Σ.Π.Θ.*, 27 (1982) 131-143.
- Γλαβίνα Αποστόλου, Ανέκδοτα κείμενα για το Μοναστήρι του Τιμίου Προδρόμου (Σκήτη) Βεροίας από τον κώδικα 66 των Βλατάδων. *Ε.Ε.Θ.Σ.Π.Θ.*, 1 (1990) 23-36.
- Γλαβίνα Αποστόλου, « Στις Πλαγιές του Ολύμπου, Η σημαντική ασκητική μορφή του Αγίου Διονυσίου, κτίτορος της Μονής της Αγίας Τριάδος ». *Καθημερινή, Επτά Ημέρες* 14/Απριλίου/1996 σ. 18-19.
- Γρηγ. Παλ.* = *Γρηγόριος ο Παλαμάς*.
- Δελικάνη Καλλινίκου, *Περιγραφικός κατάλογος των εν τοις κώδιξι του Πατριαρχικού αρχειοφυλακείου σωζομένων επισήμων εκκλησιαστικών εγγράφων περί των εν Αθω μονών (1630-1863)*, Κωνσταντινούπολις 1902.
- Δευτεραίου Αγγ. Ν., « Έκθεσις λαογραφικής ερεύνης εις περιοχάς Ν. Κοζάνης », *Ε.Κ.Ε.Ε.Λ.*, 18-19 (1965-1966) 247-261.
- Δευτεραίου Αγγ. Ν., « Έκθεσις λαογραφικής ερεύνης εις το Σισάνιον-Κοζάνης », *Ε.Κ.Ε.Ε.Λ.*, 20-21 (1967-1968) 379-391.

- Δευτεραίου Αγγ. Ν., «Λαϊκαί παραδόσεις περί του Οσίου Νικάνορος εκ Δυτικής Μακεδονίας», *Β Συμπόσιο Λαογραφίας του Βορειοελλαδικού Χώρου (Ηπειρος - Μακεδονία - Θράκη)*, Κομοτηνή 1975, σ. 57-73.
- Δημητρακόπουλου Ανδρόνικου, *Προσθήκαι και διορθώσεις εις την Νεοελληνικήν Φιλολογίαν Κωνσταντίνου Σάθα*, Λειψία 1871.
- Δημητρακόπουλου Φώτιου, «Συμβολή εις τους καταλόγους ελληνικών κωδικογράφων», *Ε.Ε.Β.Σ.*, 45 (1981-1982) 263-312.
- Δ.Ι.Ο. «Η Πιερία», *Μακεδονικόν Ημερολόγιον*, 1 (1908) 81-93.
- Δυοβουνιώτου, Ζυγομαλάς = Κ. Ι. Δυοβουνιώτου, «Θεοδόσιος Ζυγομαλάς», *Θεολογία*, 1 (1923) 18-40 και 141-266.
- Ε.Ε.Β.Σ. = Επετηρίς Εταιρείας Βυζαντινών Σπουδών.*
- Ε.Ε.Θ.Σ.Π.Θ. = Επιστημονική Επετηρίς Θεολογικής Σχολής Αριστοτέλειου Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης.*
- Ε.Κ.Ε.Ε.Α. = Επετηρίς του Κέντρου Ερεύνης της Ελληνικής Λαογραφίας.*
- Ευαγγελίδου, *Η Παιδεία* = Τρύφωνος Ευαγγελίδου, *Η Παιδεία επί Τουρκοκρατίας*, Αθήνα 1936.
- Ευστρατιάδου, Αγιορειτικών = πρ. Α. Σωφρονίου, «Αγιορειτικών κωδίκων σημειώματα Α' της Λαύρας του αγίου Αθανασίου», *Γρηγ. Παλ.*, 1 (1917) 466.
- Ευστρατιάδου, Η κάρα = πρ. Α. Σωφρονίου, «Η ιερά κάρα του Αγίου Διονυσίου του εν Ολύμπω», *Γρηγ. Παλ.*, 2 (1918) 264-267.
- Ευστρατιάδου, Ο Καμπανίας = Σωφρονίου Ευστρατιάδου, «Ο Καμπανίας Θεόφιλος», *Ηπειρωτικά Χρονικά*, 2 (1927) 54-97 και 245-268.
- Ζαβίρα, Νέα Ελλάς = Γεώργιου Ιωαν. Ζαβίρα, *Νέα Ελλάς ή Ελληνικόν Θέατρον*. [Ανατύπωσις Α' εκδόσεως 1872] επιμέλεια Τάσου Γριτσόπουλου, Αθήνα 1972.
- Ζαχαριάδου Ελισάβετ, *Δέκα Τουρκικά έγγραφα για την Μεγάλη Εκκλησία (1483-1567)*, Αθήνα 1996,
- Ζαχαρόπουλου Νίκου, *Γρηγόριος Ε Σαφής έκφρασις της εκκλησιαστικής πολιτικής επί τουρκοκρατίας*, Θεσσαλονίκη 1974.
- Ζαχαρόπουλου Νίκου, *Η Πνευματική κίνηση του ΙΗ' αιώνα στον ελληνικό χώρο μέσα από τη χειρόγραφη παράδοση. (Εκδοση ανέκδοτων λυτών χειρογράφων)*, Ε.Ε.Θ.Σ.Π.Θ., παράρτημα αρ. 39 του 27 τόμου, 1984.
- Ζαχαρόπουλου Νίκου, «Βιβλιόφιλοι και βιβλιοθήκες στον ελληνικό χώρο. Ο μέγας λογοθέτης Σταυράκης Αριστάρχης και η τύχη της βιβλιοθήκης του». *Αφιέρωμα στον Ι. Αναστασίου Ε.Ε.Θ.Σ.Π.Θ.*, (1992) 199-207.
- Ζερλέντη, Αναγραφή = Περικλή Γ. Ζερλέντη, «Αναγραφή των επικυρωτικών γραμμάτων των πατριαρχικών σταυροπηγιακών μοναστηρίων της πρώτης πατριαρχείας Γρηγορίου του από Σμύρνης έτεσι 1797-1798», *Ο Νέος Ποιμήν*, 2 (1920) 239-266.

Ζησιού Κωνσταντίνου), «Ιστορικά κειμήλια. Αναμνήσεις μεγάλης εποχής», *Εστία*, 13 (1882) 194-196.

Ζησιού Κωνσταντίνου, *Νικοτσάρας*, Αθήνα 1889.

(Ζησιού Κωνσταντίνου), «Κλέφται και καταδρομείς Όλυμπος», *Τα Πάτρια*, έτος Δ', αρ. φύλ. 8, (8 Μαΐου 1905).

Ζησιού Κωνσταντίνου, *Διδάσκαλοι του γένους*, Αθήνα 1915.

Ηλιού Φίλιππου, *Ελληνική Βιβλιογραφία του 19ου αιώνα*, τόμος πρώτος 1801-1818, Αθήνα 1998.

Θεοτόκη Νικηφόρου, *Λόγοι εις την Αγίαν και μεγάλην Τεσσαρακοστήν μετά και τινών Πανηγυρικών, Επιφωνηματικών, και Επιταφίων διορθωθέντες παρά του εν ιερομονάχοις Μεθοδίου Ολυμπιώτου του εξ Αγιάς*, Λειψία 1766.

Ι.Ε.Ε. = Ιστορία του Ελληνικού Έθνους (Εκδοτικής Αθηνών).

Ιωαννίδη Γιάννη Β., *Μικρή Εγκυκλοπαιδεία Εθνομαρτύρων Κληρικών τ. Α' (Α-Λ)*, Αθήνα 1991.

Κάκαλου Νίκου Χρ., «Τα Σίχνα στο Λιτόχωρο του Ολύμπου» Α' Πανελλήνιο Συνέδριο *Ο Όλυμπος στη ζωή των Ελλήνων*, Ελασσόνα 1982, 95-100.

Κάκαλου Νίκου Χρ., *Το Λιτόχωρο κατά την Επανάσταση του 1878 και ο Ευάγγελος Κοροβάγκος*, Δήμος Λιτοχώρου 1992.

Κάκαλου Νίκου Χρ., «Πώς διασώθηκαν τα κειμήλια της Ι. Μονής Αγίου Διονυσίου κατά την γερμανική κατοχή», ΣΤ' Συνέδριο *Ο Όλυμπος στους αιώνες*, Ελασσόνα 1994, σ. 153-158.

Καρακατσάνη Αγάπης, *Συλλογή Γεωργίου Τσακίρογλου*, Αθήνα 1980.

Καρακίτσιου Ελευθερίου Απ., «Πέντε ανέκδοτα χειρόγραφα της Ι. Μονής της Κοιμήσεως της Θεοτόκου των Σταγιάδων Τρικάλων», *Θεσσαλικό Ημερολόγιο*, 24 (1993) 249-251.

Καραματζάνη Αθηναγόρου, *Ο Όσιος του Ολύμπου (Ο Άγιος Διονύσιος)* [χ.τ.ε.] 1990².

Κοκκίνη Σπύρου, *Τα Μοναστήρια της Ελλάδος*, Αθήνα 1976.

Κομίνη, Πίνακες = Αθανασίου Κομίνη, *Πίνακες χρονολογημένων πατμιακών κωδίκων*, Αθήνα 1968.

Κουρίλα Ευλογίου, «Γρηγόριος ο Αργυροκαστρίτης», *Θεολογία*, 11 (1933) 238.

Κυρίλλου Ιεροσολύμων, *Κατηχήσεις μεταφρασθείσαι εις την κοινήν διάλεκτον παρά Μεθοδίου ιερομονάχου Ολυμπιώτου του εξ Αγιάς μετά και μικράς ερμηνείας του Πιστεύω συλλεχθείσης παρά του αυτού από της Ορθοδόξου Ομολογίας*, Λειψία 1766.

Κωνσταντινίδη, Εκ του αρχείου = Μαργαρίτου Κωνσταντινίδου, «Εκ του αρχείου της εν Τεργέστη ελληνικής κοινότητας Θεοφίλου επισκόπου Καμπανίας προς Γρηγόριον καθηγούμενον της παρά την Βέρροϊαν ιεράς

Μονής του Προδρόμου της σκήτεως», *Εκκλησιαστικός Φάρος*, 12 (1913) 382.

- Κωστούλα, Αγάπιος = Δέσποινα Δ. Κωστούλα, *Αγάπιος Λάνδος ο Κρής Συμβολή στη μελέτη του έργου του*. [διδ. δ.] Έρευνες στη Νέα Ελληνική Φιλολογία 6, Ιωάννινα 1983.
- Κωφού Ευαγγέλου, *Η Επανάσταση της Μακεδονίας κατά το 1878. Ανέκδοτα προξενικά έγγραφα μετά συντόμου ιστορικής επισκοπήσεως*, Θεσσαλονίκη 1969.
- Λαμπάκη Γ., «Μελέται, εργασίαι και περιηγήσεις του έτους 1901», *Δελτίον Χριστιανικής και Αρχαιολογικής Εταιρείας*, 4 (1904) 73-84.
- Λάμπρου Σπ., «Κατάλογος των εν τη κατά την Άνδρον Μονή της Αγίας», *Φιλολογικός Σύλλογος Παρνασσός Επετηρίς*, 2 (1898) 136-244.
- Λέκκου Ευαγγέλου, *Τα Ελληνικά Μοναστήρια*, Αθήνα 1995.
- Λίτσα-Παπαδάκη, Η Βιβλιοθήκη = Ευθύμιου Λίτσα-Κωνσταντίνου Παπαδάκη, «Η Βιβλιοθήκη της Μονής Αγίου Διονυσίου του εν Ολύμπω. Νέα ευρήματα». πρακτικά συνεδρίου *Η Περίοδος στα Βυζαντινά και Νεώτερα Χρόνια*, Κατερίνη 1993. σ. 357-364.
- Λυκούρη-Λαζάρου, Η Βιβλιοθήκη = Ελ. Λυκούρη-Λαζάρου, «Η Βιβλιοθήκη της Μονής Διονυσίου», 2ο Πανελλήνιο Συνέδριο. *Ο Όλυμπος στη ζωή των Ελλήνων*. Λαογραφική και Αρχαιολογική Εταιρεία Ελασσόνας 1984, σ. 149-159.
- Λυκούρη-Λαζάρου, Τα Αρχεία = Ελ. Λυκούρη-Λαζάρου, *Τα Αρχεία στο Νεοελληνικό Κράτος εως την ίδρυση των Γενικών Αρχείων (1821-1914)*, Αθήνα 1991.
- Μελέτη Αναστήλωσης = Υπουργείο Πολιτισμού 9η Εφορεία βυζαντινών Αρχαιοτήτων, Μονή Αγ. Διονυσίου στον Όλυμπο Μελέτη Αναστήλωσης, Οκτώβρης 1988.
- Μηλιαράκη Αντωνίου, *Οδοιπορικά Μακεδονίας, Ηπείρου και Θεσσαλίας κατά τον Emile Isambet*, Αθήνα 1878.
- Μητσάκη, Ασματοικοί = Καριοφίλη Μητσάκη, «Ασματοικοί κανόνες Ευγενίου του Αιτωλού στην ακολουθία του Αγίου Διονυσίου Ολύμπου», *Σύναξις Ευγένιος ο Αιτωλός και η εποχή του*, Αθήνα 1986, σ. 137-145.
- Μπίκα Αθ., «Η εν Ολύμπω Ιερά Μονή του Αγίου Διονυσίου», *Μοναστηριακά Χρονικά*, 11(1938) 12-13.
- Μυστακίδου, Χειρόγραφα = Β. Α. Μ(υστακίδου), «Χρυσοστομικά χειρόγραφα κώδιξ μονής εν Ολύμπω τω Θεσσαλικώ», *Ο Νέος Ποιμήν*, 2 (1920) 150-153.
- Μυστακίδου Θεόφιλος = Β. Α. Μυστακίδου, «Θεοφίλου Καμπανίας έργα και ημέραι», *Θεολογία*, 7 (1929) 49-60 και 110-193.
- Ντάμπλια Χρήστου Ν., *Τα παλαίτυπα της Δημόσιας Βιβλιοθήκης της Λάρισας (1513-1863)*, Λάρισα 1996.

- Οικονόμου Ιωάννου Λαρισσαίου, *Επιστολαί διαφόρων Ελλήνων λογίων* (1759-1824) μεταγραφή Γιάννη Α. Αντωνιάδη, φιλολογική παρουσίαση Μ. Μ. Παπαϊωάννου, Αθήνα 1964.
- Παπαγεωργίου, Θεσσαλίας χειρόγραφα = Πέτρου Παπαγεωργίου, «Θεσσαλίας χειρόγραφα και σημειώματα αυτών», εφημερίδα *Νέα Ημέρα* Τεργέστης αρ. φύλ. 1295, 24/6-10-1899.
- Παπαδημητρίου, Η επισκοπή = Νόννας Παπαδημητρίου, *Η επισκοπή Πλαταμώνος και Λυκοστομίου*, [διδ.δ.] Αθήναι 1984.
- Παπαδόπουλου, Βιβλιογραφία = Θωμά Ι. Παπαδοπούλου, *Ελληνική Βιβλιογραφία 1466-1800*, τ. 1, Αθήνα 1984.
- Παπαδόπουλου - Κεραμέως, *Ιεροσολυμιτική βιβλιοθήκη*, τ. 5, [Impression anastatique] Bruxelles 1963.
- Παπαδοπούλου Στέλιου Α. - Φλωρεντή Χρυσοστόμου, *Νεοελληνικό Αρχείο Ι. Μονής Ιωάννου Θεολόγου Πάτμου. Κείμενα για την τεχνική και την τέχνη*, Αθήνα 1990.
- Παπαδόπουλου, Προσπάθειες = Στέφανου Παπαδόπουλου, «Προσπάθειες Μακεδόνων οπλαρχηγών για την αναζωπύρωση του επαναστατικού αγώνα στη Μακεδονία 1827-28», *Μακεδονικά*, 6 (1964-65) 155-169.
- Παπαδόπουλου, Οι επαναστάσεις = Στέφανου Παπαδόπουλου, *Οι επαναστάσεις του 1854 και 1878 στην Μακεδονία*, Θεσσαλονίκη 1970.
- Παπαδόπουλου, Νέα Βιβλία = Χρυσοστόμου Παπαδόπουλου, «Νέα βιβλία», *Γρηγ. Παλ.*, 1 (1917) 718-724.
- Παπάζη, *Ιστορία* = Δημητρίου Παπάζη, *Ιστορία της ιεράς μονής του Τιμίου Προδρόμου (Σκήτη) Βεροίας*, Βέροια 1995.
- Παπαζώτου, Το κτηματολόγιο = Θανάση Παπαζώτου, «Το κτηματολόγιο και η βιβλιοθήκη της Μονής του Αγίου Διονυσίου του εν Ολύμπω. Χειρόγραφα και παλαιότυπα της Πιερίας», *Μακεδονικά*, 26 (1987-88) 16-50.
- Παπαζώτου Θανάση, «Μεσαιωνική τοπογραφία της Πιερίας», *Οι αρχαιολόγοι μιλούν για την Πιερία*, ΝΕΛΕ Πιερίας 1990.
- Παπαϊωάννου Απ., «Δέκα ενθυμήσεις (1828-1903) από τη Μονή Κανάλων Καρυάς», *Θεσσαλικό Ημερολόγιο*, 14 (1988) 49-60.
- Παπαϊωάννου Κωνσταντίνου Σπ., *Τα ελληνικά μοναστήρια σαν αρχιτεκτονικές συνθέσεις διερεύνηση των διατάξεων τους*, [διδ.δ.] Αθήνα 1977.
- Παπαστράτου Ντόρης, *Χάρτινες Εικόνες Ορθόδοξα θρησκευτικά χαρακτηριστικά 1665-1899*, τ. 1, Αθήνα 1986.
- Παπαχρυσάνθου, Αθωνικός = Διονυσίας Παπαχρυσάνθου, *Ο Αθωνικός μοναχισμός αρχές και οργάνωση*, Αθήνα 1992.
- Πατρινέλη Χ., «Η οργάνωση του γένους υπό τους Τούρκους και η επιβίωσή του». *Ι.Ε.Ε.* τ. 10 σ. 126-133 και 139-146
- Πολίτη Αλέξη, «Τέσσερις ιδιωτικές βιβλιοθήκες μέσου τύπου 18ος αιώνας», Κέντρον Νεοελληνικών Ερευνών Εθνικού Ιδρύματος Ερευνών, *Τετράδια*

- εργασίας 9 Νεοελληνικές Βιβλιοθήκες (17ος-19ος αι.), Αθήνα 1987, σ. 131-224.
- Πολίτη Λίνου με τη συνεργασία Μ. Ι. Μανούσακα, *Συμπληρωματικοί κατάλογοι χειρογράφων Αγίου Όρους*, Θεσσαλονίκη 1973.
- Πολίτη Λίνου, *Συνοπτική αναγραφή χειρογράφων ελληνικών συλλογών*, Θεσσαλονίκη 1976.
- Πολίτη Λίνου, *Κατάλογος χειρογράφων του Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης*, Θεσσαλονίκη 1991.
- Προβατάκη Θεοχάρη Μ., *Χαρακτικά Ελλήνων λαϊκών δημιουργών 17ος-19ος αιώνας Συλλογή Ιεράς Μονής Κυρίας Ακρωτηριανής (Τοπλού) Σητείας Κρήτης Κατάλογος*, Αθήνα
- Σάθα Κ., *Νεοελληνική Φιλολογία. Βιογραφία των εν τοις γράμμασι διαλαμπάντων Ελλήνων (1453-1821)*, Αθήναι 1869.
- Σαρρή Ι., «Αι υψηλαί κορυφαί του Ολύμπου», *Διάλεξις*, (1928) 34-46.
- Σιαξαμπάνη, Το καθολικό = Χαρούλας Σιαξαμπάνη-Στεφάνου, Το καθολικό της Μονής Διονυσίου στον Όλυμπο. *Εκκλησίες στην Ελλάδα μετά την άλωση 1453/1850*, τ. 3, Αθήνα 1989, σ. 111-124.
- Σιγάλα Αντωνίου, *Από την πνευματικήν ζωήν των ελληνικών κοινοτήτων της Μακεδονίας. Α' Αρχεία και βιβλιοθήκαι Δυτικής Μακεδονίας*, Θεσσαλονίκη 1939.
- Σιγάλα Σεργίου Π., *Μητροπολίτου Γρεβενών, Ιερά Μονή Οσίου Νικάνορος (Ζάβορδας) και το κειμηλιοφυλάκιον αυτής*, Γρεβενά 1991.
- Στάθη, Τα χειρόγραφα = Γρ. Στάθη, *Τα χειρόγραφα βυζαντινής μουσικής. Άγιον Όρος. Κατάλογος περιγραφικός των χειρογράφων κωδίκων βυζαντινής μουσικής των αποκειμένων εν ταις βιβλιοθήκαις των ιερών Μονών και Σκητών του Αγίου Όρους*, τ. 1, Αθήνα 1975.
- Τσακόπουλου, Πατριαρχικά = Αιμιλιανού Τσακόπουλου, «Πατριαρχικά Σιγίλλια εν τοις κώδιξι του αρχειοφυλακίου του Οικουμενικού Πατριαρχείου», *Ορθοδοξία*, 34 (1959) 471-494.
- Τσακόπουλου Περιγραφικός = Αιμιλιανού Τσακόπουλου, «Περιγραφικός κατάλογος των χειρογράφων της βιβλιοθήκης του Οικουμενικού Πατριαρχείου, Γ (Α') Θεολογικής Σχολής Χάλκης», Κωνσταντινούπολη 1963.
- Τσάμη, Αγιολογία = Δ. Τσάμη, *Αγιολογία*, Θεσσαλονίκη 1984.
- Τσελίκια Αγ., «Τα βυζαντινά και μεταβυζαντινά χειρόγραφα της βιβλιοθήκης της Χίου ο Κοραΐς», *Χιακά Χρονικά*, 16 (1984), 73-106.
- Τσέτση, Η Ένταξις = Γεωργίου Τσέτση, «Η ένταξις των αγίων εις το εορτολόγιον της Εκκλησίας», *Ορθοδοξία*, 36 (1961) 371-387 και 37 (1962) 407-417.
- Τσιοράν, Σχέσεις = Γεωργίου Τσιοράν, *Σχέσεις των ρουμανικών χωρών μετά του Άθω και δη των Μονών Κουτλουμουσίου, Λαύρας, Δοχειαρίου και Αγίου Παντελεήμονος ή των Ρώσων*, Αθήναι 1938.

Φ.Ε.Κ. 448 30 Δεκ. 1932, σ. 2869-2870, Περί Διαχωρισμού περιουσίας Ι. Μονής Αγίου Διονυσίου.

Χατζηγιακουμή, Χειρόγραφα = Χατζηγιακουμή, *Χειρόγραφα εκκλησιαστικής μουσικής 1453-1820*, Αθήνα 1980.

Χατζηνικολάου Α. « Προέλευση δύο χειρογράφων της Εθνικής Βιβλιοθήκης της Ελλάδος», *Ελληνικά*, 26 (1973) 325-326.

Χατζηνικολάου - Πάσχου, κατάλογος = Άννα Μαραβά-Χατζηνικολάου Χριστίνα Τουφεζίη-Πάσχου, *Κατάλογος μικρογραφιών βυζαντινών χειρογράφων της Ε.Β.Ε.*, τ. Β', Αθήναι 1987.

Χειμώνας Χρ., «Αλεξ. Παπαδιαμάντη κανών ικετήριος εις τον Όσιον Διονύσιον του Ολύμπου», *Ε' Συνέδριο Ο Όλυμπος στους αιώνες*, Έλασσόνα 1994, σ. 67-70.

Χιονίδη Γ., «Ο Νικοτσάρας (Σκιαγραφία της δράσεώς του)», *Μνημοσύνη*, 4 (1972-1973) 221-228.

Χιονίδη Γεωργίου, *Η εκστρατεία και η επανάστασις εις τον Όλυμπον κατά τα έτη 1821-1822*, Θεσσαλονίκη 1975.

Χιονίδη Γεωργίου, «Ανέκδοτα έγγραφα και άγνωστα στοιχεία για κλεφταρματολούς και για την επανάσταση (1821-1822) στη Μακεδονία και ιδιαίτερα στον Όλυμπο», *Μακεδονικά*, 20 (1980) 103-165.

Χ(ρυσανθίδη) Ν. Β., «Χρονικά Σημειώματα», *Δελτίον Ιστορικής και Εθνολογικής Εταιρείας*, 4 (1892) 693-696.

Actes d' Esphigménou=L. Petit - W. Regel, Actes de l' Athos III Actes d' Esphigménou *Viz. Vrem.* 12 (1906), [παράρτημα 1 Ανατύπωση] Amsterdam 1967.

Actes de Kutlumus=Paul Lemerle, Actes de Kutlumus (Archives de l' Athos II) Paris 1946.

An. Boll.= *Analecta Bollandiana*.

Ph. D. Apostolopoulós, "44 documents ecclésiastique inédits du XVIIIe siècle (du suppl. Grec 708 de la Bibliothèque Nationale de Paris", *Ελληνικά*, 27 (1974) 79-123 και 304-353.

BAG=Louis Petit, *Bibliographie des Acolouthies Grecques*, Bruxelles 1926.

BHG=F. Halkin. *Bibliotheca Hagiographica Graeca*, Bruxelles 1957.

BHG Novum Auctarium=F. Halkin, *Novum Auctarium Bibliothecae Hagiographicae Graecae*, Bruxelles 1984.

Fedalto, Hierarchia= Fedalto Giorgio, Hierarchia Ecclesiastica Orientalis. series episcoporum Ecclesiarum Christianarum Orientalium, v. I-II, Padova 1988.

Dimitra Hadzimanou, *La vie et l' oeuvre d' Eugene Yanoulis d' après sa correspondance (1638-1682)*, [Thèse pour doctorat] Paris 1991.

Heuzey, Le mont= Leon Heuzey, *Le mont Olympe et l' Acarnanie*, Paris 1860.

- Johannes Koder - Friedrich Hild, *Hellas und Thessalia, Tabula imperii byzantini*, Wien 1976.
- Vassiliki Kravari, "Nouveaux documents du monastère de Philotheou", *Tr. et Mém.* 10 (1987) 261-356.
- Legrand BH.= Emile Legrand, *Bibliographie Hellénique ou description raisonnée des ouvrages publiés par les Grecs*, 15-16 sec. v. I-V, Paris 1885-190. 17 sec. v. I-V, Paris 1894-1903. 18 sec. v. I-II, Paris 1918-1928.
- Lebedeva, Opizanie= I. N. Lebedeva Opizanie rycopisnogo otdela biblioteki Akademii NAUK USSR, Greceske rucopisi.
- Joannes Dominicus Mansi, *Sacrorum Conciliorum nova et amplissima colectio*, v. 38 (1907), και v. 39 (1908).
- Theodore H. Papadopulos, *Studies and documents relating to the history of the greek Church and people under Turkish domination*, Variorum 1990².
- Jean-Marie Olivier, *Répertoire des bibliothèques et des catalogues de manuscrits grecs de Marcel Richard*, troisième édition, Brepols - Turnhout 1995.
- Sonnini, Voyage= Charles Sonnini, *Voyage en Grèce et en Turquie*, a Paris 1801.
- Syndica, Quatre saints= Louisa Syndica-Laourda, "Quatre saints locaux de la Macédoine d'Ouest et de l'Épire et leur iconographie", *Acts du premier Congrès International des Etudes Balkaniques et Sud-Est européennes*, Sofia 1969, σ. 884-898.
- Henry Tozer, *Researches in the highlands of Turkey*, v. 2, London 1869.
- Tr. et Mém.*=*Travaux et Mémoires*.
- Uspenskij, Putesestvie = P. Uspenskij, *Putesestvie v Meteorskie i Osoolympiskie monasteri hessalii Bb 1859, S. Peterburg* 1896.
- Viz. Vrem.* = *Vizantijskij Vremennik*
- Shirley H. Weber, *Voyages and Travels in Greece, the Near East and adjacent regions made previous to the year 1801*, Princeton 1953.
- Shirley H. Weber, *Voyages and Travels in the Near East made during the XIX Century* Princeton - New Jersey 1952.

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Τα μοναστήρια κατά τα βυζαντινά χρόνια, διαδραμάτιζαν, όπως είναι γνωστό, κυρίαρχο ρόλο στην πνευματική και κοινωνική ζωή της αυτοκρατορίας. Ο μοναχισμός της Ανατολής σ' όλη του την ιστορική πορεία έμεινε σταθερός στον πνευματικό του προσανατολισμό ανεξάρτητα από τις όποιες του παρεκκλίσεις. Οι ρίζες της πνευματικότητάς του βρίσκονται στη ζωή και τα έργα των πατέρων της ερήμου. Εξάλλου η καλλιέργεια της νοεράς άθλησης δεν σταμάτησε ποτέ και αποτελούσε πάντα το πρότυπο του ορθόδοξου μοναχισμού.

Μετά την Οθωμανική κατάκτηση, τα μοναστήρια, όπως και ολόκληρος ο Ελληνισμός, βρέθηκαν μπροστά σε νέες δυσμενείς πολιτικές και οικονομικές συνθήκες. Το Οικουμενικό Πατριαρχείο, με τις επισκοπές, τις ενορίες και τα μοναστήρια ήταν ο θεματοφύλακας της πνευματικής κληρονομιάς που άφησε μια αυτοκρατορία, η οποία δεν υφίστατο πλέον ως θεσμός. Τα μοναστήρια του ελλαδικού χώρου αναδείχτηκαν έτσι κέντρα μόνιμης αντίστασης ενάντια στον κατακτητή. Ως πνευματικές εστίες συντήρησαν τις παλιές βυζαντινές βιβλιοθήκες, ενώ μοναχοί συνέχισαν να αντιγράφουν χειρόγραφα της εκκλησιαστικής κυρίως γραμματείας ως και το δέκατο ένατο αιώνα¹.

Η ευρύτερη περιοχή του Ολύμπου υπήρξε χώρος εγκατάστασης μοναχών, από τα βυζαντινά κιόλας χρόνια. Ο αρχαιολόγος Γ. Λαμπάκης, στις αρχές του αιώνα επισκέφθηκε την περιοχή του Ολύμπου στο πλαίσιο ερευνητικών αποστολών και είδε ερειπωμένους ναούς μέσα σε σπήλαια. Στο δημοσίευσμά του² φαίνεται πως υπάρχει σύγχυση ανάμεσα στον Ολύμπο της Μακεδονίας με αυτόν της Βιθυνίας και υποστηρίζεται ότι ο Όλυμπος και τα Τέμπη ανέπτυξαν μοναχισμό πολύ πριν αυτός αναπτυχθεί στο Άγιον Όρος.

Κατά την Τουρκοκρατία ανασυστάθηκαν βυζαντινές μονές και ιδρύθηκαν πολλές νέες, που σταδιακά εξελίχτηκαν σε σημαντικά πνευματικά και οικονομικά κέντρα. Στην Πιερία υπάρχουν οι μονές της Πέτρας και η ιστορική Μονή της Παναγίας Μακρυρράχης. Σήμερα λειτουργούν τα γυναικεία μοναστήρια του Οσίου Εφραίμ στην Κονταριώπισσα (1985) και του Αγίου Αθανασίου στον Κολινδρό (1987). Στο Θεσσαλικό Όλυμπο βρίσκονται οι βυζαντινές μονές της Παναγίας Ολυμπιώτισσας, του Οικονομείου ή Κονομίου, των Κανάλλων, της Παναγίας Πυργετού, της Μεταμορφώσεως του Σωτήρα και των Αγίων Θεοδώρων Ραψάνης, της Αγίας Τριάδας Σπαρμού, της Αγίας Τριάδας Κλημάδων κ.α.³.

Εξέχουσα θέση ανάμεσα στα μοναστήρια της περιοχής του Ολύμπου έχει η Μονή της Αγίας Τριάδος ή Αγίου Διονυσίου, όπως επικράτησε να ονομάζεται σε μεταγενέστερους χρόνους.

Το Μοναστήρι του Αγίου Διονυσίου προκάλεσε το ενδιαφέρον των περιηγητών που επισκέφτηκαν τον Όλυμπο. Οι περιηγητές διέσωσαν

¹ Για τις μονές του ελληνικού χώρου κατά την Τουρκοκρατία βλ. Ι.Ε.Ε., τ. 10, σ. 132-145.

² Γ. Λαμπάκη, «Μελέται, εργασίαι και περιηγήσεις του έτους 1901», *Δελτίον Χριστιανικής και Αρχαιολογικής Εταιρείας* 4 (1904) 84.

³ Απόστολου Αθ. Γλαβίνα, «Στις πλαγιές του Ολύμπου, Η σημαντική ασκητική μορφή του Αγίου Διονυσίου, κτίτορος της μονής της Αγίας Τριάδος». *Καθημερινή Επτά Ημέρες* 14 Απριλίου 1996, σ. 18-19 και Σπύρου Κοκκίνη, *Τα Μοναστήρια της Ελλάδος*, Αθήνα 1976, σ. 22-24 και 59.

ενδιαφέρουσες πληροφορίες για τη Μονή. Οι πληροφορίες είναι ακόμα πιο σημαντικές όταν αναφέρονται σε περιγραφές των χώρων της και σε αρχαιολογικά τεκμήρια που χάθηκαν οριστικά κατά την τελευταία καταστροφή (1943).

Ο Γάλλος περιηγητής Sonnini, που ανέβηκε στον Όλυμπο το καλοκαίρι του 1780, επισκέφτηκε το Μοναστήρι και το μετόχι του Σκάλα⁴. Ο συμπατριώτης του Heuzey, στις αρχές του 19ου αιώνα, δίνει πολλές πληροφορίες για το Μοναστήρι καθώς και τις περιπέτειές του κατά τον πολυτάραχο δέκατο ένατο αιώνα⁵. Ο Ρώσος Πορφύριος Ουσπένσκι επισκέφτηκε το Μοναστήρι το 1859 και επιχείρησε πρώτος να γράψει συστηματική ιστορία του αφιερώνοντας σε αυτό δώδεκα σελίδες του έργου του *Περιήγηση στα Μετέωρα και τα μέρη της Όσσας και του Ολύμπου*⁶. Στο ίδιο έργο εκδίδει και αποσπάσματα πατριαρχικών σιγυλίων που βρήκε στη Μονή. Ο Tozer επισκέφτηκε τον Όλυμπο και το Μοναστήρι στα μέσα του 19ου αιώνα. Ο Tozer περιγράφει τη Μονή ενώ γνωρίζει και πολλές φορές μεταφέρει πληροφορίες από τον Heuzey,⁷ στον οποίο και παραπέμπει. Το 1908 σε σύντομο μελέτημα για την Πιερία γίνεται λόγος για τη Μονή⁸. Το 1928 το μέλος της Γεωγραφικής Εταιρείας Ι. Σαρρής δημοσίευσε στο περιοδικό *Διάλεξις* άρθρο με θέμα *Αι υψηλαί κορυφαί του Ολύμπου*. Στο άρθρο αναφέρεται στη Μονή και δημοσιεύει φωτογραφία της⁹. Σε δημοσίευμα του Παναγιώτη Ν. Αναγνωστόπουλου για την Πιερία γίνεται λόγος για τη Μονή του Αγίου Διονυσίου¹⁰. Ο Αναγνωστόπουλος, που αναφέρεται μεταξύ άλλων και στη Μονή, χρησιμοποιεί ως πηγή το έργο του περιηγητή L. Heuzey, το οποίο σε πολλά σημεία αντιγράφει κατά λέξη.

Ο Απ. Γλαβίνας στις αγιολογικές μελέτες του συγκεντρώνει τις σχετικές με τον Άγιο Διονύσιο πηγές και όλη την σχετική μ' αυτόν βιβλιογραφία, ενώ παράλληλα γίνονται χρονολογικές και ιστορικές προσεγγίσεις του βίου¹¹. Επιπλέον εξέδωσε διπλωματικώς ανέκδοτο βίο του Αγίου, από αθωνικό χειρόγραφο¹².

Συστηματικά με την ιστορία της Μονής ασχολήθηκε ο μητροπολίτης Θεσσαλονίκης Γεννάδιος, κατά τη διάρκεια των διακοπών του στη Μονή, το

⁴ Sonnini, Voyage, σ. 386-398· πολύτιμος οδηγός για την προσέγγιση της απέραντης περιηγητικής βιβλιογραφίας στάθηκαν οι μελέτες της Shirley H. Weber, *Voyages and Travels in Greece, the Near East and adjacent regions made previous to the year 1801*, Princeton - New Jersey 1953, και *Voyages and travels in the Near East made during XIX century*, Princeton - New Jersey 1952.

⁵ Heuzey, Le mont, σ. 128-133.

⁶ Uspenskij, Putesestvie, σ. 287-299 και 491-501.

⁷ Henry Tozer, Reserches in the highlands of Turkey, v. 2, London 1869, για την επίσκεψη του στον Όλυμπο βλ. σ. 1-33.

⁸ Δ.Ι.Ο. «Η Πιερία», *Μακεδονικόν Ημερολόγιον* 1 (1908) 87-89.

⁹ Ι. Σαρρή, «Αι υψηλαί κορυφαί του Ολύμπου», *Διάλεξις*, (1928) 34-46, για τη Μονή βλ. σ. 38-39.

¹⁰ Παναγιώτου Αναγνωστόπουλου, *Η Αρχαία Ολυμπική Πιερία*, Θεσσαλονίκη 1971, σ. 47-49.

¹¹ Γλαβίνας, Ο Άγιος και Γλαβίνας, Σκιαγραφία.

¹² Γλαβίνας, Ανέκδοτος.

1917¹³. Πηγές για τον Γεννάδιο ήταν ο κώδικας της Μονής καθώς και η προφορική παράδοση των πατέρων της Μονής. Οι πληροφορίες του είναι πολύ σημαντικές για την κατάσταση της Μονής κατά την εποχή που γράφτηκε η μελέτη. Στο τέλος εκδίδει πατριαρχικά γράμματα και έγγραφα από το αρχείο. Κριτική στην παραπάνω εργασία δημοσίευσε ο Χρυσόστομος Παπαδόπουλος¹⁴, στην οποία απάντησε αμέσως ο Γεννάδιος¹⁵. Ο Μέγας Πρωτοσύγκελλος Αθηναγόρας δημοσίευσε στο περιοδικό Γρηγόριος Παλαμάς έγγραφα που βρίσκονται στο αρχείο του Οικουμενικού Πατριαρχείου και αναφέρονται στην ιστορία της Μονής,¹⁶ ενώ σε σύντομο σημείωμα έγραψε σχετικά με την ίδρυση της Μονής¹⁷. Τη σχετική με τη Μονή έρευνα ανέκοψε η ναζιστική κατοχή την άνοιξη του 1943, όταν γερμανικά στρατεύματα κατέστρεψαν ολοκληρωτικά το καθολικό και τις πτέρυγες της Μονής. Ο Απόστολος Γλαβίνας ασχολήθηκε με την ιστορία της Μονής κατά το δεύτερο μισό του 18ου αιώνα, αξιοποιώντας τη γνωστή βιβλιογραφία και το αρχείο του Θεοφίλου επισκόπου Καμπανίας¹⁸.

Με το καθολικό της Μονής ασχολήθηκε η αρχιτέκτων Χ. Σιαξαμπάνη - Στεφάνου, η οποία και δημοσίευσε σχετική μελέτη¹⁹. Η ίδια αρχιτέκτων συμμετείχε σε ομάδα τεχνικών της 9ης Εφορείας Βυζαντινών και Μεταβυζαντινών Αρχαιοτήτων που εκπόνησε τεχνική μελέτη για την αναστήλωση της Μονής²⁰.

Με τη βιβλιοθήκη της Μονής ασχολήθηκε πρώτος ο Μέγας Πρωτοσύγκελλος Αθηναγόρας με δημοσιεύματά του στο περιοδικό Νέος Ποιμήν. Ο Αθηναγόρας παρουσίασε χειρόγραφα και έντυπα της βιβλιοθήκης της Μονής, τα οποία σήμερα βρίσκονται στη βιβλιοθήκη της Θεολογικής Σχολής της Χάλκης στην Κωνσταντινούπολη²¹. Με τη βιβλιοθήκη της Μονής ασχολήθηκε και η Ελ. Λυκούρη-Λαζάρου, η οποία στο δεύτερο συνέδριο του Ολύμπου παρουσίασε σχετική μελέτη της²². Ο αρχαιολόγος Θανάσης Παπαζώτος εξέδωσε το κτηματολόγιο, και τον κατάλογο των βιβλίων της βιβλιοθήκης από τον Κώδ. 2 της Μονής²³. Τέλος και εμείς σε συνεργασία με τον ερευνητή του Πατριαρχικού Ιδρύματος Πατερικών Μελετών Ευθ. Λίτσα παρουσιάσαμε τις μέχρι σήμερα έρευνές μας για τα χειρόγραφα της Μονής²⁴ και σήμερα βρίσκεται στο στάδιο της δημοσίευσης ο αναλυτικός κατάλογος των χειρογράφων της.

¹³ Γενναδίου, Η Ιερά.

¹⁴ Παπαδόπουλου, Νέα Βιβλία.

¹⁵ Γενναδίου, Η Ιερά 2.

¹⁶ Αθηναγόρα, Η εν Ολύμπω.

¹⁷ Αθηναγόρα, Συμπληρωματικά.

¹⁸ Γλαβίνα, Η εν Ολύμπω.

¹⁹ Σιαξαμπάνη, Το καθολικό.

²⁰ Μελέτη Αναστήλωσης.

²¹ Αθηναγόρα, Η Βιβλιοθήκη και Αθηναγόρα, Η Βιβλιοθήκη 2.

²² Λυκούρη-Λαζάρου, Η Βιβλιοθήκη.

²³ Παπαζώτου, Το κτηματολόγιο.

²⁴ Λίτσα - Παπαδάκη, Η Βιβλιοθήκη.

Ο Νίκος Κάκαλος, αξιοποιώντας μαρτυρίες Λιτοχωριτών, μίλησε στο έκτο συνέδριο του Ολύμπου για τον τρόπο διάσωσης των κειμηλίων της Μονής κατά τη γερμανική κατοχή²⁵.

Σε επίσκεψή μας στο μετόχι Σκάλα της Μονής εντοπίσαμε μικρό αριθμό χειρογράφων και εντύπων βιβλίων, τα οποία αποτελούν υπολείμματα της πάλαι ποτέ πλούσιας βιβλιοθήκης. Στη Μονή επίσης σώζονται ελάχιστοι αρχειακοί κώδικες και λυτά έγγραφα. Με το υλικό αυτό φωτίζονται αμυδρά άγνωστες πτυχές της ιστορίας της Μονής.

Αξιοποιώντας τις παραπάνω πηγές, ανέκδοτες και δημοσιευμένες που βρίσκονται εκτός Μονής, καθώς και με τη βοήθεια της σχετικής βιβλιογραφίας επιχειρείται για πρώτη φορά η σύνθεση της ιστορίας της Μονής από την ίδρυση της έως και τις αρχές του 20ου αιώνα.

Στο κεφάλαιο που αμέσως ακολουθεί ασχολούμαστε με τον ιδρυτή της Μονής, Άγιο Διονύσιο. Παρουσιάζουμε αρχικά τα σχετικά με τις πηγές του βίου του Αγίου και επιχειρούμε κριτική παρουσίαση και αξιολόγηση των αγιολογικών κειμένων που παραδίδουν τα σχετικά με το βίο του. Στη συνέχεια βάσει του σύντομου βίου, που διασώζεται στο χειρόγραφο 180 της Μονής Δοχειαρίου, το οποίο εξέδωσε διπλωματικώς ο καθ. Απ. Γλαβίνας και θεωρείται η πιο αξιόπιστη από τις πηγές, παρουσιάζουμε το βίο του Αγίου Διονυσίου. Συνεχίζουμε παρουσιάζοντας συνοπτικά τα σχετικά με τη λατρεία του Αγίου. Η ενασχόλησή μας με τον Άγιο Διονύσιο κρίθηκε απαραίτητη γιατί πιστεύουμε ότι η προσωπικότητα του κτίτορα δημιούργησε την ανάλογη πνευματική παράδοση της Μονής. Σημαντικά βοηθήματα για την προσέγγιση χρονολογικών και ιστορικών ζητημάτων σχετικών με το βίο του Αγίου Διονυσίου στάθηκαν οι μελέτες του καθ. Απ. Γλαβίνα²⁶.

Στο δεύτερο κεφάλαιο εκθέτουμε αρχικά τα προβλήματα που αφορούν την ίδρυση της Μονής τον 16ο αιώνα. Συνεχίζουμε με την παράθεση πληροφοριών που αναφέρονται στους πρώτους αιώνες λειτουργίας της Μονής (1542-1751). Το έτος 1751 αποτελεί σταθμό για τη Μονή και τη γνώση της ιστορίας της. Μεγάλη πυρκαγιά κατέστρεψε τις πτέρυγες της Μονής με τη βιβλιοθήκη και το αρχείο της. Η ιστορία της Μονής κατά το δεύτερο μισό του 18ου, κατά το 19ο και τις αρχές του 20ου αι. εξετάζονται στη συνέχεια.

Στο τρίτο κεφάλαιο παρουσιάζουμε τους χώρους της Μονής, τους οποίους δεν εξετάζουμε ως αρχιτεκτονικές συνθέσεις, αλλά παρακολουθούμε την ιστορία των κτιρίων και τις χρήσεις τους μέσα από τις κάθε είδους ιστορικές πηγές που διαθέτουμε. Στο ίδιο κεφάλαιο παρακολουθούμε την εξέλιξη και το περιεχόμενο της βιβλιοθήκης, του αρχείου και του σκευοφυλακίου. Σε ξεχωριστή ενότητα αναφερόμαστε στα μετόχια της Μονής και το ρόλο τους στην οικονομική και πνευματική ανάπτυξή της.

Η Μονή της Αγίας Τριάδος ή του Αγίου Διονυσίου, όπως επικράτησε να λέγεται από το δέκατο όγδοο αιώνα, απολάμβανε από την ίδρυσή της σταυροπηγιακά προνόμια. Στο τέταρτο κεφάλαιο παρουσιάζουμε τα προνόμια της Μονής μέσα από κείμενα τα οποία αναφέρονται σ' αυτά. Στο ίδιο κεφάλαιο

²⁵ Νίκου Κάκαλου, «Πώς διασώθηκαν τα κειμήλεια της Ι. Μονής Αγ. Διονυσίου κατά την γερμανική κατοχή» ΣΤ Συνέδριο *Ο Όλυμπος στους αιώνες*, Ελασσόνα 1994.

²⁶ Γλαβίνας, Ο Άγιος Γλαβίνας, Ανέκδοτος και Γλαβίνας, Σκιαγραφία.

ασχολούμαστε με όσα αφορούν την οργάνωση της Μονής. Εδώ εξετάζουμε το τυπικό και το σύστημα διοίκησής της σύμφωνα με τις πηγές που διαθέτουμε και στο τέλος βλέπουμε τους οικονομικούς πόρους της Μονής και τη διαχείρισή τους.

Στο πέμπτο κεφάλαιο εξετάζουμε την προσφορά της Μονής στα πνευματικά πράγματα, τους γνωστούς σε μας λόγιους αδελφούς, τους αντιγραφείς χειρογράφων και τις σποραδικές πληροφορίες που έχουμε για τη λειτουργία σχολείου στο Μοναστήρι κατά το 18ο-19ο αι.

Στο έκτο κεφάλαιο παρουσιάζουμε τη συμμετοχή της Μονής στους αγώνες για την ανεξαρτησία, ιδίως κατά το 19ο αι.

Στο έβδομο κεφάλαιο της εργασίας μας εκδίδουμε διπλωματικώς κείμενα που σχετίζονται με την ιστορία της Μονής. Από τα αγιολογικά κείμενα που αφορούν το βίο του Αγίου Διονυσίου επανεκδίδουμε όσα αφορούν τον Άγιο ως ηγούμενο και κτίτορα μονών. Στη συνέχεια εκδίδουμε πατριαρχικά γράμματα, των οποίων τα πρωτότυπα είτε σώζονται στο αρχείο της Μονής είτε παραδίδονται από άλλες εκδόσεις ή αντίγραφα. Κρίναμε σκόπιμο να επανεκδώσουμε ακόμα και τα ήδη πολλές φορές δημοσιευμένα, γιατί οι μόνες πλήρεις εκδόσεις έγιναν από το μητροπολίτη Θεσσαλονίκης Γεννάδιο χωρίς την απαιτούμενη προσοχή²⁷. Πρώτη φορά επιχειρούμε να παρουσιάσουμε, να μεταγράψουμε διπλωματικώς και να σχολιάσουμε τα πατριαρχικά σιγίλλια, σύμφωνα με τους κανόνες της διπλωματικής. Τέλος εκδίδουμε επιλεκτικά διάφορα έγγραφα που εντοπίσαμε στο αρχείο της Μονής, γραμμένα σε ελληνική γλώσσα ή ξενόγλωσσα των οποίων σώζεται ελληνική μετάφραση.

Έχουμε επίγνωση ότι τα στενά όρια μιας μεταπτυχιακής εργασίας δεν επιτρέπουν εμβάθυνση στα επιμέρους στοιχεία που τη συνθέτουν. Ωστόσο, με το ανέκδοτο υλικό που αξιοποιούμε και με την εξαγωγή συμπερασμάτων τόσο από αυτό όσο και από τη μελέτη της σχετικής βιβλιογραφίας που περιλαμβάνεται στην εργασία, ευελπιστούμε ότι συμβάλλουμε ουσιαστικά στη μοναστηριολογία και ευρύτερα στην ιστορία της περιοχής.

²⁷ Βλ. Αθναγόρα, Οι επισκοπικοί και Γλαβίνα, Η εν Ολύμπω.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΠΡΩΤΟ

Ο ΟΣΙΟΣ ΔΙΟΝΥΣΙΟΣ Ο ΝΕΟΣ²⁸

1. Πηγές του βίου

Τα σχετικά με τη ζωή του Οσίου Διονυσίου μας παραδίδονται από τις παρακάτω τρεις πηγές: α' το σύντομο βίο που σώζεται στον κώδικα 180 της Μονής Δοχειαρίου, β' το συναξάρι που περιέχει η ακολουθία του και γ' τον εκτενή βίο που έγραψε ο επίσκοπος Λιτής και Ρενδίνης Δαμασκηνός Στουδίτης.

α' Σύντομο βίο του Οσίου Διονυσίου μας παραδίδει ο κώδικας 180 της Μονής Δοχειαρίου. Το χειρόγραφο είναι μηναίο Δεκεμβρίου και ο βίος, που εκδόθηκε διπλωματικώς από τον καθηγητή Απ. Γλαβίνα²⁹, καταλαμβάνει τα φύλλα 424-428. Στο παράφυλλο VII^α υπάρχει σημείωμα που μας πληροφορεί ότι κάποιος παπά Παχώμιος αφιέρωσε το χειρόγραφο στη Μονή Δοχειαρίου μαζί με άλλα τριάντα βιβλία. Το κείμενο του βίου χωρίζεται σε τρία τμήματα που γράφτηκαν από τρεις διαφορετικούς συγγραφείς³⁰.

Ο πρώτος είναι αγιορείτης, γνωρίζει πολύ καλά τον Άγιο από την παραμονή του στο Άγιον Όρος και πρέπει να ζούσε στη σκήτη του Πρωτάτου. Ήταν μεγαλύτερος σε ηλικία από τον Διονύσιο και σίγουρα αρχαιότερός του στη σκήτη. Όταν αναφέρεται στην άφιξη και παραμονή του Αγίου στις Καρυές, χρησιμοποιεί πρώτο πληθυντικό πρόσωπο: «*ἡμεῖς εἶπον [εἰς] αὐτόν ... τέκνου ἡμῶν ἀγαπητοῦ*»³¹ κ.α. Ότι ο πρώτος συγγραφέας προέρχεται από τη σκήτη του Πρωτάτου φαίνεται και από την ακριβή εξιστόρηση της ζωής του Διονυσίου στο Άγιον Όρος. Τα πρόσωπα και τα γεγονότα που αναφέρει μας είναι γνωστά και από άλλες σύγχρονες πηγές. Αντίθετα, είναι πολύ σύντομος όταν εξιστορεί τα σχετικά με την εγκατάσταση στον Όλυμπο. Το πρώτο αυτό αγιολογικό κείμενο συμφωνεί αρκετά με το συναξάρι που βρίσκεται στην ακολουθία του Αγίου. Ίσως ακόμη ο ανώνυμος αγιορείτης έγραψε το βίο μετά από παράκληση των μοναχών του Ολύμπου.

Ο δεύτερος συγγραφέας εξιστορεί τα σχετικά με την κοίμηση του Οσίου. Η περιγραφή του είναι τόσο λεπτομερής, που μας επιτρέπει να υποθέσουμε ότι ο ίδιος έζησε από κοντά το γεγονός³².

Τέλος ο τρίτος συγγραφέας αναφέρεται στην ανακομιδή των λειψάνων του Οσίου.

β' Το συναξάρι³³ που περιέχει η ακολουθία του Οσίου συμφωνεί με το σύντομο βίο που αναφέραμε παραπάνω. Ενδεχομένως ο συντάκτης του συναξαρίου να τον χρησιμοποίησε ως πρότυπο. Το κείμενο είναι σύντομο,

²⁸ Βλ. Γλαβίνα, Ο Άγιος και Γλαβίνα, Ανέκδοτος, όπου βρίσκεται συγκεντρωμένη η σχετική με τον Άγιο βιβλιογραφία· βλ. βιβλιοπαρουσίαση από τον F. H(alkin) "Bulletin des publications hagiographiques", *Anal. Bol.*, 102 (1984) 238-239.

²⁹ Γλαβίνα, Ανέκδοτος, 18-30· βλ. και BHG Novum Auktarium 2104, σ. 232.

³⁰ Γλαβίνα, Ανέκδοτος, 25. Οι κωδικολογικές πληροφορίες προέρχονται από αυτοψία μας στη βιβλιοθήκη της Μονής Δοχειαρίου.

³¹ Δοχ. 180 φ. 424^α στίχ. 12.

³² Δοχ. 180 φ. 427^α-428^α και Γλαβίνα, Ανέκδοτος, 25-26.

³³ Για τις εκδόσεις της ακολουθίας και το συναξάρι βλ. Γλαβίνα, Ο Άγιος, σ. 55-87 και BAG, σ. 71-72.

αποσιωπά πολλές από τις λεπτομέρειες που αναφέρονται στη ζωή του Διονυσίου στο Άγιον Όρος και συμπληρώνει τα σχετικά γεγονότα μετά την εγκατάστασή του στον Όλυμπο. Συγγραφέας του συναξαρίου δεν πρέπει να είναι ο Ευγένιος Γιαννούλης ο Αιτωλός, συντάκτης της ακολουθίας που το περιέχει, μια και ο υμνογράφος εμπνέεται από τον εκτενή βίο που έγραψε ο επίσκοπος Λιτής και Ρενδίνης Δαμασκηνός ο Στουδίτης (†1577).

γ' Ο Δαμασκηνός Στουδίτης, που είναι σύγχρονος με τον Άγιο Διονύσιο, έγραψε εκτενή βίο λίγα χρόνια μετά την κοίμηση του Οσίου. Ο συγγραφέας δεν πρέπει να γνώριζε προσωπικά τον Άγιο, αλλά αναφέρει ως πηγές του τις διηγήσεις «*θεοφόρων και άξιοπίστων πατέρων*». Το κείμενο του βίου, το οποίο γράφτηκε «*εις φράσιν έλληνικήν*», δε μας σώζεται ή λανθάνει. Ο βίος είναι γνωστός από δημώδη μετάφραση που έκανε έναν αιώνα αργότερα ο Αγάπιος Λάνδος. Το κείμενο αυτό περιλαμβάνεται σε όλες τις εκδόσεις του Νέου Παραδείσου, καθώς και σε τρεις από τις εκδόσεις της ακολουθίας του.³⁴

Ο βίος, αν και δε διαφέρει ως προς το κεντρικό του διάγραμμα από τους δυο προηγούμενους, παρουσιάζει αρκετές ιδιαιτερότητες που μπορούμε να συνοψίσουμε στα παρακάτω σημεία: α' προτάσσεται προοίμιο· β' παρεμβάλλονται ψυχοφελείς παρατηρήσεις· γ' αναφέρονται θαύματα και διδασκαλίες που δεν υπάρχουν στους άλλους βίους· δ' τον χαρακτηρίζει τάση υπερβολής και ε' συχνά προσπαθεί να προσδιορίσει με ακρίβεια ονόματα προσώπων και γεγονότων που σχετίζονται με τη ζωή του Οσίου, προφανώς για να γίνει πιο πειστικός. Τα πρόσωπα όμως αυτά και οι χρονικοί προσδιορισμοί των γεγονότων σπάνια μας είναι γνωστά και από άλλες ιστορικές πηγές.

Η εκτενής μορφή του βίου με τα θαυμαστά γεγονότα και το διδακτικό χαρακτήρα, καθώς και το γεγονός ότι περιλαμβάνεται σε μια από τις δημοφιλέστερες συλλογές αγιολογικών κειμένων της τουρκοκρατίας, συντέλεσαν στη διάδοσή του. Πρέπει να σημειωθεί ότι όλοι σχεδόν που ασχολήθηκαν με το βίο του Αγίου Διονυσίου χρησιμοποίησαν ως βασική πηγή το κείμενο αυτό του Δαμασκηνού Στουδίτη, όπως διασώθηκε σε μετάφραση του Αγαπίου Λάνδου. Από το βίο αυτό εμπνεύστηκαν και οι συντάκτες των δυο ακολουθιών του, Ευγένιος Γιαννούλης ο Αιτωλός (†1682) και Γεράσιμος Μικραγιαννανίτης, ο οποίος συνέθεσε και κοντάκιο με εικοσιτέσσερις κατ' αλφάβητον οίκους.

2. Ο βίος του Οσίου Διονυσίου³⁵

Ο Άγιος Διονύσιος γεννήθηκε στα τέλη του 15ου αιώνα στη Σθλάτενα³⁶ της επαρχίας Φαναρίου Καρδίτσας και έλαβε το βαπτιστικό όνομα Δημήτριος.

³⁴ Γλαβίνα, Ο Άγιος, σ. 33-54. Για τις εκδόσεις του Νέου Παραδείσου βλ. Κωστούλα, Αγάπιος, σ. 167-169 και Παπαδόπουλου, Βιβλιογραφία, σ. 248-249.

³⁵ Για τη σύνταξη του παρόντος βίου χρησιμοποιήσαμε κυρίως το κείμενο του χειρογράφου 180 της Μονής Δοχειαρίου, που είναι και το πιο αξιόπιστο. Συμπληρωματικά μόνον και για να καλύψουμε τα κενά της μετά τον Όλυμπο εγκατάστασης του Αγίου Διονυσίου χρησιμοποιούμε κατ' αρχήν το συναξάρι και κατά δεύτερο λόγο τον εκτενή βίο, βλ. και Γλαβίνα, Ο Άγιος, σ. 9-29.

³⁶ Σθλάτενα, Σκλάτενα, Σλάτενα ή Πλατίνα Johannes Koder-Friedrich Hild, *Hellas Und Thessalia*, Tabula Imperii Byzantini 1, Βιέννη 1976, σ. 264 όπου το χωριό ταυτίζεται με το Ρίζωμα Τρικάλων που απέχει 10 χιλιόμετρα από τους Σταγούς. Ο Άγιος όμως γεννήθηκε στη Δρακότροπα του νομού Καρδίτσας βλ. Γλαβίνα, Ο Άγιος, σ. 9-10 και Γλαβίνα, Σκιαγραφία, 133-134.

Ο πατέρας του ονομαζόταν Νικόλαος και η μητέρα του Θεοδώρα. Οι ίδιοι οι γονείς μερίμνησαν για την παιδεία του γιού τους και τον παράδωσαν σε δάσκαλο για να μάθει γράμματα. Πολύ γρήγορα, με τη βοήθεια της θείας χάριτος, έμαθε ανάγνωση και γραφή.

Όταν ανδρώθηκε, θέλησε να λάβει το μοναχικό σχήμα και αναχώρησε για τη Μονή του Μετεώρου, που ήταν μεγάλο μοναστικό κέντρο στην περιοχή της Θεσσαλίας. Εκεί έγινε δεκτός από τον ιερομόναχο Σάββα. Ο νεαρός Δημήτριος μετά από λίγο έλαβε την ευχή του ράσου και μετωνομάστηκε Δανιήλ. Στη συνέχεια επιθύμησε να πάει στο Άγιον Όρος για περισσότερη ησυχία. Στην απόφασή του αυτή βρήκε αντιμέτωπους το γέροντα και τους πατέρες της Μονής, οι οποίοι για να τον αποτρέψουν, έκρυψαν τη γέφυρα που συνήθιζαν να αποκαλούν κλίμακα. Ο Δανιήλ όμως τόλμησε να κατεβεί τον μεγάλο όχθο παραμένοντας αβλαβής.

Κατά τα τέλη της πρώτης δεκαετίας του 16ου αιώνα ο Όσιος πήγε στο Άγιον Όρος, στη σκήτη των Καρυών, με σκοπό να συναντήσει τον πνευματικό κυρ Γαβριήλ³⁷. Οι αγιορείτες όμως τηρώντας την αρχαία τάξη κατά την οποία αγένειοι δεν διαμένουν στον Άθω, του συνέστησαν να παραμείνει λίγο εκτός Αγίου Όρους μέχρι να ενηλικιωθεί. Παρέμεινε λοιπόν στο χωριό Άγιος Μάμας κοντά στον επίσκοπο Κασσανδρείας Ιάκωβο³⁸ περίπου ένα χρόνο και αφού «εξισχίασε τον πάγονα», επέστρεψε στο Άγιον Όρος, όπου έγινε δεκτός από τον πνευματικό Γαβριήλ. Στις 12 Ιουνίου, μνήμη των αγίων Ονουφρίου και Πέτρου του Αθωνίτου, ίσως του έτους 1512³⁹, εκάρη μοναχός και έλαβε το όνομα Διονύσιος. Στη συνέχεια χειροτονήθηκε διάκονος από τον επίσκοπο Ιερισσού. Κατά τη Μεγάλη Δευτέρα, ίσως του έτους 1513, αναχώρησε από το κελί του πνευματικού Γαβριήλ, παραμένοντας όλη τη Μεγάλη Εβδομάδα στη σκήτη του Καρακάλλου, τρώγοντας χόρτα μόνον και κουκουνάκια. Επέστρεψε στις Καρυές το Μέγα Σάββατο. Μετά τη σύντομη αναχώρηση του Διονυσίου ο πνευματικός του Πρωτάτος και γέροντάς του, κυρ Γαβριήλ εκλέχτηκε Πρώτος του Όρους. Αργότερα συναντάμε τον Πρώτο Γαβριήλ στη Βλαχία, μαζί με τους ηγουμένους των αθωνικών μονών, μετά από πρόσκληση του ηγεμόνα Νεαγγόε Μπασαράμπ. Ο Γαβριήλ τον Αύγουστο του 1517 έλαβε μέρος στα εγκαίνια της Μονής Κουρτέα ντε Άρτζες, που τέλεσε ο ίδιος ο Πατριάρχης Θεόκλητος Α⁴⁰. Η μακρά απουσία του πνευματικού από τη σκήτη και η έλλειψη ιερέα στο κελί ανάγκασε τους πατέρες να χειροτονήσουν τον Διονύσιο ιερέα, να ιερουργεί στο κελί του πνευματικού του. Όταν επέστρεψε ο Πρώτος με τη συνοδεία του στον Άθω, ο Διονύσιος ζήτησε να αποσυρθεί στη σκήτη του Καρακάλλου για περισσότερη ησυχία.

Στη σκήτη του Καρακάλλου ο Διονύσιος έκτισε εκκλησία και κελί όπου παρέμεινε με εγκράτεια και άσκηση, έως ότου αποφάσισε να επισκεφτεί τους Αγίους Τόπους. Η μετάβασή του στα Ιεροσόλυμα έγινε μέσω Λήμνου, και αφού

³⁷ Ο Γαβριήλ ήταν ξεχωριστή προσωπικότητα στον Άθω του 16ου αιώνα. Βλ. Γλαβίνα, Ο Άγιος, σ. 12-13 και Παπαχρυσάνθου, Ο Αθωνικός, σ. 388-393.

³⁸ Παρά τις ως τώρα έρευνές μας δεν μπορέσαμε να εντοπίσουμε στους επισκοπικούς καταλόγους Κασσανδρείας ή σε άλλη πηγή τον Ιάκωβο πρβλ. Ιωάννου Αναστασίου, *Βιβλιογραφία των επισκοπικών καταλόγων του Πατριαρχείου Κωνσταντινουπόλεως και της Εκκλησίας της Ελλάδος*, Θεσσαλονίκη 1979, σ. 181-182 και Fedalto, *Hierarchia*, σ. 434-435.

³⁹ Για τις χρονολογικές προσεγγίσεις του βίου βλ. Γλαβίνα, Ο Άγιος, σ. 9-32.

⁴⁰ Πολλές λεπτομέρειες στο Δοχ. 180 φ. 424^v-425^v βλ. και Τσιοράν, Σχέσεις, σ. 33-34.

προσκύνησε τον Πανάγιο Τάφο και τους τόπους όπου περπάτησε ο Χριστός, επέστρεψε διά ξηράς. Επιστρέφοντας πέρασε από το Ικόνιο, όπου τον δέχτηκε με χαρά ο υπέργηρος μητροπολίτης. Τόσο εκτίμησε ο μητροπολίτης Ικονίου την ευλάβεια και το αγγελικό σχήμα που έφερε, ώστε θέλησε να τον αφήσει διάδοχο στο θρόνο του. Ο Διονύσιος τότε παρακάλεσε τον αρχιερέα να του επιτρέψει να προσκυνήσει τα ακέραια λείψανα των Αγίων Πατέρων που βρίσκονταν σε σπήλαιο⁴¹. Αφού προσκύνησε τους Πατέρες, για τους οποίους έγραψε βίο και ακολουθία⁴², δεν επέστρεψε στο Ικόνιο, αλλά στο Άγιον Όρος. Εκεί έκτισε εκκλησία προς τιμήν των παραπάνω Αγίων.

Η Μονή Φιλοθέου, μη έχοντας τον καιρό εκείνο ιερείς, τον καλούσε για να λειτουργεί. Κατόπιν οι μοναχοί της παραπάνω Μονής τον ανάγκασαν να γίνει ηγούμενος της Μονής τους. Ο Διονύσιος, ως ηγούμενος της Φιλοθέου, ταξίδεψε στην Κωνσταντινούπολη, απ' όπου έφερε ανθρώπους που τον ακολούθησαν για να μονάσουν, καθώς και αρκετό πλούτο. Η Μονή Φιλοθέου, που ως τότε ήταν βουλγαρόφωνη, μετατράπηκε από το νέο της ηγούμενο σε ρωμαϊκή⁴³. Η κίνηση αυτή του Διονυσίου προκάλεσε το φθόνο των Βουλγάρων, οι οποίοι θέλησαν να τον φονεύσουν· έτσι αναγκάστηκε να εγκαταλείψει τη Μονή Φιλοθέου.

Αφού έλαβε από τη Μονή Φιλοθέου όσους μοναχούς ήθελε, εγκαταστάθηκε στη σκήτη της Βέροιας⁴⁴, όπου οικοδόμησε εκκλησία, κελιά και το Μοναστήρι του Προδρόμου. Γύρω από τον Όσιο, του οποίου η φήμη εξαπλώθηκε στην περιοχή, συγκεντρώθηκε πλήθος μοναχών. Στις αρχές της τρίτης δεκαετίας του 16ου αιώνα, κατά τα έτη 1523-24, τοποθετείται η δραστηριότητά του στη σκήτη. Όταν πληροφορήθηκε ότι ο Οικουμενικός Πατριάρχης Ιερεμίας βρισκόταν στα Ιεροσόλυμα, επισκέφτηκε για δεύτερη φορά τους Αγίους Τόπους. Το ταξίδι έγινε και πάλι δια θαλάσσης, με αφετηρία τη Θεσσαλονίκη αυτή τη φορά. Η δεύτερη επίσκεψη του Διονυσίου προσδιορίζεται με ακρίβεια το φθινόπωρο ή το χειμώνα του 1524/25. Αφού πήρε τότε συγχωρητικά γράμματα από τον Πατριάρχη, επέστρεψε και πάλι στη Βέροια⁴⁵. Η φήμη του είχε πια ξεπεράσει τα όρια της Βέροιας. Περίοδευε, όπως μαθαίνουμε από αγιολογικά κείμενα που συμφωνούν και με τη λαϊκή παράδοση⁴⁶, σε διάφορες περιοχές του Ελλαδικού χώρου διδάσκοντας ως άλλος Απόστολος. Όταν ο αρχιερέας της Βέροιας Ματθαίος κοιμήθηκε, η πολιτεία θέλησε να γίνει ο Διονύσιος διάδοχος του Ματθαίου στον θρόνο της αποστολικής εκκλησίας της Βέροιας⁴⁷. Ο ίδιος, όταν το πληροφορήθηκε,

⁴¹ Ο βίος τους εκδόθηκε από τον Μανουήλ Γεδεών, *Βυζαντινόν Εορτολόγιον*, Κωνσταντινούπολις 1899, σ. 313-318· ΒΗΓ 1430· βλ. κριτική στο *Viz. vrem.* 7 (1900) 265.

⁴² Δεν μπορέσαμε, παρά την εώς τώρα έρευνά μας, να εντοπίσουμε το βίο και την ακολουθία που συνέγραψε ο Άγιος Διονύσιος προς τιμή των Αγίων Πατέρων.

⁴³ Λίγα χρόνια αργότερα (1541) ο Ιερεμίας Α' με γράμμα του διατάσσει να μην ενοχλούν οι Βούλγαροι τη Μονή Κουτλουμουσίου που έγινε πια ρωμείκη βλ. *Actes de Kutlumas*, σ. 17-174.

⁴⁴ Για την παραμονή του Αγίου Διονυσίου στη Βέροια βλ. Παπάζη, *Ιστορία*, σ. 127-133.

⁴⁵ Γλαβίνα, *Ο Άγιος*, σ. 17-18.

⁴⁶ Για τις διάφορες λαϊκές παραδόσεις γύρω από τον Άγιο Διονύσιο και το ιεραποστολικό του έργο βλ. Δευτεραίον Αγγ. Ν., «Έκθεσις λαογραφικής ερεύνης εις περιοχάς του Νομού Κοζάνης», *Ε.Κ.Ε.Ε.Α.*, 18-19 (1965-1966) 254· Δευτεραίον Αγγ. Ν., «Έκθεσις λαογραφικής ερεύνης εις το Σισάνιον - Κοζάνης», *Ε.Κ.Ε.Ε.Α.*, 20-21 (1967-68) 384-385 και Δευτεραίον Αγγ. Ν., *Λαϊκαί παραδόσεις περί Οσίου Νικάνορος εκ Δυτικής Μακεδονίας, Β Συμπόσιο Λαογραφίας του Βορειοελλαδικού χώρου (Ηπειρος - Μακεδονία - Θράκη)* Κομοτηνή 1975, σ. 61-63 και 68-70.

αναχώρησε για τα μέρη του Ολύμπου, αποφεύγοντας για άλλη μια φορά να γίνει αρχιερέας. Στη σκήτη επέστρεψε μόνο μετά την εκλογή του εξ Αθηνών Νεοφύτου ως μητροπολίτη Βεροίας. Τον Βεροίας Νεόφυτο τον συναντάμε για πρώτη φορά το 1534/35, σε αφιερωματική επιγραφή της Μονής Μεγίστης Λαύρας⁴⁸. Ο Βεροίας Ματθαίος αναφέρεται σε έγγραφο του 1527 που βρίσκεται στη Μονή Εσφιγμένου⁴⁹. Λίγο πριν το 1535 και ασφαλώς μετά το 1527 ο Διονύσιος αναχωρεί από τη Βέροια για τον Όλυμπο.

Στον Όλυμπο ο Διονύσιος έκτισε μικρή εκκλησία που την αφιέρωσε μετά από θεία αποκάλυψη στην Αγία Τριάδα. Στην ίδια θέση έκτισε και το Μοναστήρι που μετά από λίγους αιώνες πήρε το όνομά του. Ο Άγιος, με τη χαρισματική του προσωπικότητα, συγκέντρωσε πολλούς μοναχούς, έκτισε μετόχια και φρόντιζε για τον καλλωπισμό του ναού και την ανάπαυση των αδελφών. Η ανάπτυξη της Μονής διακόπηκε, όταν κάτοικοι του Λιτοχώρου "ενημέρωσαν" τον Τούρκο αυθέντη του τόπου ότι ο Διονύσιος έκτιζε μοναστήρι χωρίς την άδειά του, με σκοπό να συνάζονται οι κλέφτες.

Ο Διονύσιος για άλλη μια φορά αναγκάστηκε να αναχωρήσει για να σωθεί. Εγκαταστάθηκε στο Πήλιο, όπου ίδρυσε το Μοναστήρι της Σουρβιάς. Επέστρεψε όμως πάλι στον Όλυμπο με θαυμαστό τρόπο, για να κτίσει το Μοναστήρι, με άδεια μάλιστα των αρχών αυτή τη φορά, συνεχίζοντας την άσκηση σε σπηλιές και κορυφές του Ολύμπου. Όταν είδε ότι το τέλος του πλησίαζε, παρακάλεσε την Θεοτόκο να του δώσει παράταση λίγων ημερών ζωής, για να ρυθμίσει τα σχετικά με τη ζωή των μοναχών και τη λειτουργία της Μονής του. Έτσι έζησε δεκαπέντε ημέρες ακόμη. Αφού πρώτα λειτούργησε και συνομίλησε με τους πατέρες, παρέδωσε το πνεύμα του στις 23 Ιανουαρίου 1541. Κηδεύτηκε από τους αδελφούς της Μονής εντίμως και οσίως και ετάφη στο παρεκκλήσιο που βρίσκεται στο νάρθηκα του Καθολικού.

Σύμφωνα με τα αγιολογικά κείμενα που αναφέραμε, ο Όσιος Διονύσιος άφησε και συγγραφικό έργο. Έγραψε βίο και ακολουθία των εν τω σπηλαιώ Αγίων Πατέρων που είδαμε προηγουμένως. Είναι επίσης συντάκτης μοναστηριακών κανόνων τους οποίους άφησε υπό τύπο διαθήκης στα μοναστήρια που ίδρυσε ή ανακαίνισε. Δυστυχώς τα κείμενα αυτά, που θα φώτιζαν ακόμα περισσότερο την προσωπικότητά του, δε σώζονται ή λανθάνουν⁵⁰. Οι πληροφορίες για ύπαρξη ανέκδοτων κειμένων του στο αρχείο της Μονής Φιλοθέου δεν επιβεβαιώνονται από τη μελέτη του δημοσιευμένου αρχειακού υλικού⁵¹. Η επιστολή τέλος που επιγράφεται με το όνομα του

⁴⁷ Αν και οι μητροπολίτες Βεροίας εκλέγονταν από τη σύνοδο του Οικουμενικού Πατριαρχείου, ο ρόλος των τοπικών παραγόντων πρέπει να ήταν σημαντικός. Το 1490 λ.χ. οι κάτοικοι της Βέροιας ανάγκασαν σε παραίτηση τον Νεόφυτο "εκλέγοντας" στη θέση του τον Μεθόδιο από τη Μονή Βατοπεδίου. Ο Πατριάρχης και η περί αυτόν σύνοδος χειροτόνησε τον Μεθόδιο· βλ. Μ. Ι. Γεδεών, «Πράξεις του Μεθοδίου Βεροίας», *Εκκλησιαστική Αλήθεια*, 38 (1918) 229-231 και Ελισάβετ Α. Ζαχαριάδου, *Δέκα Τουρκικά έγγραφα για τη Μεγάλη Εκκλησία* (1483-1567), Αθήνα 1996, σ. 125.

⁴⁸ Γλαβίνα, Ο Άγιος, σ. 19-20.

⁴⁹ Actes d' Esphigménu, σ. 47.

⁵⁰ Γλαβίνα, Σκιαγραφία, 141-142.

⁵¹ Παπαδόπουλου, Νέα Βιβλία, 719-720· Γλαβίνα, Ο Άγιος, σ. 31 και Vassiliki Kravari, "Nouveaux documents du monaster de Philotheou", *Tr. et Mém.*, 10 (1987) 261-356.

Διονυσίου προς τους αγορείτες και διασώζεται σε αθωνικά χειρόγραφα⁵² δεν ανήκει στον Άγιο Διονύσιο.

⁵²

Γλαβίνα, Ο Άγιος, σ. 31.

3. Η τιμή της μνήμης του Οσίου

Η μνήμη του Οσίου Διονυσίου τιμάται ιδιαίτερα στο χώρο της κεντρικής και δυτικής Μακεδονίας καθώς και της Θεσσαλίας. Αν και δεν σώζεται Πατριαρχικό γράμμα ή συνοδική απόφαση που να αναγνωρίζει την αγιότητα του Διονυσίου⁵³, από πολύ νωρίς ο Άγιος είχε αναγνωριστεί στη συνείδηση του ευσεβούς λαού. Ο ενάρετος βίος, το έργο, το κήρυγμα και τα θαύματά του αποτελούν τα σημεία της αγιότητάς του⁵⁴. Η Εκκλησία εορτάζει τη μνήμη του στις 23 Ιανουαρίου, ημέρα της κοιμήσεώς του⁵⁵.

Τα λείψανα. Αρκετά χρόνια μετά το θάνατο του Διονυσίου, οι μοναχοί της Μονής άνοιξαν τον τάφο του, που βρίσκεται στο νάρθηκα του καθολικού. Τα λείψανα, τα οποία βρέθηκαν να ευωδιάζουν και να θαυματοουργούν, τοποθετήθηκαν σε αργυρές θήκες⁵⁶, χωριστά η κάρα, η σιαγόνα και το δεξί του χέρι, χωρισμένο σε τρία τεμάχια. Τα λείψανα, και κυρίως η τίμια κάρα, περιέρχονταν από τους ταξιδιώτες μοναχούς, σε πόλεις και χωριά προσφέροντας ανακούφιση στους Χριστιανούς και έσοδα στη Μονή. Είναι χαρακτηριστικό το γεγονός που μας διασώθηκε σε ενθύμηση χειρογράφου που προέρχεται από τη Βέροια: «*Ἐτος αψθ (=1709) ἔγινεν θανατηκόν εἰς τὴν Βέρηαν τόσον, ὅπου πέθνηκαν ἄνθρωπη τὴν ἡμέρα τρηάντα μόνη στὴν Βέρηαν· τὸν αὐτὸν χρόνον ἤφεραν τὸν ἅγιον Δηονήσηον εἰς τὴν Βέρροϊαν καὶ ἔπαψεν.*»⁵⁷

Το καλοκαίρι του 1890 η κάρα του Οσίου βρισκόταν στη Νιγρίτα Σερρών για ζητείες. Τη νύκτα της 12ης προς 13η Ιουλίου και ενώ φιλοξενούνταν στην οικία του Δημητρίου Διώνη εκλάπη από άγνωστο, που άφησε πίσω την αργυρή θήκη της, η οποία θήκη σώζεται ως σήμερα στο σκευοφυλάκιο της Μονής. Η κοινή γνώμη των Χριστιανών της περιοχής ήταν, σύμφωνα με σημείωση που γράφτηκε τον Αύγουστο του ίδιου έτους σε έντυπο ευχολόγιο της Μονής, ότι την υπεξάιρεσε ο σακελάριος παπά Δημήτριος Οικονόμου. Η κάρα δε βρέθηκε, παρά τις έρευνες των πατέρων της Μονής και των τοπικών πολιτικών και εκκλησιαστικών αρχών καθώς και το εκκλησιαστικό επιτίμιο που εξέδωσε ο τότε μητροπολίτης Σερρών Κωνσταντίνος Βαφείδης. Οι μοναχοί του Ολύμπου πληροφορήθηκαν από το βιβλίο για το Άγιον Όρος του Γερασίμου Σμυρνάκη ότι η κάρα του Αγίου κτίτορα της Μονής τους βρίσκεται στην Αθωνική Μονή Δοχειαρίου. Απέστειλαν τότε στο Άγιον Όρος τον καθηγούμενο της Μονής Γεννάδιο, για να το εξακριβώσει. Ο Γεννάδιος, αν και έλαβε διαβεβαίωση από τον συγγραφέα και άλλους πατέρες για την αλήθεια των παραπάνω, δεν κατόρθωσε να δει την κάρα, μια και οι μοναχοί της Μονής Δοχειαρίου αρνήθηκαν κατηγορηματικά ότι βρισκόταν στη Μονή τους. Υποστήριξαν ότι στη Μονή Δοχειαρίου βρίσκεται τμήμα μόνο της κάρας του Αγίου Διονυσίου του Αρεοπαγίτου. Η Μονή του Αγίου Διονυσίου, μετά την επίμονη άρνηση των

⁵³ Τσάμη, *Αγιολογία*, Θεσσαλονίκη 1984, σ. 61· Γεωργίου Τσέτση, *Η ένταξις των Αγίων εις το εορτολόγιον της Εκκλησίας, Ορθοδοξία*, 36 (1961) 372.

⁵⁴ Για το βίο και τη δράση του Διονυσίου βλ. και Γλαβίνα, Σκιαγραφία.

⁵⁵ Στο Νέο Παράδεισο εκ παραδρομής αναφέρεται ως ημέρα της μνήμης του η 24η Ιανουαρίου βλ. Γλαβίνα, Ο Άγιος, σ. 35 βλ. και Κωστούλα, Αγάπιος, σ. 168.

⁵⁶ Γεννάδιου, *Η Ιερά*, 547.

⁵⁷ Μ.Π.Τ. χφ. 547, βλ. και Α. Παπαδοπούλου - Κεραμέως, *Ιεροσολυμιτική Βιβλιοθήκη*, τ. 5 [Impression anastatique Bruxelles 1963] σ. 106-107 και Ν. Β. Χ(ρυσανθίδη), *Χρονικά Σημειώματα, Δελτίον Ιστορικής και Εθνολογικής Εταιρείας*, 4 (1892) 693-696.

Δοχειαριτών, απευθύνθηκε στη Μεγάλη Εκκλησία. Με επιστολή οι ολυμπίτες πατέρες παρακάλεσαν τη Μεγάλη Εκκλησία να ενεργήσει προκειμένου να τους επιστραφεί η κάρα του κτίτορα της Μονής. Το Οικουμενικό Πατριαρχείο απάντησε, μεταφέροντας την επίσημη διαβεβαίωση της Μονής Δοχειαρίου, ότι ποτέ δεν ήρθε στην κατοχή τους η κάρα του Αγίου Διονυσίου.⁵⁸

Οι εικόνες. Ο Γάλλος περιηγητής Heuzeu παρέχει την πληροφορία ότι δεν υπάρχει ναός στη Μακεδονία και τη Θεσσαλία που να μη συναντάται η εικόνα του Αγίου Διονυσίου. Στη Θεσσαλονίκη τιμούνται ιδιαίτερα εικόνες του στους ναούς της Παναγίας της Λαοδηγήτριας, του Αγ. Μηνά και του Αγ. Ιωάννου του Χρυσοστόμου. Ο Άγιος παριστάνεται κατά τον περιηγητή με μοναχικό ένδυμα, κρατώντας στο ένα χέρι πατερίτσα σε σχήμα "ταυ" και στο άλλο την εκκλησία του με πέντε τρούλλους⁵⁹. Ενδιαφέρον παρουσιάζει η εικόνα της συλλογής Τσακίρογλου, που μας διασώζει μια απεικόνιση του καθολικού με πολλές αρχιτεκτονικές λεπτομέρειες⁶⁰. Από τον 18ο αι. κυκλοφορούν χάρτινα χαρακτηριστικά με τη μορφή του Αγίου. Η παλαιότερη χρονολογημένη χαλκογραφία που μας είναι γνωστή χαραχτηκε στη Βιέννη της Αυστρίας το 1778 με έξοδα του Δημήτρη Νικολάου Μπακάλη του Σερβίου. Η εικόνα αυτή παριστάνει τον Άγιο Διονύσιο με τον Άγιο Χαράλαμπο, και μεταξύ άλλων μια φανταστική απεικόνιση του Ολύμπου και της Μονής. Οι λεζάντες έχουν γραφτεί σε ελληνική και σλαβική γλώσσα. Άλλη ενδιαφέρουσα χαλκογραφία είναι αυτή που χαραχτηκε στην Κωνσταντινούπολη το 1808 με συνδρομή και δαπάνη του πνευματικού Ανανίου Ολυμπιώτου. Εκτός από την Αγία Τριάδα που εικονίζεται στο επάνω τμήμα της εικόνας, γύρω από τον Άγιο ιστορούνται δεκαεπτά σκηνές από το βίο και τα θαύματά του. Στο κάτω τμήμα, εικονίζονται με μεγάλη ακρίβεια η Μονή και οι γύρω χώροι⁶¹. Χάρτινα χαρακτηριστικά, που εικονίζουν τον Άγιο, υπάρχουν στη συλλογή Παπαστράτου⁶² και σε παλιές εκδόσεις της ακολουθίας του⁶³.

Στο Λιτόχωρο το λάβαρο του σωματείου των οικοδόμων φέρει την εικόνα του Αγίου Διονυσίου, στην οποία κρατά ως κτίτορας το Μοναστήρι του. Επιγραφή, τέλος, του 1762 στο παρεκκλήσι του Αγίου Διονυσίου στο Λιτόχωρο αναφέρει ως κτίτορες τους карабокурайους του Λιτοχώρου⁶⁴.

Υμνολογία. Για τον Άγιο Διονύσιο έχουν γραφτεί δυο ακολουθίες. Η πρώτη τον 17ο αι. από τον Ευγένιο Γιαννούλη τον Αιτωλό (†1682)⁶⁵ και η δεύτερη

⁵⁸ Για την κλοπή της κάρας του Οσίου Διονυσίου βλ. Γλαβίνα, Ο Άγιος, σ. 29-31.

⁵⁹ Heuzeu, *Le mont*, σ. 131.

⁶⁰ Αγάπη Καρακατσάνη, *Συλλογή Γεωργίου Τσακίρογλου Εικόνες*, Αθήνα 1980, σ. 74. Σχετική με την εικονογράφηση του Αγίου βιβλιογραφία βλ. Γλαβίνα, Ο Άγιος, σ. 31-32.

⁶¹ Προβατάκη Θεοχάρη Μ., *Χαρακτικά Ελλήνων λαϊκών δημιουργιών 17ος-19ος αιώνας Συλλογή Ιεράς Μονής Κυρίας Ακρωτηριανής (Τοπλού) Σητείας Κρήτης Κατάλογος*, Αθήνα βλ. και σ. 43 της παρούσας μελέτης καθώς και Μελέτη Αναστήλωσης, σ. 29.

⁶² Ντόρης Παπαστράτου, *Χάρτινες εικόνες ορθόδοξα θρησκευτικά χαρακτηριστικά 1665-1899*, τ. 1, Αθήνα 1986, σ. 232.

⁶³ Γλαβίνα, Ο Άγιος, σ. 129 και Ηλιού Φίλιππου, *Ελληνική Βιβλιογραφία του 19ου αιώνα*, τόμος πρώτος 1801-1818, Αθήνα 1998, σ. 445-446.

⁶⁴ Νίκου Χρ. Κάκαλου, «Τα Σίχνα στο Λιτόχωρο του Ολύμπου», Α' Πανελλήνιο Συνέδριο Ο'λυμπος στη ζωή των Ελλήνων. Ελασσόνα 1982, σ. 98-99.

⁶⁵ Γλαβίνα, Ο Άγιος, σ. 87 και Μητσάκη, Ασματος. Για τον Ευγένιο Γιαννούλη βλ.

από τον υμνογράφο Γεράσιμο Μικραγιαννανίτη⁶⁶. Μας είναι επίσης γνωστοί δύο παρακλητικοί κανόνες, οι εικοσιτέσσερις Οίκοι που γράφτηκαν από το μοναχό Γεράσιμο Μικραγιαννανίτη, ο ικετήριος κανόνας που συνέθεσε ο Αλέξανδρος Παπαδιαμάντης, καθώς μεγαλυνάρια και ποιήματα⁶⁷. Τα κείμενα αυτά είναι σημαντικά, γιατί δείχνουν την άμεση αποδοχή του Αγίου Διονυσίου στη συνείδηση του ευσεβούς λαού. Αξίζει να αναφέρουμε ότι φυλλάδες με την ακολουθία του συναντάμε σε μια τεράστια γεωγραφική έκταση, όχι μόνο στην ηπειρωτική Ελλάδα, αλλά και στο νησιωτικό χώρο από τα Δωδεκάνησα ως τα νησιά του Βορείου Αιγαίου κι από τη Σκιάθο, που τιμούσε ιδιαίτερα τη μνήμη του, ως την Κέρκυρα⁶⁸. Την ακολουθία του Αγίου φρόντιζαν επιπλέον να διαδίδουν και οι ταξιδιώτες μοναχοί στους τόπους των περιοδειών τους.

Dimitra Hadzimanou, *La vie et l' oeuvre d' Eugene Yanoulis d' apres sa correspondance (1638-1682)*, Paris 1991.

⁶⁶ Βλ. Ακολουθία του Οσίου πατρός ημών Διονυσίου του εν Ολύμπω, [χ.χ.ε.], που εκδόθηκε από τη Μονή του Αγίου Διονυσίου του εν τω Ολύμπω.

⁶⁷ Για τις εκδόσεις των παραπάνω κειμένων και τη σχετική με αυτά βιβλιογραφία βλ. Γλαβίνα, Ο Άγιος, σ. 88-114.

⁶⁸ Γλαβίνα, Ο Άγιος, σ. 109. Αγ. Τσελικά, «Τα βυζαντινά και μεταβυζαντινά χειρόγραφα της βιβλιοθήκης της Χίου Ο Κοραΐς», *Χιακά Χρονικά*, 16 (1984) 84. Στέλιου Α. Παπαδοπούλου - Χρυσοστόμου Φλωρεντή, *Νεοελληνικό Αρχείο Ι. Μονής Ιωάννου Θεολόγου Πάτμου Κείμενα για την τεχνική και την τέχνη*, Αθήνα 1990, σ. 86 κ.α.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΔΕΥΤΕΡΟ

Η ΙΣΤΟΡΙΑ ΤΗΣ ΜΟΝΗΣ

1. Η Ίδρυση της Μονής

Η αρχή της ιστορίας της Μονής είναι τόσο σκοτεινή, ώστε ο ιστοριογράφος της μητροπολίτης Θεσσαλονίκης Γεννάδιος αναρωτιέται πώς άλλες μονές που ιδρύθηκαν πολλούς αιώνες πριν, διαθέτουν ακριβέστερες και θετικότερες πηγές για την ιστορία τους⁶⁹.

Σύμφωνα με αγιολογικές πληροφορίες, ο ίδιος ο Άγιος Διονύσιος ίδρυσε τη Μονή της Αγίας Τριάδας του Ολύμπου⁷⁰. Στο δοξαστικό μάλιστα του Μικρού Εσπερινού της ακολουθίας του αναφέρεται: «*Όσιε πάτερ Διονύσιε ... τήν τῆς ζωαρχικῆς Τριάδος μονήν ἰδίῳις χερσίν ἐπηξας, καί πλῆθος τῶν μοναστῶν συνήθροισας*».⁷¹

Το μόνο σχετικό με την ίδρυση ιστορικό τεκμήριο που διαθέτουμε σήμερα είναι ένα οθωμανικό έγγραφο που εκδόθηκε τον Απρίλιο του 1542 και δημοσιεύθηκε από μετάφραση του μεταφραστικού γραφείου του Πρωτοδικείου Θεσσαλονίκης, από τον καθ. Απ. Γλαβίνα⁷². Το έγγραφο αυτό, όπως θα δούμε, φέρει χρονολογία απόλυσης μετά το θάνατο του Αγίου (†1541). Φαίνεται ότι η διαδικασία έκδοσής του είχε ξεκινήσει ενώ ο "μοναχός Διονύσιος" ήταν ακόμη στη ζωή, αλλά κατά το χρόνο που μεσολάβησε κοιμήθηκε· ο εκδότης του εγγράφου όμως, μη γνωρίζοντας το θάνατο του Οσίου, τον αναφέρει ως ζωντανό. Το έγγραφο αυτό λέει: «*Η μονή της αγίας Τριάδος, κειμένη εν τη θέσει Ιτσιλασάρ του όρους Ολύμπου είνε μονή υφισταμένη από αρχαιοτάτων χρόνων, ήτις όμως κατεστράφη. Ο φέρων το παρόν γράμμα μοναχός Διονύσιος εξήτησε να απισκευάση και επαναφέρη αυτήν εις την παλαιάν της κατάστασιν και ρυθμόν ... Εγγράφη κατά τας αρχάς του μηνός Μουχαρέμ του έτους 949 (1543 καθ' ημάς)*»⁷³. Ο Απ. Γλαβίνας ερμηνεύει τη χρησιμοποίηση των εκφράσεων «*επισκευάση*» και «*επαναφέρη εις την παλαιάν της κατάσταση*» ως προσπάθεια του εκδότη να δικαιολογήσει την παροχή άδειας ίδρυσης μονής το 1542. Προφανώς επικαλέσθηκε τα ημιτελή κτίσματα που υπήρχαν στο χώρο από την πρώτη σύντομη εγκατάσταση του Αγίου στον Όλυμπο.

Το αρχαιότερο πατριαρχικό γράμμα, που αναφέρεται στα σταυροπηγιακά προνόμια της Μονής, και που εμείς το χρονολογούμε στο δέκατο έβδομο αιώνα, αναφέρει τον οσιώτατο ιερομόναχο Διονύσιο ως ιδρυτή της Μονής της Νέας Λαύρας του Ολύμπου⁷⁴.

⁶⁹ Γενναδίου, Η Ιερά, 522-523. Ο 16ος αιώνας είναι τόσο άγνωστος που πράγματι για τους βυζαντινούς χρόνους έχουμε πιο πλούσιες ιστορικές πηγές.

⁷⁰ Γλαβίνα, Ο Άγιος, σ. 20-27.

⁷¹ Γλαβίνα, Ο Άγιος, σ. 61-62.

⁷² Γλαβίνα, Ο Άγιος, σ. 23-24.

⁷³ Γλαβίνα, Ο Άγιος, σ. 24, όπου ο τουρκολόγος καθ. Β. Δημητριάδης διορθώνει τη χρονολογία ως 17/26 Απριλίου 1542.

⁷⁴ Βλ. σ. 84-87 της παρούσας μελέτης και Αθηναγόρα, Η εν Ολύμπω 14-16.

Το 1692 οι βασιλείς της Ρωσίας Πέτρος και Ιωάννης εξέδωσαν, μετά από αίτηση μοναχών της Μονής, αυτοκρατορικό χρυσόβουλλο που τους παρέχει το δικαίωμα να επισκέπτονται τη γη της Ρωσίας για ζητείες. Στο χρυσόβουλλο το Μοναστήρι της Αγίας Τριάδος αναφέρεται κτισμένο από ευσεβείς βασιλείς των Ρωμαίων και Πατριάρχες.⁷⁵ Η αναφορά του παραπάνω χρυσοβούλλου στους βασιλείς των Ρωμαίων φαίνεται να ενισχύει την άποψη που θέλει τον Διονύσιο όχι ιδρυτή, αλλά ανακαινιστή της Μονής⁷⁶. Η μνεία όμως των Ρωμαίων βασιλέων, στην περίπτωση του παραπάνω εγγράφου, έχει ως σκοπό να εξάρει τη σημασία της Μονής, για την οποία προορίζονται τα προνόμια⁷⁷. Από την άλλη, πρέπει να δούμε το κείμενο ως έκφραση της ρωσικής πολιτικής, και ιδίως του Μ. Πέτρου, ο οποίος προσδοκούσε να εμφανιστεί ως κληρονόμος της Ρωμαϊκής Αυτοκρατορίας και φυσικός προστάτης των Ορθόδοξων λαών⁷⁸. Η πληροφορία του Γάλλου περιηγητή Heuzey ότι ο Μέγας Πέτρος ήταν ο δεύτερος ιδρυτής της⁷⁹, απηχεί αυτή τη διείσδυση και επιρροή της ρωσικής πολιτικής στον ελλαδικό χώρο, που εκφράζονταν με πολύτιμα δώρα και προνόμια.

Ο Κίτρος Βαρνάβας προσδιορίζει την ίδρυση της Μονής κατά το έτος 1438 βάσει επιγραφής που είδε όπως λέγει ο ίδιος⁸⁰. Δεν μπορούμε όμως δυστυχώς να ελέγξουμε την παραπάνω πληροφορία.

Ο Γεννάδιος Θεσσαλονίκης παρέλαβε από τους πατέρες την προφορική παράδοση, σύμφωνα με την οποία η Μονή ιδρύθηκε επί Πατριάρχου Ιερεμίου Α' (1522-1546) και επί Σουλτάνου Σελίμ. Ο Σουλτάνος, κατά την ίδια παράδοση, εξέδωσε και το φερμάνι για την ανέγερση του ναού, στην πραγματικότητα την εποχή κατά την οποία ιδρύθηκε η Μονή (1541) βασίλευε ο Σουλτάνος Σουλεϊμάν Α' (1520-1566)⁸¹.

Ο Θεοδόσιος Ζυγομαλάς το 1576 σε επιστολή του προς τον Geralch αναφέρει: «*Ἐπάνω δὲ ἐν Μακεδονία ἐστὶν ὄρος Ὀλυμπος ἐν τῶν δύο Ὀλύμπων ἔχον μοναστήρι ἁγίας Τριάδος μὲ 200 μοναχοῦς*»⁸². Ο Παραμυθίας Αθηναγόρας διερωτάται: Πότε κτίστηκε το Μοναστήρι για να έχει το 1576 λίγα μόνο χρόνια μετά την ίδρυσή του διακόσιους μοναχούς; Τελειώνει συμπεραίνοντας ότι είναι αδύνατον σε μια τέτοια τοποθεσία, να μην υπήρχε μονή στα βυζαντινά χρόνια⁸³. Η ραγδαία ανάπτυξη όμως της Μονής, που ιδρύθηκε σε εποχή ακμής του μοναχισμού στον ελληνικό χώρο, μπορεί να ερμηνευθεί ως έργο της χαρισματικής προσωπικότητας του Αγίου ιδρυτή της.

⁷⁵ Γενναδίου, Η Ιερά, 516 και σ. 128 της παρούσας μελέτης.

⁷⁶ Αθηναγόρα, Συμπληρωματικά.

⁷⁷ Παπαδόπουλου, Νέα Βιβλία 721.

⁷⁸ Βακαλόπουλου Αποστόλου, *Ιστορία του νέου Ελληνισμού Δ' Τουρκοκρατία 1669-1812. Η Οικονομική άνοδος και ο φωτισμός του γένους*, σ. 71.

⁷⁹ Heuzey, *Le mont*, σ. 130.

⁸⁰ Βαρνάβα Κίτρος, «Κίτρος Μητρόπολις», *Θρησκευτική και Ηθική Εγκυκλοπαιδεία*, τ. 7, στ. 603.

⁸¹ Βλ. Γλαβίνα, Ο Άγιος, 24-25· Γενναδίου, Η Ιερά, 523 και 546 και Παπαδόπουλου, Νέα Βιβλία, 721. Για το Καθολικό βλ. σ. 41-42 της παρούσας μελέτης.

⁸² Δυοβουνιώτου, Ζυγομαλάς, 159 και Αθηναγόρα, Συμπληρωματικά.

⁸³ Αθηναγόρα, Συμπληρωματικά.

Παραμένει, προς το παρόν ανοικτό το ερώτημα αν ο Άγιος Διονύσιος έκτισε εκ θεμελίων το Μοναστήρι, αν απλώς ανακαίνισε προγενέστερη μονή ή τέλος αν οργάνωσε προϋπάρχον συγκρότημα από σκήτες. Τα υπάρχοντα αρχαιολογικά δεδομένα, που δυστυχώς αποτελούν τμήμα κατασκευής που υπέστη πολλές καταστροφές, μας οδηγούν στο να δεχτούμε ως χρόνο κατασκευής του καθολικού το δέκατο πέμπτο και δέκατο έκτο αιώνα, όπως διατυπώνει συμπερασματικά η αρχιτέκτων Χ. Σιαξαμπάνη⁸⁴, συμφωνώντας με τις αγιολογικές πηγές που θέλουν τον Άγιο Διονύσιο ιδρυτή της Μονής και οικιστή του Ολύμπου. Ο άγνωστος σε μεγάλο βαθμό δέκατος έκτος αιώνας δε μας επιτρέπει προς το παρόν να εξιχνιάσουμε με βεβαιότητα τις συνθήκες κάτω από τις οποίες ιδρύθηκε η Μονή. Το ίδιο ισχύει και για πολλές άλλες μονές, οι οποίες ιδρύθηκαν την αμέσως μετά την άλωση περίοδο.

2. ΙΣΤ-ΙΗ΄ αιώνας

Οι πληροφορίες που διαθέτουμε για τα πρώτα χρόνια λειτουργίας της Μονής, όπως αναφέραμε και παραπάνω, είναι ελάχιστες και αποσπασματικές. Αξιοποιώντας τις επιχειρούμε στη συνέχεια την παρουσίαση της ιστορίας της Μονής βάσει της διαδοχής των ηγουμένων της.

Ο Διονύσιος (1562) αναφέρεται από τον Πορφύριο Uspenskij, ο οποίος διάβασε το όνομα του ηγουμένου σε επιγραφή που είδε στην κρήνη της Μόνης⁸⁵.

Στον εκτενή βió που έγραψε ο Δαμασκηνός Στουδίτης γίνεται αναφορά στον διάκονο Ηλία που στη συνέχεια έγινε ηγούμενος της Μονής και επίσκοπος Πλαταμώνος⁸⁶.

Σε κεντητό επιτάφιο του 1579, που βρίσκεται στο σκευοφυλάκιο της Μονής, σώζεται το όνομα του ηγουμένου Δανιήλ. Ο επιτάφιος με την επιγραφή είναι γνωστός και στον Uspenskij, ο οποίος μας διέσωσε και το όνομα του ηγουμένου Δανιήλ (1604)⁸⁷. Ο Uspenskij είδε το όνομα του Δανιήλ σε επιγραφή που βρισκόταν στην είσοδο της τράπεζας της Μονής. Πολύ πιθανόν να πρόκειται για το ίδιο πρόσωπο. Δεν μπορούμε όμως προς το παρόν να το επιβεβαιώσουμε, γιατί όπως είναι γνωστό στα μοναστήρια οι γέροντες δίνουν το όνομά τους στους υποτακτικούς τους, οι οποίοι με τη σειρά τους πολλές φορές διαδέχονται τους γέροντες τους στη θέση του ηγουμένου.

Στα τέλη του δεκάτου εβδόμου αιώνα (1692) συναντάμε κάποιον Δανιήλ αρχιμανδρίτη στο ευσπλαχνικό γράμμα των αυτοκρατόρων Πέτρου και Ιωάννου της Ρωσίας. Δεν γνωρίζουμε όμως αν ήταν και ηγούμενος της Μονής.

Ο Νικηφόρος ιερομόναχος ηγουμένευε κατά το 1754 σύμφωνα με επιγραφή πάνω σε αργυρό κάλυμμα εικόνας της Παναγίας, η οποία βρίσκεται στο σκευοφυλάκιο της Μονής, αρχιερατεύοντας του Νεοφύτου Πλαταμώνος και ηγουμενεύοντας του Νικηφόρου 1754.

Τον καθηγούμενο Χρύσανθο ιερομόναχο, ο οποίος ηγουμένευε το 1756, τον γνωρίζουμε από βιβλιογραφικό σημείωμα χειρογράφου του Γερμανού που θα δούμε σε επόμενο κεφάλαιο⁸⁸.

Ο προηγούμενος Κυπριανός μνημονεύεται ως προηγούμενος σε επιστολή που διασώθηκε στο αρχείο του Θεοφίλου Καμπανίας (1782)⁸⁹.

Ο ηγούμενος Δανιήλ μνημονεύεται σε επιστολή, που έστειλε ο Θεοφίλος Καμπανίας προς τον ηγούμενο της Μονής του Τιμίου Προδρόμου Βεροίας στις 26 Μαΐου 1782. Από την επιστολή φαίνεται ότι ο ηγούμενος Δανιήλ ήταν κατάκοιτος εξαιτίας της νόσου της ποδάγρας. Στην ίδια επιστολή

⁸⁵ Uspenskij, Putesestvie, σ. 289-290· βλ. και σ. 44 της παρούσας μελέτης.

⁸⁶ Γλαβίνα, Ο Άγιος, σ. 27 και 51· βλ. και Αποστόλου Αθ. Γλαβίνα «Παρατηρήσεις και προσθήκες στην έρευνα για την επισκοπή Πλαταμώνος και Λυκοστομίου», Αφιέρωμα στον Ι. Αναστασίου Ε.Ε.Θ.Σ.Π.Θ. (1992) 161.

⁸⁷ Uspenskij, Putesestvie, σ. 290.

⁸⁸ Παπαγεωργίου, Θεσσαλίας χειρόγραφα· πρβλ. Viz. Vrem.7 (1900) 611-613. Για τον Γερμανό βλ. σ. 67-68 της παρούσας μελέτης.

⁸⁹ Μυστακίδου, Θεόφιλος, 114-115 και Γλαβίνα, Η Ιερά, 183-184.

μνημονεύονται τα ονόματα του πνευματικού παπά Δαμιανού και του παπά Μελέτη⁹⁰. Προφανώς είναι ο ίδιος που γράφει στον μητροπολίτη Βεροίας ως Δανιήλ ηγούμενος (1785)⁹¹.

Το 1790 συναντάμε τον ηγούμενο Δαμιανό σε επιστολή που σώζεται στο αρχείο του επισκόπου Καμπανίας Θεοφίλου. Ως ηγούμενος εκφράζει στον επίσκοπο Καμπανίας, που είναι αδελφός της Μονής, τους φόβους του μήπως το Μοναστήρι δεχτεί επίθεση από τα στίφη των Αλβανών, που λεηλατούσαν την περιοχή⁹². Ο Δαμιανός πρέπει να είναι το ίδιο πρόσωπο με τον ιερομόναχο και πνευματικό κυρ Δαμιανό, που ως το 1785 βρισκόταν στη Βέροια ως ταξιδιώτης. Το έτος αυτό (1785) η Μονή αντικατέστησε τον Δαμιανό με τον ιερομόναχο Ανανία γιατί ο ηγούμενος Δανιήλ δεν μπορούσε πια να ανταποκριθεί με επιτυχία στα ηγουμενικά του καθήκοντα ως ασθενής. Επιπλέον η Μονή την περίοδο αυτή δέχονταν πολλά βάρη και πιέσεις «από των έξω». Κάπου μεταξύ του 1785 και 1790 ο Δαμιανός διαδέχθηκε τον ηγούμενο Δανιήλ⁹³. Η Μονή δεν πρέπει να δέχτηκε επιδρομή από τους Αλβανούς, υπέστη όμως καταστροφή εξαιτίας μιας πυρκαγιάς. Ο ηγούμενος και οι πατέρες παρακάλεσαν με επιστολές τους τον επίσκοπο Καμπανίας να φροντίσει για την ανοικοδόμηση και επισκευή του Μοναστηριού. Ο Καμπανίας Θεόφιλος έγραψε στο συμπέθερό του Στέφανο Σπαθάρη Μισίου στην Κωνσταντινούπολη και τον ρωτούσε, αν οι περιστάσεις ευνοούν για την έκδοση αυτοκρατορικού φερμανίου από τη Υψηλή Πύλη για την ανοικοδόμηση της Μονής. Η απάντηση του Σπαθάρη ήταν αρνητική, συνέστησε μάλιστα στους πατέρες να μην ανακινήσουν το ζήτημα, αλλά να αρχίζουν να συνάζουν την ύλη ώστε να είναι έτοιμοι. Κατά την περίοδο αυτή ο Καμπανίας με εγκύκλιο επιστολή καλεί τους πιστούς να φιλοδώρησουν την αγία κέρα του Αγίου Διονυσίου, που κατά την συνήθεια βρισκόταν στην περιοχή. Η ίδια εγκύκλιος, που δυστυχώς δε φέρει χρονολογία απολύσεως, μας πληροφορεί ότι το Μοναστήρι είχε αρχίσει να επισκευάζεται και ότι μεγάλο μέρος του έμενε ανοικοδόμητο.⁹⁴

Το 1799 ηγούμενος ήταν ο Διονύσιος από τη Σμύρνη, όπως αναφέρει ο Πορφύριος Ουσπένσκι. Σε έντυπο που βρίσκεται στη βιβλιοθήκη της Μονής διαβάζουμε: «ο igoumenos Dionisios»⁹⁵ χωρίς να γνωρίζουμε αν είναι αυτός ή κάποιος άλλος Διονύσιος.

⁹⁰ Κωνσταντινίδη, Εκ του αρχείου, 382 και Γλαβίνα, Η εν Ολύμπω, 184-185.

⁹¹ Μυστακίδου, Θεόφιλος, 113-114 και Γλαβίνα, Η εν Ολύμπω, 185-186.

⁹² Γλαβίνα, Η εν Ολύμπω, 188.

⁹³ Μυστακίδου, Θεόφιλος, 113-114 και Γλαβίνα, Η εν Ολύμπω, σ. 185-186.

⁹⁴ Για τις προσπάθειες του ηγουμένου Δαμιανού και του Θεοφίλου Καμπανίας για την επισκευή της Μονής βλ. Γλαβίνα, Η εν Ολύμπω, 193.

⁹⁵ Uspenskij, Putesestvie, σ. 294.

3. ΙΘ' αιώνας

Κατά τον πολυτάραχο 19ο αι. η ιστορία της Μονής χαρακτηρίζεται από τη συμμετοχή της στους μεγάλους εθνικούς αγώνες. Παράλληλα κατά τα μέσα του αιώνα η Μονή δοκιμάζεται από έριδες στο εσωτερικό της και διενέξεις με το γειτονικό Λιτόχωρο.

Ο Ουσπένσκι αναφέρει ότι κατά το 1810 ηγούμενος ήταν ο ιερομόναχος Τιμόθεος⁹⁶. Στις αρχές του 19ου αιώνα ηγούμενος ήταν ο ιερομόναχος Μεθόδιος Παλιούρας. Ο Μεθόδιος μερίμνησε προσωπικά για την έκδοση της φυλλάδας της ακολουθίας του Οσίου Διονυσίου το 1816⁹⁷. Το ίδιο έτος με πατριαρχικό γράμμα ο μητροπολίτης Λαρίσης Πολύκαρπος, ο επίσκοπος Πλαταμώνος Γεράσιμος και ο διάκονος Νεόφυτος διορίζονται έξαρχοι για να διερευνήσουν τα σχετικά με τα χρέη της Μονής⁹⁸. Ο Μεθόδιος Παλιούρας φρόντισε και για την ανακαίνιση των μοναστηριακών κτημάτων⁹⁹. Τέλος ο Μεθόδιος συνελήφθη από τους Τούρκους κατά την επανάσταση του 1821 και απαγχονίστηκε στη Λάρισα¹⁰⁰.

Ο Μεθόδιος Πιτσιάβας από το Λιτόχωρο ή Μεθόδιος ο Β', όπως τον χαρακτηρίζει ο Ουσπένσκι, διαδέχτηκε τον εθνομάρτυρα ηγούμενο που είδαμε αμέσως πριν. Ο Μεθόδιος Πιτσιάβας συμμετείχε στον αγώνα για την ανεξαρτησία, κατά την τελευταία του φάση στη Μακεδονία· είχε μάλιστα μετατρέψει τη Μονή σε στρατόπεδο. Κατά την ηγουμενία του η Μονή πολιορκήθηκε και καταστράφηκε για άλλη μια φορά (1828). Από την καταστροφή αυτή και για επτά χρόνια η Μονή έμεινε έρημη. Στη συνέχεια κατέβαλε μεγάλες προσπάθειες για να επιδιορθώσει τα κτίρια της Μονής μετά τις καταστροφές που υπέστη κατά την Ελληνική Επανάσταση¹⁰¹. Στο αρχείο της Μονής σώζεται το φερμάνι βάσει του οποίου έγιναν οι επισκευές, καθώς και ηγουμενικό γράμμα (απανταχούσα) με την υπογραφή του, που εφοδιάζονταν οι ταξιδιώτες μοναχοί για τις περιόδους τους.

Από σημειώματα, που βρίσκονται σε έντυπα βιβλία της Μονής, με χρονολογίες το 1842 και το 1845 πληροφορούμαστε το όνομα του προηγούμενου Θεοφάνη, χωρίς να γνωρίζουμε πότε ηγουμένευσε, καθώς και του ηγουμένου Μεθοδίου, χωρίς να μπορούμε να ελέγξουμε αν το πρόσωπο ταυτίζεται με το Λιτοχωρίτη Μεθόδιο Πιτσιάβα που είδαμε αμέσως πριν¹⁰².

Ο Διονύσιος εκλέχτηκε ηγούμενος το 1846. Η εκλογή του Διονυσίου επικυρώθηκε με πατριαρχικά γράμματα που εκδόθηκαν στις 18 Δεκεμβρίου 1846 και στις 16 Ιανουαρίου 1847. Η Μονή, κατά τα μέσα του 19ου αι., όπως προκύπτει από τη σχετική αλληλογραφία είχε σοβαρά εσωτερικά προβλήματα.

⁹⁶ Uspenskij, Putisestvie, σ. 295.

⁹⁷ Γλαβίνα, Ο Άγιος, σ. 57· Γκίνη - Μέξα, τ. 1, σ. 142 και ΒΑΓ, σ. 72.

⁹⁸ Αθηναγόρα, Η εν Ολύμπω, 19-20· βλ. και σ. 104-106 της παρούσας μελέτης.

⁹⁹ Uspenskij, , Putesestvie, σ. 296.

¹⁰⁰ Γενναδίου, Η Ιερά, 523.

¹⁰¹ Βλ. σ. 72-73 της παρούσας μελέτης.

¹⁰² Παπαζώτου, Το κτηματολόγιο, 30 και 42.

Το Πατριαρχείο με γράμμα συνιστούσε στους πατέρες της Μονής να υπακούουν τον ηγούμενο Διονύσιο.¹⁰³

Ο Γερμανός Καταφυγιώτης ηγουμένευσε από τις 15 Ιανουαρίου 1848 έως το 1849. Ο Γεννάδιος αναφέρει τον Γερμανό χωρίς να γνωρίζει τότε ακριβώς και επί πόσον ηγουμένευσε¹⁰⁴. Πατριαρχικό γράμμα που στάλθηκε στους προκρίτους του Λιτοχώρου τους καλούσε να προστατεύσουν την Μονή και επικύρωνε παράλληλα την εκλογή του Γερμανού¹⁰⁵. Από σημείωμα του ίδιου του Γερμανού σε έντυπο, που βρίσκεται στη βιβλιοθήκη της Μονής, πληροφορούμαστε ότι καταγόταν από το χωριό Καταφυγή και εμόνασε στη Μονή Ξενοφώντος του Αγίου Όρους πριν κοινοβιάσει στον Όλυμπο. *ἡγουμενευδόντων Μεθοδίου τοῦ ἐν ἱερομονάχης, καὶ προηγουμένου Θεοφάνους, εἰς τὸν καιρὸν μου ὅταν εἶμουν εἰς τὸν Ὀλυμπον, τῆς Θεταλίας, ἅγιον Διονύσιον, 1845 : μαΐου 10. ἐγὼ ὁ παπᾶ Γερμανὸς ἱαγιορείτης καλόγερος κοι(νο)βιάτης ξενοφωντινὸς πρότω νῦν δε' ὀλυμπείτης κοινοβιάτης, πατρίδα καταφυγὴν.* Στο χφ. 15 της Φιλοσοφικής Σχολής του Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης υπάρχει σημείωση που δηλώνει τον κτήτορα του χειρογράφου Γερμανό Καταφυγιώτη, ο οποίος μπορεί να είναι το ίδιο πρόσωπο με τον ηγούμενο που εξετάζουμε¹⁰⁶.

Στις 31 Ιανουαρίου 1849 η Εκκλησία γράφει στον ηγούμενο Διονύσιο και τους πατέρες για να τους ενημερώσει ότι ακυρώνεται η εκλογή του ηγουμένου Διονυσίου. Στις 4 Φεβρουαρίου 1849 με πατριαρχικό γράμμα καλούνται οι μοναχοί να απομακρύνουν από τη Μονή τον λαϊκό Δημήτριο Γεωργίου από τη Σιάτιστα, τον οποίο και χαρακτηρίζει ταραχοποιό¹⁰⁷.

Το 1849 εκλέχτηκε ηγούμενος ο ιερομόναχος Καλλίνκος από το Λιτόχωρο. Ο Πατριάρχης επικύρωσε την εκλογή στις 2 Αυγούστου 1849.¹⁰⁸ Τα εσωτερικά προβλήματα της Μονής πρέπει να ανάγκασαν το Πατριαρχείο να στείλει ως έξαρχο τον επίσκοπο Καμπανίας Γρηγόριο. Ο Καλλίνκος πρέπει να παρέμεινε στην ηγουμενία έως τον Αύγουστο του 1851 που εκλέχθηκε ηγούμενος ο Δαμιανός από τη Σιάτιστα.

Το 1851 ο ιερομόναχος Δαμιανός Γεωργίου από τη Σιάτιστα εκλέγεται ομόφωνα ηγούμενος από τους πατέρες της Μονής σύμφωνα με το επικυρωτικό γράμμα που αναφέρει ο Αθηναγόρας¹⁰⁹. Πολύ πιθανόν ο Δαμιανός να είχε κάποια σχέση με τον Δημήτριο Γεωργίου από τη Σιάτιστα, που εκδιώχθηκε από τη Μονή ως ταραχοποιός το 1849. Ο Δαμιανός, όπως θα δούμε, διαδραμάτισε σπουδαίο ρόλο στα πράγματα της Μονής, κατά το δεύτερο μισό του πολυτάραχου 19ου αιώνα. Η πρώτη του αυτή ηγουμενία, έληξε τον Αύγουστο του 1853¹¹⁰. Τα εσωτερικά προβλήματα της Μονής κατά την περίοδο αυτή ανάγκασαν τη μεγάλη Εκκλησία να διορίζει εξάρχους και επόπτες. Δυστυχώς

¹⁰³ Αθηναγόρα, Η εν Ολύμπω, 21.

¹⁰⁴ Γενναδίου, Η Ιερά, 525.

¹⁰⁵ Αθηναγόρα, Η εν Ολύμπω, 21.

¹⁰⁶ Λ. Πολίτη, *Τα χειρόγραφα του Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης*, Θεσσαλονίκη 1991, σ. 13-14.

¹⁰⁷ Αθηναγόρα, Η εν Ολύμπω, 21.

¹⁰⁸ Γενναδίου, Η Ιερά, σ. 525· Αθηναγόρα, Η εν Ολύμπω, 21· και Uspenskij, Putisestvie, σ. 296.

¹⁰⁹ Αθηναγόρα, Η εν Ολύμπω, 22.

σήμερα δεν είμαστε σε θέση να δούμε τις εκθέσεις των εξάρχων, που θα φώτιζαν αρκετά την πολύ λίγο γνωστή περίοδο της ζωής του Μοναστηριού. Το 1853 με υπόδειξη του Οικουμενικού Πατριάρχη γίνονται εκλογές για ανάδειξη νέου ηγουμένου και διμελούς επιτροπής από πατέρες.

Ο Διονύσιος Βεροιεύς ηγουμενεύει από το 1853 και ίσως ταυτίζεται με αυτόν που εκλέχτηκε, το 1846 και το 1849. Για την αντιμετώπιση των τεράστιων προβλημάτων της Μονής, το Πατριαρχείο είχε υποδείξει και την εκλογή διμελούς επιτροπής για την καλύτερη διοίκησή της. Το επόμενο έτος καλείται στη βασιλεύουσα ο προηγούμενος Δαμιανός, προφανώς για να δώσει εξηγήσεις για τα μοναστηριακά πράγματα, ενώ επιτιμάται παράλληλα ο ηγούμενος για τον αυθαίρετο τρόπο διακυβέρνησης της Μονής¹¹. Εκτός από τις εσωτερικές έριδες, η Μονή αντιμετώπιζε προβλήματα με τους γείτονές της που σφετερίζονταν κτήματά της. Το 1854 η Μεγάλη Εκκλησία αναγκάστηκε να εκδόσει αφοριστικόν εις Λιτόχωρον και τα πέριξ της επισκοπής Πλαταμώνος κατά των σφετεριζόντων τα κτήματα της Μονής. Το τέλος του Διονυσίου υπήρξε τραγικό. Δολοφονήθηκε το φθινόπωρο του 1855· τον Οκτώβριο του ίδιου έτους ο Θεσσαλονίκης πήγε στο Μοναστήρι ως εξάρχος του Πατριάρχη για ανακρίσεις¹².

Από το Νοέμβριο του 1855 ο Δαμιανός από τη Σιάτιστα εκλέχθηκε για δεύτερη φορά ηγούμενος. Ο Οικουμενικός Πατριάρχης Κύριλλος Ζ' με αποκαταστατικό γράμμα, που εξέδωσε το Δεκέμβριο του 1855, επικυρώσε την εκλογή του Δαμιανού. Τον ίδιο μήνα ο Πατριάρχης έστειλε και κανονισμό για τη λειτουργία της Μονής. Όπως είδαμε και προηγουμένως η Μονή κατά τα μέσα του 19ου αι. αντιμετώπιζε ποικίλα προβλήματα από εσωτερικούς και εξωτερικούς παράγοντες. Ο κανονισμός αυτός εκδόθηκε για την αντιμετώπιση των παραπάνω προβλημάτων. Η ηγουμενία του διήρκεσε άλλα δύο χρόνια έως το Νοέμβριο του 1857. Λίγο αργότερα σύμφωνα με πατριαρχικό γράμμα ο Δαμιανός καλείται να εφησυχάσει στη Μονή Αγ. Αναστασίας της Φαρμακολύτριας στη Χαλκιδική¹³.

Ο Ιωαννίκιος από τη Ραψάνη διαδέχθηκε τον Δαμιανό από το 1857 έως το 1860¹⁴.

Από το 1861 έως το 1863 ηγούμενος ήταν ο Άνθιμος από το Λιανοβέρι¹⁵. Το 1863 η Μονή διοικείται από διμελή επιτροπή που αποτελείται από τους Νεόφυτο και Μελέτιο.¹⁶

Ο Νεόφυτος από τη Δεσκάτη ηγουμένευσε από το 1863 έως το 1868¹⁷.

¹¹⁰ Αθηναγόρα, Η εν Ολύμπω, 22.

¹¹¹ Αθηναγόρα, Η εν Ολύμπω, 22.

¹¹² Αθηναγόρα, Η εν Ολύμπω, 22.

¹¹³ Αθηναγόρα, Η εν Ολύμπω, 23-24 και Γλαβίνα Απόστολου, *Το Μοναστήρι της Αγίας Αναστασίας της Φαρμακολύτριας*, Ε.Ε.Θ.Σ.Π.Θ. παράρτ. αρ. 33 του 26ου τόμου (1983), σ. 33.

¹¹⁴ Αθηναγόρα, Η εν Ολύμπω, 23 και Γενναδίου, Η Ιερά, 526.

¹¹⁵ Αθηναγόρα, Η εν Ολύμπω, 23-24 και Γενναδίου, Η Ιερά, 526.

¹¹⁶ Αθηναγόρα, Η εν Ολύμπω, 25.

¹¹⁷ Γενναδίου, Η εν Ολύμπω, 526.

Ο Δαμιανός ηγουμένευσε για τρίτη και τελευταία φορά από το 1868 έως το 1886. Η τρίτη ηγουμενία του Δαμιανού ήταν από τις πιο δημιουργικές στην ιστορία της Μονής. Η προσφορά του Δαμιανού ήταν τεράστια τόσο στον αγώνα που κατέβαλε η Μονή για να κατοχυρώσει την κτηματική της περιουσία όσο και στις προσπάθειες να αναστηλώσει τα κτίρια στο Μοναστήρι και τα μετόχια. Ο Δαμιανός απεβίωσε στην πατρίδα του Σιάτιστα το 1886.

Τον Δαμιανό διαδέχτηκε ο ιεροδιάκονος Παρθένιος από την Πορταριά του Βόλου. Σύμφωνα με το μοναχολόγιο της Μονής, το κατά κόσμον όνομα του ήταν Παναγιώτης Κωνσταντίνου και γεννήθηκε στο Βόλο το 1824. Στη Μονή εισήλθε το 1842, μετά από πέντε χρόνια εκάρη μοναχός και πέντε χρόνια αργότερα χειροτονήθηκε διάκονος από τον επίσκοπο Κίτρος Θεόκλητο¹¹⁸. Σε παλαιύτα της Μονής Κοιμήσεως Θεοτόκου Σταγαδών Τρικάλων υπάρχουν σημειώματα σύμφωνα με τα οποία ο ιεροδιάκονος Παρθένιος ήταν ηγούμενός της. Το χφ. 3 της ίδιας Μονής φέρει κτητορικό σημείωμα «*Κτήμα Παρθενίου Ιεροδ(ιακόνου) Όλυμπίου Διονυσίου*». Το χφ. γράφτηκε το 1865 κατ' επιταγήν του Παρθενίου και περιείχε τμήματα της Θείας Λειτουργίας σε μουσική γραφή¹¹⁹. Το 1886 αποκαταστάθηκε ηγούμενος με πατριαρχικό γράμμα, υπό τον όρο όμως να χειροτονηθεί ιερομόναχος πριν την εγκατάστασή του στη θέση του ηγούμενου. Ο Παρθένιος όμως παρέμεινε ως το τέλος της ηγουμενίας του 1891 διάκονος. Ο ιεροδιάκονος Παρθένιος πέθανε στις 17 Μαρτίου 1909¹²⁰.

4. Κ' αιώνας

Το γύρισμα του αιώνα βρίσκει τη Μονή του Αγίου Διονυσίου σε παρακμή. Οι αλληπάλληλες καταστροφές, και το γενικότερο κλίμα θρησκευτικής αδιαφορίας οδήγησε τη Μονή σε δημογραφικό μαρασμό. Οι ηγούμενοι και οι ελάχιστοι πατέρες αγωνίζονταν να διατηρήσουν την κληρονομιά που παρέλαβαν.

Ο Γεννάδιος, κατά κόσμον Γεώργιος Ζήσης γεννήθηκε στη Λουμνίτσα της Γευγελής. Στη Μονή εισήλθε το 1875, διάκονος χειροτονήθηκε το 1877 από τον Πλαταμώνος Αμβρόσιο και πρεσβύτερος το 1885 από τον Βεροίας Προκόπιο. Ηγουμένευσε για πρώτη φορά από τις 15 Ιουλίου του 1891¹²¹ έως το 1911. Ηγούμενος εκλέχθηκε το Ιούλιο του 1891, και επίσημα προχειρίστηκε στις 2 Φεβρουαρίου 1892 στο ναό του μετοχίου της Σκάλας από τον τότε επίσκοπο Πέτρας Θεόκλητο. Ο επίσκοπος Ξανθουπόλεως Ιωάννης σε έκθεσή του προς το Πατριαρχείο εκφράζεται με ευμενή σχόλια για το έργο, τη διοίκηση και διαχείριση της Μονής από τον Γεννάδιο.

Ο Μελέτιος από τον Νεζερό του Πλαταμώνος εισήλθε στη Μονή το 1865. Μοναχός εκάρη το 1875 και μετά από ένα έτος χειροτονήθηκε διάκονος και ιερέας από τον Πλαταμώνος Ιάκωβο. Ο Μελέτιος εκτελούσε το διακόνημα του πνευματικού και του ταξιδιώτη. Ηγουμένευσε κατά τη διετία 1911-1912. Ο

¹¹⁸ Α.Μ.Ο.Δ. Κώδ. 2, σ. 21.

¹¹⁹ Ελυθέριου Απ. Καρακίτσιου, «Πέντε ανέκδοτα χειρόγραφα της Ι. Μονής της Κοιμήσεως της Θεοτόκου των Σταγαδών Τρικάλων», *Θεσσαλικό Ημερολόγιο*, 24 (1993) 249-251.

¹²⁰ Α.Μ.Ο.Δ. Κώδ. 1, σ. 379 και Γενναδίου, Η Ιερά, 526.

¹²¹ *Εκκλησιαστική Αλήθεια*, 11 (1891) 153 και Γενναδίου, Η Ιερά, 526.

Γεννάδιος Θεσσαλονίκης τον χαρακτηρίζει ως τον σεβασμιώτερο των πατέρων, χρηστό, ακέραιο, φιλήσυχο και ειρηνικό¹²².

Από το 1913 έως το 1916 ηγουμένευσε για δεύτερη φορά ο Γεννάδιος από τη Γευγελή. Από την εκλογή αυτή του Γενναδίου οι μοναχοί έπαψαν να ζητούν έγκριση από το Πατριαρχείο λόγω της ανωμαλίας των καιρών και της διακοπής κάθε επικοινωνίας με αυτό¹²³.

Ο ιερομόναχος Ιωσήφ, κατά κόσμον Ιωάννης Κωνσταντίνου, γεννήθηκε στη Λοζιανή της Κοζάνης το 1869. Στη Μονή εισήλθε το 1896. Εκάφη μοναχός και χειροτονήθηκε διάκονος και ιερέας το 1898 από τον επίσκοπο Κίτρους Θεόκλητο. Ηγουμένευσε από τον Ιανουάριο έως τον Οκτώβριο του 1916. Ο Γεννάδιος τον χαρακτηρίζει δραστήριο και ενεργητικό¹²⁴.

Ο Άνθιμος, κατά κόσμον Κωνσταντίνος Πούλιου γεννήθηκε στο χωριό Κοκκινοπλός Ελασσόνας το 1879. Στη Μονή εισήλθε το 1898, εκάφη μοναχός το 1903, χειροτονήθηκε διάκονος και ιερέας το 1907 από τον επίσκοπο Κίτρους Παρθένο. Ηγούμενος εκλέχθηκε το 1916 και προχειρίστηκε στο ναό της Μονής σε λειτουργία που τελέσθηκε επί τούτου. Ενδιαφέρον παρουσιάζει το πρακτικό εκλογής σύμφωνα με το οποίο ο Γεννάδιος εκλέχθηκε ηγούμενος για μια πενταετία.

Κατά την διετία 1918 έως το 1920 ο Γεννάδιος από τη Γευγελή ηγουμένευσε για τρίτη και τελευταία φορά.

Ο Ευγένιος, κατά κόσμον Θωμάς Αργυρίου, γεννήθηκε το 1877 στο Κουστάραγιο Καστοριάς και ηγουμένευσε από το 1921 έως το 1923¹²⁵.

Ο Αυξέντιος γεννήθηκε το 1878 στην Καρυά Ελασσόνας. Στη Μονή εισήλθε το 1918 και σύμφωνα με τον κώδικα ήταν εγγράμματος. Ηγουμένευσε από το 1924 έως το 1925. Σύμφωνα με τον κώδικα της Μονής στις 17 Σεπτεμβρίου 1925 αναχώρησε από τη Μονή προς ανεύρεσιν καλλιτέρας θέσεως¹²⁶.

Ο Ιωσήφ από τη Λοζιανή ηγουμένευσε για τελευταία φορά από το 1927 έως το 1931¹²⁷.

Ο Ευγένιος Αργυρίου εκλέχθηκε ηγούμενος για δεύτερη φορά μετά τη λήξη της τετραετούς θητείας του Ιωσήφ. Ηγουμένευσε από τις 2 Ιανουαρίου 1931 έως το 1933¹²⁸.

Ο Διονύσιος Παπαδημητρίου ήταν ηγούμενος το 1935.

¹²² Α.Μ.Ο.Δ. Κώδ. 2, σ. 21 και Γενναδίου, Η Ιερά, 527.

¹²³ Α.Μ.Ο.Δ. Κώδ. 2, σ. 21 και Γενναδίου, Η Ιερά, 527.

¹²⁴ Α.Μ.Ο.Δ. Κώδ. 2, σ. 21 και Γενναδίου, Η Ιερά, 527.

¹²⁵ Α.Μ.Ο.Δ. Κώδ. 2, σ. 79.

¹²⁶ Α.Μ.Ο.Δ. Κώδ. 2, σ. 151.

¹²⁷ Α.Μ.Ο.Δ. Κώδ. 2, σ. 153.

¹²⁸ Στο Α.Μ.Ο.Δ. και στον Κώδ. 2, σ. 156 διασώζεται το πρακτικό της εκλογής του Ευγενίου.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΤΡΙΤΟ ΟΙ ΧΩΡΟΙ ΤΗΣ ΜΟΝΗΣ

Το Μοναστήρι είναι χτισμένο στην ανατολική πλευρά του Ολύμπου, μέσα στη χαράδρα του ποταμού Ενιπέα και σε υψόμετρο 850 μ., σ' ένα οχυρό πλάτωμα του εδάφους. Η Μονή περιβάλλεται από απόκρημνα πρανή από τις τρεις πλευρές, νότια προς τον Ενιπέα, ανατολικά και δυτικά προς τα δυο μικρά ρέματα που εκβάλλουν στον Ενιπέα. Το βραχώδες υπέδαφος, με συνεχή παροχή νερού από πηγή και το ήπιο μικροκλίμα καθιστούν την επιλογή του τόπου για τη θεμελίωση της Μονής ιδανική για κατοίκηση στις δύσκολες συνθήκες διαβίωσης στον Όλυμπο¹²⁹.

Η προσπέλαση στο Μοναστήρι, πριν διανοιχθεί ο αμαξιτός δρόμος προς τα Πριόνια, γινόταν από μονοπάτι, που ακολουθεί το φαράγγι του Ενιπέα, μέσα σε πυκνό δάσος καστανιών και οξυών. Η φύση που περιβάλλει το Μοναστήρι είναι θαυμάσια. Οι περιηγητές που επισκέφτηκαν τον Όλυμπο περιγράφουν με πολλές λεπτομέρειες το τοπίο και τον περιβάλλοντα χώρο.¹³⁰

Ο υμνογράφος που συνέθεσε το δοξαστικό του Μικρού Εσπερινού της ακολουθίας του Οσίου Διονυσίου μας περιγράφει συνοπτικά, αλλά και με τρόπο λυρικό τον τόπο που επέλεξε ο Όσιος για να χτίσει τη Μονή του: «*Όσιε Πάτερ Διονύσιε, σὺ ἄλλος Ἡλίας ὤφθης ἐν ὄρεσι δαιτώμενος· ἕως οὐ καὶ ἐν τῷ Ὀλύμπῳ ὄρει ἐλθὼν, ἔλαμψας ὡς ἀστὴρ φαεινότητος· ἐν μέσῳ δὲ τῶν δύο αὐτοῦ μεγίστων κορυφῶν, ἐνθα τὸ κάλλιστον καὶ κρυερὸν ὕδωρ, μετ' ἤχου σφοδροῦ κατέρχεται, τῇ ὄψει τῶν ὀρωμένων θελχθείς, τὴν τῆς ζωαρχικῆς Τριάδος Μονὴν ἰδίαις χερσὶν ἐπηξας...*»¹³¹

Η Μονή ως προς την αρχιτεκτονική διάταξη των χώρων παρουσιάζει πολλές ομοιότητες με τη Μονή Φιλοθέου του Αγίου Όρους. Προφανώς η ομοιότητα αυτή σχετίζεται με την παρουσία του Αγίου Διονυσίου στην Αθωνική Μονή. Η δυτική όψη του ναού είναι κι εδώ αθέατη από την περιοχή της κύριας εισόδου της Μονής. Έχουμε έτσι μια κατ' εξοχήν ελεύθερη γραφική θεώρηση του κτιρίου. Στις περιπτώσεις αυτές δεν μπορούμε να αντιληφθούμε την ύπαρξη του μνημειακού άξονα. Ως εκ τούτου, η μετάβαση στο καθολικό, που αποτελεί το "τέρμα" της επαφής μας με τον κόσμο της Μονής, παίρνει χαρακτήρα ερευνητικό.¹³²

Οι διαστάσεις σύμφωνα με στοιχεία του κώδικα της Μονής που παραθέτει ο Γεννάδιος στη μελέτη του είναι 72 πήχεις μήκος, 63 πήχεις πλάτος και εμβαδό

¹²⁹ Σιαξαμπάνη, Το Καθολικό, σ. 111 και 120.

¹³⁰ Για τους περιηγητές που περιγράφουν το τοπίο του Ολύμπου βλ. Sirley H. Weber, *Voyages and Travels in Greece, the Near East and Adjacent Region made previous to the year 1801*, Princeton 1953, σ. 208· Sirley H. Weber, *Voyages and Travels in the Near East made during the XIX Century*, Princeton-New Jersey 1952· Sonnini, *Voyage*, σ. 388-389 και 395-397· Heuzey, *Le mont*, σ. 128-132 κ. α.

¹³¹ Γλαβίνα, Ο Άγιος, σ. 61-62.

¹³² Κωνσταντίνου Παπαϊωάννου, *Τα Ελληνικά μοναστήρια σαν αρχιτεκτονικές συνθέσεις, διερεύνηση των διατάξεων τους*, Αθήνα 1977, σ. 98.

4536 τεκτονικών πήχεων¹³³. Ο Ι. Σαρρής, μέλος της Γεωγραφικής Εταιρείας, υποστηρίζει ότι μπορεί να στεγάσει ολόκληρο στρατιωτικό λόχο¹³⁴.

Το κτηματολόγιο της Μονής, που απηχεί τη μοναστηριακή παράδοση, αναφέρει ότι δυτικά του Μοναστηριού υπάρχει ερειπωμένος ναϊσκος στη θέση Παλαιομονάστηρο. Επίσης κατά το κτηματολόγιο το Παλαιομονάστηρο ήταν «*ή πρωτίστη και αρχική σκηνώσις*» του Αγίου Διονυσίου¹³⁵. Η αρχιτέκτων Χ. Σιαξαμπάνη, που επισκέφτηκε τη δύσβατη θέση είδε μικρό πύργο με όλα τα χαρακτηριστικά της τυπικής βίγλας των αγιορείτικων μονών. Από τη θέση αυτή μπορούσε να ελεγχθεί οπτικά ολόκληρο το ρέμα του Ενιπέα μέχρι τη θάλασσα¹³⁶.

1. Το καθολικό

Σύμφωνα με όλα τα αγιολογικά κείμενα που σχετίζονται με τον Άγιο Διονύσιο, το καθολικό της Μονής που τιμά το όνομα της Αγίας Τριάδας κτίστηκε με τα ίδια τα χέρια του κτίτορά της. Οι συγγραφείς του βίου και του συναξαρίου που περιέχει η ακολουθία του συμφωνούν ότι «*υπό Θεού κινούμενος*» έκτισε στον Όλυμπο μικρή εκκλησία και, ενώ προβληματίζονταν σε ποιον άγιο να την αφιερώσει, είδε πάνω στην εκκλησία τρεις ακτίνες, κατά την πρωινή προσευχή και κατά την ανατολή του ηλίου. Μετά από αυτή την αποκάλυψη ονόμασε την εκκλησία Αγία Τριάδα¹³⁷.

Δε γνωρίζουμε αν στην ίδια θέση υπήρχε βυζαντινός ναός πριν την εγκατάσταση του Οσίου Διονυσίου, όπως υποστηρίχθηκε παλαιότερα¹³⁸.

Ο ισχυρισμός του Χρυσοστόμου Παπαδόπουλου, ότι η άδεια για την οικοδόμηση του ναού εκδόθηκε από το σουλτάνο Σελήμ Β΄ μετά το θάνατο του Οσίου, αντικρούστηκε από τον Αθηναγόρα που λέγει ότι οι άγιοι εκείνοι άνδρες πρώτα έκτιζαν το ναό και μετά τα κελιά των μελλόντων μοναχών. Αν και η πρακτική της οικοδόμησης του καθολικού μετά την υπόλοιπη μονή δεν ήταν άγνωστη στα βυζαντινά χρόνια¹³⁹, η άποψή μας είναι ότι τόσο το καθολικό, όσο και οι πτέρυγες της Μονής θεμελιώθηκαν από τον ίδιο τον Άγιο Διονύσιο. Όλες οι κατασκευές όμως υπέστησαν αλλεπάλληλες καταστροφές, διορθώσεις και προσθήκες, όπως συμβαίνει άλλωστε με κάθε οικοδόμημα που βρίσκεται σε διαρκή χρήση. Στο συμπέρασμα ότι ο ναός κατασκευάστηκε το 16ο αιώνα οδηγούν και τα αρχαιολογικά δεδομένα που διαθέτουμε¹⁴⁰.

¹³³ Α.Μ.Ο.Δ. Κώδ. 2, σ. 65 και Γενναδίου, Η Ιερά, 520-521.

¹³⁴ Ι. Σαρρή, «Αι υψηλαί κορυφαί του Ολύμπου», *Διάλεξις*, (1928), 34-46.

¹³⁵ Α.Μ.Ο.Δ. Κώδ. 2, σ. 65 και Παπαζώτου, Το Κτηματολόγιο, 18.

¹³⁶ Α.Μ.Ο.Δ. Κώδ. 2 σ. 65 και Μελέτη, Αναστήλωσης, σ. 11.

¹³⁷ Γλαβίνα, Ο Άγιος, σ. 20.

¹³⁸ Βλ. σ. 30-32 της παρούσας μελέτης και Θανάση Παπαζώτου, «Μεσαιωνική τοπογραφία της Πιερίας», *Οι αρχαιολόγοι μιλούν για την Πιερία*, ΝΕΛΕ Πιερίας 1990, σ. 63-64.

¹³⁹ Παπαχρυσάνθου, Αθωνικός, σ. 211.

¹⁴⁰ Για το καθολικό της Μονής βλ. Σιαξαμπάνη, Το καθολικό και Μελέτη Αναστήλωσης, σ. 77-111. Για τις τυπολογικές συγγένειες του μνημείου με αυτά του Αθωνικού τύπου βλ. Γιάννη Κίζη, Η Μονή Σουρβιάς στο Πήλιο, *Η Εκκλησία στην Ελλάδα μετά την Άλωση*, τ. 3. Αθήνα

Το καθολικό είναι ναός σταυροειδής εγγεγραμμένος, αθωνικού τύπου. Ο ναός ως προς την κατασκευή παρουσιάζει πολλές ομοιότητες με το καθολικό της Μονής Σουρβιάς, που όπως γνωρίζουμε ιδρύθηκε από τον Όσιο Διονύσιο και τιμά επίσης το όνομα της Αγίας Τριάδας. Τέσσερα παρεκκλήσια περιβάλλουν τον κυρίως ναό δημιουργώντας ένα λειτουργικό αισθητικά σύνολο. Μεγαλύτερο παρεκκλήσι είναι το βορειοδυτικό· εδώ βρίσκεται ο τάφος του Αγίου Διονυσίου όπου έψελναν οι πατέρες τον παρακλητικό κανόνα της Θεοτόκου και του Αγίου ορισμένες ημέρες της εβδομάδας. Το νοτιοδυτικό, που είχε επισκευαστεί στις αρχές του αιώνα μας, είναι αφιερωμένο στον Άγιο Νικάνορα, φίλο και συνασκητή του Αγίου Διονυσίου. Τα ανατολικά παρεκκλήσια δεν μπορέσαμε να μάθουμε σε ποιόν άγιο είναι αφιερωμένα¹⁴¹.

Εσωτερικά ο ναός είναι πενιχρότατος και στερείται παντός αξιολόγου διακόσμου, μαρτυρεί ο Γεννάδιος¹⁴², ο οποίος είδε το ναό στην κατάσταση που βρίσκονταν πριν την τελευταία ολοκληρωτική καταστροφή. Η αρχαιότερη περιγραφή που διαθέτουμε είναι του Γάλλου περιηγητή Sonnini: «Η μικρή εκκλησία της Μονής είναι αρκετά όμορφη. Ένας μεγάλος μπρούτζινος πολυέλαιος, δουλεμένος στη Γερμανία, κρέμεται από το θόλο»¹⁴³. Ο Heuzey που είδε την εκκλησία λίγα χρόνια αργότερα λέγει: «Η εκκλησία, που καταλαμβάνει το κέντρο της Μονής, είναι μια παλιά βυζαντινή βασιλική με πέντε τρούλους». Οι μοναχοί μίλησαν στον Heuzey για την αρχαία λαμπρότητα του ναού, για τις ζωγραφίες που τον διακοσμούσαν και τους καλυμμένους με μολύβι πέντε τρούλους του. Όλα εξαφανίστηκαν το 1828. Οι Τούρκοι κατηγορήσαν τους μοναχούς ότι παρείχαν άσυλο στους κλέφτες και παρέδωσαν στη φωτιά τη Μονή. Μετέφεραν βαρέλια με πυρίτιδα για να ανατινάξουν την εκκλησία, αλλά η στέρεη αρχιτεκτονική αντιστάθηκε στην έκρηξη, η οποία έπληξε μόνον την οροφή και την εσωτερική διακόσμηση. Οι βλάβες δεν επανορθώθηκαν παρά μια δεκαετία αργότερα¹⁴⁴. Ο Πορφύριος Ουσπένσκι, που επισκέφτηκε τη Μονή το 1856, πληροφορήθηκε για την καταστροφή, την οποία όμως τοποθετεί στα 1829. Πληροφορούμαστε από τον Ουσπένσκι ότι το καθολικό έμεινε κατεστραμμένο για επτά χρόνια και ότι η ανακαίνισή του άρχισε το 1835 από τον ηγούμενο Μεθόδιο Β', που σκέπασε το ναό με κεραμίδια. Αξίζει να αναφέρουμε την επιγραφή που είδε ο Ουσπένσκι στο δυτικό τοίχο του καθολικού και που σήμερα δε σώζεται: *Μεθόδιος 1836 Σεπτεμβρίου 20*¹⁴⁵. Ο Γεννάδιος χωρίς να αναφέρει την πηγή του μας πληροφορεί ότι το 1856 ο ναός στεγάστηκε με μολύβδο από τον ηγούμενο Ιωαννίκιο· από όσα όμως γνωρίζουμε, ηγούμενος το 1856 ήταν ο Δαμιανός από τη Σιάτιστα¹⁴⁶.

1989, σ. 159-170.

¹⁴¹ Σιαξαμπάνη, Το Καθολικό, σ. 116 και Γενναδίου, Η Ιερά, 521.

¹⁴² Γενναδίου, Η Ιερά, 521.

¹⁴³ Sonnini, Voyage, σ. 394.

¹⁴⁴ Heuzey, Le mont, σ. 129-131.

¹⁴⁵ Uspenskij, Putesestvie, σ. 296.

¹⁴⁶ Γενναδίου, Η Ιερά, 524-525.

2. Οι πτέρυγες της Μονής

Η Μονή αποτελεί τυπικό δείγμα μοναστηριακής αρχιτεκτονικής, τα κελιά βρίσκονται σε δώροφα και τριώροφα οικοδομήματα που περιβάλλουν την κεντρική αυλή, στην οποία βρίσκεται το καθολικό. Οι εξωτερικές διαστάσεις του συγκροτήματος είναι της τάξης των 50X55 μέτρων. Ενδιαφέρουσα για την ακρίβεια της περιγραφής των χώρων της Μονής είναι η χαλκογραφία που χαραχτηκε στην Κωνσταντινούπολη το 1808¹⁴⁷.

Από πατριαρχικό γράμμα που εξέδωσε ο Πατριάρχης Κύριλλος Ε΄ το 1753 πληροφορούμαστε για μια μεγάλη πυρκαγιά που κατέστρεψε εντελώς το Μοναστήρι, το οποίο έγινε παρανάλωμα του πυρός. Εκτός από τα κελιά και τα οικήματα κάηκαν όλα τα κειμήλια που βρίσκονταν στη Μονή· ο ναός μόλις που διασώθηκε από την καταστροφή, αν και υπέστη αρκετές φθορές. Από τον πατριαρχικό κώδικα 478 μαθαίνουμε την ακριβή χρονολογία της καταστροφής: 7 Μαρτίου 1752¹⁴⁸.

Άλλη πυρκαγιά έγινε το 1790. Η Μονή, αν και απέφυγε τις επιδρομές των Αλβανών, δοκιμάστηκε από τη φωτιά. Η αλληλογραφία του επισκόπου Καμπανίας Θεόφιλου μας διασώζει αρκετές λεπτομέρειες από τις προσπάθειες των μοναχών να ανοικοδομήσουν τη Μονή¹⁴⁹.

Κατά το δέκατο ένατο αιώνα γνωρίζουμε τις καταστροφές του 1822 και 1828 από τους Τούρκους· το 1836 άρχισε η επισκευή των κτιρίων μετά από Σουλτανική άδεια που δόθηκε με Φιρμάνι. Το 1877 κάηκε η νότια πτέρυγα της Μονής, ανακαινίσθηκε όμως τον ίδιο χρόνο από τον δραστήριο ηγούμενο Δαμιανό. Το 1898 η Μονή δαπάνησε τριακόσιες περίπου λίρες για να αντικαταστήσει τις λίθινες πλάκες που κάλυπταν τη στέγη με ευρωπαϊκά κεραμίδια¹⁵⁰.

2.1. Περιγραφή των πτερόγων

Τη βορειοανατολική γωνία καταλαμβάνει προαύλιο διαστάσεων 20X17 μ., που προστέθηκε σε μεταγενέστερη από την ίδρυση εποχή, για να καλύψει τις αυξημένες απαιτήσεις στέγασης των μοναχών¹⁵¹. Πάνω από την κύρια είσοδο της Μονής υπάρχει εικόνα του Οσίου Διονυσίου, που ιστορήθηκε το 1911 και αποτελεί τη μοναδική σωζόμενη αγιογράφιση. Μετά την είσοδο στη Μονή μπορούμε να διακρίνουμε δεξιά το μικρό τετράπλευρο πύργο. Ο πύργος, που κτίστηκε από τον επίσκοπο Κίτρον Σωφρόνιο, έχει δυο καταχύστρες, μια στην ανατολική και μια στη νότια όψη του και αποτελούσε το έσχατο αμυντικό καταφύγιο των μοναχών. Η επιλογή της θέσης του πύργου, αλλά και γενικά της φυσικής αμυντικής θέσης του Μοναστηριού, δείχνει ότι αυτό χτίστηκε με γνώση των κανόνων της οχυρωματικής¹⁵².

¹⁴⁷ Μελέτη, Αναστήλωσης, σ. 29-32, βλ. και πίνακα 3.

¹⁴⁸ Γλαβίνα, Η Ιερά, σ. 175-177 και Κομίνη, Πίνακες, σ. 67.

¹⁴⁹ Γλαβίνα, Η Ιερά, 188-195 και σ. 34 της παρούσας μελέτης.

¹⁵⁰ Γενναδίου, Η Ιερά, 524.

¹⁵¹ Μελέτη Αναστήλωσης, σ. 29.

¹⁵² Μελέτη Αναστήλωσης, σ. 34-36.

Στο ισόγειο της βόρειας πτέρυγας στεγάζονταν η τράπεζα και το μαγειρείο. Η κοινή τράπεζα, κατά τα μέσα του αιώνα μας, όπως μαρτυρεί ο Αθ. Μπίκας χρησιμοποιόταν μια μόνο φορά το χρόνο, κατά την πανήγυρι της Πεντηκοστής¹⁵³. Μετά την καταστροφή του καθολικού (1943) μετατράπηκε σε χώρο λατρείας. Από επιγραφή που εξέδωσε ο Πορφύριος Ουσπένσκι πληροφορούμαστε ότι το 1604 επί ηγουμένου Δανιήλ ανακαινίστηκε το κτίριο «*διά συνδρομής τών αδελφών της μονής ταύτης ήγουμενεύοντος Δανιήλ ιερομονάχου ζριβ' ινδικτιών β' μαΐου ιβ'*»¹⁵⁴. Ο ίδιος περιηγητής μας πληροφορεί ότι το 1803 με δαπάνη του μοναχού Βησσαρίωνα ζωγραφίστηκε η εικόνα της Παναγίας *Κυρία των αγγέλων*, που βρισκόταν στον εξωτερικό τοίχο, πάνω από την είσοδο της τράπεζας¹⁵⁵. Τα κτίσματα του ορόφου που ανήκουν σε νεότερη εποχή αποτελούνται από μια σειρά κελιών και δυο παρεκκλήσια στα ανατολικά¹⁵⁶. Κατά προφορική μαρτυρία του μοναχού Ανθίμου, ο οποίος γνώρισε το Μοναστήρι πριν την τελευταία καταστροφή, στον όροφο της βόρειας πτέρυγας στεγάζονταν η βιβλιοθήκη. Τα παρεκκλήσια κατά τον Γεννάδιο τιμούν παραδόξως το μεν τους Ταξιάρχες, το δε τους Αρχαγγέλους. Στη δυτική γωνία της ίδιας πλευράς βρισκόταν το ηγουμενείο¹⁵⁷. Βορειοδυτικά, μέσα στο Μοναστήρι, υπάρχει κρήνη με τρεχούμενο νερό που κάλυπτε τις υδρευτικές ανάγκες της Μονής. Ο Ουσπένσκι είδε την κρήνη και διάβασε την αφιερωτική επιγραφή που μας πληροφορεί ότι «*άνεκαινίσθη τὸ παρὸν δι' ἐξόδου τοῦ εὐλαβεστάτου ἐν ἱερέυσι κυροῦ Θεοδοσίου καὶ οἰκονόμου Κίτρου, ἐπὶ τὸ ἔτος ἡγουμενεύοντος Διονυσίου ιερομονάχου*»¹⁵⁸. Κατά την αρχιτέκτονα Χαρούλα Σιαξαμπάνη κατασκευάστηκε σε επόμενη φάση¹⁵⁹ προφανώς η κρήνη ανακατασκευάστηκε μετά από κάποια καταστροφή της Μονής, ενώ η επιγραφή επανατοποθετήθηκε στον ίδιο χώρο. Δυστυχώς και αυτή η επιγραφή δε σώζεται.

Στην τριώροφη δυτική πτέρυγα υπήρχαν κελιά για τους μοναχούς και το κωδωνοστάσιο στη νοτιοδυτική γωνία. Το κωδωνοστάσιο, σύμφωνα με την χαλκογραφία του 1808 και το υπάρχον φωτογραφικό υλικό, ήταν μια τετράπλευρη κατασκευή με τη μορφή πύργου. Στο επάνω τμήμα υπήρχε ρολόι που όπως μαρτυρεί ο Γάλλος περιηγητής Sonnini το 1780 δε λειτουργούσε¹⁶⁰. Σήμερα στη δυτική πτέρυγα δε σώζεται τίποτα, εκτός από τρία κελιά στο ισόγειο και τους τέσσερις τοίχους που ορίζουν την κάτοψη του κωδωνοστασίου¹⁶¹.

Η νότια πτέρυγα έχει δυο ορόφους καθώς και υπόγειους χώρους. Στην πτέρυγα αυτή σώζονται κελιά στους ορόφους. Τα κελιά είναι χώροι μικρών

¹⁵³ Αθ. Μπίκα, «Η εν Ολύμπω Ιερά Μονή του Αγίου Διονυσίου», *Μοναστηριακά Χρονικά*, 11 (1938) 12-13.

¹⁵⁴ Η επιγραφή αυτή δυστυχώς δε σώζεται σήμερα, βλ. Uspenskij, *Putesestvie*, σ. 290.

¹⁵⁵ Και αυτή η επιγραφή δε σώζεται πια, Uspenskij, *Putesestvie*, σ. 294.

¹⁵⁶ Μελέτη Αναστήλωσης, σ. 36.

¹⁵⁷ Γενναδίου, *Η Ιερά*, σ. 521 και Μελέτη Αναστήλωσης, σ. 37.

¹⁵⁸ Uspenskij, *Putesestvie*, σ. 230.

¹⁵⁹ Μελέτη Αναστήλωσης, σ. 34.

¹⁶⁰ Sonnini, *Voyage*, σ. 394.

¹⁶¹ Μελέτη Αναστήλωσης, σ. 38.

διαστάσεων και καλύπτονται με θόλους. Η είσοδος είναι χαμηλή, ώστε για να μπει κανείς πρέπει να κάμψει το σώμα του. Το 1877 η πτέρυγα καταστράφηκε από πυρκαγιά και επισκευάστηκε το ίδιο έτος¹⁶².

Η ανατολική πτέρυγα, που είχε τρεις ορόφους, καταστράφηκε κατά το 19ο αιώνα, ίσως το 1828 και από τότε δεν επισκευάστηκε. Η καταστροφή του 1943 ήταν για την ανατολική πλευρά της Μονής ολοκληρωτική, σε σημείο να μη γνωρίζουμε σήμερα τίποτα για τη μορφή της και τις χρήσεις των χώρων της.

¹⁶²

Γενναδίου, Η Ιερά, 524 και Μελέτη Αναστήλωσης, σ. 24.

3. Η βιβλιοθήκη

Η μελέτη της βιβλιοθήκης ως χώρου φύλαξης των βιβλίων μπορεί να προσφέρει πολύτιμες πληροφορίες για τον άνθρωπο ή τους ανθρώπους που τη συγκρότησαν. Με τη μελέτη του καταλόγου και μόνο μιας μοναστηριακής βιβλιοθήκης, μπορούμε να καταλήξουμε σε συμπεράσματα για το πνευματικό επίπεδο και τα ενδιαφέροντα των μοναχών, για τη στάση τους απέναντι στα θεολογικά και ιδεολογικά ρεύματα τις εποχές τους και τις πνευματικές τους ανησυχίες. Τα πολυτελή ή όχι βιβλία μας δείχνουν το οικονομικό επίπεδο και την αισθητική καλλιέργειά τους¹⁶³.

3.1. Η συγκρότηση της βιβλιοθήκης

Η βιβλιοθήκη της Μονής, όπως συνέβαινε πάντοτε με τα μοναστήρια, άρχισε να συγκροτείται μαζί ή αμέσως μετά την ίδρυση της Μονής. Με το χρόνο η βιβλιοθήκη πλουτίστηκε με διάφορα χειρόγραφα και έντυπα βιβλία, ενώ οι καταστροφές της Μονής συντέλεσαν στην καταστροφή ή διασπορά των βιβλίων της.

Ο Γεννάδιος Θεσσαλονίκης μας πληροφορεί ότι, αν και συνάντησε μια φτωχή βιβλιοθήκη, η Μονή παλαιότερα, σύμφωνα με την παράδοση των πατέρων, είχε πλούσια βιβλιοθήκη, αλλά οι αλλεπάλληλες καταστροφές και δηώσεις την οδήγησαν στην παρούσα ένδεια¹⁶⁴. Καταλόγοι που θα μας επέτρεπαν να παρακολουθήσουμε τη συγκρότηση της βιβλιοθήκης δυστυχώς δε μας σώζονται. Οι πιο παλιές καταγραφές των βιβλίων που γνωρίζουμε είναι αυτές του 1853 και 1862 και δε μας είναι προσιτές¹⁶⁵. Οι μεταγενέστερες καταγραφές στον κώδικα της Μονής μας δίνουν μια εικόνα για την κατάσταση της βιβλιοθήκης στις αρχές του αιώνα¹⁶⁶.

Η πρώτη ασφαλής πληροφορία για βιβλίο της Μονής του Αγίου Διονυσίου προέρχεται από το σημερινό χειρόγραφο κώδικα Λαύρας Κ 53. Ο κώδικας το 1557 πέρασε σύμφωνα με το αφιερωτικό σημείωμα στη βιβλιοθήκη της Μονής. Αφιερωτής είναι κάποιος μοναχός Διονύσιος¹⁶⁷. Από τη χρονιά αυτή (1557) ως το 1561 διαπιστώνουμε μια έντονη κίνηση εισαγωγής χειρόγραφων βιβλίων στη βιβλιοθήκη της Μονής.

Ο ιερομόναχος Κλήμης, οικονόμος της Σκήτης του Αγίου Όρους, αφιερώνει έξι πανηγυρικά, το περιεχόμενο των οποίων καλύπτει τις γιορτές όλου του έτους. Υπάρχει κι ένα έβδομο πανηγυρικό της ίδιας ακριβώς εποχής, που

¹⁶³ Για τη σημασία της μελέτης των βιβλιοθηκών βλ. Νίκου Ζαχαρόπουλου, «Βιβλιόφιλοι και βιβλιοθήκες στον ελληνικό χώρο. Ο μέγας λογοθέτης Σταυράκης Αριστάρχης και η τύχη της βιβλιοθήκης του», *Αφιέρωμα στον Ι. Αναστασίου Ε.Ε.Θ.Σ.Π.Θ.* (1992), σ. 199-207 και Αλέξη Πολίτη, «Τέσσερις ιδιωτικές βιβλιοθήκες μέσου τύπου 18ου αιώνας», *Τετράδια Εργασίας 9 Κέντρου Νεοελληνικών Ερευνών Αθήνα 1987*, σ. 31-224.

¹⁶⁴ Γενναδίου, *Η Ιερά*, 556-557.

¹⁶⁵ Αθηναγόρα, *Η εν Ολύμπω*, 26-27.

¹⁶⁶ Παπαζώτου, *Το κτηματολόγιο*, 32-37 και Α.Μ.Ο.Δ. Κώδ. 2, σ. 163-166.

¹⁶⁷ Γλαβίνα, *Ο Άγιος*, σ. 29 και του πρ. Λ. Σωφρονίου, «Αγιορειτικών κωδικών σημειώματα. Α) της Λαύρας του Αγίου Αθανασίου», *Γρηγ. Παλ.* 1 (1917), 466 και Γενναδίου, *Η Ιερά*, 59.

πρέπει να προέρχεται από το ίδιο χέρι, αν και δεν υπάρχει αφιερωτικό σημείωμα. Ο πνευματικός κυρ Κλήμης πρέπει να συνδέεται κατά κάποιο τρόπο με τη Μονή, γι' αυτό ξοδεύει και φροντίζει να καλύψει ένα μέρος των πνευματικών αναγκών της¹⁶⁸.

Αγορεύει και οι οσιώτατοι μοναχοί Αχίλλειος και Άνθιμος, μαθητές του παπά κυρ Μαξίμου, δια συνδρομής των οποίων γράφεται ένα άλλο χειρόγραφο με τις ομιλίες α'-μδ' του Ιωάννου Χρυσοστόμου¹⁶⁹.

Το 1577/8 κάποιος γραφέας Θεωνάς, αμαθής και πρεσβύτερος, γράφει και αφιερώνει στη Μονή ένα ογκώδες χειρόγραφο με λόγους του Χρυσοστόμου¹⁷⁰.

Το δέκατο έβδομο αιώνα (1688) ο ιερομόναχος Θεόκλητος από το Άγιον Όρος γράφει κι αυτός ένα χειρόγραφο, δι' εξόδου του γέροντος Χρυσάνθου, που ήταν από το Λιτόχωρο¹⁷¹.

Το δέκατο όγδοο αιώνα αν και το έντυπο βιβλίο έχει κυριαρχήσει, στον χώρο της καθ' ημάς Ανατολής αντιγράφονται ακόμα χειρόγραφα. Συγκεκριμένα το 1735 ο Δημήτριος Χρυσάφης από το Λιτόχωρο γράφει ένα χειρόγραφο με νομοκανονική ύλη, μετά από εντολή του αδελφού του παπά κυρ Ιακώβου και το αφιερώνει στη Μονή¹⁷². Ο Μιχαήλ Βερροιάς γράφει κι αφιερώνει στη Μονή ένα άλλο χειρόγραφο με τα αποφθέγματα των αγίων πατέρων¹⁷³. Ο προηγούμενος της Μονής Κύριλλος γράφει ένα νομοκάνονα που σήμερα βρίσκεται στη Μονή Αγίας Άνδρου¹⁷⁴.

Κατά τον ίδιο αιώνα στη Μονή ζουν και εργάζονται οι αντιγραφείς Γερμανός και Τιμόθεος, των οποίων χειρόγραφα υπάρχουν στη Μονή καθώς και σε άλλες βιβλιοθήκες του ελληνικού χώρου.

Ως προς το περιεχόμενο και τον αριθμό των χειρογράφων, η βιβλιοθήκη της Μονής του Οσίου Διονυσίου πρέπει να ήταν, σύμφωνα με τις μέχρι τώρα πληροφορίες μας, μια τυπική μοναστηριακή βιβλιοθήκη. Τα βιβλία ήταν χειρόγραφα και έντυπα με εκκλησιαστικό κυρίως περιεχόμενο. Υπήρχαν όμως και έργα των αρχαίων κλασικών τα οποία προορίζονταν για σχολική κυρίως χρήση. Τον αιώνα αυτό η βιβλιοθήκη της Μονής εμπλουτίζεται με τη δωρεά τετρακοσίων και πλέον εντύπων βιβλίων από τον λόγιο μοναχό Μεθόδιο, τον εξ Αγιάς. Ο Μεθόδιος αγόρασε τα βιβλία αυτά στη Λειψία που ήταν μεγάλο κέντρο διακίνησης του βιβλίου την εποχή αυτή. Πρόκειται για εκδόσεις πατερικών και κλασικών κειμένων, τυπωμένων σε ευρωπαϊκά τυπογραφεία (Λονδίνο, Άμστερνταμ, Παρίσι κ.α.). Τέλος από τον πίνακα συνδρομητών της Οδού Μαθηματικής του Μεθοδίου Ανθρακίτη μαθαίνουμε ότι συνδρομητής της ήταν ο ιερομόναχος Ιάκωβος Νικολάου¹⁷⁵.

¹⁶⁸ Αθηναγόρα, Η Βιβλιοθήκη, 654-658, 739-740· Τσακόπουλου, Περιγραφικός, σ. 115.

¹⁶⁹ Μυστακίδου, Χρυσοστομικά, 150-152 και Lebedeva, *Opizanie*, σ. 93-94.

¹⁷⁰ Αθηναγόρα, Η βιβλιοθήκη, 658-659.

¹⁷¹ Αθηναγόρα, Η βιβλιοθήκη, 653-654.

¹⁷² Αθηναγόρα, Η Βιβλιοθήκη 2, 24-25.

¹⁷³ Παπαγεωργίου, Θεσσαλίας χειρόγραφα, *Viz. Vrem.* 7 (1900) 255 και Lebedeva, *Opizanie*, σ. 154-155, 158-159, και 186.

¹⁷⁴ Σπ. Λάμπρου, «Κατάλογος των εν τη κατά την Άνδρον Μονήν της Αγίας», *Φιλολογικός Σύλλογος Παρνασσός Επετηρίς*, 2 (1898) 158.

Το δέκατο ένατο αιώνα και συγκεκριμένα κατά το 1857 γνωρίζουμε ότι η Μονή ήταν συνδρομητής δύο σωμάτων της Μουσικής Κυψέλης που εκδόθηκε από το Πατριαρχικό Τυπογραφείο¹⁷⁶. Το 1870 ο ηγούμενος της Μονής Δαμιανός είναι συνδρομητής δύο σωμάτων της περιγραφής του Άθω του Διονυσίου Πίστη. Η έρευνα σε καταλόγους συνδρομητών εκδόσεων της περιόδου αυτής θα μας βοηθήσει ασφαλώς να αποκτήσουμε καλύτερη εικόνα για τη συγκρότηση της βιβλιοθήκης, ως προς τα έντυπα που περιείχε.

1870

Η Μονή, όπως προκύπτει από το βιβλίο αλληλογραφίας της, στις αρχές του αιώνα μας, ήταν συνδρομητής στις εφημερίδες: *Φάρος Θεσσαλονίκης*, *Αμάθεια*, *Φάρος Ανατολής*, *Εκκλησιαστική Αλήθεια* και *Αλήθεια*¹⁷⁷. Ο Θεσσαλονίκης Γεννάδιος παρατήρησε ότι η βιβλιοθήκη δεν εμπλουτιζοταν πια με νέα βιβλία και συνέστησε στους μοναχούς να εγγράψουν στον προϋπολογισμό της Μονής ειδικό κονδύλι για τον εμπλουτισμό της βιβλιοθήκης της¹⁷⁸. Όπως προκύπτει από τις σχετικές καταγραφές που σώζονται στον κώδικα της Μονής στη βιβλιοθήκη το 1913 υπήρχαν 120 βιβλία, χειρόγραφα και έντυπα¹⁷⁹. Το 1935, σύμφωνα με άλλη καταγραφή στον κώδικα, η βιβλιοθήκη των εντύπων ήταν χωρισμένη σε φιλολογική, που περιείχε 69 τόμους και σε θρησκευτική με 130 τόμους. Τέλος υπήρχαν και 22 περίπου χειρόγραφα που καταγράφονταν χωριστά¹⁸⁰. Πολύ πιθανόν η αύξηση του αριθμού των βιβλίων να προέκυψε από την υπαγωγή των Μονών Κανάλλων και Μακρυρράχης ως εξαρτημάτων στη Μονή.

3.2. Απώλειες βιβλίων

Ασφαλώς η βιβλιοθήκη ακολουθεί τις περιπέτειες της Μονής. Οι μεγάλες καταστροφές του δεκάτου ογδόου αιώνα έπληξαν και τη βιβλιοθήκη. Στα μέσα του αιώνα, και συγκεκριμένα κατά την καταστροφή του 1752, κήκαν και τα βιβλία της βιβλιοθήκης¹⁸¹. Σύμφωνα με σημείωμα του πατριαρχικού κώδικα 478, που έγραψε ο ιερομόναχος Γερμανός, κήκαν όλα τα βιβλία του¹⁸².

Λίγες δεκαετίες μετά, ο Γάλλος περιηγητής Sonnini περιγράφει τη βιβλιοθήκη της Μονής ως μια μικρή βιβλιοθήκη με βιβλία που αγοράστηκαν στη Γερμανία. Τα βιβλία αυτά, συνεχίζει ο περιηγητής, διατηρούνται σε πολύ καλή κατάσταση, γιατί δε διαβάζονται ποτέ¹⁸³. Ασφαλώς αναφέρεται στα βιβλία που δώρισε ο Μεθόδιος από την Αγυιά. Το 1790 έγινε και άλλη καταστροφή, πάλι από πυρκαγιά δε γνωρίζουμε όμως αν υπήρξαν απώλειες σε βιβλία¹⁸⁴.

¹⁷⁵ Βλ. σ. 67 της παρούσας μελέτης.

¹⁷⁶ Γκίνη-Μέξα, τ. 3, 1957, σ. 60-61.

¹⁷⁷ Βλ. Α.Μ.Ο.Δ. Κώδ. 1, σ. 68, 74, 105 και 181.

¹⁷⁸ Γενναδίου, Η Ιερά, 557.

¹⁷⁹ Ο Θ. Παπαζώτος εξέδωσε τον κατάλογο των βιβλίων που είχε η βιβλιοθήκη στις αρχές του αιώνα, Παπαζώτου, Το Κτηματολόγιο, 32-38.

¹⁸⁰ Α.Μ.Ο.Δ. Κώδ. 2, σ. 163-166.

¹⁸¹ Γλαβίνα, Η έν Ολύμπω, 176.

¹⁸² Κομίνη, Πίνακες, σ. 67.

¹⁸³ Sonnini, Voyage, σ. 394.

Η βιβλιοθήκη της Μονής διαλύθηκε κατά την καταστροφή του 1828 μετά από επιδρομή Τουρκαλβανών. Η Μονή λεηλατήθηκε και τα βιβλία της πουλήθηκαν στην αγορά της Λάρισας. Εκεί, ένας αριθμός έντυπων και ενδεχομένως χειρογράφων, αγόραστηκε από το γνωστό Λαρισαίο λόγιο Ιωάννη Οικονόμο. Σήμερα τα βιβλία αυτά ανήκουν στη Δημόσια Βιβλιοθήκη Λάρισας. Την προέλευση τους την πληροφορούμαστε από τα σημειώματα του Μεθοδίου του εξ Αγιάς που είδαμε πριν και του Ιωάννου Οικονόμου του Λαρισαίου. Τα βιβλία αυτά περιέχουν έργα κλασικών κυρίως συγγραφέων (Λεξικό Σουίδα, οι κωμωδίες του Αριστοφάνη κ.ά.)¹⁸⁵. Ένα άλλο τμήμα της βιβλιοθήκης αγοράστηκε την ίδια ίσως εποχή από τον τότε μητροπολίτη Λαρίσης Μελέτιο, τον μετέπειτα πρόεδρο Διδυμοτείχου. Αργότερα ο Μελέτιος δώρισε τα βιβλία αυτά στη Θεολογική Σχολή της Χάλκης. Πρόκειται για 258 βιβλία από τα οποία τα ένδεκα είναι χειρόγραφα και τα υπόλοιπα έντυπα βιβλία με θεολογικό κυρίως περιεχόμενο¹⁸⁶.

Το 1899 ο Πέτρος Παπαγεωργίου είδε να πωλούνται στο παζάρι της Θεσσαλονίκης από κάποιον Οθωμανό 77 βιβλία, τα περισσότερα από τα οποία έφεραν κτητορικό σημείωμα ή τη σφραγίδα της Σχολής της Λαρίσης¹⁸⁷. Προφανώς επρόκειτο για λείες του ατυχούς για την Ελλάδα πολέμου του 1897¹⁸⁸. Από τα βιβλία αυτά, τα δύο ήταν περγαμηνά χειρόγραφα, τα εικοσιδύο χαρτώα, τα υπόλοιπα ήταν έντυπα. Τα περγαμηνά, σύμφωνα με τον Παπαγεωργίου, αγοράστηκαν από κάποιον Ρωμιό, ενώ τα χαρτώα από Ρώσους. Ο Παπαγεωργίου δημοσίευσε και ορισμένα βιβλιογραφικά κ.ά. σημειώματα από τα χειρόγραφα αυτά. Με βάση τα σημειώματα και τις περιγραφές μπορούμε να πούμε ότι το μεν ένα περγαμηνό χειρόγραφο που είναι Ευαγγέλιο πέρασε στη συλλογή χειρογράφων της Ε.Β.Ε. στην Αθήνα¹⁸⁹, το δε αγνοείται ελλείψει στοιχείων. Όσο για την τύχη των χαρτώων χειρογράφων που αγοράστηκαν από Ρώσους, γνωρίζουμε ότι πέντε από αυτά πέρασαν στο Ρωσικό Αρχαιολογικό Ινστιτούτο Κωνσταντινουπόλεως και αργότερα έφτασαν στη βιβλιοθήκη της Ακαδημίας Επιστημών της Σοβιετικής Ένωσης¹⁹⁰. Πιθανόν και τα άλλα από τα εικοσιδύο χαρτώα χειρόγραφα ακολούθησαν τον ίδιο δρόμο, δε διαθέτουμε όμως στοιχεία για να κάνουμε ταυτίσεις. Ένα χρόνο νωρίτερα, ένα άλλο χειρόγραφο, αυτό με τα χρυσοστομικά κείμενα του 1568, είχε ξεκινήσει την ίδια πορεία από την Κωνσταντινούπολη για να καταλήξει στην ίδια βιβλιοθήκη¹⁹¹.

Σήμερα η βιβλιοθήκη της Μονής περιλαμβάνει είκοσι χειρόγραφα και εκατό περίπου έντυπα (εκδ. 1574-1900). Από τα χειρόγραφα το ένα είναι περγαμηνό Ευαγγελιστάριο του 1392 και φυλάσσεται στο σκευοφυλάκιο, ενώ τα

¹⁸⁴ Γλαβίνα, Η Ιερά, 188-195.

¹⁸⁵ Ιωάννου Οικονόμου Λαρισαίου, *Επιστολαί διαφόρων Ελλήνων λογίων*, μεταγραφή Γιάννη Α. Αντωνιάδη φιλολογική παρουσίαση Μ. Μ. Παπαϊωάννου, Αθήναι 1964. σ. οστ'-οί και 614-634.

¹⁸⁶ Αθηναγόρα, Η Βιβλιοθήκη, 740-746.

¹⁸⁷ Παπαγεωργίου, Θεσσαλίας χειρόγραφα.

¹⁸⁸ Βλ. Viz, Vrem. 7 (1900) 611-613.

¹⁸⁹ Χατζηνικολάου Α., «Προέλευση δύο χειρογράφων της Εθνικής Βιβλιοθήκης της Ελλάδος», *Ελληνικά*, 26 (1973) 325-326 και Χατζηνικολάου-Πάσχου, Κατάλογος, σ. 136-139.

¹⁹⁰ Lebedeva, Orizanie. σ. 154-155, 158-159 και 186.

¹⁹¹ Lebedeva, Orizanie. σ. 93-94. και Λίτσα-Παπαδάκη, Η Βιβλιοθήκη, σ. 363-364.

υπόλοιπα είναι χαρτώα. Το περιεχόμενο των χειρογράφων είναι θεολογικό, νομοκανονικό, μουσικό. Τα έντυπα είναι εκδόσεις κειμένων κλασικών και εκκλησιαστικών συγγραφέων από το 16ο αι. έως και τις μέρες μας.

4. Το αρχείο

Το αρχείο της Μονής άρχισε να συγκροτείται από την περίοδο ίδρυσής της. Τά έγγραφα που το αποτελούν, ελληνικά και ξενόγλωσσα κατοχυρώνουν την ίδια την υπόσταση της Μονής¹⁹², την ιδιοκτησία της¹⁹³, τα προνόμια και τις υποχρεώσεις της απέναντι στις εκκλησιαστικές και πολιτικές αρχές. Επιπλέον το αρχείο ως σύνολο εγγράφων εκφράζει, όπως είναι φυσικό, τις κάθε είδους δραστηριότητες της Μονής και των μοναχών.

Κατά την πρώτη μας επίσκεψη στη Μονή, εντοπίσαμε το αρχειακό υλικό διασκορπισμένο στο σκευοφυλάκιο, τη βιβλιοθήκη και το γραφείο της. Σε μεταλλικό κιβώτιο, που βρισκόταν στο σκευοφυλάκιο της Μονής βρέθηκαν τρία περγαμηνά πατριαρχικά σιγίλλια των Πατριαρχών Κυρίλλου Ε' (1753), Γρηγορίου Ε' (1797) και Κυρίλλου ΣΤ' (1814). Στο ίδιο κιβώτιο βρέθηκε μοναστηριακό γράμμα με την υπογραφή του ηγουμένου της Μονής Μεθοδίου Πιτσιάβα (1836) και το φερμάνι που παρείχε άδεια για τις επισκευές των κτιρίων της Μονής κατά το 1836. Τέλος υπάρχει το δακτυλογραφημένο, περγαμινό, πατριαρχικό σιγίλλιο που ανυψώνει τη Μονή Μακρυρράχης από ενοριακή σε σταυροπηγιακή.

Στη Μονή σώζονται τέσσερις αρχειακοί κώδικες και λυτά έγγραφα. Οι κώδικες διασώζουν τμήμα της αλληλογραφίας από τα μέσα του περασμένου αιώνα, καταγραφές κτημάτων και κινητών, μισθώσεις ακινήτων, βιβλίο δούναι λαβείν κλπ. Τα χάρτινα, λυτά έγγραφα ταξινομήθηκαν από τον ιερομόναχο Σιλουανό, γραμματέα της Μονής, με κύριο κριτήριο την εξυπηρέτηση των λειτουργικών αναγκών της.

Όπως τα αρχεία των αθωνικών μονών, τα έγγραφα που αφορούν κτηματικές υποθέσεις τοποθετήθηκαν σε φακέλους κατά μετόχι και έχουν αριθμηθεί με το δεκαδικό σύστημα ταξινόμησης. Περιέχουν οθωμανικά έγγραφα (φερμάνια, ταπιά, χοτζέτια, τεσκερέδες). Για τα οθωμανικά έγγραφα υπάρχει πολλές φορές και μετάφραση στην ελληνική ή σύντομη περίληψη στο verso τους. Υπάρχουν τέλος συμφωνητικά μισθώσεων μετοχίων και μύλων καθώς και ποικίλα έγγραφα, σχεδιαγράμματα, τοπογραφικά, χάρτες κλπ.

Τα 64 χάρτινα πατριαρχικά γράμματα (1753-1913) τοποθετήθηκαν με χρονολογική σειρά στο φάκελο 50.1.1. Πρόκειται για αποκαταστάσεις ηγουμένων, κανονισμούς, έγγραφα που αναφέρονται στις υποχρεώσεις της Μονής στο Εθνικό Ταμείο και τη Θεολογική Σχολή της Χάλκης ή για έντυπες εγκυκλίους πατριαρχών. Από τα γράμματα αυτά, τα 20 είναι χειρόγραφα, τα 10 δακτυλογραφημένα και τα 34 έντυπα. Σε ιδιαίτερο φάκελο υπάρχουν τριάντα τρία έντυπα πατριαρχικά γράμματα, που προέρχονται από το αρχείο της Μονής Κανάλλων, μετοχίου της Μονής του Οσίου Διονυσίου έως πρόσφατα.

Υπάρχει ακόμη ένα Ρωσικό αυτοκρατορικό χρυσόβουλλο του 1692, που εξέδωσαν οι αυτοκράτορες Πέτρος και Ιωάννης καθώς και ελληνική του μετάφραση. Τον 19ο αιώνα η Μονή Κλήμεντος διεκδικούσε το παραπάνω χρυσόβουλλο. Οι μοναχοί όμως της Μονής του Οσίου Διονυσίου προσέφυγαν στο Πατριαρχείο και ο Οικουμενικός Πατριάρχης Κύριλλος ΣΤ' επιδίκασε το έγγραφο στη Μονή του Οσίου Διονυσίου του εν Ολύμπω. | υ

¹⁹² Γλαβίνα, Ο Άγιος, σ. 23-24.

¹⁹³ Α.Μ.Ο.Δ. Κώδ. 2, σ. 65-70· βλ. εκδ. Παπαζώτου, Το Κτηματολόγιο, 18-31.

Οι μοναχοί στις αρχές του 19ου αι. είχαν αναγκαστεί να δανειστούν χρήματα από κάποιον Κωνσταντίνο Ζώτο και έδωσαν ως ενέχυρο ένα χρυσόβουλλο της Μονής τους. Ο Κ. Ζώτος όμως πέθανε στην Αίγινα το 1829 πριν οι μοναχοί λάβουν πίσω το ενέχυρο. Σήμερα στα Γ.Α.Κ. σώζεται υπηρεσιακή αλληλογραφία από το 1831 έως το 1836, σύμφωνα με την οποία οι μοναχοί του Ολύμπου αναζητούσαν στην Αίγινα ένα χρυσόβουλλο, που είχε χαθεί εκεί¹⁹⁴. Δυστυχώς δε γνωρίζουμε αν το έγγραφο τελικά βρέθηκε ή αν έχει σχέση με το ρωσικό χρυσόβουλλο που είδαμε αμέσως πριν.

Το σωζόμενο στη Μονή αρχαικό υλικό αποτελεί ελάχιστο τμήμα του αρχαικού πλούτου, που χάθηκε κατά τις αλλεπάλληλες καταστροφές της. Κατά την πυρκαγιά του 1752 είχαμε απώλειες εγγράφων, όπως μαρτυρεί ο πατριάρχης Κύριλλος Ε' σε σιγίλλιο που εξέδωσε ένα χρόνο αργότερα. Σήμερα δε σώζεται κανένα προγενέστερό του έγγραφο γραμμένο στην ελληνική γλώσσα στο Μοναστήρι. Αντίθετα σώζονται οθωμανικά έγγραφα από την εποχή ίδρυσης της Μονής (1542). Πολύ πιθανόν τα οθωμανικά έγγραφα να διέφυγαν την καταστροφή γιατί ίσως φυλάγονταν σε κάποιο από τα μετόχια της Μονής. Τα έγγραφα αυτά που αναφέρονταν κυρίως σε θέματα ιδιοκτησίας, έπρεπε να βρίσκονται πάντοτε "πρόχειρα" για να επιδεικνύονται στις αρχές ή σε όποιον αμφισβητούσε τα δικαιώματα της Μονής¹⁹⁵. Απώλειες εγγράφων πρέπει να είχαμε και κατά τις επιδρομές των Τουρκαλβανών το 19ο αιώνα. Τέλος το 1878, κατά την επανάσταση του Κίτρου Νικολάου, σύμφωνα με πληροφορία του Γενναδίου, οι μοναχοί από φόβο επικείμενης τουρκικής επιδρομής εξαφάνισαν πολλά έγγραφα από το αρχείο τους¹⁹⁶.

5. Το σκευοφυλάκιο

Ο Γεννάδιος, που παρέβαλε τις καταγραφές που αναφέρουν οι κώδικες της Μονής, παρατηρεί ότι κατά τους χρόνους 1850-1890 υπεξαιρέθηκαν ιερά κειμήλια της Μονής. Οι πατέρες στην έκθεσή τους προς τα πατριαρχία, το 1899 μιλούν για την πενιχρότητα της βιβλιοθήκης και του σκευοφυλακίου, αν και από την παράδοση γνώριζαν ότι παλιά η Μονή διέθετε λαμπρές βιβλιοθήκες «.. αλλά τὸ μὲν οἱ καιρικαὶ περιστάσεις, τὸ δὲ οἱ ἐκ τῶν εἰρημένων περιστάσεων ἐπισημβάσαι αὐτῇ πυρκαϊαὶ κατέστρεψαν οὐ μόνον τὴν βιβλιοθήκην τῆς ἀλλὰ καὶ πλείστα ἱερά ἄμφια πολΐτιμα, πρὸς τὰ ὁποῖα τὰ περισωθέντα καὶ ἤδη ὑπάρχοντα οὔτε νὰ συγκριθῶσι δύνανται. Ὑπῆρχον, καθ' ἃ ἡ παράδοσις λέγει ἡμῖν, ἀρχιερατικαί, ἱερατικαί καὶ διακονικαὶ στολαί». Ο Γεννάδιος είδε στη Μονή δύο κεντητούς επιτάφους, μια κεντητή Ανάσταση, και αρχαίους σταυρούς βυζαντινής εποχής, όπως τους χαρακτηρίζει ο ίδιος ο Γεννάδιος. Για τους σταυρούς αυτούς είχε ενδιαφερθεί ο Οικ. Πατριάρχης Ιωακείμ Γ' και με επιστολή του προτρέπει τους μοναχούς να προσφέρουν τουλάχιστον έναν, για να κατατεθεί στο Πατριαρχικό Μουσείο. Από όσα γνωρίζουμε οι πατέρες της Μονής δεν απάντησαν θετικά στο αίτημα του Πατριάρχη¹⁹⁷.

¹⁹⁴ Γ.Α.Κ. Μοναστηριακά, φάκ. 628

¹⁹⁵ Η μελέτη των Οθωμανικών εγγράφων, από ειδικό τουρκολόγο, θα δώσει νέα στοιχεία για την ιστορία της Μονής, τα προνόμια της και τις κάθε είδους σχέσεις της με τις οθωμανικές αρχές, κατά την Τουρκοκρατία.

¹⁹⁶ Γενναδίου. Η Ιερά, 528.

Σήμερα σώζεται το μεγαλύτερο μέρος των πολύτιμων σκευών, αν και δυστυχώς έχει χαθεί η καταγραφή που έγινε κατά τη διάρκεια της Γερμανικής κατοχής¹⁹⁸. Από τους επιτάφιους αυτούς σώζεται ως σήμερα ένας που ήταν αφιέρωμα του ηγουμένου Δανιήλ (1579) και οι σταυροί από τους οποίους τελικά κανείς δεν κατατέθηκε στο Μουσείο του Πατριαρχείου. Ενδιαφέρον παρουσιάζουν οι λειψανοθήκες που μας διασώζουν ονόματα μοναχών και αφιερωτών της Μονής: από αυτές ξεχωρίζουμε την αργυρή θήκη της κάρας του Αγίου Διονυσίου, που ήταν αφιέρωμα του Μιχαήλ Κοντοθωμά από τη Βέροια. Άλλες λειψανοθήκες με επιγραφές είναι του πανοσιοτάτου και πνευματικού Μελετίου (1779), του Παρθενίου ιερομονάχου και Μιχαήλ Κοντοθωμά των Βεροιών (1769), του ηγουμένου Δανιήλ (1785) και των δωρητών Παρθενίου, Κοσμά, Σεραφείμ και Εφραίμ. Επίσης σώζεται η λειψανοθήκη με το χέρι του Αγίου Διονυσίου, Θεοδούλου ιερομονάχου (1836) και άλλη κτήμα Θεοδούλου ιερομονάχου Ολυμπίτου (1841 Μαΐου 26). Υπάρχουν ακόμη ιερά σκεύη, άμφια, εικόνες και δύο εγχάρακτες ορειχάλκινες πλάκες¹⁹⁹. Όλα τα σωζόμενα κειμήλια πρόκειται να εκτεθούν σε εκκλησιαστικό μουσείο, που ετοιμάζει η Μονή στο μετόχι Σκάλα κοντά στο Λιτόχωρο.

6. Τα μετόχια

Τα μετόχια είχαν για το μοναστήρι τεράστια σημασία. Από τα πρώτα χρόνια της εγκατάστασης του στην περιοχή, ο κτίτορας φρόντισε να εξασφαλίσει για τη Μονή κτήματα, μετόχια και μύλους, για την "ανάπαυση" των αδελφών²⁰⁰. Τα κτήματα αυτά εξασφάλιζαν τη συντήρηση των μοναχών, με την παροχή των ειδών πρώτης ανάγκης. Τα μετόχια τα φρόντιζαν οι οικονόμοι της Μονής, που ήταν μοναχοί επιφορτισμένοι με την καλλιέργεια των κτημάτων. Άλλοτε η Μονή τα ενοικίαζε και έπαιρνε μερίδιο, συνήθως σε είδος. Τέλος τα μετόχια ήταν πολύτιμα, γιατί αποτελούσαν σταθμούς και βάσεις για τους ταξιδιώτες μοναχούς, κατά τα ταξίδια τους. Τα ακίνητα τα αγόραζαν οι μοναχοί ή πολλές φορές τα αφιέρωναν οι πιστοί των τόπων στους οποίους ταξίδευαν οι μοναχοί. Εκτός από το σπουδαίο ρόλο που είχαν τα μετόχια ως οικονομικές μονάδες που τροφοδοτούσαν τη Μονή με τα αναγκαία για τη συντήρηση και αύξησή της, ήταν παράλληλα και εστίες πνευματικής ζωής. Μαζί με τα οικήματα, που εξυπηρετούσαν τις ανάγκες στέγασης των οικονόμων, υπήρχε και παρεκκλήσιο για την τέλεση των ιερών ακολουθιών. Έτσι με την τέλεση των ακολουθιών και των μυστηρίων δίνονταν επιπλέον πνευματικές ευκαιρίες στους λαϊκούς της περιοχής που βρίσκονταν. Κατά το 18ο αιώνα υπάρχει διαπιστωμένη δραστηριότητα αντιγραφής χειρογράφων στα μετόχια της Βέροιας και του Λιτοχώρου.

¹⁹⁷ Βλ. σ. 123 της παρούσας μελέτης και Γεναδίου, Η Ιερά, 555-557.

¹⁹⁸ Για τον τρόπο διάσωσης των κειμηλίων βλ. Κάκαλου Νίκου Χρ., «Πώς διασώθηκαν τα κειμήλια της Ι. Μονής Αγίου Διονυσίου κατά την Γερμανική κατοχή», ΣΤ Συνέδριο *Ο Όλυμπος στους αιώνες*, Ελασσόνα 1994.

¹⁹⁹ Με τις εικόνες και τις παραστάσεις των αργυρών αντικειμένων ασχολείται, όπως μας πληροφόρησε ο σκευοφύλακας της Μονής π. Μακάριος, ο καθηγητής του Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης Γ. Γούναρης.

²⁰⁰ Γλαβίνα, Ο Άγιος, σ. 80 και Γλαβίνα, Ανέκδοτος, 29.

Το μετόχι Σκάλα, που βρίσκεται κοντά στο Λιτόχωρο, είναι κατά τον κώδικα σύγχρονο με την ίδρυση της Μονής και έχει έκταση 3500 πήχεις²⁰¹. Το μετόχι, όπως μας πληροφορεί ο Γεννάδιος, περιβάλλονταν με δάσος ενώ είχε και κήπους. Μέσα στο μετόχι βρίσκεται ο ναός της Κοιμήσεως της Θεοτόκου. Ο ναός ιδρύθηκε και ζωγραφίστηκε κατά τον κώδικα το 1748 και καταστράφηκε το 1943. Στη θέση του «*ανωκοδομήθη εκ θεμελίων*» νέος περικαλής ναός από τον τότε μητροπολίτη Κίτρους Βαρνάβα, ηγουμενεύοντος του ιερομονάχου Ιωάννου Κατσιμίγα. Πάντοτε υπήρχαν στον χώρο οικήματα για τη διαμονή των μοναχών και των επισκεπτών της Μονής. Δυτικά σώζεται τριώροφη οικοδομή που κτίστηκε επί ηγουμενείας του Δαμιανού Σιατιστέως το 1883. Μαρμάρινη επιγραφή πληροφορεί τον επισκέπτη ότι: *ΑΝΗΓΕΡΘΗ ΕΚ ΒΑΘΡΩΝ ΤΟ ΠΕΡΙΚΑΛΕΣ ΤΟΥΤΟ ΗΓΟΥΜΕΝΕΙΟΝ ΔΑΠΑΝΗ ΜΕΝ ΤΗΣ ΤΑΥΤΗΣ ΜΟΝΗΣ ΠΡΩΤΟΒΟΥΛΙΑ ΔΕ ΚΑΙ ΕΠΙΣΤΑΣΙΑ ΤΟΥ ΠΑΝ(ΟΣΙΟΤΑΤΟΥ) Α(ΓΙΟΥ) ΚΑΘΗΓ(ΟΥΜΕΝΟΥ) Κ(ΥΡΙΟΥ) ΔΑΜΙΑΝΟΥ ΙΕΡΟΜ(ΟΝΑΧΟΥ) ΓΕΩΡΓΙΑΔΟΥ ΤΟΥ ΕΚ ΣΙΑΤΙΣΤΗΣ ΚΑΙ ΤΟΥ ΟΣ(ΙΟΤΑΤΟΥ) ΙΕΡΟ(Δ)ΙΑΚΟΝΟΥ Κ(ΥΡΙΟΥ) ΠΑΡΘΕΝΙΟΥ ΕΚ ΒΩΛΟΥ 1883 ΑΡΧΙΤ(Ε)Κ(ΤΩΝ) ΝΙΚΟΛ(ΑΟΣ) ΑΝΤΩΝ...* Το οικοδόμημα σήμερα αναστηλώνεται από τη Μονή προκειμένου να στεγάσει το μουσείο της. Η βόρεια πλευρά κήκε το 1913 εξ αμελείας του υπηρέτη της Μονής Αθανασίου, ο οποίος κατάγοταν από τη Μαλαθριά (Δίον).

Κατά την επανάσταση του Ολύμπου (1878) το μετόχι χρησιμοποιήθηκε από το εκστρατευτικό σώμα των Ελλήνων ως αποθήκη πολεμικού υλικού, ενώ κατά τον πρώτο παγκόσμιο πόλεμο (1916) ήταν νοσοκομείο των δυνάμεων της Αντάντ.

Το μετόχι της Σκάλας είχε ιδιαίτερη αξία, γιατί τροφοδοτούσε τη Μονή με είδη πρώτης ανάγκης. Επιπλέον η Σκάλα χρησίμευε ως ενδιάμεσος σταθμός για την ανάβαση στο Μοναστήρι. Από πολύ παλιά οι περισσότεροι μοναχοί της Μονής συνήθιζαν να διαμένουν στο μετόχι της Σκάλας και όχι στο Μοναστήρι. Κατά τα τέλη του 18ου αιώνα γνωρίζουμε ότι ο ηγούμενος διέμενε στη Σκάλα. Το γεγονός ότι ο επίσκοπος Πλαταμώνος Διονύσιος αμφισβήτησε τη σταυροπηγιακή αξία στο μετόχι Σκάλα, σημαίνει ότι ήταν ήδη κέντρο που επηρέαζε την ενοριακή ζωή στο Λιτόχωρο. Γι' αυτό και ο Πατριάρχης Σαμουήλ Χατζερής το ονόμασε ενοριακό με άμεση εκκλησιαστική εξάρτηση από τον επίσκοπο Πλαταμώνος. Στις αρχές της τελευταίας δεκαετίας του 19ου αι. όλοι σχεδόν οι μοναχοί του Αγίου Διονυσίου διέμεναν στη Σκάλα, ο ηγούμενος Γεννάδιος μαάλιστα προχειρίστηκε ηγούμενος στο μετόχι και όχι στη Μονή²⁰². Αποτέλεσμα αυτής της πρακτικής ήταν η κύρια Μονή να οδηγηθεί στην ερήμωση. Έτσι ο Θεσσαλονίκης Γεννάδιος συνέστησε στους μοναχούς να εγκατασταθούν και πάλι στο Μοναστήρι. Εξάλλου και ο επίσκοπος Κίτρους είχε κινήσει τη διαδικασία για το "κλείσιμο" του μετοχίου²⁰³.

Κοντά στη Σκάλα, ανατολικά από το Λιτόχωρο, υπήρχε εξαρτημένο από το Μοναστήρι το γυναικείο Μονύδριο της Αγίας Παρασκευής. Ο ίδιος ο Αγ. Διονύσιος είχε συντάξει κανόνες για τις μοναχές που ζούσαν εκεί. Φαίνεται ότι πάντα υπήρχε σχέση της Μονής με εξαρτημένη γυναικεία συνοδεία. Από τα

²⁰¹ Α.Μ.Ο.Δ. Κώδ. 2, σ. 65· βλ. έκδ. Παπαζώτου, Το κτηματολόγιο, 18-19.

²⁰² Γενναδίου, Η Ιερά, 526.

²⁰³ Γενναδίου, Η Ιερά, 548.

μέσα του περασμένου αιώνα μάλιστα μοναχές διέμεναν και μέσα στην κύρια Μονή. Κοντά στη Σκάλα επίσης υπήρχαν οι ναοί της Αγίας Μακρίνας και του Αγίου Γεωργίου στην τοποθεσία Πέλλα.

Στο Λιτόχωρο και στη θέση Χοροστάσιο η Μονή είχε μετόχι με εμβαδόν 50 στρέμματα. Μέσα στο μετόχι υπήρχε και ο ναός της Αγίας Ματρώνας με διαστάσεις 8X7 πήχεις²⁰⁴. Το μετόχι αυτό συνόρευε με την Αγία Σολομονή, μετόχι της Μονής Κανάλλων.

Στο Λάκκο Λιτόχωρου η Μονή είχε τέσσερις μύλους και ένα βυρσοδεψείο, με συνολική έκταση 35 στρέμματα. Για του υδρόμυλους του Λιτοχώρου ο επίσκοπος Κίτρος Παρθένιος Βαρδάκας μας κάνει γνωστό ότι παρασκεύαζαν αλεύρι για το Λιτόχωρο²⁰⁵. Δύο ακόμη υδρόμυλους είχε στο χωριό Πυργετός (10 στρέμματα) και έναν στο Κεραμίδι (20 στρέμματα). Τους παραπάνω μύλους η Μονή τους μίσθωνε, σε ντόπιους από τους οποίους εισέπρατε ενοίκια. Ως σταυροπηγιακή Μονή ήταν υποχρεωμένη να ενημερώνει την Μ. Εκκλησία για τις μισθώσεις των κτημάτων και ακινήτων της.

Στη θέση Βαρικός του Λιτοχώρου η Μονή διέθετε έκταση εξακοσίων στρεμμάτων καλλιεργήσιμης γης. Τα κτήματα του Βαρικού ήταν πολύ σπουδαία από άποψη παραγωγής. Πολλές φορές όμως τα κτήματα αποτελούσαν αντικείμενο διεκδίκησης από τους γείτονες βοσκούς με αποτέλεσμα τόσο η Μονή, όσο και οι καταπατητές να βρίσκονται σε διαρκή σύγκρουση. Το 1877 ο Πατριάρχης Ιωακείμ Β' εξέδωσε συνοδικό επιτίμιο εναντίον των κατοίκων της κώμης του Λιτοχώρου οι οποίοι «*έτόλμησαν χείρα ιερόσυλον βαλεῖν*» στα κτήματα του Βαρικού²⁰⁶.

Συνολικά στις αρχές του αιώνα η Μονή κατείχε 1.095 στρέμματα. Συγκεκριμένα είχε 744 στρέμματα στη θέση Βαρικός, 120 στο χωριό Κορινός, 91 στην Κατερίνη, 85 στο Λιτόχωρο, 25 στο Τσιόρνοβο της Βέροιας, 20 στο χωριό Κεραμίδι και στον Πυργωτό του δήμου Γόννων. Από τη μελέτη του κτηματολογίου προκύπτει ότι ο κύριος παραγωγικός χώρος της Μονής βρίσκεται στον περιοχή του Λιτοχώρου. Ζωτικού χαρακτήρα ήταν ακόμη τα μετόχια του Κορινού και της Κατερίνης, ενώ τα υπόλοιπα δείχνουν το άπλωμά της πέρα από τον κάμπο της Πιερίας²⁰⁷.

Εξάρτημα της Μονής είναι και το μονύδριο του Αγίου Γεωργίου στον Κορινό με όλη την περιουσία του. Από το δεύτερο τέταρτο του αιώνα μας απέκτησαν εξάρτηση από τη Μονή οι Μονές της Παναγίας της Μακρυρράχης και της Παναγίας της Κανάλλων.

Με διατάγμα της 30 Δεκεμβρίου 1932 διαχωρίζεται η διατηρητέα από την εκποιητέα περιουσία της Μονής²⁰⁸.

²⁰⁴ Α.Μ.Ο.Δ Κώδ. 2, σ. 65 και Παπαζώτου, το κτηματολόγιο, 20-21. Δυστυχώς βέβηλα χέρια κατεδάφισαν τον παραπάνω ναό. Σήμερα στη θέση του ναού στο Λιτόχωρο υπάρχει μόνον ένα εικονοστάσι.

²⁰⁵ Για τους μύλους βλ. Α.Μ.Ο.Δ. Κώδ. 2, σ. 66· Παπαζώτου, Το κτηματολόγιο, 20-22· Γενναδίου, Η Ιερά, 555 και Βαρδάκα, Περιγραφή, σ. 33.

²⁰⁶ Βλ. σ. 115 της παρούσας μελέτης. Τα παραπάνω στοιχεία προέρχονται από τον Κώδ. 2 της Μονής και μονάδα μέτρησης είναι ο οθωμανικός πήχης.

²⁰⁷ Παπαζώτου, Το κτηματολόγιο, σ. 31.

²⁰⁸ Φ.Ε.Κ. 448, 30 Δεκ. 1932, σ. 2869-2870, όπου φαίνονται ένα προς ένα τα κτήματα της

Ο Heuzez πληροφορήθηκε ότι η Μονή είχε περιουσία και στη Ρωσία και τη Μολδαβία,²⁰⁹ η πληροφορία όμως προς το παρόν δεν επιβεβαιώνεται από άλλες άμεσες ή έμμεσες πηγές.

Εκτός όμως από τα μετόχια που αποτελούν ζωτικό χώρο για την επιβίωση της Μονής και παράθυρο στον κόσμο, ο ίδιος ο Άγιος Διονύσιος και στη συνέχεια οι μοναχοί της έκτιζαν εκκλησίες και παρεκκλήσια στον περίξ της Μονής χώρο. Στο Μέγα Σπήλαιο, που απέχει πέντε λεπτά από το Μοναστήρι έκτισε τον ναό του Αγίου Λαζάρου. Δίπλα στη Μονή βρίσκεται ο κοιμητηριακός ναός του Τιμίου Προδρόμου. Σε απόσταση μισής ώρας νοτιοδυτικά μέσα σε σπήλαιο απ' όπου αναβλύζει νερό βρίσκεται το παρεκκλήσιο της Γεννήσεως του Χριστού. Απέναντι από το Παλαιομοναστήρι υπήρχε μέσα σε σπήλαιο το παρεκκλήσιο της Αναλήψεως. Σε άλλο σπήλαιο έκτισε ναό του Γολγοθά. Όπως βλέπουμε ο Άγιος Διονύσιος συνήθιζε να ονομάζει τους διαφόρους τόπους της περιοχής με βιβλικές ονομασίες. Έκτισε έτσι τους σπηλαιώδεις ναούς του Γολγοθά και της Αναλήψεως, ενώ άλλη τοποθεσία την ονόμασε Όρος των Ελαιών²¹⁰.

Στις κορυφές "Μεταμόρφωση" και "Προφήτης Ηλίας" ο Όσιος έκτισε ομώνυμους ναούς. Ο Άγιος ανέβαινε και λειτουργούσε στις 6 Αυγούστου και 20 Ιουλίου αντίστοιχα. Το έθιμο της ανάβασης στην κορυφή για λειτουργία συνεχίζονταν ως τις αρχές του 19ου αι. Κατά μια λαϊκή παράδοση στην κορυφή του Προφήτη Ηλία βρίσκεται ο τάφος του Αγίου Διονυσίου²¹¹.

Μονής, η θέση στην οποία βρίσκονται, η έκταση σε στρέμματα ή τετραγωνικά μέτρα και η ετήσια πρόσοδος τους.

²⁰⁹ Heuzez, *Le mont*, σ. 130.

²¹⁰ Γλαβίνα, *Ο Άγιος*, σ. 27.

²¹¹ Μηλιαράκη Αντωνίου, *Οδοιπορικά Μακεδονίας, Ηπείρου και Θεσσαλίας, κατά τον Emile Isambet*, Αθήνα 1878, σ. 81-82.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΤΕΤΑΡΤΟ

ΠΡΟΝΟΜΙΑ ΚΑΙ ΟΡΓΑΝΩΣΗ

1. Σταυροπηγιακά προνόμια

Ο Όσιος Διονύσιος φρόντισε παράλληλα με την πνευματική και υλική πρόοδο της Μονής του να την υπαγάγει στο Πατριαρχείο Κωνσταντινουπόλεως. Με σταυροπηγιακή αξία πια η Μονή έμενε ελεύθερη, αδούλωτη, ακαταπάτητη και αυτοδιοίκηση. Έτσι ο πλησιόχωρος επίσκοπος Πλαταμώνος αλλά και κανείς άλλος επίσκοπος ή λαϊκός δεν είχε εξουσία στη διοίκηση και διαχείριση της Μονής, με την απειλή αφορισμού και φρικτών επιτιμίων.

Τα προνόμια αυτά κατοχυρώθηκαν, από την ίδρυση, με πατριαρχικά και συνοδικά γράμματα. Αρχαιότερο σωζόμενο έγγραφο φαίνεται να είναι το αχρονολόγητο Συνοδικό γράμμα, που επιβεβαιώνει τα σταυροπηγιακά προνόμια και που διασώθηκε στον κώδικα του Κριτία²¹². αναφέρει τα πρώτα σιγίλλια που εκδόθηκαν μετά την ίδρυση της Μονής από τους Πατριάρχες Ιερεμία (1522-1546) και Μητροφάνη (1565-1572 και 1579-1580). Ο ιδρυτής της Μονής είχε συναντήσει προσωπικά τον πατριάρχη Ιερεμία Α΄, στα Ιεροσόλυμα 1524/5, σε μια δυσκολή στιγμή της πατριαρχίας του²¹³. Πολύ πιθανόν η έκδοση των πρώτων γραμμάτων να είχε σχέση με τη γνωριμία αυτή, που έγινε πριν την ίδρυση της Μονής στον Όλυμπο. Το αχρονολόγητο γράμμα, που πρέπει να εκδόθηκε τον 17ο αιώνα, εξασφαλίζει τα πατριαρχικά προνόμια, όχι μόνον στην κυρίαρχη Μονή, αλλά και στα εξαρτήματά της.

Όλα τα παραπάνω επίσημα γράμματα καταστράφηκαν, πολύ πιθανόν κατά τη μεγάλη πυρκαγιά του 1752. Το 1753, ένα χρόνο μετά τη καταστροφή, οι μοναχοί ζήτησαν από τον Οικουμενικό πατριάρχη Κύριλλο Ε΄ την έκδοση νέου σιγιλίου, που θα ανανεώνει τα σταυροπηγιακά τους προνόμια. Ο Πατριάρχης Κύριλλος Ε΄ ανταποκρίθηκε στο αίτημα της Μονής και ανανέωσε αμέσως τα προνόμιά της. Ο ίδιος είχε δει τα απολεσθέντα πατριαρχικά γράμματα των προκατόχων του, όπως αναφέρει στο σιγίλλιο που εξέδωσε, όταν επισκέφτηκε εξαρχικώς την περιοχή για υποθέσεις της Εκκλησίας²¹⁴. Σε διάστημα μικρότερο από δέκα χρόνια οι μοναχοί ζήτησαν και έλαβαν εκ νέου ανανέωση των προνομίων της Μονής τους από τον Οικουμενικό Πατριάρχη Ιωαννίκιο²¹⁵. Το γεγονός της έκδοσης σε τόσο σύντομο διάστημα νέου πατριαρχικού γράμματος δεν ήταν σπάνιο φαινόμενο. Οι θερμές όμως δεήσεις και παρακλήσεις των πατέρων για την προσεπικύρωση της σταυροπηγιακής αξίας της Μονής μας επιτρέπουν να εικάσουμε ότι στα μέσα του 18ου αιώνα άρχισαν οι αμφισβητήσεις των δικαιωμάτων της. Στο γράμμα αυτό, όπως και στα προηγούμενα, μνημονεύονται μαζί με την κυρίαρχη Μονή το μετόχι της Σκάλας, λίγο έξω από το Λιτόχωρο και το γυναικείο Μοναστήρι της Αγίας Παρασκευής μέσα στο Λιτόχωρο. Η αμφισβήτηση των σταυροπηγιακών δικαιωμάτων της Μονής και των εξαρτημάτων της φαίνεται από το αμέσως επόμενο πατριαρχικό γράμμα που εκδόθηκε από τον Σαμουήλ Χατζερή το 1767, ύστερα από

²¹² Βλ. σ. 84-87 της παρούσας μελέτης. Για τον κώδ. του Κριτία βλ. Αγγελομάτη, Κριτίας Α΄, 197-304 και Β΄ 197-304.

²¹³ Γλαβίνα, Ο Όσιος, σ. 17-18.

²¹⁴ Βλ. σ. 87-90 της παρούσας μελέτης.

²¹⁵ Βλ. σ. 91-93 της παρούσας μελέτης.

παράκληση του επισκόπου Πλαταμώνος Διονυσίου Μιχαήλ²¹⁶. Προφανώς η άρση των προνομίων από τον Πατριάρχη Σαμουήλ Χατζερή εντάσσεται στη γενικότερη πολιτική του για την ανύψωση των εκκλησιαστικών θεσμών. Εξάλλου, λίγα χρόνια μετά, σε γράμμα των μοναχών προς τον Βεροίας Δανήλ (1785) οι πατέρες του Ολύμπου ομιλούν «*διὰ τὰ τόσα βάρη παρὰ τῶν ἔξω ὁποῦ συνεχῶς ἐπεμβαίνουσιν*».

Ο Σωφρόνιος Ευστρατιάδης υποστήριξε ότι η Μονή έως το 1790 βρισκόταν κάτω από την επιστασία της επισκοπής Πλαταμώνος. Ο Ευστρατιάδης στηρίζει τη άποψή του στο γεγονός του αιτήματος των μοναχών να ζητήσουν βοήθεια των επισκόπων Πλαταμώνος Διονυσίου και Καμπανίας Θεοφίλου για να τους υποδείξουν τον καλύτερο τρόπο ώστε να εκδώσουν άδεια επισκευής των κτιρίων μετά την καταστροφή του 1790. Αν η Μονή ήταν σταυροπηγιακή, συνεχίζει ο Σωφρόνιος, οι πατέρες της θα απευθύνονταν απ' ευθείας στον Οικουμενικό Πατριάρχη και όχι στους πλησιόχωρους επισκόπους²¹⁷. Δεν πρέπει να λησμονούμε όμως ότι στα χρόνια της Τουρκοκρατίας οι διευκολύνσεις γίνονταν κυρίως μέσω υψηλών γνωριμιών και λιγότερο από τις θεσμοθετημένες αρχές και εξουσίες. Πολύ φυσικά λοιπόν οι μοναχοί κατέφυγαν στον αδελφό της Μονής τους, Θεόφιλο Καμπανίας και τον πλησιόχωρο επίσκοπο Πλαταμώνος.

Το 1797 εκδόθηκε πατριαρχικό σιγίλλιο, στο πλαίσιο της γνωστής μοναστηριακής πολιτικής του Γρηγορίου Ε'. Το σιγίλλιο κατοχύρωνε τα προνόμια της Μονής και των εξαρτημάτων της. Εδώ αναφέρονται τα προηγούμενα γράμματα των Κυρίλλου (1753) και του Ιωαννικίου (1762). Για την έκδοση του σιγιλίου στάλθηκε στα Πατριαρχεία το γράμμα του Ιωαννικίου το οποίο το οποίο και δεν επιστράφηκε στη Μονή, όπως τα σχετικά γράμματα και άλλων μονών που στάλθηκαν για τον ίδιο σκοπό. Στο γράμμα του Γρηγορίου Ε' μαθαίνουν για πρώτη φορά το ποσόν της εισφοράς που πλήρωνε η Μονή του Αγίου Διονυσίου το 1797 στη Μεγάλη Εκκλησία, το οποίο ήταν τριακόσια γρόσια²¹⁸.

Κατά τον δέκατο ένατο αιώνα εκδίδεται σιγίλλιο από τον Πατριάρχη Κύριλλο ς' (1814). Το γράμμα αυτό αφενός ανανεώνει την σταυροπηγιακή ελευθερία της Μονής, αφετέρου της επιδικάζει βασιλικό χρυσόβουλλο των αυτοκρατόρων της Ρωσίας. Το Οικουμενικό Πατριαρχείο με τα παραπάνω γράμματα αναγνώριζε το αδούλωτο και ακαταπάτητο της Μονής. Οι μοναχοί εξέλεξαν τον ηγούμενό τους και στη συνέχεια ο Πατριάρχης επικύρωνε την εκλογή με αποκαταστατικό γράμμα. Πολλές φορές έστελνε επιστολές με κανονισμούς και πατριαρχικούς εξάρχους φρονίζοντας πάντα για την καλή λειτουργία της Μονής²¹⁹. Το 1816 έστειλε εξάρχους, τον μητροπολίτη Λαρίσης, τον επίσκοπο Πλαταμώνος και τον διάκονο Νεόφυτο για να ελέγξουν το χρέος της Μονής. Το Πατριαρχείο πολλές φορές ανέθετε, κατά το 19ο αιώνα στο Μητροπολίτη Θεσσαλονίκης και άλλους πλησιόχωρους επισκόπους να επισκεφτούν τη Μονή, για να εξακριβώσουν ή να μεσολαβήσουν για τη ρύθμιση μοναστηριακών υποθέσεων²²⁰. Στά τέλη του 19ου αιώνα, σύμφωνα με τα

²¹⁶ Βλ. σ. 93-96 της παρούσας μελέτης.

²¹⁷ Ευστρατιάδου, Ο Καμπανίας, 250.

²¹⁸ Βλ. σ. 96-100 της παρούσας μελέτης.

²¹⁹ Βλ. σ. 101-104 της παρούσας μελέτης.

πατριαρχικά γράμματα, η Μονή ήταν υποχρεωμένη να καταβάλει εισφορά στο Εθνικό Ταμείο και τη Θεολογική Σχολή της Χάλκης. Από το 1902 η ετήσια εισφορά προς το Εθνικό Ταμείο αυξήθηκε από 800 σε 1300 γρόσια. Η δύσκολη οικονομική κατάσταση της Μονής την ανάγκαζε να μην είναι πάντα συνεπής στην εμπρόθεσμη καταβολή των οικονομικών της υποχρεώσεων. Στο αρχείο της σώζονται πατριαρχικά γράμματα, που ειδοποιούν πολλές φορές τη Μονή για καθυστέρηση καταβολής των ετησίων. Πατριαρχικά γράμματα μας πληροφορούν για τις προσπάθειες που καταβάλλει το Πατριαρχείο από το 1890 για την καταγραφή των μοναστηριακών κτημάτων και τη σύνταξη Κτηματολογίου.

Από το 1902 ο Οικουμενικός Πατριάρχης Ιωακείμ Γ' καθιέρωσε την αποστολή του επισκόπου Ξανθουπόλεως Ιωάννου ως εξάρχου στις σταυροπηγιακές μονές της περιοχής με σκοπό τον έλεγχο της κατάστασης που επικρατούσε²²¹. Το Σεπτέμβριο του 1905 το Πατριαρχείο διόρισε εξελεγκτική επιτροπή που αποτελούνταν από τον επίσκοπο Κίτρους Παρθένιο ως πρόεδρο, και τους δημογέροντες Βασίλειο Κυριάννη, Γεώργιο Λιναρίδη και Γεώργιο Τσαμόπουλο για να ελέγξουν τη διαχείριση της Μονής²²².

Η περιοχή, που περιβάλλει τη Μονή, υπαγόταν εκκλησιαστικώς ως το 1882 στην επαρχία Πλαταμώνος, από το 1882 ως το 1896 στην επαρχία Πέτρας και από τη διάλυση της Επισκοπής Πέτρας το 1896 στην επαρχία του Κίτρους. Μετά την ενσωμάτωση της Μακεδονίας στο Ελληνικό κράτος (1913) και την έκδοση της Πατριαρχικής και Συνοδικής Πράξης του 1928 η Μονή παρέμεινε πατριαρχική και σταυροπηγιακή, αν και ουσιαστικά η διοίκηση, η διαχείριση και οι σχετικοί έλεγχοι γίνονται από την Εκκλησία της Ελλάδος²²³.

Πολιτικά η Μονή κατά την Τουρκοκρατία υπαγόταν στο δήμο Ραψάνης, που ήταν και η έδρα του επισκόπου Πλαταμώνος, ενώ στη συνέχεια στην υποδιοίκηση Κατερίνης.

²²⁰ Βλ. Αθναγόρα, Η εν Ολύμπω, 21-25.

²²¹ Βλ. σ. 119-120 της παρούσας μελέτης.

²²² Γενναδίου, Η Ιερά, 552.

²²³ Βλ. Βαρνάβα Τζωρτζάτου, Η Καταστατική νομοθεσία της Εκκλησίας της Ελλάδος από συστάσεως του Ελληνικού Βασιλείου, Αθήνα 1967, σ. 55 το άρθρο 10 Πατριαρχικής και Συνοδικής Πράξης του 1928.

2. Το τυπικό

Σύμφωνα με το βίο του Οσίου Διονυσίου ο κτίτορας της Μονής στην προφορική διαθήκη του όρισε στους μοναχούς να πορεύονται κατά τον τύπο του Αγίου Όρους. Στην ίδια διαθήκη ο Όσιος Διονύσιος ονομάζει τους ιδιόρρυθμους μοναχούς δαιμονόρρυθμους. Ο ίδιος μετέτρεψε σε κοινοβιακή τη Μονή Φιλοθέου, οργάνωσε σε κοινόβιο τη Μονή του Προδρόμου στη Βέροια και της Ζαγοράς αφήνοντας πάντοτε κανόνες στις Μονές απ' όπου πέρασε²²⁴. Σύμφωνα με το αχρονολόγητο Πατριαρχικό σιγίλλιο, ο Άγιος φέρεται να έχει αφήσει τύπους και κανόνες ακόμα και στην εξαρτημένη Μονή της Αγίας Παρασκευής στο Λιτόχωρο²²⁵.

Από πατριαρχικά γράμματα που εκδόθηκαν κατά τα επόμενα χρόνια φαίνεται, αν και δε δηλώνεται σαφώς, ότι η Μονή λειτουργούσε πάντοτε ως κοινόβιο. Αυτό φαίνεται και από τα γράμματα των Γρηγορίου Ε' (1797) και Κυρίλλου Ζ' (1855).

Ο Γεννάδιος Θεσσαλονίκης παρατήρησε ότι τότε (1917) το σύστημα διοίκησης της Μονής έμοιαζε με κοινοβιακό, παρά τη μη ακριβή τήρηση των τυπικών διατάξεων στις ακολουθίες και την κρεωφαγία των πατέρων. Ο Γεννάδιος αποδίδει τη χαλάρωση του κοινοβιακού συστήματος στη συνήθεια να παραμένουν ο ηγούμενος και οι μοναχοί στο μετόχι Σκάλα, που βρίσκεται κοντά στο Λιτόχωρο²²⁶. Νομίζουμε ότι ο ιστοριογράφος της Μονής υπεραπλουστεύει τα πράγματα, γιατί την εποχή που γράφει τη μελέτη του, ο κοινοβιακός μοναχισμός περνούσε γενικότερη κρίση, ακόμη και στο μεγάλο μοναστικό κέντρο του Άθω. Δε νομίζουμε ότι ευθύνεται ο τόπος της διαμονής αλλά ο τρόπος της πολιτείας. Εξάλλου, σήμερα στο μετόχι Σκάλα ζει και αναπτύσσεται κοινοβιακώς η νέα αδελφότητα της Μονής.

Από τα παραπάνω προκύπτει ότι το σύστημα διοίκησης της Μονής από όσα τουλάχιστον γνωρίζουμε και παρά τις όποιες παρεκκλήσεις ήταν πάντα το κοινοβιακό.

3. Οικονομικά

Δυστυχώς οι εγγραφές στα οικονομικά κατάστιχα που σώζονται σήμερα στη Μονή ξεκινούν μόλις από τις αρχές του αιώνα μας. Αν και οι δραστηριότητες της Μονής ήταν λίγο πολύ ίδιες όλα τα χρόνια, πρέπει να διαφοροποιόταν τόσο το ύψος των εσόδων όσο και οι δραστηριότητες εισοδηματικού χαρακτήρα.

Οι πόροι της Μονής, σύμφωνα με το βιβλίο *δούναι και λαβείν* του 1906 ήταν: έσοδα από το δάσος και από άλλες αγροτοκτηνοτροφικές ασχολίες 109.865 γρόσια ποσοστό 72% των εσόδων.

Από το κατάστιχο επίσης πληροφορούμαστε τα έσοδα από αφιερώματα πιστών. Επίσης μαθαίνουμε ότι οι ζητείες είχαν πολύ μικρή συμμετοχή 19.923

²²⁴ Γλαβίνα, Ο Άγιος, σ. 40, 41 και 53. Για τις προφορικές μοναστηριακές διαθήκες βλ. Μαναφή, *Μοναστηριακά Τυπικά και Διαθήκες*, Αθήνα, σ. 124.

²²⁵ Βλ. σ. 85-86 της παρούσας μελέτης και για τη διαθήκη του Οσίου σ. 76.

²²⁶ Γενναδίου, Η Ιερά. 548.

γρόσια, ποσοστό 10,7%. Τέλος, από άλλες οικονομικές δραστηριότητες η Μονή είχε έσοδα σε ποσοστό 16,5%)²²⁷.

Η ακίνητη περιουσία της Μονής ήταν η κύρια πηγή εσόδων της. Το δάσος που περιέβαλε το Μοναστήρι και το οποίο ήταν ζωτικός χώρος για την ανάπτυξη του, προσέφερε την οικοδομήσιμη ή καύσιμη ξυλεία, την οποία οι μοναχοί πουλούσαν ή χρησιμοποιούσαν για τις ανάγκες τους. Ο περιηγητής Heuzey ομιλεί για 7-8 μικρά υδραυλικά πριονιστήρια που είχαν εγκαταστήσει οι μοναχοί στο βάθος του φαραγγιού. Για την επεξεργασία της ξυλείας το χειμώνα έρχονταν Αλβανοί εργάτες που γνώριζαν τη δουλειά. Έφτιαχναν σανίδες και δοκάρια από ξύλο ελάτης και κατόπιν τα ξύλα μεταφέρονταν στο μικρό λιμάνι των Αγίων Θεοδώρων όπου φορτώνονταν σε καϊκία²²⁸. Ο Θεσσαλονίκης Γεννάδιος μετά από δεκαετίες παρατηρεί ότι τα έσοδα της Μονής από την εκμετάλλευση του δάσους δεν ήταν σταθερά, γιατί εξαρτώνταν από την κατ' έτος τιμή της ξυλείας²²⁹. Παράλληλα, δραστήριοι ηγούμενοι επένδυαν σε εκχερσώσεις για τη δημιουργία καλλιεργήσιμων εκτάσεων. Ζωτικής επίσης σημασίας χώροι για τη Μονή ήταν τα μετόχια και ιδίως της Σκάλας κοντά στο Λιτόχωρο. Ο Heuzey αναφέρεται σε ικανούς ηγούμενους, οι οποίοι το είχαν μετατρέψει σε οικονομικό κέντρο²³⁰. Από μισθώσεις κτημάτων, αλλά και υδρόμυλων εισέπραττε ενοίκιο σε είδος ή σε χρήμα.

Η κινητή περιουσία της Μονής περιλάμβανε, έκτος από τα έπιπλα και τα σκεύη, ζώα που εκμεταλλεύονταν οι μοναχοί ή μισθωτοί λαϊκοί.

Ζητείες, ταξίδια ή ελεημοσύνες λέγονταν οι περιοδείες μοναχών με λείψανο αγίου, ιερό σκεύος ή εικόνα. Οι ταξιδιώτες μοναχοί περιόδευαν σε πόλεις και χωριά, εξέθεταν το ιερό λείψανο για προσκύνηση, επιτελούσαν αγιασμούς, εξομολογήσεις και αγιαστικές πράξεις συγκεντρώνοντας από τους πιστούς ελεημοσύνη και αφιερώματα για το Μοναστήρι. Οι πιστοί εγγράφονταν σε ειδικά βιβλία της Μονής, τις παρισίες, για να μνημονεύονται κατα τις ιερές ακολουθίες και πλήρωναν χάριν ελέους σε είδος ή σε χρήμα· πολλές φορές αφιέρωναν πολύτιμα αντικείμενα ή και ακίνητα.

Ο Άγιος Διονύσιος, ως ηγούμενος της Μονής Φιλοθέου ταξίδεψε για ελεημοσύνη στην Κωνσταντινούπολη και εσύναξε «όλβον ικανόν και μοναχούς» σύμφωνα με τον βιογράφο του. Ο Άγιος και μετά την εγκατάστασή του στον Όλυμπο συνέχισε να ταξιδεύει κηρύττοντας και αγιάζοντας τους πιστούς στην ευρύτερη περιοχή της Μακεδονίας και της Θεσσαλίας.

Την πρακτική αυτή, όπως ήταν φυσικό, συνέχισαν οι μοναχοί της Μονής. Το ταξίδι ενός μοναχού δεν ήταν τόσο απλή υπόθεση. Ο μοναχός εκθέτονταν σε ποικίλους κινδύνους. Αναγκάζονταν να ζει μεγάλα διαστήματα στον «κόσμο» με ό,τι μπορεί να σημαίνει αυτό για ένα μοναχό. Γι' αυτό συνηθίζονταν να μην ταξιδεύουν ποτέ μόνοι, αλλά σχεδόν πάντα ένας ιερομόναχος με μικρή συνοδεία ενός - δύο μοναχών που πολλές φορές τον διαδέχονταν στο διακόνημα του ταξιδιώτου. Οι ταξιδιώτες όφειλαν να φέρουν συστατικό γράμμα του ηγουμένου,

²²⁷ Βλ. Α.Μ.Ο.Δ. Κώδ. 3 με αναλυτικές εγγραφές από το 1902 ως το 1915, από μας έγινε η μετατροπή των ποσών σε ποσοστιαίες μονάδες.

²²⁸ Heuzey, *Le mont*, σ. 130.

²²⁹ Γεννάδιος, *Η Ιερά*, 553.

²³⁰ Heuzey, *Le mont*, σ. 130, σχετικά με τα μετόχια βλ. και στη σ. 53-56 της παρούσας μελέτης

τις γνωστές απανταχούσες²³¹. Η Μονή φρόντιζε να εξασφαλίζει γραπτή άδεια των κατά τόπους επισκόπων, που συνήθως προέτρεπαν τους πιστούς να προσφέρουν βοήθεια στη Μονή²³². Η άδεια αυτή ήταν απαραίτητη, γιατί σύμφωνα με τους ιερούς κανόνες κάθε ιεροτελεστία πρέπει να γίνεται με τη σύμφωνη γνώμη του κατά τόπον ιεράρχη, σε διαφορετική περίπτωση η όποια αγιαστική πράξη θεωρείται «παρ' ενορίαν».

Όταν οι ζητείες γίνονταν έξω από τα όρια της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας οι μοναχοί φρόντιζαν να εξασφαλίσουν και άδεια των πολιτικών αρχών του τόπου που επισκέπτονταν. Μας είναι γνωστά τα ταξίδια των μοναχών στη Ρωσία από «ευσπλαχνικό γράμμα» των αυτοκρατόρων Πέτρου και Ιωάννη²³³. Το γράμμα αυτό που εκδόθηκε το 1692 παρείχε στους μοναχούς του Ολύμπου το δικαίωμα να επισκέπτονται ανά επταετία τη γη της Ρωσίας. Επιπλέον η Μονή τύπωσε χάρτινη εικόνα του Αγίου, οι λεζάντες της οποίας ήταν δίγλωσσες, σε ελληνική και σλαβική γλώσσα. Ενδιαφέρον παρουσιάζει η φανταστική απεικόνιση του Ολύμπου που παρουσιάζει το καθολικού της Μονής με ρώσικη αρχιτεκτονική τεχνοτροπία. Κατά τον Χρυσόστομο Παπαδόπουλο τα ταξίδια συνεχίστηκαν ως και το 1797²³⁴. Πράγματι, από το 1692 έως το 1797 μεσολαβούν δεκαπέντε ακέραιες επταετίες.

Οι ζητείες συνεχίστηκαν ως τα μέσα του αιώνα μας στις πλησιόχωρες επαρχίες, Κίτρους, Σερβίων και Κοζάνης, Ελασσόνας, Βεροίας, Θεσσαλονίκης. Η μορφή της ζητείας όμως, κατά τον αιώνα μας, είχε αλλάξει εντελώς μορφή. Η λειψανδρεία δεν επέτρεπε πια στη Μονή να στέλνει ταξιδιώτες μοναχούς. Έτσι έστελνε το λείψανο σε κληρικούς της περιοχής, οι οποίοι και αναλάμβαναν το διακόνημα του ταξιδιώτη. Το ιερό λείψανο βρισκόταν σε συγκεκριμένο τόπο, εκκλησία ή οίκημα, ορισμένη εποχή του έτους και οι πιστοί το επισκέπτονταν για να προσκυνήσουν και να αφήσουν την προσφορά τους. Από τον κώδικα αλληλογραφίας της Μονής πληροφορούμαστε τους τόπους και το χρόνο επίσκεψης των λειψάνων του Οσίου κατά τον εικοστό αιώνα²³⁵. Στο Αρχείο της Μητροπόλεως Θεσσαλονίκης συναντάμε πολλές επιστολές των πατέρων της Μονής προς τον μητροπολίτη Θεσσαλονίκης για τις ζητείες στην Επανωμή, που γίνονταν τακτικά κατά το μήνα Απρίλιο (1891-1936)· από τον ίδιο φάκελλο πληροφορούμαστε ότι το 1904 υπεύθυνος για τις εισπράξεις της Επανωμής ήταν ο Γρ. Τούλης²³⁶.

Η διαχείριση της Μονής γίνονταν από τον ηγούμενο και το ηγουμενοσυμβούλιο. Ο Γεννάδιος Θεσσαλονίκης μας πληροφορεί ότι το 1917 η Μονή δεν κατήρτιζε προϋπολογισμό εσόδων και εξόδων. Έτσι πολλές φορές αναλάμβανε δαπάνες μεγαλύτερες από τις δυνάμεις της με αποτέλεσμα τη δημιουργία μεγάλου χρέους. Η Μονή όμως τηρούσε με τρόπο σχολαστικό τα

²³¹ Βλ. σ. 124-127 της παρούσας μελέτης.

²³² Βλ. σ. 124 της παρούσας μελέτης.

²³³ Βλ. σ. 128-130 της παρούσας μελέτης.

²³⁴ Παπαδόπουλου, Νέα βιβλία, 720.

²³⁵ Α.Μ.Ο.Δ. Κώδ. 1, σ. 66 κ.εξ.

²³⁶ Α.Μ.Θ. φάκ. Ιερά Μονή Αγ. Διονυσίου Δ' 2 ζ, η Μονή ζητούσε πάντοτε την άδεια του μητροπολίτη Θεσσαλονίκης με επιστολές, που αρχίζουν με τη φράση: *επόμενοι τῷ παναρχαίῳ ἐθίμῳ* ... ως εκ τούτου πολύ πριν το 1891 που είναι η πρώτη γνωστή σε εμάς μνεία από το Α.Μ.Θ. οι μοναχοί της Μονής επισκέπτονταν την Επανωμή χάριν ελέους.

λογιστικά της βιβλία. Το 1902 η Εκκλησία εξέφρασε την ευαρέσκειά της, μετά το διαχειριστικό έλεγχο του επισκόπου Ξανθουπόλεως Ιωάννου²³⁷.

Στο αρχείο της Μονής σώζεται το βιβλίο με τους μηνιαίους και ετήσιους απολογισμούς, που είδαμε παραπάνω και γράφτηκε από τον τότε γραμματέα της Γεώργιο Χουζούρη. Κατά το έτος 1906 η Μονή δαπανούσε 4.967 γρόσια 3 % των εξόδων της στα Πατριαρχεία ως ετήσια εισφορά, για συνδρομές ελεημοσύνης 3.584 γρόσια ποσοστό 2.9 %· ένα μεγάλο μέρος δαπανήθηκε για άνοιγμα νέων αγρών και καλλιεργειών 44.900 ποσοστό 30%, για διάφορους φόρους 15.700 γρόσια, για μισθούς υπαλλήλων της Μονής 10.800 γρόσια για απόσβεση χρεών 15.805. Το έτος αυτό (1906) η Μονή είχε πλεόνασμα 2.000 γρόσια ή 154 τουρκικές λίρες.²³⁸ Ο Γεννάδιος Θεσσαλονίκης, μια δεκαετία αργότερα, παρουσιάζει στη μελέτη του τα σχετικά με το χρέος της Μονής κατά το 1917²³⁹.

²³⁷ Βλ. σ. 119-120 της παρούσας μελέτης.

²³⁸ Α.Μ.Ο.Δ. Κώδ. 3, σ. 13, ενδεικτικά μόνον αναφέραμε τα παραπάνω στοιχεία.

²³⁹ Γενναδίου, Η Ιερά, 553.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΠΕΜΠΤΟ

Η ΠΝΕΥΜΑΤΙΚΗ ΚΙΝΗΣΗ ΣΤΗ ΜΟΝΗ ΟΣΙΟΥ ΔΙΟΝΥΣΙΟΥ

1. Λόγιοι μοναχοί

Ο Θεσσαλονίκης Γεννάδιος αναφέρει για τη Μονή ότι ατυχώς, ούτε εν προγενεστέροις ούτε εν μεταγενεστέροις χρόνοις μέχρι σήμερον έσχε λογίους πατέρας²⁴⁰. Σήμερα όμως γνωρίζουμε, αν και οι πληροφορίες μας είναι αποσπασματικές και τα στοιχεία για την παλαιότερη ιστορία της Μονής έχουν χαθεί, ότι στο Μοναστήρι του Αγίου Διονυσίου έζησαν λόγιοι μοναχοί, αντιγραφείς χειρογράφων, ενώ η παραδότη θέλει και τη λειτουργία σχολείου. Κατ' αρχήν ο ίδιος ο Άγιος Διονύσιος σύμφωνα με το βίο που έγραψε ο Δαμασκηνός Στουδίτης εμφανίζεται ως δάσκαλος παιδιών, συγγραφέας με αγιολογικό και υμνολογικό έργο, συντάκτης κανόνων και αντιγραφείας χειρογράφων. Αν και δεν μπορούμε προς το παρόν να τεκμηριώσουμε τις παραπάνω πληροφορίες από άλλες ιστορικές πηγές, θεωρούμε ότι οι παραδόσεις αυτές σχετίζονται με το πνευματικό ανάστημα του Αγίου και το ρόλο του, κατά τα χρόνια της Τουρκοκρατίας για την αφύπνιση του γένους. Από το δέκατο όγδοο όμως αιώνα διαθέτουμε ασφαλείς πληροφορίες για λόγιους Ολυμπίτες πατέρες. Στη συνέχεια παρουσιάζουμε τα λιγοστά στοιχεία που διαθέτουμε, για τη ζωή και το έργο μοναχών που έζησαν την εποχή του Νεοελληνικού Διαφωτισμού.

1.1. Μεθόδιος ο Ολυμπιώτης.

Ο ιερομόναχος Μεθόδιος γεννήθηκε στην Αγιά Λαρίσης στις αρχές του 18ου αιώνα²⁴¹. Μαθήτευσε στην Αθωνιάδα Σχολή κοντά στον Ευγένιο Βούλγαρη²⁴². Εκάρη μοναχός της Μονής του Αγίου Διονυσίου, όπως μας πληροφορεί το παρακάτω σημείωμα εντύπου βιβλίου που δώρισε στη Μονή της μετανοίας του: *Τα παρόντα χρυσοστομικά τὰ εἰς τόμους δέκα τρεῖς διηρημένα ἠγοράσθησαν διὰ τιμῆς φλωριῶν εἴκοσι παρὰ Μεθοδίου ἱερομονάχου Ἀγυῶτου καὶ ἀφιερῶθησαν παρ' αὐτοῦ σὺν ἄλλοις βιβλίοις εἰς τὴν Μονὴν τοῦ Ἀγίου Διονυσίου τοῦ ἐν Ὀλύμπῳ, εἰς τὴν ὁποῖαν καὶ αὐτὸς ἐκουρεύθη*²⁴³. Από το 1761 έως το 1766 διετέλεσε εφημέριος της Ορθόδοξης Ελληνικής Κοινότητας της Λειψίας, όπου διαδέχτηκε τον Αθανάσιο Λυγερό (1758-1761)²⁴⁴. Για την ποιμαντική δράση του Μεθοδίου δεν γνωρίζουμε δυστυχώς σχεδόν τίποτα. Ο Αντώνιος Αλεβιζόπουλος παρατηρεί ότι σχετικά με τους εφημερίους της Ελληνικής Ορθόδοξης Κοινότητας της Λειψίας δε διαθέτουμε άλλα στοιχεία, εκτός από τα ονόματα και τα έτη εφημερίας τους, χωρίς όμως να μπορούμε να επαληθεύσουμε τις πληροφορίες οι οποίες είναι πολύ μεταγενέστερες, όπως του Ιγνατίου Σκαλιώρα, εφημέριου της κοινότητας Λειψίας κατά τα έτη 1815-1820. Ο

²⁴⁰ Γενναδίου, Η Ιερά, 558.

²⁴¹ Ο Ζαβίρας εκ παραδρομής λέγει εξ Αγγλίας Ζαβίρα, *Νέα Ελλάδα*, σ. 417.

²⁴² Μυστακίδου, Καμπανίας, σ. 60 και Αθηναγόρα, Η Βιβλιοθήκη, 741.

²⁴³ Αθηναγόρα, Η Βιβλιοθήκη, 741.

²⁴⁴ Α. Αλεβιζόπουλου, *Η φιλελληνική κίνηση και οι πρώτοι εν Γερμανία Έλληνικοί Κοινότητες*, Αθήναι 1979, σ. 153-154

Α. Δημητρακόπουλος παρατηρεί²⁴⁵ ότι ο Σάθας εσφαλμένα λέγει²⁴⁶ ότι ήταν εφημέριος των εν Βρατισλαβία Ορθοδόξων, ενώ ο Αθηναγόρας αναφέρει και τις δύο κοινότητες, της εν Βρατισλαβία κατ' αρχάς και έπειτα της εν Λειψία²⁴⁷.

Το 1766, έτος που συμπίπτει με τη λήξη της εφημερίας του Μεθοδίου στην κοινότητα της Λειψίας, επιστατεί την τυπογραφική διόρθωση των λόγων στη Μεγάλη Τεσσαρακοστή του Νικηφόρου Θεοτόκη, που έγινε στην Λειψία από την τυπογραφία του Βρέιτκοφ²⁴⁸.

Αυτό το έτος (1766) εκδίδει, στην ίδια πόλη και στο ίδιο τυπογραφείο μετάφραση σε κοινή διάλεκτο των πέντε Μυσταγωγικών Κατηχήσεων του Αγ. Κυρίλλου Ιεροσολύμων, στο τέλος της οποίας επισυνάπτει σύντομη ερμηνεία του Συμβόλου της Πίστεως²⁴⁹. Την έκδοση αυτή αφιέρωσε *τοίς τιμιωτάτοις, χρησιμοτάτοις και προσφιλεστάτοις αυταδέλφοις κυρίω Νικολάω και κυρίω Χρήστω Ίωάννου*, στους οποίους όπως λέγει ο ίδιος χρωστούσε ιδιαίτερη χάρη. Η μετάφραση των Μυσταγωγικών Κατηχήσεων του Κυρίλλου Ιεροσολύμων από τον Μεθόδιο Ολυμπιώτη μπορεί να χαρακτηριστεί έξοχη, ενώ η πιστότητα και η γλαφυρότητα την καθιστούν υπόδειγμα μεταφραστικής εργασίας. Η μετάφραση σήμερα παρουσιάζει ενδιαφέρον και για τη μελέτη της γλώσσας μας κατά το 18ο αι. Για τους παραπάνω λόγους ο Παναγιώτης Νέλλας θεωρεί την επανέκδοσή της από την Αποστολική Διακονία της Εκκλησίας της Ελλάδος πολύ σημαντική για τα νεοελληνικά πράγματα²⁵⁰. Ο ίδιος ο Μεθόδιος στον πρόλογο της έκδοσης του 1766 εξηγεί τα κίνητρα που τον οδήγησαν να μεταφράσει τους λόγους αυτούς « ... κάθε πράξις από εκείνας όπου γίνονται όταν επιτελώνται τὰ φρικώδη Μυστήρια, έχει βέβαια μεγάλην έννοιαν ... Πλήν ήμεις με τὸ νὰ μὴν ιξεύρωμεν τὸ καθ' ἓνα μᾶς φαίνονται πράξεις ἀπλαις και πολλάκις εἰς αὐτάς δέν προσέχομεν .. διὰ τοῦτο ἀπεφάσισα νὰ μεταφράσω πέντε ἀπὸ τὰς Κατηχήσεις του (Αγίου Κυρίλλου) διὰ νὰ ιξεύρη κάθε Χριστιανὸς πόσον μεγάλα εἶναι τὰ χαρίσματα ὅπου λαμβάνομεν διὰ τῶν μυστηρίων»²⁵¹. Ο ίδιος εξηγεί και τη μέθοδο που ακολούθησε κατά τη μεταφραστική εργασία. Ὅπου το κείμενο του Κυρίλλου ήταν δύσκολο, το άφησε ως έχει σημειώνοντας στο περιθώριο του βιβλίου την εξήγηση με μαρτυρίες άλλων πατέρων. Από τις μαρτυρίες αυτές φαίνεται ότι ο Μεθόδιος γνώριζε πολύ καλά το έργο του Κυρίλλου Ιεροσολύμων και των άλλων πατέρων της εκκλησίας. Στο τέλος μετά το μεταφρασμένο κείμενο των κατηχήσεων προσθέτει και την εξήγηση του Συμβόλου της Πίστεως που είναι, όπως λέει, μια περίληψη της Ορθόδοξης ομολογίας «διὰ νὰ ἔχει ὁ

²⁴⁵ Ανδρονίκου Δημητρακόπουλου, *Προσθήκαι και διορθώσεις εις την Νεοελληνικήν φιλολογίαν Κωνσταντίνου Σάθα*, Λειψία 1871, σ. 105.

²⁴⁶ Κωνσταντίνου Σάθα, *Νεοελληνική Φιλολογία. Βιογραφία των εν τοις γράμμασι διαλαμπάντων Ελλήνων (1453-182)*, Αθήνα 1868, σ. 605.

²⁴⁷ Αθηναγόρα, Η Βιβλιοθήκη, 742.

²⁴⁸ Legrand B.H. 18. II. σ. 55

²⁴⁹ Legrand B.H. 18. II. σ. 56.

²⁵⁰ Κυρίλλου Ιεροσολύμων, *Μυσταγωγικαί Κατηχήσεις*, Εισαγωγή - σχόλια κειμένου Γεώργιος Π. Πατρόνος Μετάφραση - Σχόλια Μεταφράσεως Ιερομόναχος Μεθόδιος Ολυμπιώτης (από την έκδοση του 1766) Εκδόσεις Αποστολικής Διακονίας της Εκκλησίας της Ελλάδος Αθήναι 1990.

²⁵¹ Κυρίλλου Ιεροσολύμων. Κατηχήσεις μεταφρασθείσαι εις την κοινήν διάλεκτον παρά Μεθοδίου του εξ Αγιάς μετά και μικράς ερμηνείας του Πιστεύω συλλεχθείσης παρά του αυτού από της Ορθόδοξου Ομολογίας, Λειψία 1766, σ. 7.

κάθε εὐσεβῆς Χριστιανὸς μίαν σύντομον καὶ σαφὴ διδασκαλία εἰς ὅλα ἐκείνα, ὅπου ἔχει χρέος νὰ πιστεύῃ»²⁵². Τέλος, γιὰ τὴν ἐκδόση αὐτή, που φαίνεται νὰ ἐπιμελήθηκε με πολὺ φροντίδα ὁ Μεθόδιος, πρέπει νὰ αναφέρουμε ὅτι εἶναι διακοσμημένη με καλόγουστα χαρακτηριστικὰ ἐπίτιτλα τῶν κεφαλαίων.

Κατὰ τὴν παραμονή του στὴ Λειψία ὁ Μεθόδιος συγκρότησε πλοῦσια γιὰ τὴν ἐποχὴ βιβλιοθήκη που περιείχε ἔργα τόσο τῆς ἐκκλησιαστικῆς ὅσο καὶ τῆς θύραθεν γραμματείας²⁵³. Τὴ βιβλιοθήκη του, που ἀποτελοῦσαν πάνω ἀπὸ τετρακόσιοι τόμοι, τὴν κληροδότησε στὴ Μονὴ τῆς μετανοίας του. Αὐτὸ μας εἶναι γνωστὸ ἀπὸ ἀφιερωματικὰ σημειώματα που σώζονται σε βιβλία τῆς βιβλιοθήκης τῆς Μονῆς²⁵⁴.

Στὸ τέλος τῆς ζωῆς του ἐπέστρεψε στὴ Μονὴ του, ὅπου καὶ τελείωσε τὸ βίον σε ἡλικία μεγαλύτερη τῶν εβδομήντα ἐτῶν²⁵⁵.

1.2. Θεόφιλος Καμπανίας

Ὁ Ἡπειρώτης λόγιος Θεόφιλος Παπαφίλης, ἐπίσκοπος Καμπανίας (1749-1795), σε ἐπιστολὴ του πρὸς τὸν ηγούμενο τῆς Μονῆς τοῦ Ἁγίου Διονυσίου του ἐν Ολύμπῳ, ἀποκαλεῖ τὸν εαυτὸ του Ολυμπίτη καὶ συγκοινοβιάτη²⁵⁶.

Ὁ Θεόφιλος γεννήθηκε στα Ἰωάννινα τὸ πρῶτο τέταρτο τοῦ 18ου αἰῶνα²⁵⁷. Σπούδασε στα Ἰωάννινα καὶ τὴν Κοζάνη κοντὰ στὸν Ευγένιο Βούλγαρη με τὸν ὁποῖο καὶ διατήρησε τὴν ἐπικοινωνία καὶ μετὰ τὴν ἐγκατάστασή του στὴν ἐπισκοπὴ Καμπανίας.

Οἱ χειροτονίες του σε διάκονο καὶ πρεσβύτερο δε γνωρίζουμε κάτω ἀπὸ ποιες συνθήκες ἐγίναν. Γιὰ τὴ μοναχικὴ του κουρὰ ὁμως γνωρίζουμε, ἀπὸ ἀναφορὲς στὴν ἀλληλογραφία του, ὅτι ἦταν ἀδελφός τῆς Μονῆς τοῦ Ἁγίου Διονυσίου του ἐν Ολύμπῳ. Ὁ Σωφρόνιος Ευστρατιάδης υποστηρίζει ὅτι ὁ Θεόφιλος πιθανόν νὰ γράφτηκε στὸ μοναχολόγιο τῆς Μονῆς ὡς ἐπίσκοπος Καμπανίας, ὅπως πολλοὶ μητροπολίτες του οἰκουμενικοῦ θρόνου γράφονται στα μοναχολόγια Ἀθωνικῶν μονῶν πού τις βλέπουν γιὰ πρώτη καὶ τελευταία φορὰ τὴν ἡμέρα τῆς ἐγγραφῆς τους²⁵⁸. Δε συμεριζόμαστε τὴν ἀποψη αὐτὴ τοῦ Ευστρατιάδη, μὴ καὶ τὸ ἀνυπόκριτο ἐνδιαφέρον τοῦ Θεοφίλου γιὰ τὴ Μονὴ καὶ ἡ ἐνεργὴ ἐνασχόληση του με τις υποθέσεις τῆς, φανερώνουν μὴ ουσιαστικὴ

²⁵² Βλ. Κυρίλλου Ἱεροσολύμων, ο.π.

²⁵³ Ἡ βιβλιοθήκη τοῦ Μεθοδίου θα ἀποτελέσει τὸ ἀντικείμενο ἐιδικῆς μελέτης μας ἡ ὁποία θα περιλαμβάνει τὰ παλαιὰ ἐντυπα τῆς Μονῆς τοῦ Ὁσίου Διονυσίου.

²⁵⁴ Βλ. σ. 46-50 τῆς παρούσας μελέτης.

²⁵⁵ Δημητρακόπουλου Ἀνδρόνικου, *Προσθήκαι καὶ διορθώσεις εἰς τὴν Νεοελληνικὴν Φιλολογία Κωνσταντίνου Σάβα*, Λειψία 1871, σ. 105 που παραπέμπει στὸν Σκαλιῶρα· βλ καὶ Ἀθ. Ἀθανασόπουλου, *Μεθόδιος, ὁ λόγιος Ἱερομόναχος ἀπὸ τὴν Ἀγία, τῆς Μονῆς Ἁγίου Διονυσίου Ολύμπου*, δακτυλογραφημένο κείμενο ἀνακοίνωσης συνεδρίου. Ἀγία 4/4/93.

²⁵⁶ Γενναδίου, *Ἡ Ἱερά*, 57.

²⁵⁷ Γιὰ τὸν Θεόφιλο βλ. Δ. Γκίνη, *Νομικὸν Ποιηθέν καὶ συνταχθέν εἰς ἀπλὴν φράσιν ὑπὸ τοῦ πανερωτάτου ἐλλογιμωτάτου ἐπισκόπου Καμπανίας κυρίου κυρίου Θεοφίλου τοῦ ἐξ Ἰωαννίνων ... Θεσσαλινική 1960 σ. 1-μθ καὶ Στογιόγλου Γεωργίου, Ἱστορία Ἐπισκοπῶν Μακεδονίας Θεόφιλος Παπαφίλης ἐπίσκοπος Καμπανίας 1749-1795* ὅπου καὶ ἡ σχετικὴ βιβλιογραφία.

²⁵⁸ Ευστρατιάδου, *Ὁ Καμπανίας*, σ. 89.

αδελφική σχέση με τη Μονή της μετανοίας του. Θεωρούμε πολύ πιθανή την υπόθεση να συνδέθηκε ο Θεόφιλος με τη Μονή του Αγίου Διονυσίου κατά τα χρόνια των σπουδών του στη Κοζάνη²⁵⁹. Από επιστολές του τον βλέπουμε να ενδιαφέρεται για τα μοναστήρια της περιοχής και ειδικά για τη Μονή του Αγίου Διονυσίου του εν Ολύμπω²⁶⁰.

1.3. Ιάκωβος Νικολάου

Ο Πανοσιώτατος και λογιώτατος κύριος Ιάκωβος Νικολάου εκ της Μονής του Αγίου Διονυσίου του εν τω Ολύμπω, μας είναι γνωστός από τον πίνακα συνδρομητών της Α΄ έκδοσης της Οδού Μαθηματικής του Μεθοδίου Ανθρακίτη²⁶¹. Η εγγραφή και μόνον στον κατάλογο των συνδρομητών μιας έκδοσης σαν την Οδό Μαθηματική δείχνει ότι στη Μονή υπήρχαν μοναχοί με πνευματικές ανησυχίες που παρακολουθούσαν τα ιδεολογικά ρεύματα που αναπτύσσονταν στον ελλαδικό χώρο στα μέσα του δεκάτου ογδόου αιώνα.

Τέλος φαίνεται ότι στις αρχές του 19ου αι. έμεινε για λίγο στη Μονή ο Ιγνάτιος Σκαλιώρας, πρώην εφημέριος της ελληνικής Κοινότητας της Λειψίας.²⁶²

2. Αντιγραφείς χειρογράφων

Αντιγραφική δραστηριότητα στη Μονή του Αγίου Διονυσίου θα πρέπει να υπήρχε, όπως άλλωστε και στα περισσότερα μοναστήρια κατά τα χρόνια της Τουρκοκρατίας. Ο ιδρυτής της όσιος Διονύσιος, σύμφωνα με τη βιογραφία που συνέγραψε ο Δαμασκηνός Στουδίτης, ήταν καλλιγράφος. Η μαρτυρία αυτή δεν επιβεβαιώνεται από τον εγκυρότερο βίο που διασώζεται στο χειρόγραφο 180 της Μονής Δοχειαρίου²⁶³. Η ως τώρα έρευνά μας σε καταλόγους χειρογράφων δε μας επιτρέπει να ταυτίσουμε με ασφάλεια κανέναν από τους κωδικογράφους του 16ου αι. με το όνομα Διονύσιος με τον άγιο Διονύσιο και ιδρυτή της Μονής μας. Πιστοποιούμενη αντιγραφική δραστηριότητα στο Μοναστήρι έχουμε προς το παρόν μόνον από το 18ο αιώνα²⁶⁴.

2.1. Ο Γερμανός

Ο ιερομόναχος Γερμανός αναπτύσσει έντονη αντιγραφική δράση γράφοντας μεγάλο αριθμό μουσικών κυρίως χειρογράφων. Είναι ίσως από τους πιο παραγωγικούς αντιγραφείς της εποχής του. Πολλά χειρόγραφα του βρίσκονται σήμερα διασκορπισμένα στο Άγ. Όρος, στην Αθήνα, στην Αγία Πετρούπολη, στα Μετέωρα, στην Πάτμο κ.α. Έχουμε εντοπίσει είκοσι και πλέον χρονολογημένους κώδικες που φέρουν την υπογραφή του²⁶⁵. Ο αριθμός

²⁵⁹ Στογιόγλου Γεωργίου, *Ιστορία των επισκοπών Μακεδονίας Θεόφιλος Παπαφίλης Επίσκοπος Καμπανίας 1749-1795*, σ. 33.

²⁶⁰ Γλαβίνα. Η εν Ολύμπω, 183 κεξ.

²⁶¹ Οδός Μαθηματικής παρά Μεθοδίου Ανθρακίτου *Ενετήσιον* 1749. Legrand 18,1, σ. 368-370.

²⁶² Ευαγγελίδου, Η Παιδεία, σ. 140.

²⁶³ βλ. σ. 21-23 της παρούσας μελέτης.

²⁶⁴ Ε. Λίτσα - Κ. Παπαδάκη, Η Βιβλιοθήκη, σ. 360.

όμως των χειρογράφων που έγραψε πρέπει να είναι μεγαλύτερος, μια και πολλά από αυτά είναι ο Α΄ ή ο Β΄ τόμος Ανθολογιών ή Στιχηραρίου²⁶⁶.

Για τη δράση του Γερμανού γνωρίζουμε αρκετές λεπτομέρειες από τα σημειώματα των χειρογράφων του. Από το χειρόγραφο 1095 της Μονής Ιβήρων που γράφτηκε από τον Γερμανό το 1721 πληροφορούμαστε τη χρονολογία γέννησής του. «*Ενθύμησις· έγεννήθηκα εις τούς 1689 και εις τούς 1719 άρχισα (!) την γραμματικήν. χείρ άμαρτωλού Γερμανού ιερομονάχου*»²⁶⁷. Από σημειωμάτά του διαπιστώνουμε ότι μετακινείται πολύ στα διάφορα μετόχια της Μονής και στη γύρω περιοχή, όπου και γράφει τα χειρόγρατά του. Προς το παρόν δεν μπορούμε να διευκρινίσουμε ακριβώς πού έγραψε το κάθε χειρόγραφο, μέσα στο Μοναστήρι, σε κάποιο μετόχι ή στο Άγιον Όρος. Πάντως η υπογραφή του είναι σαφής: *Γερμανού ιερομονάχου τού έκ τής μονής τής Αγίας Τριάδος τού έν Όλύμπω*. Είχε ένα κύκλο μαθητών που τους δίδασκε την ψαλτική τέχνη. Από άλλο σημείωμα του πληροφορούμαστε, ότι στη διάρκεια 43 χρόνων δίδαξε το Στιχηράριο σε 86 μαθητές και ξόδεψε 16000 φύλλα χαρτιού²⁶⁸.

Απο τον Γεώργιο Ζαβίρα μαθαίνουμε για κάποιον Κρητικό ιερομόναχο Γερμανό από τη Μονή της Αγίας Τριάδος της εν τω Όλύμπω που ήταν ειδήμων της ελληνικής, γαλλικής, ιταλικής, αραβικής, τουρκικής και αλβανικής γλώσσας, ενώ ήταν και πολύ καλός μουσικός. Ο παραπάνω Γερμανός: α΄ μετέφρασε από τα τούρκικα σε νέα ελληνικά τη γραμματική του Ιμπραήμ Πασά, που διετέλεσε και επίτροπος του Οθωμανικού κράτους, β΄ κατέστρωσε Αλβανική γραμματική, γ΄ γραμματική Ιταλική, δ΄ μουσική κρητική. Πέθανε το 1760. Τα συγγράμματα του σώζονται ανέκδοτα στη Μονή του²⁶⁹. Πιθανόν ο Γερμανός αυτός να είναι το ίδιο πρόσωπο με τον κωδικογράφο που μιλήσαμε παραπάνω. Δυστυχώς όμως στη Μονή δεν σώζεται τίποτα που να το αποδεικνύει, όσο για τα χειρόγραφα με τα ανέκδοτα έργα του, μάλλον χάθηκαν οριστικά σε μια από τις καταστροφές της Μονής.

2.2. Τιμόθεος

Ο Τιμόθεος από τη Σιάτιστα είναι ένας άλλος γραφέας που ζει και αντιγράφει στο Μοναστήρι. Στη Μονή σώζεται ως σήμερα ένα επιμελημένο Θεοτοκάριο του 1759²⁷⁰. Ένα άλλο Θεοτοκάριο γραμμένο από τον Τιμόθεο την ίδια χρονιά βρίσκεται στη βιβλιοθήκη της Θεολογικής Σχολής της Χάλκης²⁷¹. Στη Μονή Δουσίκου βρίσκεται μια χειρόγραφη ακολουθία του αγίου

²⁶⁵ Χατζηγηακιουμή, Χειρόγραφα· Λίνου Πολίτη με τη συνεργασία Μ.Ι. Μανούσακα, συμπληρωματικοί κατάλογοι χειρογράφων Αγίου Όρους, Θεσσαλονίκη 1976, σ. 144-145, Στάθη, Τα χειρόγραφα τ. 2, σ. 174-178, και 633-635.

²⁶⁶ Χατζηγηακιουμή, Χειρόγραφα, σ. 94.

²⁶⁷ Λάμπρου Σπυριδωνος, *Κατάλογος των εν ταις βιβλιοθήκαις του Αγίου Όρους ελληνικών κωδίκων*, Εν Κανταρβιγία της Αγγλίας 1900, τ. 2, σ. 250.

²⁶⁸ Π. Παπαγεωργίου, Θεσσαλίας χειρόγραφα, *VIz. Vrem.* 7 (1900) 612-613.

²⁶⁹ Γεωργίου Ζαβίρα, *Νέα Ελλάς ή το Ελληνικόν Θέατρον ανατύπωσις Α΄ εκδόσεως 1872 Επιμέλεια Τάσου Γριτσόπουλου*, Αθήναι 1872 και Κουρίλα Ευλογίου, «Γρηγόριος ο Αργυροκαστρίτης», *Θεολογία*. 11 (1933), 238.

²⁷⁰ Λίτσα-Παπαδάκη, Η Βιβλιοθήκη σ. 361-362.

²⁷¹ Αθηνάγορα, Η Βιβλιοθήκη 2, 24-25 και Τσακόπουλου, Περιγραφικός, σ. 19-20.

Νικάνορα²⁷², στη Μονή Ζάβορδας σώζεται μια ακολουθία της Μεταμορφώσεως γραμμένη το έτος 1774²⁷³ τέλος άλλο ένα βρίσκεται στη Δημοτική Βιβλιοθήκη Κοζάνης γράφτηκε το 1774 και περιέχει την ακολουθία του Αγίου Νικάνορα²⁷⁴. Όλα τα χειρόγραφα του γραφέα Τιμόθεου του εκ Σιατίστης που εντοπίσαμε έχουν περιεχόμενο λειτουργικό, κυρίως παρακλητικοί κανόνες και ακολουθίες.

3. Λειτουργία σχολής

Από τον Τρύφωνα Ευαγγελίδη πληροφορούμαστε ότι στη Μονή του Αγίου Διονυσίου του εν Ολύμπω υπήρχε σχολή για τους μοναχούς και τα παιδιά της περιοχής. Ο Ευαγγελίδης επίσης κάνει λόγο για τους λόγιους μοναχούς Μεθόδιο τον εξ Αγιάς και τον Θεόφιλο Καμπανίας, αγνοεί όμως τους διδασκάλους που δίδαξαν στη σχολή²⁷⁵. Ο Νικοτσάρας ήταν ένας από τους μαθητές της σχολής, σύμφωνα με δημοσίευμα των Πατρίων: *Ο Νίκος ο Τσάρας έκλεισε την Ιλιάδα, ην εν τη μονή του Αγίου Διονυσίου εδιδάσκετο και έλαβε του Τσάρα το νταλιάνι εζώσθη το πολυύμητο δαμασκή...*²⁷⁶ Ο Κωνσταντίνος Ζησίου φαίνεται να γνωρίζει όχι μόνο τον Νικοτσάρα ως μαθητή της Σχολής, αλλά και έναν από τους διδασκάλους της, τον μοναχό Άνθιμο. Σε κείμενο του για τον Νικοτσάρα λέει: *Νίκος ο υιός του Τσάρα εμάνθανε γράμματα εις το μοναστήρι της Αγίας Τριάδος. Εδίδασκεν ο πάτερ Άνθιμος, ένας από τους αγίους εκείνους καλογήρους οι οποίοι πύρινα έχυναν δάκρυα, πώς κατήντησεν η βασίλισσα του κόσμου Ελλάς υπό την πτέρναν του πλέον ουτιδανού των τυράνων σκλάβα αλευθέρωτη. Ο Νίκος, ο υιός και έγγονος των κλεφτών είχε προχωρήσει εις τα γράμματα και εδιδάσκετο την Ιλιάδα²⁷⁷. Κατ' άλλους ο Νικοτσάρας μορφώθηκε ικανοποιητικά στο μοναστήρι της Αγίας Τριάδας Γιαννωτών. Γνωρίζουμε τον Άνθιμο από την Ολυμπιώτισσα²⁷⁸.*

Δυστυχώς εκτός από δημοσιευμένα κείμενα του περασμένου αιώνα ή των αρχών του δικού μας δεν σώζονται άμεσες πηγές που να αναφέρονται σε λειτουργία σχολής στη Μονή. Επιπλέον τα κείμενα αυτά εκφράζουν το πνεύμα της εποχής που γράφτηκαν, το οποίο θέλει σε κάθε γωνιά της *Αναγεννημένης Ελλάδος* γνήσιους απόγονους των αρχαίων Ελλήνων, που γνωρίζουν ή μαθαίνουν την αρχαία γλώσσα τους.

²⁷² Φωτίου Αρ. Δημητρακόπουλου, Συμβολή εις τους καταλόγους Ελλήνων κωδικογράφων, *Ε.Ε.Β.Σ.*, 45 (1981-82) 305.

²⁷³ Πολίτη Λίνου, *Συνοπτική αναγραφή χειρογράφων ελληνικών συλλογών*, Θεσσαλονίκη 1976, σ. 24.

²⁷⁴ Αντωνίου Σιγάλα, *Από την πνευματικήν ζωήν των ελληνικών κοινοτήτων της Μακεδονίας*, Θεσσαλονίκη 1939, σ. 59-60.

²⁷⁵ Ευαγγελίδου, *Η Παιδεία*, σ. 121-122.

²⁷⁶ (Ζησίου Κωνσταντίνου), «Κλέφται και καταδρομείς Ολύμπος», *Τα Πάτρια*, Έτος Δ' αρ. φύλ. 8, 7 Μαΐου 1905.

²⁷⁷ Ζησίου Κωνσταντίνου, *Νικοτσάρας*, Αθήνα 1889, σ. 6 και Ζησίου Κωνσταντίνου, *Διδασκαλοι του Γένους*, Αθήνα 1915, σ. 24.

²⁷⁸ Γ. Χιονίδη, «Ο Νικοτσάρας (Σκιαγραφία της δράσεως του)», *Μνημοσύνη*, 4 (1972-1973), 224 και Πολίτη Αλέξη, «Τέσσερις ιδιωτικές βιβλιοθηκες μέσου τύπου 18ου αιώνας», *Κέντρο Νεοελληνικών Ερευνών Ιδρύματος Ερευνών Τετράδια Εργασίας* 9, σ. 147.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΕΚΤΟ

ΣΥΜΒΟΛΗ ΣΤΟΥΣ ΕΘΝΙΚΟΥΣ ΑΓΩΝΕΣ

Η προσφορά της Μονής στα εθνικά πράγματα αρχίζει με την παρουσία του Αγίου Διονυσίου στην περιοχή. Ο ιδρυτής της Μονής ανήκει στη χορεία των οσίων του δεκάτου έκτου αιώνα που με τη ζωή και το κήρυγμα τους αγωνίστηκαν για την πνευματική αφύπνιση του γένους. Ως ηγούμενος της Μονής Φιλοθέου ο Διονύσιος τη μετέτρεψε από βουλγαρόφωνη που ήταν σε ελληνόφωνη. Ο Άγιος, μετά την εγκατάστασή του στην περιοχή του Ολύμπου, περιηγήτο πόλεις και χωριά της Μακεδονίας, ιδίως της Καστοριάς, του Κίτρου, της Κατερίνης, καθώς και της Θεσσαλίας, όπως της Ραψάνης, της Ζαγοράς κ.α. όπου εκήρυττε, έχτιζε εκκλησίες και επιτελούσε θαύματα²⁷⁹. Εξάλλου είναι γνωστό ότι ο Όλυμπος ήταν για τη Μακεδονία ό,τι τα Άγραφα για τη Δ. Στερεά Ελλάδα. Είναι πιθανό στο Μοναστήρι του Αγίου Διονυσίου στον Όλυμπο να μαζεύονταν οι κλέφτες, με αποτέλεσμα να κινδυνεύουν οι κάτοικοι της περιοχής²⁸⁰.

Το συναξάρι μας περιγράφει τις συνθήκες εκδίωξης του Οσίου Διονυσίου από τον Όλυμπο μετά την πρώτη του εγκατάσταση: «*μερικοί άνθρωποι του Λιτοχώρου έδιέβαλαν αυτόν εις τόν αθένητον τού τόπου, τόν Ίσμαηλήτην λέγοντας, πώς ήλθεν ένας άσκητής άπάνω εις τó Όρος και εκεί κτίζει μοναστήριον.*»²⁸¹

Πράκτορες της Ρωσίας δρούσαν στην περιοχή του Ολύμπου κατά το δέκατο όγδοο αιώνα. Προφανώς οι Ρώσοι που προσπαθούσαν να αυξήσουν την επιρροή τους στον ελλαδικό χώρο, εκτός από τα άμεσα υλικά ωφέλη που παρείχαν στη Μονή με τα δώρα πρόσφεραν και υποσχέσεις βοήθειας από το ξανθό γένος για την εκδίωξη των αλλοθρήσκων. Σώζεται ακόμη στη βιβλιοθήκη της Μονής μέσα σε έντυπο το πορτρέτο του Μεγάλου Πέτρου²⁸².

Κατά τον Βακαλόπουλο άτακτοι έκαψαν τη Μονή του Αγίου Διονυσίου το 1790. Γνωρίζουμε ότι την ίδια εποχή τα σώματα αυτά λυμαίνονταν τα χωριά της περιοχής και λεηλάτησαν την Ολυμπιώτισσα. Δε γνωρίζουμε όμως αν πραγματοποιήθηκαν οι φόβοι των μοναχών για επικείμενη επιδρομή και δε διαθέτουμε ασφαλείς πληροφορίες για τις αιτίες της καταστροφής αν προέρχεται από εχθρική ενέργεια ή άλλη αιτία.

1. Ελληνική επανάσταση (1821-1828)

Σύμφωνα με τις γραπτές πηγές και την προφορική παράδοση η Μονή του Οσίου Διονυσίου διαδραμάτισε πρωταγωνιστικό ρόλο κατά τον αγώνα για την Ελληνική Ανεξαρτησία (1821-1830). Δυστυχώς τα σχετικά με τη συμμετοχή της

²⁷⁹ Γλαβίνα, Σκαγραφία, 142-143.

²⁸⁰ Βακαλόπουλου Αποστόλου, *Ιστορία του νέου Ελληνισμού Β1 Τουρκοκρατία 1453-1669. Οι ιστορικές βάσεις της νεοελληνικής κοινωνίας και οικονομίας*, σ. 373.

²⁸¹ Γλαβίνα, Ο Άγιος, σ. 80 και Βακαλόπουλου Αποστόλου, *Ιστορία του νέου Ελληνισμού Β1*, σ. 320.

²⁸² Heuzey, *Le mont*, σ. 130-131 και Βακαλόπουλου, *Ιστορία του νέου Ελληνισμού Δ' Τουρκοκρατία 1669-1812. Η οικονομική άνοδος και ο φωτισμός του γένους*, σ. 70-71.

Μονής κατά τα πρώτα χρόνια του αγώνα για την Ανεξαρτησία στηρίζονται σε προφορικές μαρτυρίες, μεταγενέστερες από τα γεγονότα που περιγράφουν. Έτσι πολλές φορές οι πληροφορίες είναι ασαφείς και αντιφατικές.

Ο Θεσσαλονίκης Γεννάδιος πληροφορήθηκε από του πατέρες της Μονής για την κατάληψή της μετά από τριήμερη μάχη από Τούρκους ή Αλβανούς, οι οποίοι βρίσκονταν κάτω από την ηγεσία του Βελή Πασά, γιού του Αλή Πασά των Ιωαννίνων. Οι επιδρομείς λεηλάτησαν και πυρπόλησαν το Μοναστήρι και αφαίρεσαν από το ταμείο του 5.000 πουγγιά, τα οποία ο Γεννάδιος μεταφράζει σε 250.000 γρόσια· τέλος οδήγησαν τον ηγούμενο Μεθόδιο Παλιούρα²⁸³ μαζί με δώδεκα πατέρες του Μοναστηριού στη Λάρισα, όπου και τους απαγχόνισαν²⁸⁴.

Η οχυρή θέση της Μονής αποτελούσε ιδανικό τόπο για καταφύγιο αλλά και για χώρο συσκέψεων. Μετά την καταστολή της Ελληνικής Επανάστασης στο Βέρμιο και τον Όλυμπο τον Απρίλιο του 1822 βρήκε καταφύγιο εκεί ο Γενικός Επίτροπος Μακεδονίας Γρηγόριος Σάλας. Στη Μονή του Αγίου Διονυσίου επίσης έγινε σύσκεψη στην οποία και αποφασίστηκε η κάθοδος των Μακεδόνων αγωνιστών στη Νότια Ελλάδα για τη συνέχιση του αγώνα.²⁸⁵

Μετά την καταστολή της Ελληνικής επανάστασης στη Μακεδονία την άνοιξη του 1822, καμιά αξιόλογη επαναστατική κίνηση δεν εκδηλώθηκε στο μακεδονικό χώρο ως το 1927. Μετά όμως από τη Ναυμαχία του Ναυαρίνου και κατά το χρόνο των διαπραγματεύσεων για τον καθορισμό των ελληνικών συνόρων, παρατηρήθηκε έντονη κινητικότητα των Ελλήνων για την αναζωπύρωση του αγώνα σε όλα τα μέτωπα. Λίγους μήνες μετά, το Νοέμβριο του 1827, έγινε στη Μονή του Αγίου Διονυσίου μυστική σύσκεψη πολλών οπλαρχηγών, κληρικών και προκρίτων, κυρίως της περιοχής του Ολύμπου, καθώς και των Περίων. Στις 3 Νοεμβρίου έστειλαν δυο αναφορές προς την Ελληνική Κυβέρνηση και ζητούσαν να τους στηρίξει υλικά και να διορίσει στη Μακεδονία στρατιωτικό ηγέτη που να απολαμβάνει καθολικό σεβασμό. Το παράδοξο, όπως παρατηρεί ο Στ. Παπαδόπουλος, είναι ότι οι δυο αναφορές προτείνουν διαφορετικό πρόσωπο, τον Δημήτριο Υψηλάντη η μία και τον Βαυαρό φιλέλληνα συνταγματάρχη Heideck η άλλη ως πρόσωπο κατάλληλο για να ηγηθεί στον αγώνα τους²⁸⁶. Οι αναφορές σώζονται στα Γ.Α.Κ. και συντάχθηκαν στο στρατόπεδο της σεβαστής Μονής του Αγίου Διονυσίου εν Ολύμπω υπογράφοντας μεταξύ άλλων οι ηγούμενοι των Μονών του Αγίου Διονυσίου, της Πέτρας, και της Μακρυρράχης²⁸⁷. Στο μεταξύ οι Τούρκοι καταδιώκουν τους καπετάνιους του Ολύμπου, πυρπολούν χωριά και τον Αύγουστο του 1828 καταστρέφουν το Μοναστήρι. Από επιστολές του Διαμαντή

²⁸³ Ο Γιάννης Ιωαννίδης, χωρίς να δηλώνει την πηγή απ' όπου αντλεί την πληροφορία του, αναφέρει ως ηγούμενο της Μονής τον Διονύσιο, κατά τον Μάιο του 1821 βλ. Γιάννη Ιωαννίδη, *Μικρή Εγκυκλοπαιδεία Εθνομαρτύρων Κληρικών*, τ. 1 Αθήνα 1991, σ. 146-147.

²⁸⁴ Γενναδίου, Η Ιερά, 523. Επιδρομές του Βελή Πασά στην περιοχή του Ολύμπου γνωρίζουμε από το έτος 1805, αν και η τοπική παράδοση αναφέρουν και προγενέστερα παραδείγματα επιδρομών. Βλ. Βασδραβέλλη, *Οι Μακεδόνες*, σ. 48-49.

²⁸⁵ Χιονίδη Γεωργίου, *Η εκστρατεία και η επανάσταση εις τον Όλυμπον κατά τα έτη 1821-1822*, σ. 34.

²⁸⁶ Γ.Α.Κ. Αρχείο - Αγώνος τμήμα Καποδιστριακών - Υπηρεσία Γενικής Γραμματείας φάκ. 1ος και 3ος.

²⁸⁷ Βλ. Παπαδόπουλου, Προσπάθειες, 157 και Βασδραβέλλη, *Ο αγώνας*, σ. 118.

Νικολάου στις 8 και 10 Οκτωβρίου, προς τον Καποδίστρια και τον στρατάρχη Υψηλάντη αντίστοιχα, οι οποίες σήμερα βρίσκονται στο τμήμα χειρογράφων της Ε.Β.Ε. πληροφορούμαστε ότι ο «*έχθρος κατέκαυσε και τὸ βασιλικὸν και Πάνσεπτον Μοναστήριον, τοῦ ἐπ' ὀνόματι τοῦ ἁγίου Διονυσίου τιμωμένου .. οἱ ἐχθροὶ κατέκαυσαν Ὀλυμπον, κατεδάφισαν τὸ Μοναστήριον τοῦ Ἁγίου Διονυσίου...*»²⁸⁸

Από σημείωμα που σώζεται σε έντυπο μηναίο της Μονής Κανάλλων και γράφηκε από τον ιερομόναχο Γεράσιμο, ηγούμενο της Μονής των Κανάλλων, πληροφορούμαστε ότι το Μοναστήρι καταστράφηκε στις 25 Αυγούστου 1828 από τον Ασλάν Μπέη της Λάρισας, ο οποίος το πολιορκήσε με επτά χιλιάδες στρατιώτες.²⁸⁹

2. Μεταγενέστερα κινήματα

Η Μονή συμμετείχε και στην Επανάσταση του 1878. Η περιοχή του Λιτοχώρου ήταν σταθμός αποβίβασης εθελοντών και ανεφοδιασμού, κατά την επανάσταση στον Ὀλυμπο και την Πιερία το 1878. Τη νύχτα της 15/27 προς 16/28 Φεβρουαρίου τα ατμόπλοια «Υδρα» και «Βυζάντιον» αποβίβασαν εκστρατευτικό σώμα που προέρχονταν από την ελεύθερη Ελλάδα στην παραλία του Λιτοχώρου, στη θέση Πλάκα. Τα όπλα και τα πολεμοφόδια του εκστρατευτικού σώματος αποθηκεύτηκαν στο μετόχι Σκάλα της Μονής Οσίου Διονυσίου που βρίσκεται κοντά στο Λιτόχωρο. Στις 4/16 Μαρτίου οι Τούρκοι επιτέθηκαν εναντίον του Λιτοχώρου και πυρπόλησαν το χωριό. Την ίδια μέρα κατέλαβαν και το μετόχι Σκάλα. Έπεσε έτσι στα χέρια του ο εκεί αποθηκευμένος οπλισμός των επαναστατών, 600 περίπου όπλα και 100 κιβώτια με φυσίγγια. Οι γυναίκες και τα παιδιά του Λιτοχώρου κατά τις δύσκολες αυτές ώρες βρήκαν καταφύγιο στη Μονή Διονυσίου. Ο Ασάφ Πασάς τους ανάγκασε να επιστρέψουν στο ερειπωμένο πια Λιτόχωρο με την απειλή να επιτεθεί και να τους βομβαρδίσει σε περίπτωση μη πειθαρχίας τους²⁹⁰.

Μετά την ενσωμάτωση της Θεσσαλίας στο Ελληνικό Βασίλειο (1881) η περιοχή του Ολύμπου ήταν για την Οθωμανική αυτοκρατορία παραμεθόριος. Το 1897 έγινε, όπως είναι γνωστό, ο «ατυχής πόλεμος» ο οποίος είχε ως αφορμή το Κρητικό Ζήτημα. Στις πολεμικές επιχειρήσεις της άνοιξης του 1897 η Μονή βοηθούσε τα ελληνικά στρατεύματα κατά τον Μητροπολίτη Γεννάδιο²⁹¹. Πρέπει ν' αναφέρουμε ότι κατά τον πόλεμο αυτό οι Τούρκοι εισέβαλαν στη Λάρισα και αφαίρεσαν από τη Σχολή της βιβλία που προέρχονταν από τη βιβλιοθήκη της Μονής. Τα βιβλία αυτά είχαν αρπάξει πάλι συμπατριώτες τους κατά τη λεηλασία της Μονής το 1828²⁹².

²⁸⁸ Ε.Β.Ε. αρχείο Α έγγραφα έγγραφα 6441-6442.

²⁸⁹ Αποστολή Παπαϊωάννου, «Δέκα ενθυμήσεις (1828-1903) από τη Μονή Κανάλλων Καρυάς», *Θεσσαλικό Ημερολόγιο*, 14 (1988) 52-53.

²⁹⁰ Βλ. Ευάγγελου Κωφοῦ, *Η Επανάσταση της Μακεδονίας κατά το 1878*, Θεσσαλονίκη 1969, σ. 120 και 123, όπου και εκδίδονται σχετικά κείμενα· βλ. και Νίκου Κάκαλου, *Το Λιτόχωρο κατά την επανάσταση του 1878 και ο Ευάγγελος Κοροβάγκος*, Δήμος Λιτοχώρου 1992, σ. 29 κ.εξ.

²⁹¹ Γενναδίου, *Η Ιερά*, 528.

²⁹² Βλ. και σ. 48-50 της παρούσας μελέτης.

Η Μονή του Οσίου Διονυσίου έδωσε το παρόν και κατά το Μακεδονικό Αγώνα. Όπως είπαμε το Μοναστήρι, μετά τη διάσκεψη της Κωνσταντινούπολης (1881) βρέθηκε στα όρια της Οθωμανικής αυτοκρατορίας. Η ευρύτερη περιοχή της Μονής χρησίμευσε για άλλη μια φορά ως καταφύγιο και πέρασμα των ανταρτικών ελληνικών σωμάτων από την ελεύθερη Ελλάδα προς τη Μακεδονία²⁹³.

²⁹³

Βασδραβέλη, Εγγραφα, 458-463.

ΜΕΡΟΣ ΔΕΥΤΕΡΟ

ΚΕΙΜΕΝΑ

Στη συνέχεια παρουσιάζουμε κείμενα που αναφέρονται στον Άγιο Διονύσιο και τη Μονή της Αγίας Τριάδας. Τα κείμενα αυτά δίνονται χωρίς φιλολογική αποκατάσταση, τόσο εκείνα που εκδοθήκαν παλιότερα όσο και τα ανέκδοτα.

Από τον εκτενή βίο, που συνέγραψε ο Δαμασκηνός ο Στουδίτης και μας διασώθηκε από δημώδη μετάφραση του Αγαπίου Λάνδου ξεχωρίζουμε την προφορική διαθήκη του Αγίου προς τους μοναχούς της Μονής λίγο πριν την κοίμησή του. Αυτό είναι και το μοναδικό σωζόμενο κείμενο του Αγίου και μας παραδίδεται έμμεσα. Το κείμενο αυτό νομίζουμε ότι συνοψίζει τις αντιλήψεις του Αγίου Διονυσίου για τον τρόπο πολιτείας των μοναχών. Οι αντιλήψεις αυτές θεωρούμε ότι δε θα απέχουν και πολύ από όσα εκφράζονται στα κείμενα των τυπικών, που κατά καιρούς συνέταξε ως κτίτορας και ανακαινιστής μονών. Από τα αγιολογικά κείμενα, τα σχετικά με το βίο του Αγίου Διονυσίου ως κτίτορα ή ανακαινιστή μονών, τα αντλούμε από τον Ανώνυμο συγγραφέα που έγραψε το χειρόγραφο 180 της Μονής Δοχειαρίου. Συμπληρωματικά μόνον και για να καλύψουμε τα κενά του κειμένου σε ότι έχει σχέση με την εγκατάσταση του Αγίου στον Όλυμπο, χρησιμοποιήσαμε το κείμενο του Συναξαρίου που περιλαμβάνει η ακολουθία του. Τέλος για να δείξουμε τη μεγάλη ομοιότητα που παρουσιάζουν τα δύο κείμενα τα δημοσιεύουμε σε παράλληλες στήλες¹.

Από τα έγγραφα που αναφέρονται στη Μονή εκδίδουμε παρακάτω το σύνολο των σωζομένων πατριαρχικών γραμμάτων που αναφέρονται στη Μονή. Από τις επιστολές άλλων προσώπων που αναφέρονται με κάποιο τρόπο στο Μοναστήρι επιλέγουμε όσα θεωρούμε χαρακτηριστικά.

1. ΑΓΙΟΛΟΓΙΚΑ

1.1. Εκτενής Βίος Δαμασκηνού του Στουδίτη

Βίος και Πολιτεία του Όσιου και θεοφόρου Πατρός ημών Διονυσίου του έν τώ Όλύμπω ὄρει ἐκλάμπαντος.

Συγγραφείς υπό Δαμασκηνού Ἐπισκόπου Λιτής και Ῥενδίνης εἰς φράσιν Ἑλληνικήν, παρά δέ Ἀγαπίου Μοναχοῦ μεταφρασθεῖς εἰς κοινήν διάλεκτον.

... Τότε τὸν ἐπαρεκάλεσαν νὰ ὑπάγῃ εἰς τὸ κοινόβιον διὰ νὰ μὴ τοὺς λυπήσῃ, ἐσυγκατέβῃ καὶ ἐκατέβῃ εἰς τὸ σπήλαιον, ὅπου ἑκατοῖκα πρὸ τοῦ νὰ κτίσῃ τὸ Μοναστήριον.

Οἱ δὲ Μοναχοὶ ἐσυνάχθησαν ἐκεῖ, καὶ τὸν ἠρώτων λέγοντες· ἡ διαθήκη καὶ παραγγελία ὅπου μᾶς ἄφησες, εἶναι εἰς τὰ μέρη ἐπιβαρῆς εἰς τοὺς ἀδελφοὺς καὶ δυσπαράδεκτος. Ὁ δὲ εἶπεν αὐτοῖς ὅσα εἶναι καλὰ καὶ εὐλόγα, φυλάξτετε, τὰ δὲ βαρῆα ἀφεῖτε· πλὴν τοῦτο σᾶς παραγγέλλω· κατὰ τὸν τύπον τοῦ ἀγίου ὄρους

¹ Τα κείμενα που δημοσιεύουμε τα αντλούμε από τις εκδόσεις που έκανε ο Γλαβίνας, βλ. Γλαβίνα, Ο Άγιος και Γλαβίνα, Ανέκδοτος.

πορεύεσθε, και αγωνίζεσθε, και ο Κύριος να σας κυβερνήση αντίς εμού· έχετε αγάπην, ύπομονήν, και ταπεινώσιν· την ξενιτείαν άσπάσασθε, την σιωπήν, και προσευχήν, και τας νηστείας όπου οι άγιοι Πατέρες μäs επαράδωσαν άγογγύστως φυλάγετε· μάλιστα και περισσοτέρας όσας δύνασθε· μην είναι τινάς σας άνυπότακτος και δαιμονόρρυθμος, η μάλλον ειπείν ιδιόρρυθμος, ότι αυτό είναι από όλα τα άμαρτήματα χειρότερον· ότι όποιος κοινοβιάτης έχει άργύρια, η και ιμάτια από τους άλλους περισσότερα, δεν αξιώνεται τής ουρανίου αγαλιάσεως· εάν ούν εύρεθη τινάς τοιούτος, άς τον διώχνουν από το Μοναστήριον ως ψωριακόν πρόβατον, δια να μη μολυνθώσιν από την λύμην αυτού τα επίλοιπα· έξομολογείσθε συγχνάκισ τους λογισμούς σας, δια να μην έμφωλεύουν εις τας ψυχάς σας οι δαίμονες· εάν συνέβη να σκανδαλισθώσι τινές, άς κάμουν διαλλαγήν πριν να βασιλεύση ο Ήλιος, καθως προστάσσει ο Κύριος· άς κάμνουν όλοι εργόχειρον, καθ' ένας ειτι ηξεύρει και δύνεται, και ός τις δύναται, και δεν δουλεύει, μη τρώγη², κατα τον μέγαν Άπόστολον· και ός τις θέλει να φύγη από το μοναστήρι, άς το λέγει του Ήγουμένου πρότερον να λαμβάνη συγχώρησιν· ειδε και φύγη άπόκρυφα, άς είναι εις την ψυχήν του το άμάρτημα, και εγώ άθώς τής άπωλείας του· οι νεώτεροι άς ύποτάσσωνται τους γέροντας, και αυτοι páλιν άς τους νουθετούσι με έργα καλά και ψυχωφελή λόγια· τον άσθηνή επιμελείσθαι ως μέλος σας· μη έχη τινάς φιλίαν με νεώτερον, μήτε να παγένη ο ένας εις το κελλίον του έτέρου, να μη γίνεται εις τους άλλους πρόσκομμα· έχετε κατα Θεόν αγάπην αλήλως σας· και εάν ούτω πολιτευθήτε, αξιώνεσθε τής Βασιλείας των ουρανών, να συνευφραίνεσθε πάντοτε με τον Δεσπότην Χριστόν και τους Άγίους άπαντας· και αν εύρω και εγώ προς αυτόν παρρησιαν, θέλω παρακαλει δια λόγου σας πάντοτε· Έχετε δε και τουτο καλόν σημάδι, πώς ο Θεός ύποδέχθη τους κόπους μου, εάν αυξηνηθώσι τα Μοναστήρια, όπου με πολλους κόπους και ιδρώτας έκτισα, και τοσοούτον έβασανίσθηκα· Ταύτα ειπών ο μακάριος, έκαμεν εύχήν δι' αυτούς προς Κύριον, και τους έστειλεν εις το Μοναστήριον· αυτός δε έμεινεν εκεί ολίγας ημέρας παλαίσας με την άσθένειαν, και τότε εις τα κδ' του Ιανουαρίου Μηνός παρέδωκε τη άγίαν αυτού ψυχήν εις χείρας Θεού ο θεόπνευστος· το δε τίμιον αυτού Λείψανον έντίμως και σεβασμίως ένταφίασαν εις τον νάρθηκα τής Έκκλησίας όπου έκτισε με τα χέρια του αυτός ο μακάριος· ύστερον μετα χρόνους τινάς έσκαψαν τον τάφον, και ιδόντες το άγιον εκείνο λείψανον, ευωδιάζε περισσότερα από μύρα και άρώματα, και έως την σημερινον ευωδιάζει θαυμασιώτατα, όπου είναι μόνον τα κόκκαλα, και πολλάς θαυματουργίας έτέλεσεν εις όσους τον επικαλεσθούν μετα πίστεως, εις δόξαν του ένδοξαζομένου Θεού, του δοξάζοντος τους αυτόν αντιδοξάζοντος· Αμήν³.

² Θεσ. 3, 10.

³ Γλαβίνα, Ο Άγιος, σ. 35 και 53-54.

(425^v)...εις την μονήν του Φιλοθέου στερημένη των ιερέων και ως πλησίον ἐκάλουν αὐτὸν και ἐλειτούργει. Ἠνάγκασαν αὐτὸν οἱ ἐκ τῆς μονῆς μοναχοὶ ποιῆσαι αὐτὸν ἡγούμενον και μὴ θέλων ἤκουσε και ἐγένεν ἡγούμενος.

Εἶτα ἀπῆλθεν εἰς Κωνσταντινῶν πόλιν και ἤφερεν ὄλβον ἰκανὸν και ἀιδελφούς και ἀπόκειρεν ὄσο. ἦσαν λαϊκοὶ και τὴν μονήν ἐποίησεν ῥωμαϊκὴν και ἀκολουθίαν, πρώην ἦτον βούλγαροι και ἀκολουθίαν βουλγαρικὴν ἐκράτουν.

Ἐφθονήθη παρὰ τῶν βουλγάρων και ἤθελον αὐτὸν ἀποκτεῖναι.

και αὐτὸς ἐγνώρισε τῷ δόλω. Λαβὼν ἰκανοὺς οὓς ἤθελεν, ἀπῆλθεν εἰς τὴν σκήτην τῆς Βερροίας και ἀνοικοδόμησεν ἐκεῖ κελλίαι και ἐκκλησία και μοναστήριον καθολικὸν ἐποίησεν και ἀδελφούς συναθροίσας πολλοὺς. εἶτα ἤκουσεν τὸ πῶς ὁ πατριάρχης κύρις Ἰερεμίας ἀπῆλθεν εἰς Ἱεροσόλυμα κάκεισε εὗρεν τὸν πατριάρχην και ἐπροσκύνησεν αὐτὸν και ὑποστρέψαντες ἐνομοῦ και αὐτὸς ἀναχωρήσας εἰσῆλθεν πάλιν εἰς τὴν σκήτην τῆς Βερροίας και ἦν περιπόθητος τοῖς πᾶσιν και πνευματικὰ διώρθονεν ψυχὰς πολλὰς, ὡς ἀπόστολος πανταχόθεν τὰ μέρη τῆς Ἑλλάδος και Καστορίας και Θεσσαλίας και Μακεδονίας.

... Ἡ δὲ Μονή, τοῦ Φιλοθέου τὸ Μοναστήριον, ἦτον ἐστερημένον ἀπὸ ἱερεῖς και ἐκάλουν αὐτὸν και ἐλειτούργει. Μετὰ δὲ ταῦτα ἠνάγκασαν αὐτὸν οἱ πατέρες τῆς αὐτῆς Μονῆς ποιῆσαι αὐτὸν ἡγούμενον και αὐτὸς μὴ θέλοντας, πολλὰ τὸν ἐβίασαν παρακαλοῦντες δὲ αὐτὸν, ἐγένετο και ἡγούμενος εἰς τὸ τοῦ Φιλοθέου Μοναστήριον.

Εἶτα, ἀπελθὼν ἐν τῇ τοῦ Κωνσταντινῶν πόλει, κάκειθεν ἐκομίσατο ἰκανὸν πλοῦτον διὰ τὸ Μοναστήριον, ὁμοίως και ἀνθρώπους ἔφερε και ἐκούρευσεν αὐτοὺς μοναχοὺς και τὴν Μονήν ταύτην τὴν ἔκαμε ῥωμαϊκὴν, διατὶ πρῶτον ἦτο βουλγάρικη, ὁμοίως και τὴν ἀκολουθίαν.

Και εἰς τοῦτο ἐφθονήθη πολλὰ ὑπὸ τῶν Βουλγάρων, ὥστε ὁποῦ ἠθέλησαν ἀποκτεῖναι αὐτὸν.

Αὐτὸς δὲ μαθὼν τὴν ἐπιβουλήν αὐτῶν, ἔλαβεν ἰκανοὺς μοναχοὺς, οὓς ἤθελε, και ἐπήγεν εἰς τὴν σκήτην τῆς Βερροίας και ἀνωκοδόμησε τὸ Μοναστήριον τοῦ τιμίου Προδρόμου και ἕτερα κελλίαι ὀλόγυρα αὐτοῦ. Κάκει δὲ συναθροίσας και πολλοὺς μοναχοὺς, πάλιν ἐβουλήθη ἀπελθεῖν ἐν Ἱερουσαλήμ μετὰ τοῦ Πατριάρχου Ἰερεμίου.

Και ὑποστρέψας πάλιν εἰς τὴν σκήτην τῆς Βερροίας, ἐγένετο ἡ φήμη αὐτοῦ μεγάλη· εἶχον γὰρ αὐτὸν μέγαν ἰατρὸν πνευματικόν, ψυχῶν και σωμάτων. Και οὐ μόνον ἐκεῖ πλησίον ἠκούσθη ἡ ἀρετὴ αὐτοῦ, ἀλλὰ και εἰς ὅλην τὴν Μακεδονίαν και Καστορίαν και τὰ μέρη τῆς Ἑλλάδος, διατὶ ἐπεριπάτει ὡς ἄλλος Ἀπόστολος,

ἐπειδὴ ὁ τῆς Βερροίας ἀρχιερεὺς ἐκοιμήθη ὁ κὺρ Ματθαῖος ἠθέλησεν ἡ πολιτεία λαβὼν αὐτὸν καὶ θέλων ποιῆσαι ἀρχιερέα· αὐτὸς δὲ ἤκουσεν καὶ ἔφυγεν καὶ ἐκρίβηθην εἰς τὸ ὄρος τοῦ Ὀλύμπου· καὶ ἐκεῖ ἔμενεν καιρὸν πολὺν· ἕως οὗ ἔμαθεν ὅτι ἐποίησαν ἀρχιερέα· καὶ τότε ἐμφανεῖς ἐγένετο· ἔλεγον πρὸς αὐτὸν τί οὕτως ἐποίησας, ὀλύσας· ὅπου πάντες ἐπόθουν καὶ ἐχαίροντο τοῦ γενέσθαι ἀρχιερεὺς ἡμῶν ὡς ἄξιος καὶ δόκιμος· καὶ πᾶσιν ποθητός· καὶ αὐτὸς ἔλεγεν πρὸς αὐτοὺς, μιμοῦμε τὸν πατέρα μου Γαβριὴλ· ὅτι πολλὰ ἠνάγκασαν αὐτὸν ποιῆσαι μητροπολίτην εἰς τὴν Βλαχίαν· καὶ εἰς τὴν Ἀχρείδα ἀρχιεπίσκοπον· καὶ τοῦ Ἁγίου Ὄρους ἐπίσκοπον· ἀλλ' οὐδὲν ἤκουσε· ἔλεγεν, ἰκανὴ με ἡ ἱεροσύνη· οὕτω καὶ γὰρ ἐπαρακάλεσάν με πολλὰ ἵνα ποιήσωσι μητροπολίτην Ἰκωνίου· ἀλλ' οὖν ἐντέχνως ἐξῆλθα πάλιν εἰς τὰ ἴδια· καὶ τὸ ὄρος τοῦ Ὀλύμπου ὅπου ἦν κρεκκριμένως ὑπὸ Θεοῦ κινούμενος ἐποίησεν μοναστήριον·

διδάσκοντας καὶ διορθώνοντας
πολλὰς ψυχὰς ἀνθρώπων. Καὶ οὐ μόνον εἰς πνευματικὴν διαγωγὴν εἶχον αὐτόν, ἀλλ' ἀποθανόντος καὶ τοῦ τότε Ἀρχιερέως Βερροίας κυρίου Ματθαίου, ἠθέλησεν ἵνα κάμῃ αὐτὸν ἡ πολιτεία Ἀρχιερέα καὶ ποιμένα τους.

Αὐτὸς δὲ ὁ μακάριος μὴ θέλοντας τὴν δόξαν τῶν ἀνθρώπων, ἀλλὰ μᾶλλον τὴν δόξαν τοῦ Θεοῦ, ἀνεχώρησεν ἐκεῖθεν καὶ ἦλθεν εἰς τὸ Ὄρος τοῦ Ὀλύμπου, ἐνθα κεῖται τῶρα τὸ Μοναστήριον. Κακεῖ ἱστορήσας τοὺς τόπους καὶ ἰδὼν τὰς δύο μεγάλας κορυφὰς καὶ τὸν λάκκον τὸν βαθύτατον, ἀπὸ τὸν ὁποῖον τρέχει μετὰ ἤχου καὶ βοῆς πολλῆς τὸ ψυχρότατον ἐκεῖνο καὶ καθαρὸν ὕδωρ καὶ ὑγιέστατον, καὶ τὰς πεύκους τὰς

καὶ ἐκκλησίαν ὠκοδόμησεν
πάνυ καλλῆ· ἦτα ἤθελεν αὐτὴν
ὀνομάσαι τινὸς ἁγίου·

ἐποίησαν προσευχὴν τοῦ ἀποκα-
λύψαι ὑπὸ Θεοῦ· καὶ ἰδοὺ τὸ
πρωῖ τοῦ ἡλίου ἀνατέλλοντος·
ᾧφθη ἐπάνω τῆς ἐκκλησίας· ὡς
κύκλος στέφανος· καὶ τρεῖς
ἄκτινες τοῦ ἡλίου ἐφάνησαν
ἐπάνω τῆς ἐκκλησίας· ἦτα
φανερῶς ἐδείχθη τῆς Ἁγίας
Τριάδος· καὶ ἐπονώμασαν τὴν
ἐκκλησίαν τῆς Ἁγίας Τριάδος·
καὶ προθύμως ἐκοδόμησαν τὸ
μοναστήριον καὶ τὴν ἐκκλησίαν·
καὶ ἐσύναξαν ἀδελφούς ἱκανούς·
καὶ μετόχια ἐποίησεν καὶ
μύλους· καὶ κτίνοι εἰς ὑπηρεσίαν

τῆς μονῆς ἐποίησαν· καὶ
ἀνάπαυσιν τοὺς ἀδελφούς
ἐδώρισαν·

οὐρανομήκεις καὶ ὑπὸ Θεοῦ
κινούμενος ἐκτίσεν ἐκεῖ μικρὰν
Ἐκκλησίαν πάνυ ὠραιότατην
καὶ διηπόρει εἰς τίνος ἁγίου νὰ
τὴν ὀνομάσῃ. Καὶ κάνοντας
προσευχὴν, ἰδοὺ τῷ πρωῖ, τοῦ
ἡλίου ἀνατείλαντος, ἐφάνησαν
-ᾧ τοῦ θαύματος- ἐπάνω τῆς
Ἐκκλησίας τρεῖς ἄκτινες τοῦ
ἡλίου λαμπρότατες πολλά. Καὶ
μὲ ταύτην γοῦν τὴν ἀποκάλυψιν
ἐπωνόμασε τὴν Ἐκκλησίαν
Ἁγίαν Τριάδα· καὶ λέγεται ἕως
τὴν σήμερον.

Καὶ προθύμως αὐτὴν ἐκαλλώπιζε
καὶ

ἐσύναξε καὶ πολλοὺς ἀδελφούς
εἰς ὑπηρεσίας τοῦ Μοναστηρίου,
κάνοντας καὶ κελλία δι' ἀνάπαυ-
σιν αὐτῶν· ὁμοίως ἔκαμε καὶ
μετόχια καὶ μύλους καὶ κτήνη
πολλὰ διὰ τὸ Μοναστήριον.

Ἄλλ' ὁ ἐχθρὸς τῆς ἀληθείας
διάβολος, ὅπου αἰεποτε φθονεῖ
τὸ καλὸν τοῦ ἀνθρώπου,
ἐσέβηκεν εἰς μερικοὺς
ἀνθρώπους τοῦ Λιτοχώρου καὶ
ἐδιάβαλαν αὐτὸν εἰς τὸν
αὐθέντην τοῦ τόπου, τὸν
Ἰσμαηλίτην, λέγοντες, πὼς
ἦλθεν ἓνας ἀσκητὴς ἀπάνω εἰς
τὸ Ὄρος καὶ ἐκεῖ κτίζει
Μοναστήριον ἀνερώτητα τῆς
αὐθεντίας σου, διὰ νὰ
συναζῶνται οἱ κλέπτες ἐκεῖ νὰ
κινδυνεύωμεν. Ἀκούων δὲ ταῦτα
ὁ Ἰσμαηλίτης καὶ ὡς ἐχθρὸς ὧν
τῶν χριστιανῶν, ἠβουλήθη νὰ
ὑπάγῃ κρυφὰ νὰ πιάσῃ τὸν
ἅγιον· αὐτὸν μὲν νὰ φονεύσῃ τὸ
δὲ Μοναστήριον νὰ τὸ
κατακαύσῃ. Ἐνας δὲ Ἱερεὺς τῆς
αὐτῆς χώρας ὡς εὐλαβὴς ὢν,
φοβούμενος τὸν Θεόν, ὡς ἔμαθε
τὴν ὑπόθεσιν, ἐμήνυσε τὸν
Ὅσιον τὴν ἐπιβουλήν τοῦ
ἐχθροῦ. Ἀκούων δὲ ταῦτα ὁ

Ὅσιος ἀνεχώρησεν ἀπεκεῖ, δεόμενος τοῦ Θεοῦ ἵνα ἀποδώσῃ αὐτοῖς κατὰ τὰ ἔργα αὐτῶν καὶ ἐπήγεν εἰς τὴν Ζαγορὰν καὶ ἐκεῖ ἔκτισεν ἄλλο Μοναστήριον. Καὶ ὁ τῶν ὄλων Θεός, θέλοντας νὰ δοξάσῃ τὸν Ὅσιον αὐτοῦ, τί ἔκαμε; χάλαζαν ἔρριπτεν εἰς τὸν τόπον αὐτῶν, φημί τὸ Λιτόχωρον, χρόνους τρεῖς. Καὶ βλέποντες οἱ ταλαίπωροι ἐκεῖνοι τὴν τόσῃν δυστυχίαν τῶν χωραφίων καὶ ἀμπελίων τους καὶ πάντα τὸν καρπὸν τῆς γῆς αὐτῶν, ἐπήγαν μὲ πολλὴν ἰκεσίαν καὶ παρεκάλεσιν πρὸς τὸν Ἅγιον Διονύσιον καὶ τὸν ἔφεραν πάλιν ὀπίσω καὶ εὐλόγησεν αὐτοὺς καὶ εὐχήθηκέν τους. Καὶ ἀπὸ τὴν ὥραν ἐκείνην ἔπαυσεν ἡ χάλαζα καὶ δὲν τοὺς ἔβλαπτε τοὺς καρποὺς· καὶ αὐτὸς, εὐρίσκοντας τότε ἄδειαν, ἐτελείωσε τὸ Μοναστήριον τῆς Ζωαρχικῆς Τριάδος καὶ ἐπάνω εἰς τὴν ὑψηλοτάτην κορυφὴν τοῦ ὄρους ἔκτισεν Ἐκκλησίαν, τὸν Προφήτην Ἡλίαν καὶ τὴν Μεταμόρφωσιν τοῦ Χριστοῦ. Καὶ ὀλόγουρα τὸν τόπον τοῦ Μοναστηρίου εἶναι πολλὰ σπήλαια, εἰς τὰ ὁποῖα ἐπήγαине πολλαῖς φοραῖς ὁ μόνος του καὶ ἐπροσηύχετο, ὡς φαίνεται τὴν σήμερον.

καὶ αὐτὸς πανταχῶθεν ὄδευεν τὰ μὲν τῆς κυβερνήσεως καὶ δαψηλίαν αὐτῶν ἀδελφῶν τῆς μονῆς· τὰ δε τῆς ὠφελείας παντος τοῦ λαοῦ· καὶ ὁ Θεός ἐποίη μετ' αὐτόν σημεῖα καὶ ἰάσεις πολλὰς· δαιμόνια ἐξ ἀνθρώπων ἐξήλαυνεν· ἀσθενούντας ἐθεράπευεν· ἀνδρείας βροχὴν ἐδίδου· καὶ πᾶσαν τοῖς ἀνθρώποις θεραπείαν ἐπετελεῖ ὁ θεός διὰ τοῦ θεράποντος αὐτοῦ δούλου· καὶ πολλὰς κακώσεως καὶ πειρασμοῦ καὶ κινδύνους

Ὁ δὲ Θεός ἔκαμε πολλὰ θαύματα διὰ τοῦ Ἁγίου· ἀρρώστους γὰρ ἐθεράπευε καθ' ἡμέραν, δαίμονας ἐδίωκε, προφητείας ἔλεγε καὶ ἄλλα πολλὰ θαύματα ἔκαμνεν.

ἔπαθεν ἀλλ' ὑπέμεινεν γενναίως·
 ἐν τε τῆς ἠπείρου καὶ θαλάσσης·
 καὶ ψευδαδέλφοις, μέχρι
 θανάτου, καὶ ἐκ πάντων
 ἐρρύσατο αὐτόν ὁ Κύριος ἡμῶν
 Ἰησοῦς Χριστός ὁ ἀληθινός
 Θεός· οὕτως ἦν ἡ πολιτεία καὶ ὁ
 βίος αὐτοῦ· καὶ ἡ εὐχή αὐτοῦ καὶ
 πάντων τῶν ἁγίων εἴη μεθ' ὑμῶν
 ἀπάντων· ἀμήν.

περὶ τῆς κοιμήσεως δέ αὐτοῦ,
 οὕτως ἔχει· ἀσθενήσας οὖν
 ἱκαναῖς ἡμέραις· καὶ ἐκλελοιπῶς
 τῆς ἰσχύσεως· θεωρεῖ ὅτι
 τέθνηκεν, καὶ αὐθις ἀναπνεύσας
 μόλις ἐκφωνήσας τὸ Παναγία
 μου Θεοτόκε βοήθει μοι καὶ δός
 μοι ἀκμήν ὀλίγαις ἡμέραις ἵνα
 διατάξω τὰ τῆς μονῆς καὶ τῶν
 ἀδελφῶν. καὶ δὴ ἀκούσας φωνῆ
 τῆς νυκτός ἐν τῇ ἀσθενίᾳ·
 γίνωσκε τοίνυν ὅτι ἀπὸ τοῦ νῦν
 ἔσται σοι, ὡς πεντεκέδεκα
 ἡμερῶν ζῶν· καὶ δεῦρω εἰς τὴν
 ἀνάπυσιν τὴν αἰωνίαν· καὶ
 ἐνδυναμοθεῖς εὐθύς
 ἠὲ χαρίστησεν τῷ Θεῷ· καὶ τὴν
 ὑπεραναγνων αὐτοῦ Θεοτόκον·
 καὶ τὴν ποσότητα τῶν
 δεκαπέντε ἡμερῶν λειτουργήσας·
 καὶ συνομιλήσας τοῖς ἀδελφοῖς·
 καὶ ἀναπεσόν ἐπὶ κλῆνης· καὶ
 ὅλης τῆς νυκτός ἐπέυχετο· καὶ
 τὸ πρωῖ ἀναπεσόν καὶ
 ἀνατείλοντος τοῦ ἡλίου
 παρέδωκεν τὸ πνεῦμα ἐν εἰρήνῃ·
 ἐν μηνί ἰανουαρίῳ, κγ', καὶ μετὰ
 ψαλμῶν καὶ ὕμνων ἐκηδεύθη
 παρά τῶν ἀδελφῶν ἐντίμως καὶ
 ὀσίως· καὶ ἐτάφη ἐν τῷ ναῷ τοῦ
 νάρθηκος ἐντός· τοῦ ζμθ' ἔτους
 τρέχοντος· ιν^ος ιδ'.

καὶ ἐτῶν οὐκ ὀλίγων μετὰ ταῦτα
 ἠνύξαντες τὸν τάφον αὐτοῦ, τοῦ
 οἰδίν τὸ λείψανον αὐτοῦ, ὡς
 προσέταξεν ἐτι ἐν τῇ ζωῇ τοῦς

Ἀλλ' ἐπειδὴ ἔμελε καὶ αὐτὸς νὰ
 ὑπάγει πρὸς ὃν ἐπόθει,
 ἀνεπαύσατο ἐν Κυρίῳ ἐκεῖ ὅπου
 εἶναι τὸ Σπήλαιον ἢ Ἐκκλησία
 τοῦ ἁγίου Λαζάρου, τὴν ὁποίαν
 τὴν ἐκτίσε μοναχός του, καὶ
 ἐπῆγεν εἰς τὰς αἰωνίους μονάς·
 τὸ δὲ ἅγιον αὐτοῦ σῶμα ἐτάφη
 ἐντίμως ἐν τῷ Νάρθηκι τῆς
 Ἐκκλησίας. Οὐ ταῖς εὐχαῖς καὶ
 ταῖς πρεσβείαις, Χριστέ ὁ Θεός
 ἡμῶν, ἐλέησον ἡμᾶς. Ἀμήν.

ἑαυτοῦ φυτοιάς· καὶ εὐρέθη
ἀναλυθέν, ἀναπέμπον εὐώδους
μῦρων. εἰς δόξαν Θεοῦ, καὶ
ἔπενων ἡλοϊκίας βροτῶν· καὶ
εὐχαρίστιαν ἐκ πάντων τῶν
ἑαυτόν, δοξάσαντα Χριστόν τον
Θεόν ἀμήν ὧ.

2. ΤΑ ΕΓΓΡΑΦΑ

Κατά την παρουσίαση και έκδοση των εγγράφων ακολουθούμε τις γενικές αρχές διπλωματικής της βυζαντινής περιόδου⁶, λαμβανοντας υπόψιν και τις τροποποιήσεις που υπέδειξε ο Μ. Μανούσακας για την έκδοση των μεταβυζαντινών εγγράφων⁷.

α' Όλα τα έγγραφα εκδίδονται διπλωματικώς, όχι μόνον τα πρωτότυπα αλλά και τα αντίγραφα εφ' όσον τα πρωτότυπα δεν έχουν σωθεί ή δε μας είναι προσιτά. Διατηρούνται στο κείμενο χωρίς να επισημαίνονται στο κριτικό υπόμνημα ορθογραφικές συνήθειες της εποχής. Οι διπλοί ορθογραφικοί τύποι διατηρούνται όπως είναι.

Αντίγραφα θεωρούμε και τα πατριαρχικά γράμματα που εξέδωσε ο εκ των Μ. Πρωτοσυγγέλλων Αθηναγόρας από τα αρχεία του Πατριαρχείου.

β' Σιωπηρά διορθώνονται μέσα στο κείμενο: η στίξη μόνο στις περιπτώσεις που κινδυνεύει το νόημα, ο τονισμός και η ανάλυση των συντομογραφιών. Τέλος τα αρχικά κεφαλαία γράμματα ρυθμίστηκαν ομοιόμορφα: με κεφαλαία γράφτηκαν όλα τα κύρια ονόματα προσώπων και τόπων καθώς και οι λέξεις: Θεός, Κύριος, άγιον Πνεύμα, μεγάλη Έκκλησία.

ΚΡΙΤΙΚΑ ΣΗΜΕΙΑ

[αβγ] συμπληρώσεις από τον εκδότη γραμμάτων που έχουν υποστεί φθορές

<αβγ> συμπληρώσεις από τον εκδότη γραμμάτων που εσφαλμένως παρέλειψε ο γραφέας

||αβγ|| γράμματα που διέγραψε ο γραφέας

{αβγ} γράμματα περιττά που πρέπει να διαγραφούν

I αλλαγή στίχου

II αλλαγή σελίδας

αβγ γράμματα δυσδιάκριτα, που η ανάγνωσή τους είναι αμφίβολη

... γράμματα σβησμένα, που δε στάθηκε δυνατό να διαβαστούν

⁶ I. E. Καραγιαννόπουλου, *Βυζαντινή Διπλωματική Α' Τα αυτοκρατορικά έγγραφα*, Θεσσαλονίκη 1969 σ. 225-231.

⁷ Μ. Ι. Μανούσακας, *Ανέκδοτα Πατριαρχικά Γράμματα (1547-1806) προς τους εν Βενετία μητροπολίτας Φιλαδελφείας*, Βενετία 1968· πρβλ. Νίκου Γρ. Ζαχαρόπουλου, *Η Πνευματική Κίνηση του ΙΗ' αιώνα στον ελληνικό χώρο μέσα από τη χειρόγραφη παράδοση*, Ε.Ε.Θ.Σ.Π.Θ. Παράρτημα αριθ. 39 του 27 τόμου 1982, Θεσσαλονίκη 1984.

1. ΕΠΙΒΕΒΑΙΩΤΗΡΙΟΝ ΣΤΑΥΡΟΠΗΓΙΑΚΗΣ ΑΞΙΑΣ

πατριαρχικόν σιγίλλιον

Περίληψη : Με συνοδική απόφαση επιβεβαιώνεται η σταυροπηγιακή αξία της κατά το θετταλικόν Όλυμπον Μονής της Αγίας Τριάδος της επιλεγομένης νέας Λαύρας, μετά των δύο μονιδρίων αυτής .. του Γολγοθά και του Μεγάλου Σπηλαιού, καθώς και του γυναικείου Μοναστηριού της Αγίας Παρασκευής στο Λιτόχωρο και του μετοχίου Σκάλα.

Αντίγραφο : Κριτίου κωδ. Β' σ. 292

Έκδοση : Αθηναγόρα, Η εν Ολύμπω, 14-16

Βιβλιογραφία : Αγγελομάτη, Κριτίας, 197-304.

Εν τῷ μετὰ σώματος τῷδε βίῳ ὑποτελούντων πραγμάτων ρευστὴν ἐκ φύσεως τὴν οὐσίαν πληρωσαμένων, καὶ χωρὶς συντηρητικῆς τινος δυνάμεως διαιωρίζειν ἤκιστα πεφυκότων, πᾶν τὸ ἐξ αὐτῶν χρόνῳ προβεβηκὸς εἰς φθορὰν ὑπορρέειν οἶδε καὶ κατὰ μικρὸν ἀφανίζεσθαι· τὸ γὰρ ἐναρξάμενον, καὶ τελευτᾶν ἀναγκαῖον. Ὅθεν ὅσοι πολυχρόνιον φυλάττειν ἐφίενται τὰ σφίσι προστιθέντα τῇ τοιαύτῃ τοῦ χρόνου ἐπηρεία εὐμεθόδως καὶ προνοητικῶς λίαν ἀντισοφίζονται καὶ φροντίζουσιν ἐπεικῶς τῆς ἀπειλουμένης φθορᾶς ἐξελεῖν διὰ τινος ἀνανεώσεως· τῷ αὐτῷ δὲ λόγῳ καὶ τὰ ἐκκλησιαστικὰ πράγματα ὅσα κατὰ διαφόρους καιροὺς γίνονται καὶ γράφονται, ἐπειδὴν τῇ μακρᾷ τοῦ καιροῦ παραβάσει παλαιωθέντα τῇ φθορᾷ προσεγγίσει, πᾶν γὰρ τὸ παλαιούμενον καὶ γηράσκον ἐγγύς ἐστιν ἀφανισμοῦ, (1) ὡς τὰ ἱερά φησὶ λόγια, διὰ τῆς ἀνακαινίσεως ἀνακαλοῦνται αὐθις εἰς φῶς καὶ ἐπὶ μῆκος ζωῆς ἐξυπαρχῆς διευθετοῦνται καὶ μονονουχὶ ἀναβιοῦσι. Τὴν γὰρ πρεσβυγένειαν αὐχούντων πραγμάτων, ὅσαπερ ἐφθασεν ἐπ' εὐλόγοις αἰτίαις παρὰ τῶν ἀοιδίμων συντελεσθῆναι πατριαρχῶν τῇ τοῦ χρόνου παρόδῳ παλαιωθέντα, ὑπὸ τῶν μεταγενεστέρων πατριαρχῶν ἀνανεοῦσθαι εἰώθασιν διὰ νεωτέρων γραμμάτων ἐπὶ συστάσει καὶ βεβαιώσει τῶν ἐμπεριεχομένων αὐτοῖς, ὅπως μὴ διὰ τῆς ἐσχάτης παλαιώσεως πάμπαν ἀμαυρωθέντα καὶ τῆς μνήμης διεκπεσόντα ἐξίτηλα γένηται, καὶ τῷ πανδαμάτορι χρόνῳ παρανάλωμα καταστῆ.

Ὅθεν καὶ ἡμεῖς τὴν πνευματικὴν προστασίαν τοῦ οἰκουμενικοῦ τούτου θρόνου κρείττονι δυνάμει τῆς θεαρχικῆς προνοίας ἐμπιστευθέντες καὶ κατ' ἴχνος ἐπόμενοι τοῖς προηγησαμένοις προστάταις τῆς Ἐκκλησίας, τὰ ὑπ' ἐκείνων καλῶς καὶ θεαρέστως ἐξειργασθέντα καὶ τυπωθέντα περιέπειν καὶ συνιστᾶν ὅλη δυνάμει οὐ παραιτούμεθα πρὸς ἀδιάπτωτον διαμονὴν αὐτῶν καὶ συντήρησιν· τῷ γὰρ τρόπῳ τούτῳ καὶ τὰ καλὰ συντηρεῖται διηνεκῶς, καὶ ἡ τῶν εὐσεβῶν διεγείρεται προθυμία πρὸς ἐργασίαν αἰετῶν ἐνθέων ἔργων, δι' ὧν ἡ ψυχικὴ σωτηρία σφίσι ἐπιμνηστεύεται.

Ἐπειδὴ τοιγαροῦν ἐνεφανίσθησαν καὶ ἡμῖν ἤδη γράμματα συνοδικὰ σιγιλιώδη τῶν πάλαι ἀοιδίμων ἀγιωτάτων πατριαρχῶν, τοῦ τε κῦρ Μητροφάνους (2) καὶ τοῦ κῦρ Ἰερεμίου, (3) διαλαμβάνοντα καὶ δηλοποιούντα ὅτι τὴν κατὰ τὸ Θετταλικόν τοῦ Ὀλύμπου ὄρος κειμένην ἱεράν καὶ σεβασμίαν μονὴν καὶ τιμωμένην μὲν εἰς τὸ ὄνομα τῆς ἀγίας καὶ ὁμοουσιῦ καὶ ζωοποιῦ καὶ ἀδιαιρέτου Τριάδος, (4) ἐπονομαζομένην δὲ Νέαν Λαύραν, (5) ἀνήγειρε μὲν ἐκ βάθρων καὶ θεμελίων (6) ὁ ὀσιώτατος ἐν ἱερομονάχοις καὶ πνευματικοῖς κῦρ Διονύσιος, (7) ἔρωτι ἀσκήσεως καὶ μοναδικοῦ βίου κατ' ἐκεῖνο τὸ ὄρος γενόμενος καὶ δι' ἀσκήσιν καὶ ψυχικὴν ὠφέλειαν τὸ θεάρεστον τούτο ἔργον διαπραξάμενος κἀντεῦθεν κατακοσμήσας τὴν ἱεράν μονὴν ταύτην κάλλει οἰκοδομῆς ἀναθήμασί τε καὶ ἀφιερῶμασι ἱερῶν σκευῶν, βιβλίων τε καὶ λοιπῶν

διαφόρων κτημάτων και πραγμάτων υποστατικών, κινητών τε και ακινήτων, (8) προνοησάμενος ἐμφρόνως τῆς διαμονῆς ταύτης και συντηρήσεως φέρων προσήλωσε και υπέταξε τῷ πατριαρχικῷ και οἰκουμενικῷ τούτῳ θρόνῳ και σταυροπηγιακὴν πατριαρχικὴν εἶναι και καλεῖσθαι αὐτὴν ἡξίωσεν, (9) ὅπως διὰ τῆς σταυροπηγιακῆς φιλοτιμίας διαμένη και σώζεσθαι ἐλευθέρα πάντῃ και ἀδούλωτος και ἀκαταπάτητος και παρ' οὐδενὸς ἐνοχλουμένη, και δὴ τὴν ἀξίωσιν αὐτοῦ ταύτην προσηκάμενοι εὐμενῶς και οἱ εἰρημένοι ἀγιώτατοι πατριάρχαι ἀπέδειξαν τὴν ῥηθείσαν μονὴν σταυροπηγιακὴν αὐτόνομόν τε και αὐτεξούσιον και τῷ καταλόγῳ τῷ πατριαρχικῷ σταυροπηγιακὴν συνέταξαν, και ἐδώρησαντο αὐτῇ τὰ προνόμια τῆς σταυροπηγιακῆς ἀξίας διὰ τῶν εἰρημένων πατριαρχικῶν αὐτῶν και συνοδικῶν γραμμάτων και σιγγιλιῶν, (10) και διέμεινεν ἔκτοτε μέχρι τοῦ νῦν σταυροπήγιον· οὐ ἔνεκα τὰ νῦν οἱ ἐνασκούμενοι αὐτῇ ὀσιώτατοι πατέρες προσελθόντες και τῇ ἡμῶν μετριότητι και ἐφανίσαντες τὰ εἰρημένα παλαιγενῆ γράμματα ἐδεήθησαν ἐπιβεβαιωθῆναι αὐτὰ και δι' ἡμετέρου πατριαρχικοῦ σιγγιλλίου, ὧν τὴν δέησιν εὐλογον και δικαίαν και θεοφιλῆ οὖσαν εὐμενῶς και ἡμεῖς ἀποδεξάμενοι, ἄλλως τε διὰ φροντίδος ἔχοντες τὴν σύστασιν και βελτίωσιν και διαμονὴν τῶν ἱερῶν τοῦ Θεοῦ σκηνωμάτων, γράφοντες διὰ τοῦ παρ(όντος) ἀποφαιν(όμεθα) συνοδ(ικῶς) ἵνα τὰ μὲν ῥηθέντα παλαιγενῆ και ἀρχαῖα πατριαρχικὰ γράμματα τῶν ἀγιωτάτων ἐκείνων πατριαρχῶν ἔχωσι τὸ κύρος και τὴν ἰσχὺν και τὴν βεβαίωσιν ἀμετάθετον και ἀμεταποίητον εἰς αἰῶνα τὸν ἅπαντα, ἡ δὲ ῥηθεῖσα ἱερὰ και σεβασμία μονὴ ἢ κατὰ τὸ θετταλικὸν τοῦ Ὀλύμπου ὄρος κειμένη και τιμωμένη εἰς ὄνομα τῆς προσκυνητῆς και μακαρίας Τριάδος, και ἐπονομαζομένη Νέα Λαύρα μετὰ και τῶν δύο μονιδρίων αὐτῆς τῶν εἰς ὄνομα τιμωμένων τοῦ Γολγοθᾶ και τοῦ Μεγάλου Σπηλαιίου, (11) ἐτι δὲ και μετὰ τοῦ γυναικειοῦ μοναστηρίου τοῦ καλουμένου εἰς τὸ ὄνομα τῆς Ἁγίας Παρασκευῆς, (12) κειμένου δὲ ἐν τῇ χώρᾳ τῇ καλουμένη Λιτοχωρίῳ, πρὸς δὲ και τοῦ μετοχίου τοῦ καλουμένου Σκάλα, και μετὰ πάντων τῶν κτημάτων και πραγμάτων και ἀφιερωμάτων αὐτοῦ κινητῶν και ἀκινήτων ὡς πρὸ τοσοῦτων χρόνων πεπλουτηκότα τῆς σταυροπηγιακῆς φιλοτιμίας και ἐλευθερίας ὑπάρχη και λέγεται και παρὰ πάντων γινώσκεται και εἰς τὸ ἐξῆς και εἰς τὸν αἰῶνα τὸν ἅπαντα σταυροπηγιακὰ αὐτόνομα και ἐλευθέρα και ἀδούλωτα και ἀκαταπάτητα και ἀνεπηρέαστα, ἀκαταζήτητα παρὰ παντός προσώπου ἱερωμένου ἢ λαϊκοῦ, και παρ' αὐτῶν τῶν πλησιοχώρων ἐπισκόπων και μηδενὶ τινὶ ἄλλῳ ὑποκειμένη, εἰ μὴ μόνον τῷ καθ' ἡμᾶς πατριαρχικῷ και οἰκουμενικῷ θρόνῳ και ὑπ' αὐτοῦ δεσποζομένη και ἐξουσιαζομένη κρινομένη τε και διεξαγομένη, μνημονευομένου ἐν αὐτῇ ἀεννάως τοῦ πατριαρχικοῦ ὀνόματος ἐν πάσαις ταῖς ἱεραῖς τελεταῖς και ἀκολουθίαις και μηδενὶ μηδὲν ὀφείλουσα παρέχειν ὀλοτελῶς ὡς πάντῃ ἀσύδοτος και μηδέποτε ἄδειαν ἔχη οὔτε ὁ πλησιόχωρος θεοφιλέστατος ἐπίσκοπος Πλαταμῶνος ἢ ἄλλος τις τὸ παράπαν κατεπεμβαίνειν τῆς ἱερᾶς μονῆς ταύτης ἢ τῶν συνημμένων αὐτῇ δύο μονιδρίων ἢ τῶν μετοχιῶν αὐτῆς και ἐνοχλεῖν και ἐπηρεάζειν τοὺς ἐνασκούμενους αὐτῷ πατέρας, και δόσιν ἀπαιτεῖν παρ' αὐτῶν πολλὴν ἢ ὀλίγην, ἢ τῶν πραγμάτων και κτημάτων και ἀφιερωμάτων αὐτοῦ τελείως ἄπτεσθαι, ἀλλ' οὐδὲ τῆς ῥηθείσης μονῆς τῆς ἁγίας Παρασκευῆς τολμᾶν κατεπεμβαίνειν, ἀλλ' εἶναι και ταύτην ὡσαύτως σταυροπηγιακὴν και ἐλευθέραν και ἀσύδοτον και ἀκαταπάτητον, και εἰς τὰς ἐν αὐτῇ μονάζουσας καλογραιῖας ἔχειν κοινόβιον καθαρὸν, ὡς και ἐν τοῖς ἀνδρώοις μοναστηρίοις και διαγειν κοινοβιακῶς κατὰ τὴν ἐν εἴδει διαθήκης γεγνουῖαν ὑποτύπωσιν περὶ αὐτῶν ὑπὸ τοῦ ῥηθέντος ὀσιωτάτου ἱερομονάχου κύρ Διονυσίου, βεβαιωθεῖσαν και διὰ πατριαρχικοῦ γράμματος τοῦ ἀοιδίμου ἐκείνου πατριάρχου κύρ Ἰερεμίου (13) και μηδεμίαν ἄδειαν ἔχοντος τοῦ κατὰ καιροῦς ἐπισκόπου Πλαταμῶνος ἢ ἄλλου

τινός τὸ παράπαν ἐνοχλεῖν καὶ ἐπηρεάζειν αὐτὰς ἢ δόσιν ἀπαιτεῖν πολλὴν ἢ ὀλίγην μέχρι καὶ ὀβολοῦ, ἢ ὅταν μέλλωσιν εἰσιέναι εἰς τὸ μοναστήριον καὶ μονάσαι ἤτοι ὅταν γίνωνται καλογραῖαι, ἀλλ' οὐδὲ μετὰ θάνατον ζητεῖν τε καὶ λαμβάνειν λόγῳ κληρονομίας καὶ νοσφίζεσθαι ἢ πράγματα αὐτῶν ἢ ἐνδύματα· ἀλλὰ κληρονομεῖσθαι αὐτὰς ὑπ' ἀλλήλων, ὡς καὶ οἱ τοῦ ἀνδρώου μοναστηρίου μοναχοί, οἱ δὲ συνασκούμενοι ἐν αὐτῷ πατέρες, οἵτινες ὀφείλουσιν εὐτάκτως πολιτεύεσθαι καὶ διάγειν κατὰ τὸν ὄρον τοῦ μοναχικοῦ βίου.

ΣΧΟΛΙΑ

Χρονολόγησις: Το παραπάνω πατριαρχικό σιγίλλιο διασώθηκε σε αντίγραφο του κώδικα του Κριτία και δημοσιεύθηκε από τον μέγα πρωτοσύγκελλο Αθηναγόρα. Δυστυχώς δε γνωρίζουμε τη χρονολογία απολύσεώς του, ούτε όμως και το όνομα του πατριάρχη που το εξέδωσε. Τα ιδρυτικά γράμματα της μονής, των πατριαρχών Ιερεμία και Μητροφάνους (μέσα δεκάτου έκτου αιώνα) που μνημονεύονται σ' αυτό, αποτελούν ένα *terminus post quem* της έκδοσής του. Αν λάβουμε μάλιστα υπόψιν μας ότι τα παραπάνω γράμματα χαρακτηρίζονται αρχαία, πρέπει να εκδόθηκαν τουλάχιστον έναν αιώνα πριν. Ασφαλώς γράφτηκε αρκετά πριν από το αμέσως επόμενο γνωστό σε μας γράμμα του πατριάρχου Κυρίλλου του Ε' (1753), μια και δεν αναφέρεται σε αυτό. Τέλος πρέπει να απολύθηκε πριν την αναγνώριση του κτίτορα της Μονής Διονυσίου ως Αγίου μια και σ' αυτό ονομάζεται: *οσιώτατος ἐν ἱερομονάχοις καὶ πνευματικοῖς κύρ Διονύσιος*. Αν θεωρήσουμε το χρόνο σύνθεσης και έκδοσης της ακολουθίας του Οσίου (λίγο πριν το 1680 και το 1728 αντίστοιχα) ως ένα *terminus ante quem* θα μπορούσαμε να χρονολογήσουμε το πατριαρχικό σιγίλλιο στον 17 αιώνα.

(1) Εβρ. 8, 13.

(2) Για τον Μητροφάνη Γ' 1565-1572, 1579-1580 βλ. Ιω. Χ. Κωνσταντινίδη, Μητροφάνης ο Γ' Ἐρησκειτική καὶ Ἠθική Εγκυκλοπαιδεία τ. 8, στ. 1134-1135.

(3) *Ἰερεμίας* Προφανώς αναφέρεται στον Ιερεμία Β' τον Τρανό 1572-9, 1580-4, 1587-95, ίσως όμως και ο Ιερεμίας Α' (1522-1546), ο οποίος ήταν σύγχρονος με τον ιδρυτή της Μονής Όσιο Διονύσιο, να είχε αναγνωρίσει με πατριαρχικό γράμμα τα σταυροπηγιακά προνόμια της Μονής.

(4) *τῆς ὁμοουσιῦ καὶ ζωοποιῦ καὶ ἀδιαιρέτου Τριάδος* Με το όνομα αυτό συναντάμε τη Μονή ως τα μέσα του 18ου αι. βλ. Πατριαρχικό Γράμμα 2 (έτ. 1753) στίχ. 6.

(5) *ἐπονομαζομένην δὲ Νέα Λαύρα*, μοναδική η πληροφορία του εγγράφου μας ότι η Μονή ονομαζόταν Νέα Λαύρα.

(6) *ἀνήγειρε μὲν ἐκ βάθρων...* Σημαντική πληροφορία σχετικά με την ίδρυση της Μονής είναι η μαρτυρία του πατριαρχικού γράμματος ότι ο ίδιος ο Όσιος *ἀνήγειρεν ἐκ βάθρων καὶ θεμελίων* το Μοναστήρι, αν και έχουν διατυπωθεί πολλές επιφυλαξεις για το αν ο Διονύσιος δεν είναι ο ιδρυτής αλλά ο ανακαινιστής της⁸. Το πατριαρχικό γράμμα σ' αυτό το σημείο είναι σαφέστατο.

(7) *ὁ οσιώτατος ἐν ἱερομονάχοις καὶ πνευματικὸς κύρ Διονύσιος:* ο συντάκτης του εγγράφου δε χαρακτηρίζει τον κτίτορα ως Άγιο ἢ Όσιο. Ο χαρακτηρισμός οσιώτατος αποδίδεται σε κάθε μοναχό και δε συνιστά αναγνώριση αγίου⁹.

(8) Ο ιδρυτής της Μονής φρόντισε για την οικοδομή κτιρίων και την προσάρτηση κτημάτων και υποστατικών αλλά και για τον εμπλουτισμό της με όλα τα απαραίτητα για την λειτουργία της ιερά σκευή και βιβλία. Βλέπουμε λοιπόν, λίγα χρόνια μετά την ίδρυσή της, τη Μονή να λειτουργεί και να ακμάζει χάρις στις δραστηριότητες του Αγίου Διονυσίου¹⁰. Ο Ζυγομαλάς

⁸ Αθηναγόρα, Συμπληρωματικά.

⁹ Για τη χρονολόγηση βλ. παραπάνω.

¹⁰ Γλαβίνα, Ο Άγιος, σ. 80.

εξάλλου μας πληροφορεί ότι το 1576, λίγα χρόνια μετά την ίδρυση του το Μοναστηρι είχε διακόσιους μοναχούς¹¹.

(9) *ὕπεταξε τῷ πατριαρχικῷ καὶ οἰκουμενικῷ τοῦτο θρόνω:* Αξιόλογη πληροφορία είναι ότι το Μοναστήρι από την ίδρυσή του υπήρξε σταυροπηγιακό. Ο ίδιος ο Διονύσιος φρόντισε να υποτάξει το Μοναστήρι στον πατριαρχικό θρόνο και να λάβει τα προνόμια της σταυροπηγιακής φιλοτιμίας.

(10) *τὰ ρηθέντα παλαιγενῆ καὶ ἀρχαία πατριαρχικά γράμματα:* Για να ονομάζονται αρχαία τα γράμματα των πατριαρχών Ιερεμίου και Μητροφάνους πρέπει να γράφτηκαν αρκετά πριν¹².

(11) τα μονύδρια του Γολγοθά και του Μεγάλου Σπηλαιού κτίστηκαν από τον ίδιο τόν Διονύσιο σύμφωνα με πληροφορίες του βίου του· τόσο το πρώτο όσο και το δεύτερο βρίσκονται μέσα σε σπήλαια. Λέγεται ότι στο μέγα σπήλαιο, που βρίσκεται κάτω από τη Μονή προς τον Ενιπέα ποταμό, διέμενε ο Άγιος, πριν κτίσει τη Μονή¹³.

(12) το γυναικείο Μοναστήρι της Αγίας Παρασκευής και το μετόχι Σκαλά είναι σύγχρονα με την ίδρυση της Μονής και εξαρτούνται από την κυρίαρχη Μονή του της Αγίας Τριάδας, που έκτισε ο Όσιος Διονύσιος. Η εξάρτηση ενός γυναικείου Μοναστηριού από ένα ανδρικό είναι φαινόμενο που συναντάμε από τα βυζαντινά χρόνια.

(13) Οι μονάζουσες στο γυναικείο Μοναστήρι του Λιτοχώρου ακολουθούσαν όπως και η "κυρίαρχη" μονή το κοινοβιακό σύστημα οργάνωσης. Όπως φαίνεται, ο ίδιος ο Διονύσιος είχε ορίσει το τυπικό των μοναζουσών εν είδει διαθήκης. Τα μνημονευθέντα πατριαρχικά γράμματα μάλιστα είχαν επικυρώσει τα παραπάνω¹⁴.

2. ΠΑΤΡΙΑΡΧΟΥ ΚΥΡΙΛΛΟΥ Ε'

Πατριαρχικόν, συνοδικόν,
σιγγλιώδες... γράμμα (στ. 28)

1753
μήν φεβρουάριος

Π ε ρ ί λ η ψ η : Ο Πατριάρχης Κύριλλος Ε' ανανεώνει παλαιότερα σταυροπηγιακά προνόμια της κατά την έπαρχίαν Πλαταμώνος ιεράς μονής της Αγ. Τριάδος, μετά του μετοχίου Σκάλα, της εκκλησίας της Αγ. Παρασκευής και των κελλίων των καλογραιών και πάντων των κτημάτων της μονής. Η έκδοση του σιγγιλιού, μετά την καταστροφή του αρχείου της Μονής από πυρκαγιά, στηρίζεται σε πατριαρχικά γράμματα που είχε δει ο ίδιος ο Κύριλλος, όταν επισκέφτηκε τη Μονή εξαρχικώς, πριν την καταστροφή της.

Πρωτότυπο. Περγαμνή 650 X 430 χιλ. Το κείμενο σε 32 στίχους. Γ ρ α φ ή: όρθια, με μαύρο μελάνι. Ο τίτλος με μονοκονδυλιά. Στην αρχή του κειμένου υπάρχει αρχικό γράμμα "Α" διακοσμημένο. Στο τέλος η ιδιόχειρη υπογραφή του πατριάρχη, που εκτείνεται σε όλο το πλάτος του στίχου με πιο ζωηρά και παχιά γράμματα, ακολουθούν οι υπογραφές 8 συνοδικών σε δυο στίχους. Κατάσταση καλή.

Σημείωση στο verso με μαρκαδόρο χρώματος μπλε: 8.

Στη μέση του κάτω μέρους του εγγράφου και στη γλωσσοειδή του προέκταση υπάρχουν οπές από τις οποίες διέρχεται μήρινθος χρώματος κυανού σε σχήμα: . Από αυτήν κρέμεται η μολύβδινη πατριαρχική σφραγίδα διαμέτρου 70 χιλ., πάχους 5 χιλ.¹⁵ Στη μια όψη φέρει την Θεοτόκο βρεφοκρατούσα και στην άλλη την επιγραφή: † ΚΥΡΙΛΛΟΣ

¹¹ Δουβουινιώτου, Ζυγομαλάς, 159.

¹² Βλ. και χρονολόγηση όπου τοποθετούμε την έκδοση των παραπάνω γραμμάτων έναν αιώνα πριν.

¹³ Γλαβίνα, Ο Άγιος, σ. 27.

¹⁴ Βλ. και Πατριαρχικό Γράμμα 3 όπου αμφισβητούνται τα προνόμια της Μονής στα παραπάνω εξαρτήματά της και μάλιστα στην εκκλησία της Αγίας Παρασκευής Λιτοχώρου.

ΕΛΕΩ Θ(ΕΟΥ) | ΑΡΧΙΕΠΙΣΚΟΠΟΣ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥΠΟΛΕΩΣ ΝΕΑΣ | ΡΩΜΗΣ Κ(ΑΔ)
ΟΙΚΟΥΜΕΝΙΚΟΣ ΠΑΤΡΙΑΡΧΗΣ | ΑΨΝΑ'.

Α ν τ ί γ ρ α φ α : Α.Μ.Ο.Δ. φάκ. 50.1.1 έγγρ. 1 χαρτ. 435 X 320 (χωρίς τις υπογραφές των συνοδικών) και Α.Μ.Θ. φάκ. Δ' 2 ζ πιθανότατα πρόκειται για το χειρόγραφο που χρησιμοποίησε ο Γεννάδιος για την έκδοσή του.

Ε κ δ ό σ ε ι ς : Uspenskij, Putesestvie, σ. 495-497· Γενναδίου, Η Ιερά, 593-596 και Γλαβίνα, Η εν Ολύμπω, 175-178.

Β ι β λ ι ο γ ρ α φ ί α : Joannes Dominicus Mansi, *Sacrorum Conciliorum nova et amplissima colectio*, τ. 38, σ. 1293-1294· Τσακόπουλου, Πατριαρχικά, 479· Αθηναγόρα, Οί επισκοπικοί, 469-470 και Theodore H. Papadopoulos, *Studies and documents relating to the history of the Greek church and people under Turkish domination*, Variorum 1990², σ. 189.

†Κύριλλος ἐλέω Θεοῦ ἀρχιεπίσκοπος Κωνσταντινουπόλεως Νέας Ῥώμης καὶ Οἰκουμενικός Πατριάρχης.

Ῥ'Αναγκαῖον δῆπουθεν, καὶ ὀφειλόμενόν ἐστι δέχεσθαι εὐμενῶς τὴν καθ' ἡμᾶς τοῦ Χριστοῦ μεγάλην Ἐκκλησίαν ἀπάσας τὰς κατὰ καιροὺς ἀναφερομένας πρὸς αὐτὴν αἰτήσεις τὰς εἰς θεάρεστον Ῥ σκοπὸν ἀφορώσας, καὶ εἰς σύστασιν, καὶ καταρτισμὸν εὐαγῶν οἴκων, καὶ ἱερῶν μοναστηρίων, συνιστᾶν τε καὶ δεφενδεύειν παντὶ σθένει αὐτάς, καὶ ἐπομένως ὁ τοῦ οἰκουμενικοῦ θρόνου τὰς ἡνίας διακυβερνῶν Ῥ φροντίδα ὅ,τι πλείστην δέον ἐστὶ καταβάλλειν ἐπὶ τῷ ἔχειν αὐτάς ἐς αἰετὴν τὴν σύστασιν, καὶ διαμοιρῆν ἀμετάπτωτον, καὶ ἀτάραχον, ἵνα μὴ παρορώμεναι καὶ τῆς ὀρισθείσης αὐταῖς Ῥ τάξεως τε, καὶ καταστάσεως ὑπὸ τῆς ἀμελείας ἐκπιπτόμεναι εἰς φθορὰν, καὶ ἀφανισμόν καταντήσωσιν.

Ἐπειδὴ τοίνυν ἀνηνέχθη, καὶ ἐδηλοποιήθη ἡμῖν ἤδη, ὅτι ἐν τῷ Ὀλύμπῳ ὄρει τῆς Θετταλίας Ῥκατὰ τὴν ἐπαρχίαν Πλαταμῶνος εὐρίσκεται ἱερὸν, καὶ σεβάσμιον μοναστήριον, σεμνυνόμενον ἐπ' ὀνόματι τῆς μακαρίας, καὶ ζωαρχικῆς Τριάδος, ὅπερ πρὸ ἀμνημονεύτων ἤδη χρόνων ὑπῆρχε διαῖτελουν ὑπὸ σταυροπηγιακὴν ἀξίαν, καὶ ἐλευθερίαν δωριθείσαν αὐτῷ διὰ παλαιγενῶν σιγγιλίων πατριαρχικῶν γραμμάτων, ἅτινα ἐνεφανίσθησαν τῇ ἡμετέρῃ μετριότητι καθ' ὃν καιρὸν ἐπορεύθημεν Ῥ ἐκεῖσε ἐξαρχικῶς διὰ τὴν καθ' ἡμᾶς τοῦ Χριστοῦ μεγάλην Ἐκκλησίαν καὶ διήγον οἱ ἐν αὐτῷ συνασκούμενοι πατέρες ἐν ἀνέσει, καὶ ἀσυδοσίᾳ παντελεῖ, φροντίζοντες τῆς συστάσεως, καὶ κυβερνήσεως αὐτοῦ. Ῥ Ἄλλ' οὖν ἤδη κρίμασιν οἷς μόνος οἶδε Θεὸς πυρὸς παρανάλωμα γεγονὸς ἅπαν τὸ ἱερὸν αὐτὸ μοναστήριον, μόλις τοῦ ἐν αὐτῷ ναοῦ διασωθέντος μετὰ πολλῆς κἀκείνου βλάβης, κατεκά¹⁰ησαν οὐ μόνον τὰ κελλία, καὶ πάντα τὰ οἰκήματα αὐτοῦ, ἀλλὰ καὶ πάντα τὰ ἐν αὐτῷ κειμήλια. Ἰερὰ ἄμφια δηλαδὴ, βιβλία, σκευὴ χρυσᾶ, καὶ ἄλλα, ὁμοῦ δὲ καὶ τὰ σιγγιλιώδη ἐκεῖνα γράμ¹¹ματα, καὶ ἔμεινεν ἔρημον πάντη, καὶ γυμνόν, καὶ θέαμα ἐλεεινόν τοῖς ὀρώσιν· ὅθεν οἱ ἐν αὐτῷ τὸν μονήρη βίον ἀσκούμενοι πατέρες σκοπὸν ἔχοντες θεάρεστον, καὶ θεοφιλῆ ἀνακαλέσαι πάλιν ¹² ὅσον τὸ δυνατόν τὸν καλλωπισμὸν, καὶ τὴν εὐπρέπειαν τοῦ ἱεροῦ τούτου μοναστηρίου δι' ἀνοικοδομῆς τῶν κατακαέντων μερῶν αὐτοῦ, καὶ κατασκευῆς τῶν καταδαμασθέντων ὑπὸ τοῦ πυρὸς κειμηλίων, καὶ ἱερῶν σκευῶν, ¹³ ἔγνωσαν πρῶτον ἐμπεδώσαι τὴν σταυροπηγιακὴν ἐκείνην ἀξίαν, καὶ τιμὴν τοῦ μοναστηρίου τούτου, καὶ ἐπικυρῶσαι ἤδη διὰ νέων σιγγιλίων γραμμάτων τὴν φιλοτιμηθείσαν αὐτῷ πρὸ τοσοῦτων χρόνων ἐλευθερίαν, καὶ ἀσυδοσίαν ¹⁴ καὶ οὕτω τοῦ ἔργου ἄρξασθαι· κἀντεῦθεν καὶ προσδραμόντες τῷ ἐλέει καὶ τῇ προνοίᾳ τῆς καθ' ἡμᾶς τοῦ Χριστοῦ μεγάλης Ἐκκλησίας, καὶ δεινοπαθῶς ἀναγγεῖλαντες τὰ κατ' αὐτοὺς, ἐδεήθησαν θερμῶς τυ¹⁵χεῖν τῆς

αιτήσεως αὐτῶν ταύτης, καὶ ἐπικυρωθῆναι τὰ ἄπερ εἶχε τὸ ἱερόν τοῦτο μοναστήριον σταυροπηγιακὰ προνόμια, ἵνα μὴ τῇ παρατάσει τοῦ χρόνου παρεωραθέντα εἰς τελείαν λήθην κατανήσωσι. Τούτου¹⁶ χάριν καὶ ἡ μετριότης ἡμῶν, ὡς ἔχουσα μέριμναν, καὶ φροντίδα φροντίζειν τῆς συστάσεως, καὶ βελτιώσεως τῶν ἀπανταχοῦ ἐκκλησιῶν, καὶ ἱερῶν καταγωγῶν, καὶ τὸν θεάρεστον σκοπὸν τῶν πατέρων τούτων ἀφορώσα ¹⁷ καὶ ὡς οὐσα πεπληροφορημένη καλῶς, καὶ γινώσκουσα τὴν σταυροπηγιακὴν ἀξίαν τοῦ ἱεροῦ τούτου μοναστηρίου, ἅτε αὐτοψί, ὡς εἴρηται, ἰδόντες αὐτό, ἐδεξάμεθα εὐμενῶς τὴν αἴτησιν αὐτῶν ταύτην, καὶ ¹⁸ ἔγνωμεν παραμυθῆσαι αὐτοὺς διὰ νέων σιγίλλων γραμμάτων. τούτου χάριν καὶ γράφουσα, ἀποφαίνεται μετὰ τῶν περὶ αὐτὴν ἱερωτάτων συναδελφῶν αὐτῆς ἀρχιερέων, καὶ ὑπερτίμων, τῶν ἐν ἀγίῳ Πνεύματι ἀγαπητῶν ¹⁹ ἡμῶν ἀδελφῶν, καὶ συλλειτουργῶν. Ἴνα τὸ εἰρημένον ἱερόν μοναστήριον τῆς ἀγίας Τριάδος τὸ ἐν τῷ ὄρει τοῦ Ὀλύμπου κείμενον κατὰ τὴν ἐπαρχίαν Πλαταμώνος ὁμοῦ δὲ καὶ τὸ μετόχιον αὐτῆς τοῦ κάτωθεν ²⁰ τοῦ μοναστηρίου κείμενον, καὶ ἐπονομαζόμενον Σκάλα, καὶ ἡ ἐκκλησία τῆς ἀγίας Παρασκευῆς, καὶ τὰ κελλεῖα πάντα τῶν καλογραίων τῶν κουρευομένων ἐν τῇ αὐτῇ ἐκκλησίᾳ, καὶ ὀνομαζομένων κοινοβιάτισ<σ>ων, ²¹ μετὰ πάντων τῶν προσόντων τῷ αὐτῷ μοναστηρίῳ κτημάτων, καὶ ἀφιερωμάτων, κινητῶν τε, καὶ ἀκινήτων, τῷ τε ἤδη ὄντων, καὶ τῶν εἰσέπειτα προσκτηθησομένων εἴη, καὶ λέγεται, καὶ παρὰ πάντων γινώσκηται, πατριαρ²²χ[ι]κόν, σταυροπηγιακόν, ἐλεύθερόν τε καὶ πάντῃ ἀσύδοτον, καὶ μηδενὶ ὑποκείμενον εἰμὴ τῷ καθ' ἡμᾶς πατριαρχικῷ οἰκουμενικῷ θρόνῳ, καὶ παρ' αὐτοῦ διεξαγόμενον, καὶ διακυβερνώμενον, μνημονευομένου ἐν ²³ αὐτῷ ἀεννάως τοῦ πατριαρχικοῦ κανονικοῦ ὀνόματος ἐν πάσαις ταῖς ἱεραῖς τελεταῖς, καὶ ἀκολουθίαις, ὡς νενόμισται, μηδεμίαν ὅλως ἔχοντος ἄδειαν καὶ ἐξουσίαν οὔτε τοῦ κατὰ τὸν ἀρχιερέως, οὔτε πατριαρ²⁴χικοῦ ἐξάρχου καταπατεῖν τῆς σταυροπηγιακῆς αὐτοῦ ἀξίας, καὶ κατεπεμβαίνειν αὐτοῦ, καὶ ζητεῖν πολὺ, ἢ ὀλίγον τι, ὡς μὴ ὀφείλον ὅλως πληροῦν τινὶ οὐδὲ ὀβολόν, ἀλλὰ μένη ἐλεύθερον πάντῃ, καὶ ἀσύ²⁵δοτον. Πρὸς δὲ τούτοις ὀφείλουσιν οἱ ἐν αὐτῷ πατέρες διάγειν, καὶ πολιτεύεσθαι εἰρηρικῶς, καὶ εὐτάκτως, καὶ κατὰ τὸ ἐπάγγελμα τῆς μοναδικῆς πολιτείας, καὶ φροντίζειν παντὶ σθένει τῆς συστάσεως, καὶ κυβερ²⁶νήσεως αὐτοῦ, διάγοντες ἐν ὁμονοίᾳ, καὶ φιλαδελφείᾳ, [καὶ] ὅπῃ ἂν γένηται χρεῖα ἀποκαθηστᾶν ἡγούμενον ἐν αὐτῷ τῷ μοναστηρίῳ ἐκλέγειν ἄ[π]αντας ἕνα ἐξ αὐτῶν δόκιμον, καὶ ἄξιον, νουνεχῆ τε, καὶ εὐτακτον, ²⁷ καὶ ἀποκαθηστᾶν αὐτὸν ἡγούμενον, ἀλλὰ καὶ ὅταν χρεῖα γένηται χειροτονίας αὐτοῖς, προσκαλεῖν ἀρχιερέα ὃν ἂν ἐθέλωσιν εἰς ἐκπλήρωσιν τοῦ ἐκκλησιαστικοῦ ἐκείνου ὑπουργήματος, μηδενὸς ἐναντιουμένου ²⁸ αὐτοῖς τὸ παράπαν, ἢ ἐμποδίζοντος ἐπ' οὐδεμιᾷ αἰτία.

Ὅθεν εἰς ἐνδειξιν, καὶ διηνεκεῖ ἀσφάλειαν ἐγένετο καὶ τὸ παρὸν πατριαρχικόν συνοδικόν σιγίλλωδες ἐν μεμβ<ρ>άναις γράμμα, καὶ ἐπε²⁹δόθη τῇ διαληφθείσῃ μονῇ τῆς ὑπεραγίας καὶ ζωαρχικῆς Τριάδος, κειμένη ἐν τῷ ὄρει τοῦ Ὀλύμπου. ἐν ἔτει σωτηρίῳ αψνγ' κατὰ μῆνα φευρουάριον ἐπινεμήσεως α'.

²⁰ †Κύριλλος ἐλέω Θεοῦ ἀρχιεπίσκοπος Κωνσταντινουπόλεως νέας Ῥώμης καὶ οἰκουμενικὸς πατριάρχης.

²¹ †Ὁ Καισαρείας Παρθένιος (·) †Ὁ Ἐφέσου Διονύσιος †Ὁ Ἡρακλείας Γεράσιμος †Ὁ Κυζίκου Αν...ας †Ὁ Νικομηδείας Γαβριήλ ²² †Ὁ Δέρκων Σαμουήλ †Ὁ Κρήτης Γεράσιμος †Ὁ Φιλιππουπόλεως Σεραφεῖμ.

ΣΧΟΛΙΑ

Το παραπάνω γράμμα εκδόθηκε από τον πατριάρχη Κύριλλο, το Φεβρουάριο του 1753, έτος που συμπίπτει με την πρώτη ινδικτιώνα.

στιχ. 6: Η Μονή στο έγγραφο αυτό φέρει το όνομα της Αγίας Τριάδος, λίγα χρόνια αργότερα άρχισε να ονομάζεται στα επίσημα έγγραφα και με το όνομα του κτίτορα, Αγίου Διονυσίου.

στιχ. 7: Η σταυροπηγιακή αξία της Μονής αναγνωρίζεται και στο προηγούμενο σιγίλλιο που μνημονεύει τα ιδρυτικά γράμματα των Ιερεμίου και Μητροφάνους.

στιχ. 7-8: Δε γνωρίζουμε πότε ακριβώς έπορεύθη έξαρχικῶς ο Κύριλλος στα μέρη του Ολύμπου.

στιχ. 9-11: Η πυρκαγιά, που αναφέρεται στο σημείο αυτό, συνέβη λίγους μήνες πριν συγκεκριμένα στις 7 Μαρτίου του 1752. Σε σημείωμα πατριαρχικού χειρογράφου, που γράφτηκε από μοναχό της Μονής μας, διασώζεται η ενθύμησις: *εις τούς 1752 μαρτίου ἑπτὰ ἑκάη τὸ μοναστήριον του ὁσίου Διονυσίου*¹⁵. Το σιγίλλιο μας πληροφορεῖ για την έκταση των καταστροφών. Καταστράφηκαν τα κελιά καθώς τα κειμήλια και τα σιγίλλια που του παρείχαν τα πατριαρχικά προνόμια. Πληροφορούμαστε επίσης ότι οι μοναχοί μετά την καταστροφή αγωνίζονται για την ανοικοδόμηση των κατεστραμμένων κτιρίων και την κατασκευή ιερών σκευών.

στιχ. 14-15: Πρώτο μέλημα των μοναχών είναι η επικύρωση των πατριαρχικών προνομίων της Μονής με την έκδοση νέου σιγιλίου. Αν η αλλαγή πατριάρχη και μόνο γινόταν αφορμή για την ανανέωση των *εις ἔνδειξιν διηνεκῆ πατριαρχικῶν γραμμάτων*, η ανανέωση των προνομίων γινόταν ζήτημα πρωταρχικό μετά από μια τέτοια καταταστροφή, *ινά μὴ τῆ παρατάσει τοῦ χρόνου εἰς τελειαν λήθην καταντήσωσι*.

στιχ. 29 Οι Αιμιλιανός Τσακόπουλος και ο T. Papadopoulos αναφέρουν σε αναγραφή των Πατριαρχικών γραμμάτων που εξέδωσε ο Κύριλλος Ε' ως μήνα απόλυσης του εγγράφου τον Μάρτιο του 1753¹⁶.

στιχ. 31-32: Οι υπογραφές των συνοδικών που υπογράφουν το σιγίλλιο παραλήφθηκαν εντελώς από τον Uspenskiĭ, που εξέδωσε αποσπάσματά του με ρωσική μετάφραση. Ο Γεννάδιος Θεσσαλονίκης, που πρώτος το εξέδωσε πλήρες, τις ανέγνωσε εσφαλμένα. Έτσι ο Μητροπολίτης Παραμυθίας Αθηνάγορας σε σύντομο σημείωμά του στο περιοδικό Γρηγόριος ο Παλαμάς, σχετικό με την δυσχέρια της σύνταξης επισκοπικών καταλόγων, αναφέρεται και στις υπογραφές αυτού του πατριαρχικού σιγιλίου παρατηρώντας ότι καμία τους δεν αληθεύει¹⁷.

¹⁵ Κομίνη, Πίνακες, σ. 67.

¹⁶ Τσακόπουλου, Πατριαρχικά, σ. 479 και Theodore H. Papadopoulos, *Studies and Documents relating to the History of the Greek Church and people under Turkish domination*, Variorum 1990, σ.189.

¹⁷ Αθηνάγορα, Οι επισκοπικοί, 469-470 και Γλαβίνα, Η εν Ολύμπω, 177-178.

3. ΙΩΑΝΝΙΚΙΟΥ Γ'

Πατριαρχικόν, συγγλιώδες
ἐν μεμβράνῃ γράμμα

1762
μάιος ἰνδικτιώνος ι'

Περίληψη : Ο Πατριάρχης Ιωαννίκιος Γ' διακηρύσσει εκ νέου τη σταυροπηγιακή αξία της Μονής, ανανεώνοντας τα προνόμια που αναφέρονται στο παραπάνω πατριαρχικό γράμμα του Κυρίλλου Ε'.

Εκδόσεις : Αθηναγόρα, Η εν Ολύμπω, 11-13 και Γλαβίνα, Η εν Ολύμπω, 179-181.

Βιβλιογραφία : Τσακόπουλου, Πατριαρχικά, σ. 481-482.

*Ἰωαννίκιος ἐλέω Θεῷ Ἀρχιεπίσκοπος Κωνσταντινουπόλεως νέας Ῥώμης
καὶ Οἰκουμενικὸς Πατριάρχης.*

Ὁ μέγας ἀγὼν τῆς καθ' ἡμᾶς τοῦ Χριστοῦ Μεγάλης Ἐκκλησίας περὶ οὐδὲν ἄλλο ἀφορᾷ, οὐδ' ἄλλον πρὸς ὃν ὄρον ἔσχε τὸν σκοπιμώτατον, ἢ τὴν σύστασιν καὶ ἐν ἀνέσει διαμονὴν καὶ συντήρησιν τῶν ἀπανταχοῦ σεπτῶν τοῦ Θεοῦ σκηνωμάτων, ἱερῶν τε καὶ σεβασμιῶν μοναστηρίων. Λόγον γὰρ ἔχουσα κεφαλῆς πρὸς αὐτά, εἰκότως ἀλγοῦσι συναλγεῖ καὶ δεόντως συμπάσχει πάσχουσι, διεφεντεύει τε παντὶ σθένει ταῦτα καὶ συνιστᾷ καὶ τὰς κατὰ καιροῦ πρᾶσαγομένας αὐτῇ αἰτήσεις, τὰς εἰς σύστασιν δηλ. αὐτῶν καὶ καταρτισμὸν ἀφορώσας, εὐμενῶς μάλα καὶ ἀναπεπταμένας, τοῦτο δὴ τε τοῦ λόγου, ἀγκάλαις ἀποδέχεσθαι εἶωθε καὶ γράμμασι μεταγενεστέροις ταῦτα καταχωροῦν, καὶ διηνεκῶς προσχαρίζεσθαι οὐκ ἀπαναίνεται τὴν ἀσφάλειαν, παλλιζῶϊαν γὰρ προσλαμβάνει τὰ πράγματα καὶ λήθης γινόμενα καθυπέρτερα ἀθανάτοισι οἰῶσι συμπαρεκτείνεται.

Ἐπειδὴ τοιγαροῦν ἐνεφανίσθη ἤδη ἡμῖν προσκομισθὲν ἴσον ἀπαράλλακτον πατριαρχικοῦ σιγλιλώδους γράμματος τοῦ προπατριαρχεύοντος Παναγιωτάτου πρώην Κωνσταντινουπόλεως κυρίου Κυρίλλου, τοῦ ἐν Ἁγίῳ Πνεύματι ἀγαπητοῦ καὶ περιποθήτου συλλειτουργοῦ τῆς ἡμῶν μετριότητος, διαλαμβάνον ὅτι ἐν τῷ τοῦ Ὀλύμπου ὄρει τῆς Θετταλίας, κατὰ τὴν ἐπαρχίαν Πλαταμώνος, εὐρίσκεται ἱερὸν καὶ σεβασμιον μοναστήριον σεμννόμενον ἐπ' ὀνόματι τοῦ Ἁγίου Διονυσίου τοῦ ἐν Ὀλύμπω καὶ τῆς ζωαρχικῆς Τριάδος, ὅπερ πρὸ ἀμνημονεῦτων χρόνων σχεδὸν ὑπῆρχε διατελοῦν ὑπὸ σταυροπηγιακὴν ἀξίαν καὶ ἐλευθερίαν δωρημένην αὐτῷ διὰ πρεσβυγενῶν πατριαρχικῶν σιγλιλίωδων γραμμάτων, ἅτινα ἐνεφανίσθησαν μὲν τῇ αὐτοῦ Παναγιότητι καθ' ὃν χρόνον τὰς διατριβὰς ἐποιεῖτο ἐκεῖσε ἐξαρχικῶς· μετὰ δὲ ταῦτα κρίμασιν οἷς μόνος οἶδε Θεὸς πυρποληθέντος τοῦ ἱεροῦ τούτου μοναστηρίου, ἐκτὸς μόνον τοῦ ἐν αὐτῷ ναοῦ, μετὰ πολλῆς κἀκείνου βλάβης διασωθέντος, συγκατεκάησαν οὐ μόνον τὰ κελλῖα καὶ πάντα τὰ οἰκήματα αὐτοῦ, ἀλλὰ καὶ πάντα τὰ ἐν αὐτῷ κειμήλια, ἱερά ἄμφια δηλ.(αδή), βιβλία, σκεῦη χρυσᾶ καὶ ἄλλα, ὁμοῦ καὶ τὰ σιγλιλιώδη ἐκεῖνα γράμματα. Καὶ ἔμεινε πάντῃ ἥρημωμένον καὶ γυμνὸν καὶ θέαμα τοῖς ὄρωσιν ἐλεεινότατον. Ἀνθ' ὧν οἱ ἐν αὐτῷ συνασκούμενοι ὀσιώτατοι πατέρες σκοπὸν θέμενοι θεοφιλῆ καὶ θεάρεστον ἀνακαλέσαι κατὰ δύναμιν τὸν καλλωπισμὸν καὶ τὴν εὐπρέπειαν τοῦ ἱεροῦ τούτου μοναστηρίου δι' ἀνοικοδομῆς τῶν κατακαέντων μερῶν αὐτοῦ καὶ κατασκευῆς τῶν καταδαμασθέντων ὑπὸ τοῦ πυρὸς κειμηλίωδων καὶ ἱερῶν σκευῶν, ἀρξάμενοι τε τοῦ ἔργου καὶ εἰς πέρας αἴσιον ἀγαγόντες σὺν Θεῷ ἀντιλήπτορι,

ναι μὲν καὶ τὰ ἀρχῆθεν δεδωρημένα σταυροπηγιακὰ προνόμια αὐτῷ διὰ
 πατριαρχικοῦ σιγγιλιώδους τῆς αὐτοῦ Παναγιότῃτος ἐμπεδώσαντες γράμματος,
 προσέδραμον οἱ ἴδιοι τῷ ἑλέει καὶ τῇ προνοίᾳ τῆς καθ' ἡμᾶς τοῦ Χριστοῦ
 Μεγάλῃς Ἐκκλησίας καὶ ἐδεήθησαν μετὰ θερμῶν παρακλήσεων
 προσεπικυρωθῆναι τὴν σταυροπηγιακὴν ἀξίαν, εἰς τιμὴν τοῦ ἱεροῦ αὐτῶν τούτου
 μοναστηρίου καὶ δι' ἡμετέρου προσφάτου πατριαρχικοῦ εἰς μεμβράνας
 σιγγιλιώδους γράμματος· τούτου χάριν καὶ ἡ μετριότης ἡμῶν ὡς χρέος
 ἀπαραίτητον ἔχουσα φροντίζειν ἐκ τῶν ἐνόμων τῆς συστάσεως καὶ βελτιώσεως
 τῶν ἀπανταχοῦ ἀγίων ἐκκλησιῶν, καὶ μάλιστα τῶν σταυροπηγιακῆ ἀξία
 τετιμημένων ἱερῶν ἡμετέρων μοναστηρίων, τὴν αἴτησιν αὐτῶν ὡς εὐλογον καὶ
 δικαίαν οὔσαν, καὶ πρὸς θεοφιλῆ ἀφορῶσαν σκοπὸν εὐμενῶς προσηκαμένη
 γράφει καὶ ἀποφαίνεται συνοδικῶς μετὰ τῶν περι αὐτὴν ἱερωτάτων ἀρχιερέων
 καὶ ὑπερτίμων τῶν ἐν ἀγίῳ Πνεύματι ἀγαπητῶν αὐτῆς ἀδελφῶν καὶ
 συλλειτουργῶν, ἵνα τὸ εἰρημένον ἱερόν καὶ σεβάσμιον μοναστήριον, τὸ ἐπ'
 ὀνόματι μὲν τιμώμενον τῆς Ἁγίας Τριάδος, κείμενον δὲ ἐν τῷ ὄρει τοῦ Ὀλύμπου
 κατὰ τὴν ἐπαρχίαν Πλαταμώνος· ἅμα δὲ καὶ τὸ μετόχιον αὐτοῦ τὸ κάτωθεν
 κείμενον τοῦ μοναστηρίου καὶ ἐπονομαζόμενον Σκάλα· καὶ ἡ Ἐκκλησία τῆς
 Ἁγίας Παρασκευῆς καὶ τὰ κελλιὰ πασῶν τῶν καλογραιῶν τῶν ἀποκειμένων ἐν
 τῇ αὐτῇ Ἐκκλησίᾳ καὶ ὀνομαζομένων κοινοβιακῶν μετὰ πάντων τῶν προσόντων
 τῷ αὐτῷ μοναστηρίῳ, κτημάτων καὶ ἀφιερωμάτων κινητῶν τε καὶ ἀκινήτων ὅσα
 τε ἤδη ἔχει, καὶ ὅσα σὺν Θεῷ ἀνακτήσῃται ἕκαστον, ἧ καὶ λέγεται καὶ παρὰ
 πάντων γινώσκειται πατριαρχικόν, σταυροπηγιακόν, ἐλεύθερον, ἀσύδοτον καὶ
 πάντῃ ἀκαταπάτητον, καὶ μηδενὶ ὑποκείμενον εἰ μὴ τῷ καθ' ἡμᾶς οἰκουμένικῳ
 πατριαρχικῷ θρόνῳ· καὶ παρ' αὐτοῦ διεξαγόμενον καὶ διακυβερνώμενον,
 μνημονευομένου ἐν αὐτῷ ἀενάως τοῦ πατριαρχικοῦ κανονικοῦ ὀνόματος ἐν
 πάσαις ταῖς ἱεραῖς τελεταῖς καὶ ἀκολουθίαις, ὡς νενόμισται· μηδεμίαν ὅλως
 ἔχοντος ἄδειαν καὶ ἐξουσίαν οὔτε τοῦ κατὰ τόπον ἀρχιερέως, οὔτε πατριαρχικοῦ
 ἐξάρχου ἢ ἄλλου τινὸς προσώπου ἰδιωτικοῦ ἢ πολιτικοῦ καταπατεῖν τὴν
 σταυροπηγιακὴν αὐτοῦ ἀξίαν καὶ κατεπεμβαίνειν αὐτοῦ καὶ ζητεῖν πολὺ ἢ ὀλίγον
 τι παρ' αὐτοῦ καὶ μηδὲν ὀφείλῃ πληροῦν ὅλως τινὶ οὐδ' ὀβολόν, ἀλλὰ μὲν
 ἐλεύθερον πάντῃ καὶ ἀσύδοτον κατὰ τὴν περίληψιν καὶ τοῦ εἰς χεῖρας τῶν ἐν
 αὐτῷ ὀσιωτάτων πατέρων βασιλικῷ χρυσοβούλλου. Οἵτινες ὀφείλουσι διάγειν
 καὶ πολιτεῦσθαι ἐπιεικῶς καὶ εὐτάκτως καὶ κατὰ τὸ ἐπάγγελμα τῆς μοναδικῆς
 πολιτείας καὶ φροντίζειν παντὶ σθένει τῆς συστάσεως καὶ κυβερνήσεως αὐτοῦ,
 διάγοντες ἐν ὁμονοίᾳ καὶ φιλαλλήλῳ ἀγάπῃ. Ὅταν δὲ ἐν στερήσει γένωνται
 ἡγουμένου, ἔχουσιν ἄδειαν ἐκλέγειν ἓνα ἐξ αὐτῶν τὸν κοινῶς ἀναφανέντα
 δόκιμον καὶ ἄξιον, νουνεχῆ τε, εὐτακτον καὶ ἀποκαθιστᾶν αὐτὸν ἡγούμενον.
 Ἀλλὰ καὶ ἐν χρεῖα γενόμενοι χειροτονίας προσκαλεῖν ὃν ἂν ἀρχιερέα ἐθέλωσιν
 εἰς ἐκπλήρωσιν τοῦ ἐκκλησιαστικοῦ ὑπουργήματος μετὰ πάσης τῆς κανονικῆς
 παρατηρήσεως, ὡς νενόμισται. Ὅς δ' ἂν τῶν ἀπάντων τολμήσῃ διασεῖσαι καὶ
 ἀνατρέψαι τὰ ἐν τῷ παρόντι γεγραμμένα καὶ ἐνόχλησιν ἐπενεγκεῖν οἰανδήτινα τῷ
 ῥηθέντι σεβασμίῳ μοναστηρίῳ, ὁ τοιοῦτος ὁποῖας ἂν ἡ τάξεως καὶ βαθμοῦ ὡς
 ἀλαζῶν καὶ φρονηματίας καὶ βέβηλος (ἔπονται οἱ συνήθεις ἀφορισμοί).

Ὅθεν εἰς ἐνδειξιν καὶ διηνεκῆ ἀσφάλειαν ἐγένετο καὶ τὸ παρὸν ἡμέτερον
 πατριαρχικόν σιγγιλιώδες ἐν μεμβράνῃ γράμμα καὶ ἐπεδόθη τῷ ῥηθέντι ἱερῷ
 μοναστηρίῳ τῆς Ἁγίας Τριάδος ἐν τῷ ὄρει τοῦ Ὀλύμπου, καταστρωθὲν κἂν τῷ
 ἱερῷ τούτῳ κώδικι τῆς καθ' ἡμᾶς τοῦ Χριστοῦ Μεγάλῃς Ἐκκλησίας.

Ἐν ἔτει αψξβ' κατὰ μῆνα μαῖον ἰνδικτιῶνος ι

Ἰωαννίκιος ἐλέω Θεοῦ Ἀρχιεπίσκοπος Κωνσταντινουπόλεως νέας Ῥώμης καὶ Οἰκουμενικὸς Πατριάρχης.

τ'Οἱ Ἐφέσου Διονύσιος τ'Οἱ Νικομηδείας Νικηφόρος τ'Οἱ Νικαίας Ἱερεμίας τ'Οἱ Χαλκηδόνος Ἰωαννίκιος τ'Οἱ Θεσσαλονίκης Θεοδόσιος τ'Οἱ Βεροίας Σαμουήλ τ'Οἱ Μιτυλήνης Ἀνθίμος τ'Οἱ Σόφιας Ἱερεμίας τ'Οἱ Ξάνθης Κύριλλος τ'Οἱ Φαρσάλων Δωρόθεος.

ΣΧΟΛΙΑ

Το πατριαρχικό σιγίλλιο εξέδωσε πρώτα ο Μ. Πρωτοσύγγελος Αθηναγόρας μετά από έρευνα στα πατριαρχικά αρχεία. Ο καθ. Απ. Γλαβίνας επανεξέδωσε το κείμενο του σιγίλλιου βάσει της προηγούμενης έκδοσης του Αθηναγόρα. Το πρωτότυπο δε σώζεται σήμερα στο αρχείο της Μονής. Πολύ πιθανό να στάλθηκε στα Πατριαρχεία το 1797 για την έκδοση σιγίλλιου από τον Γρηγόριο Ε' και έκτοτε να μην επιστράφηκε.

Ο Πατριάρχης Ιωαννίκιος (1761-1763) απέλυσε το παραπάνω σιγίλλιο το έτος 1762, που συμπίπτει με την δέκατη ινδικτιώνα.

- (1) *ἴσον ἀπαράλλακτον* οι μοναχοί, για την ανανέωση των πατριαρχικών προνομίων της Μονής τους, προσκόμησαν στον πατριάρχη αντίγραφο του προηγούμενου γράμματος του Κυρίλλου (1753).
- (2) *ἐπ' ὀνόματι τοῦ Ἁγίου Διονυσίου ...* για πρώτη φορά συναντάμε τη μονή σε επίσημο έγγραφο με το όνομα του ιδρυτού της παράλληλα με το όνομα της Αγίας Τριάδος που τιμά η Μονή.
- (3) *προσέδραμαν οἱ ἴδιοι ...* Η έκδοση νέου σιγίλλιου σε διάστημα μικρότερο των δέκα χρόνων δεν είναι βέβαια πρωτόγνωρο φαινόμενο, οι θερμές όμως ικεσίες των μοναχών προς τη Μεγάλη Εκκλησία, μας επιτρέπουν να υποθέσουμε ότι τα παραπάνω προνόμια είχαν αμφισβητηθεί είτε από εκκλησιαστικά είτε από πολιτικά πρόσωπα. Λίγα χρόνια αργότερα έχασε τη σταυροπηγιακή του αξία το μετόχι Σκάλα ενώ αποσπάστηκε από τη Μονή ο Ναός της Αγίας Παρασκευής στο Λιτόχωρο.
- (4) *εἰς πέρας αἰσιον ἀγαγόντες* σε διάστημα μικρότερο των δέκα ετών, κατά τη μαρτυρία του γράμματος, είχε ολοκληρωθεί το έργο της επισκευής της Μονής.
- (5) *βασιλικὸν χρυσοβούλλου* προφανώς πρόκειται για το χρυσόβουλλο των αυτοκρατόρων της Ρωσίας Πέτρου και Ιωάννου.
- (6) *Ὅς δ' ἂν τῶν ἀπάντων τολμῆση ...* το πατριαρχικό γράμμα τελειώνει με "τας συνήθεις αράς", σε αντίθεση με το προηγούμενο γράμμα του Κυρίλλου Ε' που δεν περιείχε κατάρες. Από αυτό μπορούμε να καταλήξουμε στο συμπέρασμα ότι σε αντίθεση με το προηγούμενο σιγίλλιο το παρόν εκδόθηκε για να αντιμετωπίσει αμφισβητήσεις του σταυροπηγιακού καθεστώτος της Μονής.

4. ΣΑΜΟΥΗΛ Α' ΧΑΤΖΕΡΗ

Πατριαρχικόν, συνοδικόν
βεβαιωτήριον γράμμα

1767
μαίος ινδικτιώνος α'

Π ε ρ ἰ λ η ψ η : Ο πατριάρχης Σαμουήλ με συνοδική πράξη απέσπασε από τη Μονή, μετά από αίτηση του επισκόπου Πλαταμώνος Διονυσίου, τις εκκλησίες της Αγίας Παρασκευής στο Λιτόχωρο και της Υπεραγίας Θεοτόκου στο μετόχι Σκάλα.

Ε κ δ ό σ ε ι ς : Αθηναγόρα, Η εν Ολύμπω, 16-19 και Γλαβίνα, Η εν Ολύμπω, 181-183.

Βιβλιογραφία: Γεδεών Μανουήλ, Πατριαρχικοί πίνακες, Κωνσταντινούπολις 1890, σ. 656.

Τῶν εἰς κοινήν συντελούντων εὐταξίαν τῆς ἐκκλησίας ὅσα οἱ τοῦ λόγου μύσται καὶ τῶν ἱερῶν πατέρων μυσταγωγοὶ διατάξαντο, καὶ ὅσα ἐπομένως οἱ τῆς ἐκκλησίας ἀκραιμόνες ἐν ἱεροῖς κανόσιν ἐκύρωσαν, ταῦτα δὴ πάντα χρεὸν ἀπαράβαρα καὶ ἀμεταποίητα διατηρεῖν· μὴ μέταιρε γάρ, φησὶν, ὅρια αἰώνια ἃ ἔθεντο οἱ πατέρες σου· (1) ἐνθεν τοι τὰ τοῖς ἱεροῖς κανόσι καὶ συνοδικαῖς θεσπυδίαις ἀπάδοντα κωλύειν καὶ ἐπανορθοῦν καὶ ἐπὶ τὸ εὐθετον ἐπανάγειν ἀγωνιζόμεθα.

Ἐπειδὴ τοιγαροῦν ἀνηνέχθη καὶ ἐδηλοποιήθη ἡμῖν ὑπὸ τοῦ θεοφιλεστάτου ἐπισκόπου Πλαταμῶνος, ἐν Ἁγίῳ Πνεύματι ἀγαπητοῦ ἡμῖν ἀδελφοῦ καὶ συλλειτουργοῦ κὺρ Διονυσίου, (2) παραγενομένου ἤδη ἐνταῦθα, ὡς ἐν τῷ χωρίῳ "Λιτοχώριον" καλουμένῳ καὶ ὄντι ἐνοριακῷ τῆς αὐτῆς ἐπισκοπῆς διατελοῦσα ἐκκλησία, τιμωμένη ἐπ' ὀνόματι τῆς ὁσιομάρτυρος τοῦ Χριστοῦ Παρασκευῆς, (3) ἦν δὴ ἐνοριακὴν οὖσαν ἀπεσπάσαντο παραλόγως καὶ παρὰ κανόνας οἱ πατέρες τοῦ ἐν Ὀλύμπῳ σταυροπηγιακοῦ μοναστηρίου καὶ δεσπόζουσιν αὐτῆς μέχρι τῆς σήμερον. Ὡσαύτως δὲ καὶ ἡ ἐν Ὀλύμπῳ Ἐκκλησία τῆς Ὑπεραγίας Θεοτόκου Σκάλας ἐπιλεγόμενη, ὡς δῆθεν ἀνακειμένη τῷ μοναστηρίῳ αὐτῶν καὶ τῆς ἀπὸ σταυροπηγιακῆς συμμετέχουσα ἐλευθερίας, καίτοι τῆς τοιαύτης ἐλευθερίας περιοριζομένης καὶ περικλειομένης ἐν αὐτῷ δὴ μόνῳ τῷ μοναστηρίῳ, ἐνῶ πατριαρχικὸς ἐπάγη σταυρός. Καθὰ δὴ κανονικὰ καὶ συνοδικὰ ἐντάλματα καὶ ἀρχαῖα ὑπομνήματα τῶν ἀοιδίμων πατριαρχῶν διαγορεύουσι, τὴν γὰρ ἀναφορὰν τοῦ πατριαρχικοῦ ὀνόματος εἰς ἐκείνας φασὶ καὶ κρατεῖν τρανότερον, ἐν αἷς ἢ ἀνέγερσις διὰ σταυροπηγίου πατριαρχικοῦ ἐγεγόνει, ἐνθα δὴ μὴ κατεβλήθη σταυροπήγιον, ὃ κατὰ χώραν ἀρχιερεὺς ἐξουσιάζει (4) κἂν προάστειον ἢ μοναστηρίου κἂν παραλαύριον κἂν μετόχιον, κἂν οἶκος εὐκτήριος, καὶ αὐτοῦ ἔσται ἡ ἀναφορά, ἡ σφραγίς, ἡ ἐξέτασις, ἡ πρόσοδος τῶν κανονικῶν, ἡ χειροτονία καὶ ὅ,τι προνόμιον ἀρχιερατικόν.

Οὐ μὴν δ' ἀλλὰ οὐκ οἶδαμεν τίνι ἐξουσία χρώμενοι οἱ αὐτοὶ μοναστηριακοὶ τολμῶσι κείρειν καλογραιίας ἐν τῷ ῥηθέντι χωρίῳ, (5) ὥστε πλήρες ἤδη καταστῆναι τοῦ τοιούτου ὀμίλου τῶν καλογραιῶν, καὶ τὸ δὴ ἀτοπώτερον καταλύειν παρ' αὐταῖς ἀπερχόμενοι εἰς τὸ ῥηθέν χωρίον, δι' ὧν ἀτοπημάτων οὐ μικρὸν παρέχουσι σκάνδαλον, καταπατοῦντες τοὺς ὅρους τοῦ σφῶν ἐπαγγέλματος· ταῦτα γοῦν ἐνωτισάμενοι ἀπὸ ζώσης φωνῆς τοῦ ῥηθέντος κατὰ τόπους ἀρχιερέως, καίτοι δέον ἐπεξελθεῖν τοῖς μοναστηριακοῖς ἐκείνοις καὶ παιδεῦσαι κατὰ κανόνας, οὐ μὴν δ' ἀλλὰ καὶ τὰς μέχρι τοῦδε ἀποκαρθείσας παρὰ λόγον ἐξω πάσης κουρᾶς ἀποβαλεῖν καὶ δοῦναι τὴν κατὰ νόμους ποινήν, φιλανθρωπευσάμενοι ὁμως, τὸ γε νῦν ἔχον, καὶ τὰ τῆς ποινῆς ὑπερθέμενοι ὡς τὴν διόρθωσιν αὐτῶν ἀναμένοντες, ἐγνωμεν ἤδη νομίμως, καὶ κανονικῶς ἀποκαταστήσαι ἐνοριακὰ δίκαια τῆς ῥηθείσης ἐπισκοπῆς καὶ παρεμποδίσαι τὰς ἀτάκτους ὁρμὰς τῶν εἰρημένων μοναστηρίων.

Ὅθεν γράφοντες ἀποφαινόμεθα συνοδικῶς μετὰ τῶν περὶ ἡμᾶς ἱερωτάτων ἀρχιερέων καὶ ὑπερτίμων ἐν Ἁγίῳ Πνεύματι ἀγαπητῶν ἀδελφῶν καὶ συλλειτουργῶν, ἵνα αἱ ῥηθεῖσαι δύο ἐκκλησίαι ἢ τε τῆς ὁσιομάρτυρος Παρασκευῆς ἐν Λιτοχωρίῳ καὶ ἡ ἐν Ὀλύμπῳ τῆς Ὑπεραγίας Θεοτόκου Σκάλα ἐπιλεγόμενη, καθὼς ἀνέκαθεν οὕτω καὶ εἰς τὸ ἐξῆς ὑπάρχωσι καὶ λέγονται καὶ παρὰ πάντων γινώσκονται ἐνοριακαὶ τῆς ῥηθείσης ἐπισκοπῆς Πλαταμῶνος, καὶ διατελῶσιν ὑπὸ τὴν δεσποτείαν τοῦ τε ἤδη θεοφιλεστάτου ἐπισκόπου

Πλαταμώνος και τῶν μετ' αὐτὸν ἐχόντων δεσπόζειν αὐτῶν ὡς ἐνοριακῶν και καρποῦσθαι και νέμεσθαι πάντα τὰ ἐξ αὐτῶν εἰσοδήματα και δικαιώματα, οἱ δὲ ῥηθέντες μοναστηριακοὶ τοῦ Ὀλύμπου μηδεμίαν μετοχὴν ἔχωσι τοῦ λοιποῦ ἐν ταῖς ῥηθείαις ἐκκλησίαις, οὔτε ἄδειαν ἱερατικόν τε ἐπιτελεῖν ὑπουργημα ἢ εἰσόδημα ἐκκλησιαστικόν, πολὺ ἢ ὀλίγον, παραλαμβάνειν και μηδεὶς ἐξ αὐτῶν τολμήσει τοῦ λοιποῦ κείραι καλογραῖαν ἐν τῷ ῥηθέντι Λιτοχωρίῳ, ἢ ἐν ἄλλῳ τινὶ χωρίῳ, ἢ ἐν τῷ μοναστηρίῳ αὐτῶν, ἢ ὄλως ὑποτακτικὴν τινα γυναῖκα ἔχειν λόγω κουράς, ὅς δ' ἂν και ὁποῖος τολμήσῃ παραβῆναι τὰ συνοδικὰ ἡμῶν ἐντάλματα ταῦτα ἢ ἐπιχειρήσῃ διασεῖσαι τὴν ἐνοριακὴν ὑπόστασιν τῶν εἰρημένων ἐκκλησιῶν, ἢ ὄλως παραβῆναι τοῖς ἤδη δεδογμένοις, ὁ τοιοῦτος ὡς κακεντρεχὴς και σκληροτράχηλος και καταπατητῆς τῶν θείων και ἱερῶν κανόνων ἱερεὺς μὲν ὢν, ἢ ἱερομόναχος ἀργὸς μένει πάσης ἱεροπραξίας και ἐστερημένος παντὸς ἐκκλησιαστικοῦ εἰσοδήματος και δικαιώματος, λαϊκὸς δὲ ἀφωρισμένος παρὰ Θεοῦ κυρίου Παντοκράτορος και κατηραμένος και ἀσυγχώρητος και πάσαις ταῖς πατριαρχικαῖς και συνοδικαῖς ἀραῖς ὑπεύθυνος.

Ἐπὶ τούτοις ἐγένετο και τὸ παρὸν ἡμέτερον πατριαρχικὸν συνοδικὸν βεβαιωτήριον γράμμα τῶν ἐνοριακῶν δικαίων τῆς ῥηθείας ἐπισκοπῆς, καταστρωθὲν κὰν τῷ ἱερῷ κώδικι τῆς καθ' ἡμᾶς τοῦ Χριστοῦ μεγάλης Ἐκκλησίας εἰς μόνιμον και διηνεκὴ τὴν ἀσφάλειαν και ἐδόθη τῷ διαληφθέντι θεοφιλεστάτῳ ἐπισκόπῳ Πλαταμώνος ἐν ἀγίῳ Πνεύματι ἀγαπητῷ ἡμῶν ἀδελφῷ και συλλειτουργῷ κυρίῳ Διονυσίῳ.

Ἐν ἔτει αψξζ Νοεμβρ. κη (6)

Σαμουήλ ἐλέω Θεοῦ Ἀρχιεπίσκοπος Κων)πόλεως νέας Ῥώμης και Οἰκουμενικὸς Πατριάρχης.

Ἐν μηνὶ Νοεμβρ. Ἰνδικτιῶνος Α'

† Ὁ Νικαίας Ἄνθιμος † Ὁ Θεσσαλονίκης Θεοδόσιος † Ὁ Λαρίσης Μελέτιος † Ὁ Ἰωαννίνων Γαβριήλ † Ὁ Βιζύης Γεράσιμος † Ὁ Μεσημβρίας Ἄνθιμος.

ΣΧΟΛΙΑ

Και αὐτὸ το γράμμα, ὅπως και τα υπ' αριθμ. 1 και 3, ἐξέδωσε ο Αθηναγόρας μετὰ ἀπὸ ἐρευνά του στα πατριαρχικά ἀρχεῖα. Σχετικὰ με τον πατριάρχη Σαμουήλ Α' Χατζερή (1763-1768, 1773-1774)

(1) παροιμ. 22, 28

(2) Για τον Πλαταμώνος Διονύσιο βλ. Απ. Γλαβίνα, « Ὁ ἐπίσκοπος Πλαταμώνος Διονύσιος Μιχαήλ», *Γρηγ. Παλ.* (1981) 159-177· Νόννας Παπαδημητρίου, *Ἡ Ἐπισκοπὴ Πλαταμώνος και Λυκοστομίου*, Αθήναι 1984, σ. 97-126 και Απ. Γλαβίνα, «Παρατηρήσεις και προσθήκες στην ἐρευνα για την ἐπισκοπὴ Πλαταμώνος και Λυκοστομίου», *Αφιέρωμα στον Ἰ. Αναστασίου*, *Ε.Ε.Θ.Σ.Π.Θ.* (1992), σ. 164-165. Ὅπως φαίνεται ἀπὸ το πατριαρχικὸ γράμμα ο Διονύσιος το ἐτος αὐτὸ (1767) βρισκόνταν στην Κωνσταντινούπολη.

(3) Ὁ Ναὸς τῆς Ἁγίας Παρασκευῆς χαρακτηρίζεται ἐνοριακός. Ὅπως ὁμως ρητὰ ἀναφέρουν τα προηγούμενα πατριαρχικά γράμματα, τόσο ο Ναὸς αὐτός ὅσο και το μετόχι Σκάλα με το Ναὸ του υπῆρχαν ἐξαρτήματα τῆς Μονῆς του Ὀλύμπου και ἀπολάμβαναν ὅλα τα προνόμια τῆς σταυροπηγιακῆς ἀξίας τῆς κυριαρχῆς Μονῆς.

(4) Γ. Α. Ράλλη-Μ. Ποτλή, *Σύνταγμα των θείων και ἱερῶν κανόνων, των τε ἁγίων και πανευφήμων Ἀποστόλων, και των ἱερῶν οἰκουμενικῶν και τοπικῶν συνόδων και των κατὰ μέρος, ἁγίων Πατέρων*, τ. 5, σ. 111.

(5) *τολμῶσι κείρειν καλογραίας*: Αν και δεν είναι πρωτόγνωρο το φαινόμενο της εξάρτησης γυναικείας μονής από ανδρική, θα μπορούσε να προκαλέσει σκάνδαλο στους πιστούς. Ο Σαμουήλ, που είχε χαρακτηριστεί και καλογερομάχος κινήσας διωγμόν κατά των καλογήρων¹⁸, κατέβαλε τεράστιες προσπάθειες για την ανύψωση των εκκλησιαστικών θεσμών. Στα πλαίσια των προσπαθειών του αυτών πρέπει να δούμε και την παραπάνω συνοδική απόφαση.

(6) Στην έκδοση του Αθηναγόρα προφανώς λόγω έλλειψης αναλόγου τυπογραφικού στοιχείου φαίνεται ως έτος έκδοσης του εγγράφου το έτος αυξζ¹⁹ (=1467). Στην παραπάνω έκδοση στηριζόμενος ο Α. Βακαλόπουλος θεωρεί τη Μονή ως υφιστάμενη από το 1467²⁰.

5. ΠΑΤΡΙΑΡΧΟΥ ΓΡΗΓΟΡΙΟΥ Ε'

πατριαρχικόν, συνοδικόν,
συγγλιῶδες ἐν μεμβράναις γράμμα.

1797
νοέμβριος
Επινεμήσεως α'

Περίληψη: Ο πατριάρχης Γρηγόριος Ε' κηρύσσει ξανά τη Μονή, το μετόχι Σκάλα και την Εκκλησία της Αγίας Παρασκευής στο Λιτόχωρο πατριαρχική και σταυροπηγιακή.

Πρωτότυπο. Περγαμινή 630X500 Το κείμενο σε 59 στίχους. Μελάνι καστανόχρωμο. Ο τίτλος με μονοκονδυλιά. Στο τέλος η ιδιόχειρη υπογραφή του πατριάρχη με πιο ζωηρά και παχιά γράμματα και ακολουθούν οι υπογραφές 12 συνοδικών αρχιερέων σε δυο στίχους. Κατάσταση καλή.

Σημείωμα υπάρχει στο verso: τοῦ ἁγίου Διονυσίου τοῦ ἐν Ὀλύμπῳ. Με μαρκαδόρο: 7

Στο κάτω μέρος του εγγράφου και στην γλωσσοειδή του προέκταση υπάρχουν οπές από τις οποίες διέρχεται κυανόχρωμη μήρινθος σε σχήμα . Από αυτή κρέμεται η μολύβδινη πατριαρχική σφραγίδα διαμέτρου 63 χιλ., πάχους 5^{1/2} χιλ. Στη μια όψη φέρει την Θεοτόκο βρεφοκρατούσα και στην άλλη την επιγραφή: ΓΡΗΓΟΡΙΟΣ | ΕΛΕΩ ΘΕΟΥ | ΑΡΧΙΕΠΙΣΚΟΠΟΣ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥΠΟΛΕΩΣ(Σ) ΝΕΑΣ ΡΩΜΗΣ ΚΑΙ ΟΙ | ΚΟΥΜΕΝΙΚΟΣ ΠΑΤΡΙΑΡΧΗΣ | ΑΨΖ.

Α ν τ ί γ ρ α φ ο : Α.Μ.Θ. φακ. Δ'2 ζ.

Ε κ δ ό σ ε ι ς : Uspenskij, Putesestvie, σ. 497-499 (αποσπάσματα και ρωσική μετάφραση)· Γενναδίου, Η Ιερά, 596-600 και Γλαβίνα, Η εν Ολύμπω, 195-200.

Β ι β λ ι ο γ ρ α φ ί α : Joannes Dominicus Mansi, Sacrorum Conciliorum nova et amplissima colectio, τ. 39, σ. 1013-1016· Περικλέους Ζερλέντου, «Αναγραφή των επικυρωτικών γραμμάτων των πατριαρχικών σταυροπηγιακών μοναστηρίων τής πρώτης πατριαρχίας Γρηγορίου του από Σμύρνης έτεσι 1797-98», Ο Νέος Ποιμήν 2 (1920), 247· Αθηναγόρα, Οι επισκοπικοί, σ. 470.

†Γρηγόριος ἔλεω Θεοῦ ἀρχιεπίσκοπος Κωνσταντινουπόλεως Νέας Ῥώμης καὶ Οἰκουμενικὸς Πατριάρχης.

†† Ὅσα μὲν κατὰ τοὺς θείους θεσμούς, καὶ τοὺς ἱεροὺς ἀποστολικούς καὶ συνοδικούς κανόνας τυγχάνει διακυβερνώμενα, πολλὴν ἔχουσι τὴν χάριν παρὰ Θεοῦ, καὶ τὸ ἔλεος μέγιστον· ὅσα δὲ τοῦναντίον β' παραβαίνει τῶν ὄρων ἐκτρεπόμενα, ἐν τούτοις προφανῆς ἢ ἀκοσμία, κατάδηλος ἢ φθορά, καὶ ἐπι

¹⁸ Κ. Δουβουνιάτου, Καλλίνικος Γ Πατριάρχης Κωνσταντινουπόλεως, σ.114

¹⁹ Αθηναγόρα, Η εν Ολύμπω, 19.

²⁰ Αποστόλου Βακαλόπουλου, Τα κάστρα του Πλαταμώνος και της Ωριάς Τεμπών και ο τεκές του χασάν Μπαμπά, Θεσσαλονίκη 1972, σ. 38.

πᾶσιν ἢ τῶν ψυχῶν ἀπόλεια· εἰ γὰρ καθάπερ οἱ περὶ τῶν καθ' ἕκαστα ἐκκλησιῶν
 ἢ νόμοι, οὕτω καὶ οἱ περὶ τῶν σταυροπηγιακῶν μοναστηρίων, τῶν ὑπὸ τῷ καθ'
 ἡμᾶς ἀποστολικῷ καὶ οἰκουμενικῷ θρόνῳ ἀπαράτρεπτοι διαφυλάττοντο, καὶ
 τῆς κατὰ νόμους ἐπιμελείας καὶ προστασίας, ἢ κἀκεῖνα ἤξιούντο παρὰ τῶν ἄει
 πατριαρχεόντων, οὐκ ἂν τοσαῦτα καὶ τηλικαῦτα τὰ δεινὰ τοῖς μοναστηρίοις
 συνέβαινεν. Ἄλλ' ἐπειδὴ, οὐκ οἶδαμεν ὅπως, τῶν ἱερῶν παρημελημένων νόμων,
 εἰς τοῦσαύτην προῆλθον ἀκαταστασίαν, καὶ ἐλεεινὴν ἀπόλειαν τὰ ἱερά ταῦτα
 καταγώγια, διὰ ταῦτα εὐθύς ἀνειληφόσιν ἡμῖν τοὺς οἰακας τοῦ παγκοίνου
 τουτουῖ σκάφους, ἔδοξε πρὸς τοῖς ἄλλοις, καὶ τὰ παρημέλημένα αὐτὰ εὐαγῆ
 μοναστήρια διορθώσασθαι, ἀφορώσι πρὸς τὸ ἐκείνων συμφέρον, ὡς μέλη γνήσια
 ὄντα τῆς καθ' ἡμᾶς ἀγίας τοῦ Χριστοῦ μεγάλης ἐκκλησίας, καὶ τῷ
 σταυροπηγιακῷ καὶ πατριαρχικῷ προῖνομίῳ τετιμημένα· ἄλλως τε, οὐδὲ
 καινούς τινας ἀφ' ἑαυτῶν νόμους φέρουσιν, ἄλλ' ἀρχαίους καὶ ἀνανεουμένους
 καὶ γεραρούς· τὴν γὰρ τῶν ἐκκλησιαστικῶν πραγμάτων προστασίαν τοῖς
 ἐπισκόποις ἐπιτρέπουσιν ἢ οἱ θεῖοι καὶ ἱεροὶ νόμοι καὶ κανόνες, τὸν τοῦ Θεοῦ
 φόβον προτίθεσθαι διακελευόμενοι, ἵνα, εἴγε δέοιντο καὶ αὐτοὶ ἀπολαμβάνωσιν,
 ὃν τρόπον ὁ α' τῶν ἁγίων Ἀποστόλων κανὼν, καὶ ὁ κ' τῆς ἐν Ἀντιοχείᾳ ¹⁰
 ἱερᾶς συνόδου, καὶ ἡ ἐν Χαλκιδόνι, οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ τῆς ἐν Νικαίᾳ ὁ τε ια' καὶ ὁ
 ιβ' καὶ τῆς ἐν Ἀγκύρᾳ ὁ ιε' καὶ ὁ μθ' τῆς ἐν Τρούλλῳ, καὶ ἄλλοι πλείστ' ὅσοι
 σεπτοὶ νόμοι καὶ κανόνες σαφῶς φαίνονται τὴν τῶν ἱερῶν μοναστηρίων
 ἐξουσίαν τοῖς ἐπισκόποις διδόντες, ὥστε μεταλαμβάνειν μὲν καὶ αὐτοὺς τῶν
 δεόντων, εἴγε δέοιντο, εἰς τὰς ἑαυτῶν χρείας, τὴν δὲ περὶ ἐκεῖνα ἐπιμέλειαν
 μεγίστην τε, καὶ ὡς ¹²Θεοῦ ἐφορῶντος ποιεῖσθαι, ἵνα προστατεύωσιν αὐτῶν, καὶ
 οἰκονόμους, καὶ ἐπιτρόπους, καὶ ἡγουμένους ἀποκαθιστῶσιν ἐν αὐτοῖς, καλῶς
 περὶ τῆς ἀυξήσεως καὶ βελτιώσεως τούτων ἐπιμελούμενοι, ἵνα μὴ δι' ἀμέλειαν
 ἔνοχοι γένωνται τοῖς ἐκ τῶν νόμων ἐπιτιμίαις. Οἱ δὲ οἰκονόμοι, ἡγούμενοί τε καὶ
 ἐπίτροποι διαμένουσιν ὑπὸ τὴν ἐξουσίαν τῶν ἐπισκόπων, καὶ δίχα τῆς ἀδειας
 αὐτῶν μῆτε πωλῶσι μοναστηρια¹⁴κόν τι κτῆμα, ἀλλ' οἰκονομῶσι καλῶς πρὸς
 τὴν ἐκείνων ὁδηγίαν καὶ ἄδειαν, ὅπως μὴ καὶ αὐτοί, ὡς ἀνατρέποντες τοὺς
 ἐκκλησιαστικούς τούτους ὄρους καὶ κανόνας, βαρυτάτοις ὑποπέσωσι τοῖς
 ἐπιτιμίαις ¹⁵ καὶ τιμωρίαις. Ταῦτα μὲν οὖν οἱ θεῖοι νόμοι ἀποφαίνονται περὶ τῶν
 ἱερῶν μοναστηρίων. Τούτων δὲ τὰ μὲν τοῖς κατὰ τόπον ἐπιτετραμμένοις
 ἐνοριακᾶ τῆς προσηκούσης ἀρχιερατικῆς ὡς εἰκὸς ἐπ' αὐξήσει τυγχάνει
 ἐπιμελείας, μόνον δὲ τὰ τῆ σταυροπηγιακῆ ἀξία τετιμημένα, οὐκ οἶδαμεν ὅπως,
 πρὸ χρόνων πολλῶν παρημέληται. καὶ δέον, ὡς Θεοῦ ἐφορῶντος διοικεῖσθαι
 αὐτὰ, καὶ ἐκ παντὸς τρόπου ἐπιμελείας τῆς ἀνα¹⁷λόγου ἀξιούσθαι, ὅπως αὐτοῖς
 τῶν ἀγαθῶν, τὰ μὲν ὑπάρχοντα διαμένῃ, περιποιεῖται δὲ τὰ προσγενησόμενα ἂν,
 τῶν δὲ φαύλων, τὰ μὲν προσόντα ἀποδιοπομπεῖται, τὰ δὲ συμβησόμενα ἂν
 διακωλύωνται. ¹⁸Τοιαύτην οὖν κατὰ νόμους τὴν ὑπὲρ αὐτῶν πάντων τῶν
 σταυροπηγιακῶν ἡμῶν μοναστηρίων καθόλου φροντίδα κατεβάλλομεν,
 ἐκθέμενοι κατὰ κοινὴν γνώμην, καὶ συνοδικὴν διάγνωσιν ἱερὸν τόμον,
 ἀποφαι¹⁹νόμενον συνωδᾶ τοῖς ἱεροῖς νόμοις, καὶ τοῖς ὧδε γραφομένοις, περὶ τῆς
 εἰς τὸ ἐξῆς ἀρίστης διοικήσεως ἐκάστου σταυροπηγιακοῦ μοναστηρίου, καὶ
 εὐνομίας τῶν ἀσκουμένων ὀσιωτάτων πατέρων, καὶ τῆς δυνατῆς ²⁰ ἀντιλήψεως
 καὶ ἀμέσου προστασίας αὐτῶν παρὰ τῆς καθ' ἡμᾶς τοῦ Χριστοῦ μεγάλης
 Ἐκκλησίας, ἀνανεοῦντες τὰ παλαιγενῆ πατριαρχικά, καὶ συνοδικὰ αὐτῶν
 σιγγίλια δωρεᾶν, καὶ ἐπικυροῦντες ἅπαξ τὰ ²¹ σταυροπηγιακὰ αὐτῶν προνόμια,
 εἰς διηνεκῆ συντήρησιν αὐτῶν καὶ ἀσφάλειαν, μὴ δεόμενα ποτέ ἀνανεώσεως καὶ
 ἐπικυρώσεως.

Ὡς καὶ περὶ τοῦ ἐν τῇ ἐπαρχίᾳ Πλαταμώνος ἐν τῷ ὄρει τοῦ Ὀλύμπου ^{β²} τῆς Θετταλίας ἱεροῦ καὶ σεβασμίου μοναστηρίου, τοῦ σεμνυνομένου ἐπ' ὀνόματι τοῦ ἁγίου Διονυσίου τοῦ ἐν Ὀλύμπῳ, καὶ τῆς ζωαρχικῆς Τριάδος. Ἐνεφανίσθη γὰρ ἤδη ἡμῖν πατριαρχικὸν συνοδικὸν σιγγλιῶδες γράμμα ^{β³} τοῦ ἀοιδίμου ἐν πατριάρχαις Κωνσταντινουπόλεως Ἰωαννικίου, ἐκδεδομένον ἐν ἔτει σωτηρίῳ αψξβ' περιέχον ὅτι ἐνεφανίσθη τότε ἴσον σιγγιλίου τοῦ ἀοιδίμου ἐν πατριάρχαις Κυρίλλου, δηλοποιοῦντος ὅτι ἀνέκαθεν ^{β⁴} τὸ μοναστήριον τοῦτο ἦν σταυροπήγιον δι' ἀρχαίων σιγγλιωδῶν γραμμάτων, ἅτινα ἡ Ἐκκλήσια Παναγιότης, ὅτε ἐκεῖ τὰς διατριβὰς ἐξαρχικῶς ἐποιεῖτο, ἀνεγνωκῶς ἦν, καὶ ὅτι ὕστερον συγκατεκάησαν πυρ^{β⁵} ποληθέντος τοῦ μοναστηρίου τούτου, καὶ ἀποφαινόμενον, ἵνα τὸ ἱερὸν τοῦτο μοναστήριον, μετὰ τοῦ κάτωθεν αὐτοῦ μετοχείου, τοῦ ἐπιλεγομένου Σκάλα, καὶ τῆς ἐκκλησίας τῆς ἁγίας Παρασκευῆς, καὶ μετὰ πάντων τῶν ^{β⁶} κελλίων τῶν καλογραιῶν τῶν ἀποκειρομένων ἐν αὐτῇ τῇ ἐκκλησίᾳ καὶ ὀνομαζομένων κοινοβιατισσῶν, καὶ μετὰ πάντων τῶν κτημάτων καὶ πραγμάτων καὶ ἀφιερωμάτων αὐτοῦ (ὧν ἤδη καὶ ἐνυπόγραφος ^{β⁷} καταγραφή προσενεχθεῖσα ἡμῖν κατέστρωται ἐν τῷ ἐπ' αὐτῷ τούτῳ διωρισμένῳ κώδικι) ὑπάρχει σταυροπήγιον. Εἰς ἀνακαίνισιν οὖν τούτου γράφοντες διὰ τοῦ παρόντος ἡμετέρου πατριαρχικοῦ, συνοδικοῦ σιγγιλί^{β⁸}ῶδους γράμματος, ἀποφαινόμεθα συνοδικῶς μετὰ τῶν περὶ ἡμᾶς ἱερωτάτων ἀρχιερέων καὶ ὑπερτίμων, τῶν ἐν ἁγίῳ Πνεύματι ἀγαπητῶν ἡμῶν ἀδελφῶν καὶ συλλειτουργῶν, ἵνα τὸ ῥηθὲν ἱερὸν καὶ σεβασμιον μοναστή^{β⁹}ριον τὸ ἐν τῇ ἐπαρχίᾳ Πλαταμώνος ἐν τῷ ὄρει τοῦ Ὀλύμπου τῆς Θετταλίας, τὸ σεμνυνόμενον ἐπ' ὀνόματι τοῦ ἁγίου Διονυσίου τοῦ ἐν Ὀλύμπῳ, καὶ τῆς ζωαρχικῆς Τριάδος, μετὰ τοῦ κάτωθεν αὐτοῦ μετοχείου τοῦ ἐπιλεγομένου Σκάλα, καὶ τῆς ἐκκλησίας τῆς Ἁγίας Παρασκευῆς, καὶ μετὰ πάντων τῶν κελλίων τῶν καλογραιῶν τῶν ἀποκειρομένων ἐν αὐτῇ τῇ ἐκκλησίᾳ, καὶ ὀνομαζομένων κοινοβιατισσῶν, καὶ μετὰ πάν^{β¹}των τῶν κτημάτων καὶ πραγμάτων καὶ ἀφιερωμάτων αὐτοῦ κινήτων τε καὶ ἀκινήτων, τῶν τε ἤδη ὄντων καὶ τῶν εἰσέπειτα προσγενησομένων ἂν, ὡς ἀνέκαθεν καὶ ἐξ ἀρχῆς οὕτω καὶ εἰς τὸν ἐξῆς ἅπαν^{β²}τα χρόνον, ὑπάρχη καὶ λέγηται, καὶ παρὰ πάντων γινώσκηται, ἡμέτερον πατριαρχικόν, σταυροπηγιακόν, ἀδούλωτον, ἀκαταπάτητον, καὶ ὅλως ἀνενόχλητον, παρ' οὔτινος οὐδὲ προσώπου ἱερωμένου ἢ λαϊκοῦ, ^{β³} μνημονευομένου ἐν αὐτῷ τοῦ κανονικοῦ πατριαρχικοῦ ὀνόματος, ἔχον καὶ τὸ προνόμιον κατὰ πατριαρχικὴν φιλοτιμίαν, ὥστε τὸν κατὰ καιροὺς ἐν αὐτῷ ἡγούμενον ἐν ταῖς ἐορτασίμοις ἡμέραις φορεῖν ἐπ' ἐκκλη^{β⁴}σίας μανδύαν, προχειριζόμενον καὶ πατερίτζαν. Καὶ πρῶτον μὲν ὑπάρχη ἀπηλλαγμένον πάσης ἐξαρχικῆς ἐξουσίας καὶ δεσποτείας. Δεύτερον δὲ λόγῳ ὑποταγῆς ἀποδιδῶ καθ' ἕκαστον ἔτος ἀπαραιτήτως ^{β⁵} γρόσια τριακόσια εἰς τὸ κοινὸν τῆς καθ' ἡμᾶς τοῦ Χριστοῦ μεγάλης Ἐκκλησίας, καὶ λαμβάνη ἐξοφλητικὴν ἀπόδειξιν, κατὰ τὸ ὕφος τῶν ἐπαρχίων, καὶ οὕτως ἀναλαβὸν τὸ ἀρχαῖον γεραρὸν τῆς σταυροπηγιακῆς ^{β⁶} ἀξίας προνόμιον, καὶ καλῶς διοικούμενον, ὡς μέλος γνήσιον τοῦ καθ' ἡμᾶς ἁγιωτάτου, πατριαρχικοῦ, ἀποστολικοῦ, καὶ οἰκουμενικοῦ θρόνου, ὁ ἐν αὐτῷ κατὰ καιροὺς ἡγούμενος, ὡσπερ οἱ ἀρχιερεῖς, οὕτω καὶ αὐτὸς γρά^{β⁷}φῃ ἀμέσως πρὸς τὴν καθ' ἡμᾶς τοῦ Χ(ριστο)ῦ μεγάλην Ἐκκλησίαν, καὶ ἀξιῶται τῆς προσηκούσης ὑπερασπίσεως ἐν ταῖς συμβαινούσαις χρείαις καὶ ὑποθέσεσι. Τρίτον, διαφυλάττωνται καταγεγραμμένα ἐν τῷ διωρισμένῳ ^{β⁸} κώδικι τῆς μεγάλης Ἐκκλησίας, ἅπαντα τὰ κτήματα, καὶ ἀφιερῶματα αὐτοῦ, καὶ τὰ χρέη, καὶ τὸ τοῦ ἡγούμενου ὄνομα. Τέταρτον δὲ, τὸ σιγγίλιον αὐτοῦ ἔχη μένειν ἀπαράτρεπτον καὶ ἀπαράβατον, μὴ δεόμενον ^{β⁹} ποτὲ ἀνανεώσεως καὶ ἐπικυρώσεως ἐκκλησιαστικῆς. Πέμπτον, μηδεὶς τοῦ λοιποῦ γίγνηται ἐν αὐτῷ ἡγούμενος, ἀνευ γράμματος πατριαρχικοῦ

1

9 ac

αὐτοῦ ἡ
ἀποστ...

καὶ συνοδικοῦ, ἀλλ' ἐπειδὴν ἔλονται αὐτὸν γνώμη κοινῇ οἱ συγκοινοβι⁴⁰άται πατέρες, τότε ἀποστέλλεται παρ' αὐτῶν κοινὴ ἐνυπόγραφος καὶ ἐσφράγιστος ἀναφορὰ περὶ τῆς τοιαύτης ἐκλογῆς πρὸς τὸν κατὰ καιροῦς οἰκουμενικὸν πατριάρχην, καὶ οὕτω δι' ἐκκλησιαστικοῦ γράμματος ⁴¹ ἀποκαθιστῶται ὁ ἡγούμενος τοῦ μοναστηρίου τούτου, σημειουμένου καὶ τοῦ ὀνόματος αὐτοῦ ἐν τῷ ῥηθέντι κώδικι· ὀφείλων κατ' ἔτος ἐξαποστέλλειν ἀκριβῆ ἐνυπόγραφον καὶ ἐσφράγιστον καταγραφὴν τῶν τοῦ ἔτους ἐ⁴²κείνου μοναστηριακῶν ἐσόδων καὶ ἐξόδων. Ἐκτον, ἡ σφραγὶς τοῦ μοναστηρίου διαιρεθῆ εἰς τμήματα τέσσαρα, καὶ ἡ μὲν λαβὴ παρακατατεθειμένη ὑπάρχῃ τῷ ἡγουμένῳ, τὰ δὲ τέσσαρα τμήματα τέσσαρ⁴³σι συγκοινοβιάταις πατράσιν, ἐκλεγόμενοις κοινῶς παρὰ πάντων τῶν συγκοινοβιατῶν πατέρων. Ἐβδομον, οἱ ἐπιτετραμμένοι τὰ τέσσαρα τμήματα καὶ τὴν λαβὴν, μὴ ἔχωσιν ἄδειαν καθ' ἑαυτοὺς σφρα⁴⁴γίζειν μοναστηριακὰς χρεωστικὰς ὁμολογίας ἀλλ' ἐπὶ παρουσίᾳ τῶν προκριτωτέρων ἐν τοῖς συγκοινοβιάταις, ὑπογραφομένων κακεῖνων ἰδίαις χερσίν, αἱ δὲ μὴ κατὰ τὸν εἰρημένον τρόπον γεγραμμένοι, καὶ ⁴⁵ ἐσφραγισμένοι ὁμολογίαι, νομίζονται μὴ τοῦ μοναστηρίου, ἀλλ' ἰδία τῶν κατ' ἰδίαν σφραγισάντων, καὶ ἐκεῖνοι ἐξ ἰδίων ἀποπληρῶσι τὰς ἐμπεριεχομένας ἐν ταῖς τοιαύταις ὁμολογίαις χρηματικὰς ποσότητας· ⁴⁶ οὗτοι δὲ δηλαδὴ: ὁ ἡγούμενος μετὰ τῶν τεσσάρων τῶν ἐπιτετραμμένων τὰ τῆς σφραγίδος τμήματα, ἔχωσι πᾶσαν πληρεξουσιότητα τῆς ἐκκλησίας ἐπιτιμᾶν, σωφρονίζειν, ἀποβάλλειν ἐκ τῆς μονῆς τοὺς ἀτα⁴⁷κτοῦντας, καὶ τοὺς ἐκνευροῦντας τοὺς μετερχομένους τὸ ἄθλον τῆς ἀσκήσεως, καὶ μὴ πειθομένους τελευταῖον διὰ κοινῆς αὐτῶν ἀναφορᾶς ἀναγγέλειν τῇ Ἐκκλησίᾳ. Ὅγδοον, μηδεὶς τοῦ μοναστηρίου τούτου δύναται τοῦ λοι⁴⁸ποῦ πωλεῖν μοναστηριακὸν ὑποστατικὸν ἄνευ τῆς νομίμου εἰδήσεως τοῦ κατὰ καιρὸν οἰκουμενικοῦ πατριάρχου, εἰ μὴ μόνον τὰς κατ' ἔτος ἐπικαρπίας, καὶ τὰ γεννήματα, καὶ τὰ μοναστηριακὰ θρέμματα, ⁴⁹διὰ τὰς ἀναγκαίας αὐτῶν χρείας. Ἐννατον, ἐπειδὴν ἐν χρεῖα χειροτονίας γένωνται, ἔχωσιν ἄδειαν προσκαλεῖν εἰς τὸ σταυροπηγιακὸν ἡμῶν τούτου μοναστήριον, ὃν ἂν βούλωνται τῶν ἀρχιερέων, φέροντα ⁵⁰ ἔγγραφον ἄδειαν πατριαρχικὴν καὶ συνοδικήν, ἐπὶ τῷ ἐκτελεῖν αὐτὴν μετὰ πάσης τῆς κανονικῆς παρατηρήσεως. Δέκατον δὲ καὶ τελευταῖον, ὀφείλ[ω]σιν οἱ ἐν αὐτῷ συνασκούμενοι πατέρες, φυλάττειν τὰ ἐν τῷ παρόντι ἐκ⁵¹τεθέντα ἀπαράτρεπτα καὶ ἀπαράβατα διὰ παντός, καὶ πείθεσθαι τῷ κατὰ καιροῦς ἡγουμένῳ, καὶ διάγειν σεμνῶς, εἰρηρικῶς, καὶ ἀμέμπτως, κατὰ τὸν τύπον τοῦ μοναδικοῦ ἐπαγγέλματος, ἀφορῶντες πρὸς τὴν κοσμιότητα αὐτῶν, ⁵² καὶ τὴν κατὰ Θεὸν διαγωγὴν καὶ πολιτείαν, καὶ πρὸς τὴν βελτιώσιν καὶ αὐξησιν τοῦ ἱεροῦ ἡμῶν τούτου σταυροπηγιακοῦ μοναστηρίου, ἐπόμενοι τῷ θεοφιλεῖ σκοπῷ τῆς Ἐκκλησίας τῆς ἀγρύπνως προνοούσης περὶ τῆς εὐσταθείας τῶν ὑποκειμένων αὐτῇ σταυροπηγιακῶν ⁵³ ἱερῶν μοναστηρίων, καὶ ἐν ταῖς ἱεραῖς ἀκολουθίαις διαφυλάττειν τὴν ἀρχαίαν διατύπωσιν ἀπαράτρεπτον.

Ὅστις δὲ καὶ ὁποῖος τῶν χριστιανῶν, ἱερωμένος ἢ λαϊκὸς ὁποιασοῦν τάξεως, καὶ βαθμοῦ, τολμήσει παραβῆναι ὅπως οὖν τὰ ἐν τῷ παρόντι νο⁵⁴μίμως καὶ κανονικῶς ἀποφανθέντα· ὁ τοιοῦτος ἀφωρισμένος εἶη, καὶ κατηραμένος, καὶ ἀσυγχώρητος, καὶ μετὰ θάνατον ἄλυτος, καὶ πάσαις ταῖς πατριαρχικαῖς καὶ συνοδικαῖς ἀραῖς ὑπεύθυνος, καὶ ὑπόδικος, καὶ ἐνοχος τῷ αἰωνίῳ πυρὶ ⁵⁵ τῆς γεένης.

Ὅθεν εἰς ἐνδειξιν καὶ διηνεκῆ τὴν ἀσφάλειαν, ἐγένετο καὶ τὸ παρὸν ἡμέτερον πατριαρχικὸν καὶ συνοδικὸν συγγιλιῶδες ἐν μεμβράναις γράμμα, καταστρωθὲν κᾶν τῷ ἱερῷ κώδικι τῆς Ἐκκλησίας, τῷ ⁵⁶ ἐπ' αὐτῷ τούτῳ διορισθέντι, καὶ ἐδόθη εἰς τὸ ῥηθέν μοναστήριον. Ἐν ἔτει σωτηρίῳ χιλιοστῷ,

έπτακοσιοστῶ, έννενηκοστῶ, έβδόμῳ, κατά μήνα νοέμβριον επί νεμήσεως πρώτης.

¹⁷ †Γρηγόριος έλέω Θεού άρχιεπίσκοπος Κωνσταντινουπόλεως νέας Ρώμης και οικουμενικός πατριάρχης.

¹⁸ † Ό Έφέσου Σαμουήλ † Ό Ηρακλείας Μελέτιος † Ό Κυζίκου Ίωακείμ † Ό Νικομηδείας Άθανάσιος † Ό Νικαίας Καλλίνικος † Ό Χαλκηδόνας Τερεμίας

¹⁹ † Ό Δέρκων Μακάριος † Ό Θεσσαλονίκης Γεράσιμος (;) † Ό Προύσης (;) Άνθιμος † Ό Νεοκαισαρείας Ησαΐας † Ό Λαρίσης Διονύσιος † Ό Εύρίπου Τερόθεος.

ΣΧΟΛΙΑ

Το παραπάνω σιγιλιώδες γράμμα του Γρηγορίου Ε' (1797-1798, 1806-1808 και 1818-1821) εκδόθηκε στα πλαίσια της γνωστής μοναστηριακής πολιτικής του Πατριάρχη, όπως αυτή εκφράστηκε κατά την πρώτη του πατριαρχία.²¹

στιχ. 9-10 Για τους κανόνες που αναφέρονται στο παρόν γράμμα βλ. Ράλλη - Ποτλή, *Σύνταγμα των θείων και ιερών κανόνων*, τ.2, σ. 52· τ. 3, σ. 168 και 50· τ. 2, σ. 424 και 590· τ. 5, σ. 592-593.

στιχ. 22-23 *Ενεφανίσθη γάρ ηδη*: Ο Πατριάρχης Γρηγόριος Ε' στα πλαίσια της μοναστηριακής του πολιτικής ζήτησε από τις σταυροπηγιακές μονές να του στείλουν τα πατριαρχικά σιγίλλια με τα οποία κατοχυρώναν τα προνόμια της σταυροπηγιακής τους αξίας. Από τα γράμματα που έστειλαν οι μονές για την ανανέωση των προνομίων τους δεν επιστράφηκε κανένα. Έτσι και στην περίπτωση του παλαιότερου γράμματος του Πατριάρχου Ιωαννικίου (1762) το οποίο στάλθηκε από τους πατέρες της Μονής για την έκδοση του παρόντος. Το παραπάνω γράμμα του Ιωαννικίου παρέμεινε στα πατριαρχικά αρχεία²².

στιχ. 26-27 *μετά πάντων τών κτημάτων*: Εκτός από τη συγκέντρωση των παλαιότερων πατριαρχικών γραμμάτων ο Πατριάρχης διόρισε εξάρχους για να καταγράψουν την κτηματική περιουσία των σταυροπηγιακών μονών. Στις καταγραφές υπέγραφαν και όλοι οι Πατέρες εκτός από τον ηγούμενο. Θα είχε ενδιαφέρον να γνωρίζαμε την κατάσταση της κινητής και ακίνητης περιουσίας της Μονής όπως θα διασώζεται στο παραπάνω κείμενο, το οποίο πολύ πιθανόν να βρίσκεται ακόμη στα αρχεία του Οικουμενικού Πατριαρχείου.

στιχ. 33-53 Ο πατριάρχης Γρηγόριος Ε' όρισε με κανονισμό δέκα άρθρων τα σχετικά με τη λειτουργία των σταυροπηγιακών μονών. Αξίζει να μνημονεύσουμε το δεύτερο άρθρο το οποίο ορίζει το ποσόν της εισφοράς της Μονής στο κοινόν της του Χριστού Εκκλησίας, σε τριακόσια γρόσια. Αν για τον καθορισμό του ποσού της εισφοράς ελήφθη υπόψιν η οικονομική κατάσταση της Μονής τότε η Μονή πρέπει να ήταν από τις πλέον εύρωστες, γιατί φαίνεται να καταβάλλει αρκετά μεγάλο χρηματικό ποσό σε σχέση με άλλες μονές της Οθωμανικής επικράτειας²³.

στιχ. 58-59 Ο Uspenskij εξέδωσε αποσπάσματα του παραπάνω σιγιλίου παραλλείποντας τις υπογραφές των συνοδικών αρχιερέων. Η ανάγνωση των υπογραφών των συνοδικών στην έκδοση του Γενναδίου είναι εσφαλμένη όπως παρατήρησε ο Παραμυθίας Αθηναγόρας²⁴.

²¹ Ζερλέντη, Αναγραφή, 239-243, γενικότερα για την πολιτική του Γρηγορίου Ε' βλ. Νίκου Ζαχαρόπουλου, *Γρηγόριος Ε' Σαφής έκφρασις της εκκλησιαστικής πολιτικής επί τουρκοκρατίας*, Θεσσαλονίκη 1974.

²² Βλ. το υπ. αριθμόν 3 πατριαρχικό γράμμα.

²³ Βλ. Ζερλέντη, Αναγραφή, 239-143 όπου φαίνεται το ποσόν της εισφοράς της Μονής στο Κοινόν της Μεγάλης Εκκλησίας καθώς και άλλων μονών.

²⁴ Αθηναγόρας, Οι επισκοπικοί, 470 και Γλαβίνα, Η εν Ολύμπω, 199-200.

6. ΠΑΤΡΙΑΡΧΟΥ ΚΥΡΙΛΛΟΥ ΣΤ'

Πατριαρχικόν, συνοδικόν,
σιγγιλιώδες ἐν μεμβράναις,
ἐπικυρωτικόν γράμμα στ. 55-56.

1814
φεβρουάριος
επινεμήσεως β'

Περίληψη: Ο Πατριάρχης Κύριλλος στ' μετά από αίτηση των μοναχών της Μονής, α) ανανεώνει τα σταυροπηγικά της προνόμια και β) επιδικάζει βασιλικό χρυσόβουλλο της ρωσικής αυλής το οποίο παρέχει το δικαίωμα στη Μονή να αποστέλλει ταξιδιώτες μοναχούς στη γη της Ρωσίας για ζητείς.

Πρωτότυπο. Περιγραφή 650 X 500. Γραφή με μαύρο μελάνι. Ο τίτλος με μονοκονδυλιά· στο τέλος η ιδιόχειρη υπογραφή του Πατριάρχη, που εκτείνεται σε όλο το πλάτος του στίχου, με πιο ζωηρά και παχιά γράμματα· ακολουθούν σε δυο στίχους οι υπογραφές 8 συνοδικών. Κατάσταση καλή, οξειδωμένες οι υπογραφές των συνοδικών. Στο verso με μαρκαδόρο χρώματος μπλέ: 4. ̣

Στή μέση του κάτω μέρους του εγγράφου και στη γλωσσοειδή του προέκταση υπάρχουν οπές από τις οποίες διέρχεται μήρινθος χρώματος κυανού σε σχήμα: . Από αυτήν κρέμεται η μολύβδινη πατριαρχική σφραγίδα διαμέτρου 60 χιλ. και πάχους 7 χιλ. Στη μια όψη φέρει την Θεοτόκου βρεφοκρατούσα και στην άλλη την επιγραφή: †ΚΥΡΙΛΛΟΣ | ΕΛΕΩ ΘΕΟΥ | ΑΡΧΙΕΠΙΣΚΟΠΟΣ | ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥΠΟΛΕΩΣ | ΝΕΑΣ ΡΩΜΗΣ ΚΑΙ ΟΙ | ΚΟΥΜΕΝΙΚΟΣ | ΠΑΤΡΙΑΡΧΗΣ ΑΩΓ

Εκδόσεις: Uspenskij, Putesestvie, σ. 499-501 και Γενναδίου, Η Ιερά, 600-604.

Βιβλιογραφία: Αθηναγόρα, Οι επισκοπικοί, 471 και Τσακόπουλου, Πατριαρχικά, 190.

†Κύριλλος ἐλέω Θεοῦ ἀρχιεπίσκοπος Κωνσταντινουπόλεως νέας Ῥώμης καὶ οἰκουμενικός πατριάρχης.

Ρ †Τῆς ἐκκλησιαστικῆς περὶ πάντα προνοίας περισπούδαστον καὶ προυργιαίτατον ἔργον τελεῖ τὸ συνιστᾶν ὑπερφερόντως, καὶ κρατύνειν ὡς ἔνεστι κατὰ πάντα καιρὸν τὰ καβλῶς καὶ εὐλόγως προχωρήσαντα, ἀνθ' ὅτου καὶ κατ' ἴχνος ἐπόμενοι τοῖς φθάσασιν οἱ τὴν πνευματικὴν διαδεξάμενοι προστασίαν περιέπειν ὄλη δυνάμει τὰ συμφερόντως ἐξειργασμένα οὐκ ἀπαναίνονται, καὶ μάλιστα τὰ κατὰ φιλοτιμίαν ἐπιβραβευθέντα τοῖς σεβασμίσις μοναστηρίσις γράμματα ἐπικυροῦν, τῶν ὑπὸ χρόνων β' καὶ γὰρ πραγμάτων τῶ ἀκάθεκτα ῥέοντι χρόνῳ συρρεῖν καὶ ἀπορρεῖν πεφυκότων διαρκείας, μονιμότητος, καὶ συστάσεως διηνεκοῦς πρόξενος ἢ ἐν τοῖς τοιούτοις κατὰ διαδοχὴν καινουργία, ἥς τινος ἀμελουμένης ἢ χρονικῆ περιπέτεια βυθῶ τῆς λήθης τὰ καλῶς ποτε ἐναρξάμενα παραδιδούσα, ζημίαν οὐ τὴν τυχούσαν τοῖς ὀψιγόνοις συνεπιφέρεται.

Ἐπειδὴ τοίνυν παραστάντες τῇ ἡμῶν μετριότητι συνοδικῶς προκαθημένη οἱ ὀσιώτατοι πατέρες ὁ, τε Ἀκάκιος καὶ ὁ Ματθαῖος, ἀβ' πεσταλμένοι παρὰ τῶν λοιπῶν συμμοναστηριακῶν αὐτοῖς τῶν ἐν τῷ Ὀλύμπῳ ὄρει τῆς Θετταλίας, κατὰ τὴν ἐπαρχίαν Πλαταμώνος θεοφιλῶς ἀσκουμένων, ἐβ' νεφάνισαν ἡμῖν πατριαρχικόν καὶ συνοδικόν σιγγιλιώδες ἐν μεμβράναις γράμμα, ἐκδεδομένον κατὰ τὸ παρεληλυθὸς ἀψνγ' σωτήριον ἔτος ἐπὶ τοῦ ¹⁰ τότε πατριαρχεῦοντος κυροῦ Κυρίλλου, ἐν ᾧ φαίνεται, ὅτι τὸ ἱερὸν τοῦτο καὶ σεβάσιμον μοναστήριον τὸ ἐπ' ὀνόματι σεμνυόμενον τῆς ζωαρχικῆς Τριάδος ¹¹ καὶ ἐπιλεγόμενον τοῦ Διονυσίου, διετέλεσε πρὸ χρόνων ἀμνημονεῦτων ὑπὸ τὴν σταυροπηγιακὴν ἀξίαν καὶ ἐλευθερίαν, ἐπιχορηγηθεῖσαν αὐτῶ διὰ παλαιγενῶν ¹² πατριαρχικῶν

συγγιλλίων γραμμάτων· συμβάν δὲ κρίμασιν οἷς οἶδε Θεὸς πυρὸς γενέσθαι παρανάλωμα, καὶ πάντα τὰ ἐν αὐτῷ καὶ περὶ αὐτὸ κτή¹³ματα καὶ οἰκήματα ἀποτεφρωθῆναι, καὶ σὺν αὐτοῖς τὰ κατὰ καιροὺς ἐπιδεδομένα ἐκκλησιαστικὰ συγγιλλιώδη ἐν μεμβράναις γράμματα, ἐξεδόθη ¹⁴ αὐτὸ δὴ τὸ ἐμφανισθὲν πρὸς ἡμᾶς, ἀνανεωτικὸν τῶν ἐπικεχορηγημένων σταυροπηγιακῶν προνομίων πρὸς ἀνόρθωσιν τοῦ ἱεροῦ μοναστηρίου ¹⁵ καὶ παραμυθίαν τῶν ἐν αὐτῷ μοναζόντων ὁσιωτάτων πατέρων, πρὸς δὲ καὶ ἐπικύρωσιν τῆς σταυροπηγιακῆς ἐλευθερίας τῶν προσόντων αὐτῷ κτημά¹⁶των, τοῦ τε μετοχείου τοῦ κάτωθι τοῦ μοναστηρίου κειμένου, καὶ ἐπονομαζομένου Σκάλα, τῆς ἱεράς ἐκκλησίας τῆς τιμωμένης ἐπ'ὀνόματι τῆς ἁγίας Παρασκευῆς, καὶ πάντων ¹⁷ τῶν κελλείων τῶν καλογραίων, τῶν δεχομένων τὴν κουράν ἐν τῇ αὐτῇ ἱερᾷ ἐκκλησίᾳ καὶ ὀνομαζομένων κοινοβιατισσῶν. ταῦτα γοῦν παραστήσαντες πρὸς ἡμᾶς οἱ διαληφ¹⁸θέντες δύο ὁσιώτατοι πατέρες, καὶ ἀποδείξαντες διὰ τοῦ εἰρημένου πατριαρχικοῦ καὶ συνοδικοῦ συγγιλλιώδους ἐν μεμβράναις γράμματος, ἐδεήθησαν θερμῶς ἀνα¹⁹νωθῆναι καὶ δι' ἡμετέρου ὡσαύτως, ὅπως ἀνώτερα πάσης χρονικῆς περιπετείας καὶ δουλαγωγίας διαμένη τὰ προνόμια τῆς σταυροπηγιακῆς χάριτος πρὸς ἀρίστην διοί²⁰κῃσιν καὶ συντήρησιν τοῦ ἱεροῦ μοναστηρίου· ἐπεὶ δὲ συγχρόνως προσενεχθὲν παρ' αὐτῶν ἐνεφανίσθη ἡμῖν καὶ χρυσόβουλλον βασιλικόν, ἐκδεδομένον παρὰ τῆς αὐ²¹τοκρατορικῆς ῥωσικῆς αὐλῆς τῷ ζσ' ἔτος ἀπὸ κοσμογονίας, ὅπερ εὔρηται ἐναποτεταμιευμένον, καὶ ἀποκειμένον τῷ ἱερῷ μοναστηρίῳ πρὸ χρόνων οὐκ ὀλίγων ²² περιελθὼν ἀλληλοδιαδόχως καὶ εἰς χεῖρας αὐτῶν, ὡς ἡμῖν ἔφασαν διῆσχυριζόμενοι, ἐγνωμεν διαλαβεῖν καὶ περὶ αὐτοῦ ἐν τῷ παρόντι· παρέστησαν γὰρ σὺν αὐτοῖς ἐνώπιον ²³ ἡμῶν καὶ οἱ ὁσιώτατοι πατέρες, οἱ ἐκ τοῦ ἐτέρου ἱεροῦ μοναστηρίου, τοῦ κειμένου ὡσαύτως κατὰ τὴν αὐτὴν ἐπαρχίαν Πλαταμώνος, καὶ ἐπὶ τῷ αὐτῷ ὀνόματι τῆς ζωαρχικῆς ²⁴ Τριάδος σεμννομένου, καὶ ἐπιλεγομένου τοῦ Κλήμεντος, οἰκειοποιούμενοι τὸ χρυσόβουλλον τοῦτο· τῆς γὰρ ἐν αὐτῷ προτεθειμένης περιόδου, οὕτως ἐχούσης ἐπὶ λέξεως:

Ἡ ἡμετέρα βα²⁵σιλικὴ μεγαλειότης εὐσπλαγχνισθέντες τῷ ἐν τῇ τουρκικῇ γῇ τῆς Θετταλικῆς ἐξουσίας θεσσαλονικέων ἐπαρχίας μοναστηρίῳ τῆς παναγίας καὶ ζωαρχικῆς Τριάδος ²⁶ τὸν ἀρχημανδρίτην Δανιήλ μετὰ τῶν ἀδελφῶν κτ. , καὶ μηδενὸς ἄλλου ἐπισήμου καὶ ἰδίου χαρακτηριστικοῦ μηδαμῆ μηδαμῶς παρενειρομένου πρὸς διασάφησιν καὶ διά²⁷κρισιν, ἀλλὰ τῶν αὐτῶν περιστάσεων καὶ σημασιῶν ἐπίσης ἐκάτερω μοναστηρίῳ θεωρουμένων, τοῦ τόπου φάμεν καὶ τῶν ὀνομάτων, καὶ τῶν λοιπῶν, προήχθησαν εἰς ²⁸ ἀμφισβητήσεις καὶ διενέξεις τὰ ἱερά μοναστήρια, καὶ οὐχ ἦττον ἀνεφάνη ἐκάτερον προσοικειοῦν ἑαυτῷ καὶ ἀναγράφον τὰ δίκαια, ὡς αὐτῷ δῆθεν καὶ μόνῳ τείνουσαν ²⁹ ἐκλαμβάνον, καὶ ἐκδεχόμενον τοῦ χρυσοβούλλου τὴν εὐνοίαν, κἀντεῦθεν ὑποποιούμενον τὴν ἐπιδαψιλευομένην φιλοτιμίαν· λόγων τοίνυν ἐπὶ τούτοις διαφορῶν προβλη³⁰θέντων· ἡ μετριότης ἡμῶν μετὰ τῆς περὶ αὐτὴν ἱεράς συνόδου κρίνασα καὶ ἀνακρίνασα τὴν ὑπόθεσιν, καὶ τῇ τρυτάνῃ τοῦ δικαίου ζυγοστατήσασα, καὶ διαβασανίσασα ὡς εἰκός, ³¹ ὡς οὐδὲν εὔρεν ἐναργέστερον κατ' ἐξαιρέσιν γνώρισμα, καὶ ὄνομα ἐπεξηγηματικὸν ἐκτὸς τῶν ταυτοσῆμων ἐκείνων, καὶ διαφορουμένων ὀνομάτων τῶν ἐν τῇ περιόδῳ, ὡς εἴρηται, τὴν ³² μὲν αὐτοτελεῖ ἀνακάλυψιν καὶ διηκριβωμένην ἀνάπτυξιν ἔκρινα καταλιπεῖν, καὶ παραπέμψαι τῷ ἐπιόντι χρόνῳ, ὃς οὐ μόνον τὰ φανέντα κρύπτεται, ἀλλὰ καὶ τ' ἄδηλα φύειν ³³ οἶδε κατὰ τὸν εἰπόντα σοφόν, οὐ δέον μέντοι ᾤήθη μετακινήσαι τόγε νῦν, καὶ παρασαλεύσαι τὴν πολυχρόνιον διακατοχήν, ἀλλ' εἶασε κατὰ χώραν μένειν ὡς ἔτυχεν ἐξ ³⁴ ἀρχῆς τὸ εἰρημένον χρυσόβουλλον παρὰ τοῖς ὁσιωτάτοις πατράσι τοῦ ἱεροῦ τούτου μοναστηρίου τοῦ ἐν Ὀλύμπῳ, κατὰ τὴν ἐννοίαν καὶ τῶν περὶ

διακατοχῆς νομικῶς ὀριζομένων· οὐ^{β5}τω τοίνυν προβάσης τῆς διαιτήσεως, ἀπεδεξάμεθα ἐφεξῆς τὴν περὶ ἀνανεώσεως τοῦ σιγγιλίου ἐνθερμον αἴτησιν τῶν ὀσιωτάτων πατέρων. Καὶ δὴ γράφοντες συνο^{β6}δικῶς μετὰ τῶν περὶ ἡμᾶς ἱερωτάτων ἀρχιερέων καὶ ὑπερτίμων, τῶν ἐν ἀγίῳ Πνεύματι ἀγαπητῶν ἡμῶν ἀδελφῶν καὶ συλλειτουργῶν, ἀποφαινόμεθα συνωδὰ τῷ ἐκδε^{β7}δομένῳ ἐκείνῳ ἐκκλησιαστικῷ σιγγιλίῳ γράμματι, ἵνα τὸ εἰρημένον ἱερόν καὶ σεβάσιμον μοναστήριον τὸ ἐν Ὀλύμπῳ ὄρει τῆς Θετταλίας κατὰ τὴν ἐπαρχίαν Πλα^{β8}ταμώνος κείμενον, καὶ σεμνυνόμενον ἐπὶ τῷ ὑπερφυεῖ ὀνόματι τῆς ζωαρχικῆς Τριάδος, καὶ ἐπιλεγόμενον τοῦ Διονυσίου μετὰ πάντων τῶν κτημάτων καὶ πραγμάτων καὶ ^{β9}ἀφιερωμάτων αὐτοῦ κινητῶν τε καὶ ἀκινήτων τῶν τε εἰρημένων καὶ ἤδη ὄντων, καὶ τῶν εἰσέπειτα προσγενησομένων τῇ τοῦ Θεοῦ εὐδοκίᾳ, ὡς ἀνέκαθεν καὶ ἐξ ἀρχῆς, οὕτω καὶ ^{β10}εἰς τὸν ἐξῆς ἅπαντα χρόνον, ὑπάρχη, καὶ λέγεται, καὶ παρὰ πάντων γινώσκηται πατριαρχικόν καὶ σταυροπηγιακόν, ἀδούλωτον, ἐλεύθερον, ἀσύδοτον, ἀκαταπάτητον, ἀ^{β11}καταζήτητον, καὶ ὅλως ἀνενόχλητον καὶ ἀνεπηρέαστον παρ' ὀτινοσοῦν προσώπου ἱερωμένου ἢ λαϊκοῦ, ἔχον καὶ τὸ εἰρημένον βασιλικόν χρυσόβουλλῶν κατὰ τὸν ἐκτεθέν^{β12}τα τρόπον, καὶ ἀμέσως ὑποκείμενον τῷ καθ' ἡμᾶς ἀγιωτάτῳ, πατριαρχικῷ, ἀποστολικῷ τε καὶ οἰκουμενικῷ θρόνῳ, καὶ ὑπ' αὐτοῦ μόνου προστατευόμενον, κρινόμενόν ^{β13}τε, καὶ ἀνακρινόμενον, μνημονευομένου ἐν αὐτῷ ἀεννάως τοῦ κανονικοῦ πατριαρχικοῦ ὀνόματος, καὶ μηδενὶ μηδὲν ὀφείλον παρέχειν, εἰμὴ πρὸς μόνον τὸ κοινόν ^{β14}τῆς καθ' ἡμᾶς τοῦ Χριστοῦ μεγάλης Ἐκκλησίας τὸ τεταγμένον καὶ ὀρισμένον λόγῳ ὑποταγῆς ἐτήσιον, διοικῆται δὲ καὶ διεξάγεται κατὰ τοὺς ὄρους καὶ κανόνας, τοὺς ἐκτεθέντας ^{β15}κεφαλαιωδῶς ἐπὶ τῆς πρώτης πατριαρχείας τοῦ σεβασμιωτάτου προκατόχου ἡμῶν κυροῦ Γρηγορίου, καθὼς καὶ πάντα τὰ λοιπὰ ἱερά σταυροπηγιακὰ μοναστήρια, ὑπάρχη δὲ ἀ^{β16}πηλλαγμένον καὶ πάσης ἐξαρχικῆς ἐξουσίας καὶ δεσποτείας, μηδενὸς ἔχοντος ἄδειαν κατεπεμβαίνειν αὐτοῦ τὸ παράπαν, ἢ τῶν κτημάτων αὐτοῦ καὶ μετοχειῶν ὅλως ἐφάπτε^{β17}σθαι, οἱ δ' ἐν αὐτῷ συνασκούμενοι πατέρες διάγοντες εἰρηνικῶς καὶ εὐτάκτως, κατὰ τὸν τύπον τοῦ μοναδικοῦ ἐπαγγέλματος, ὀφείλουσι πειθαρχεῖν τῷ ἡγουμένῳ, ὡς προέχοντι αὐτῶν ^{β18}καὶ κεφαλῆς ἔχοντι τόπον, καὶ συντρέχειν ὀλοπροθύμως εἰς τὰ πρὸς αὐξήσιν καὶ βελτίωσιν τῆς μετανοίας αὐτῶν, καὶ ἐπειδὴν ἐν χρεῖα γένωνται χειροτονίας, ἔχουσιν ἐπ' ἀδείας προσκα^{β19}λεῖν, ὃν ἂν βούλωνται τῶν πλησιοχώρων ἀρχιερέων, ἐπὶ τῷ ἐκτελεῖν κανονικῶς τὰς χειροτονίας αὐτῶν, ἀλλὰ καὶ ἐν στερῆσει ἡγουμένου γενόμενοι, ἔχουσιν ἄδειαν ἐκλέγειν ἕνα ἐκ τῆς ^{β20}συνάξεως αὐτῶν τὸν μᾶλλον ἄξιον, καὶ τοῦτον δι' ἐνσφραγίστου ἀναφορᾶς δηλοποιεῖν τῷ κατὰ καιροῦς τὸν οἰκουμενικόν θρόνον διέποντι, ἵνα δι' ἐκκλησιαστικοῦ γράμματος γίγη^{β21}ται ἢ ἀποκατάστασις αὐτοῦ ὡς τέτακται.

Ταῦτα ἀπεφάνθη καὶ κεκύρωται συνοδικῶς, ὃς δ' ἂν καὶ ὀποῖος τῶν ἀπάντων εἴτε ἱερωμένος, εἴτε λαϊκός, τολμήσῃ καθ' ^{β22}οἰονδήτινα τρόπον διασεῖσαι τὰ ἐπικεχορηγημένα ἀνέκαθεν τῆς σταυροπηγιακῆς ἀξίας προνόμια, καὶ βλάβην τινὰ, καὶ ἐνόχλησιν προξενῆσαι αὐτῷ τε τῷ ἱερῷ μο^{β23}ναστηρίῳ, καὶ τοῖς ἐν αὐτῷ ἀσκούμένοις ὀσιωτάτοις πατράσιν, ἢ ζημίαν τοῖς κτήμασιν αὐτοῦ, ὁ τοιοῦτος ὡς κακόβουλος, καὶ ἀνατροπεὺς τῶν καλῶν, καὶ ἀλαζῶν καὶ ιδιόρρυθμος, ἀφωρι^{β24}σμένος ὑπάρχη ἀπὸ Θεοῦ Κυρίου Παντοκράτορος, καὶ κατηραμένος, καὶ ἀσυγχώρητος, καὶ πάσαις ταῖς πατρι<αρχ>καῖς καὶ συνοδικαῖς ἀραῖς ὑπεύθυνος, καὶ ἐνοχος τοῦ πυρὸς τῆς γε^{β25}έννης, καὶ τῷ αἰωνίῳ ἀναθέματι ὑπόδικος.

Ὅθεν εἰς ἔνδειξιν καὶ διηνεκῆ τὴν ἀσφάλειαν ἐγένετο καὶ τὸ παρὸν ἡμέτερον πατριαρχικὸν καὶ συνοδικὸν σιγγιλ⁶λιῶδες ἐν μεμβράναις ἐπικυρωτικὸν γράμμα, καταστρωθὲν κἂν τῷ ἱερῷ κώδικι τῆς καθ' ἡμᾶς τοῦ Χριστοῦ μεγάλης Ἐκκλησίας, καὶ ἐπεδόθη τῷ διαληφθέντι ἱερῷ ⁶⁷ ἡμετέρῳ πατριαρχικῷ καὶ σταυροπηγιακῷ μοναστηρίῳ τῷ ἐν Ὀλύμπῳ.

αωιδ κατὰ μῆνα φεβρουάριον, ἐπινεμήσεως β'.

⁵⁸ ἸΚύριλος ἐλέω Θεοῦ ἀρχιεπίσκοπος Κωνσταντινουπόλεως νέας Ρώμης καὶ οἰκουμενικὸς Πατριάρχης.

⁵⁹ Ἰ Ὁ Καισαρείας Φιλόθεος Ἰ Ὁ Ἐφέσου Διονύσιος Ἰ Ὁ Ἡρακλείας Μελέτιος Ἰ Ὁ Νικομηδείας Ἀθανάσιος Ἰ Ὁ Χαλκηδόνας Γεράσιμος ⁶⁰ Ἰ Ὁ Τορνόβου Μακάριος Ἰ Ὁ Διδυμοτείχου Ἀνθιμος Ἰ Ὁ Μπόσνας Καλλίνικος

στιχ. 11 lege: σιγγιλίων ἢ στιχ. 16 lege: μετοχίου ἢ στιχ. 17 lege: κελλίων ἢ

ΣΧΟΛΙΑ

στιχ. 7. Πληροφορούμαστε ἀπὸ τὸ γράμμα αὐτὸ τὰ ονόματα δύο πατέρων ποὺ ἐμόνασαν κατὰ τὶς ἀρχές τοῦ 19ου αἰ. τοῦ Ἀκάκου καὶ τοῦ Ματθαίου. Πληροφορούμαστε ἐπίσης ὅτι οἱ πατέρες αὐτοὶ εἶχαν μεταβεῖ στη Κωνσταντινούπολη γιὰ νὰ υποστηρίξουν τὰ συμφέροντα τῆς Μονῆς τους.

στιχ. 24 Παρέστησαν στὸ Πατριαρχεῖο καὶ πατέρες τῆς Μονῆς τῆς Αγ. Τριάδος τοῦ Κλήμεντος οἱ ὁποῖοι διεκδικούσαν ἀπὸ τὴ Μονὴ τοῦ Ἁγίου Διονυσίου τὸ βασιλικὸ χρυσόβουλλο τῆς ρωσικῆς αὐλῆς ποὺ παρέχει στους μοναχοὺς τὸ δικαίωμα νὰ ἐπισκέπτονται τὴ γῆ τῆς Ρωσίας γιὰ συλλογὴ ἐλεημοσύνης.

στιχ. 24-25 *Ἡ ἡμετέρα βασιλική...* ἐστὶ ἀκριβῶς ἀρχίζει ἡ ἐλληνικὴ μετάφραση τοῦ ρωσικοῦ χρυσοβούλλου, ποὺ σώζεται ὡς σήμερα στὴ Μονή. Στὸ παρὸν πατριαρχικὸ γράμμα παρατίθεται μόνον ἡ ἀρχὴ του.

στιχ. 32 Σοφοκλ. Αἴας, 647.

στιχ. 59-60 Ὁ Uspenskiy ἐκδίδει μικρὰ ἀποσπάσματα ἀπὸ τὸ γράμμα χωρὶς τὶς υπογραφές των συνοδικῶν. Ὁ Γεννάδιος ἐκδίδει πλῆρες τὸ γράμμα ἀν καὶ καμία ἀπὸ τὶς υπογραφές των συνοδικῶν δὲν ἔχει ἀνεγνώσθη ὀρθῶς ὅπως παρατηρεῖ ὁ ἐκ των Μεγάλων Πρωτοσυγκέλλων Ἀθηναγόρας²⁵.

7. ΠΑΤΡΙΑΡΧΟΥ ΚΥΡΙΛΛΟΥ ΣΤ'

πατριαρχικὴ καὶ
συνοδικὴ ἐπιστολή

1816
ἰανουαρίου 12

Περίληψη: Ὁ πατριάρχης Κύριλλος ΣΤ' διορίζει τὸν μητροπολίτη Λαρίσης, τὸν ἐπίσκοπο Πλαταμώνος καὶ τὸν πατριαρχικὸ ἐξάρχο διάκονο Νεόφυτο διαιτητές, πρὸς ἐλεγχὸ τοῦ χρέους τῆς Μονῆς.

Ἐκδοσὴ: Ἀθηναγόρα, Ἡ ἐν Ὀλύμπῳ, σ. 19-20.

Κύριλλος κ.τ.λ.

Ἰερώτατε μητροπολίτα Λαρίσσης καὶ Τυρ<v>άβου κύρ Πολύκαρπε Καὶ θεοφιλέστατε ἐπίσκοπε Πλαταμῶνος καὶ ὁσιώτατε ἐκκλησιαστικὴ ἡμῶν ἔξαρχε ἐν διακόνοις κύρ Νεόφυτε. (1) Βουλευθεῖσα ἡ ἐκκλησία νὰ πληροφορηθῆ ἐντελῶς καὶ ἀμέσως τὰ τῆς διατρεχούσης καταστάσεως τοῦ ἱεροῦ σταυροπηγιακοῦ αὐτῆς μοναστηρίου τοῦ ἐν Ὀλύμπῳ καὶ νὰ ἐνεργήσῃ ἐπομένως τὰς ἀναγκαίας διευθετήσεις καὶ διαιτήσεις διὰ νὰ μὴ καταντήσῃ εἰς τὴν ἐπαπειλουμένην ἐσχάτην ἐρήμωσιν τὸ ἀρχῆθεν σεβάσιμον καὶ περικλεές αὐτὸ καταγῶγιον, ἔκρινε προσφορώτατον καὶ ἀναγκαιότατον τὸ νὰ μετακαλέσῃ ἐνταῦθα, καὶ νὰ παραστήσῃ ἐνώπιόν της τὸν ἐν αὐτῷ ἡγουμενεύοντα Μεθόδιον Παλιούραν τὴν ἐπωνυμίαν, (2) ἐφ' ᾧ καὶ ἐξέδωκε τὰ προσταλέντα ἐκεῖνα ἐπιτακτικὰ αὐτῆς γράμματα, συναποστείλασα καὶ ὑψηλὸν βασιλικὸν προσκυνητὸν ὄρισμὸν περὶ τῆς ἀφεύκτου μετακομίσεως αὐτοῦ τοῦ ἡγουμένου, καθὼς αὐτὰ ταῦτα εἶναι ἀριδηλότατα καὶ ὑμῖν. Ἄλλ' ἐπειδὴ ἐκ προσφάτου ἐνδόξου μεκτουπίου τοῦ περιφανεστάτου Τρίκκαλα μunteσελιμῆ βειγιουδὲν πασαραδὲ σελήμπετη ἐπληροφορήθημεν ὅτι πολλοὶ τῶν ἀστῶν τοῦ ἱεροῦ μοναστηρίου, πρὶν τῆς ἐκστρατείας τοῦ ὑψηλοτάτου πατρός του μεγαλοπρεπεστάτου ἡγεμόνος βελῆ πασσᾶ ἐφένδη μας ἐζήτησαν δι' ἀρζικαλίου τῶν τὰ δίκαια τῶν καὶ ἐγένετο μὲν φιλοδίκαια ἀπόφασις τοῦ ὕψους του νὰ θεωρηθῆ ἡ ὑπόθεσις, συμβάσης δὲ λογομαχίας καὶ διενέξεως μεταξὺ τῶν μοναστηριακῶν, τῶν μὲν προβαλλομένων, ὅτι τὰ χρέη αὐτὰ εἶναι ἴδια τοῦ ἱεροῦ Μοναστηρίου καὶ συνηγορούντων τῷ ἡγουμένῳ, τῶν δὲ προτεινόντων ἐξ ἐναντίας ὅτι εἶναι εἰς βάρος ἴδιον τοῦ ἡγουμένου, ἐκρατήθη εἰς φύλαξιν ὁ ἡγούμενος, ἕως ὅτου νὰ διαλευκανθῆ ἡ ὑπόθεσις, καὶ νὰ ἐξακριβωθῆ ἡ ἀλήθεια, ἥτις ἐπάναγκες νὰ θεωρηθῆ ἐπιτοπίως πρὸς πληροφορίαν καὶ τῶν δανειστῶν, ὧν οἱ πλείστοι εἰσι χῆραι καὶ ὄρφανά, καὶ μὴ δυνάμενοι νὰ περιφέρονται τῆδε κακεῖσε. Ταῦτα λοιπὸν πληροφορηθέντες ἐνεδώκαμεν εἰς τὴν ἐπὶ τούτῳ φιλικὴν ἀξίωσιν τῆς ἐνδοξότητός του, καὶ ἰδοὺ γράφοντες διὰ τῆς παρουσίας πατριαρχικῆς ἡμῶν καὶ συνοδικῆς ἐπιστολῆς, διοριζόμεθα διευθετητὰς ἡμᾶς τοὺς τρεῖς ἐκ συμφώνου, καὶ διαιτητὰς τῆς ὑποθέσεως ταύτης, καὶ ἐντελλόμεθα ἐκκλησιαστικῶς, ὅπως χωρὶς τινος ὑπερθέσεως καιροῦ παραστησάμενοι ἔμπροσθέν σας τὸν ἡγούμενον καὶ τοὺς μᾶλλον εἰδήμονας καὶ εὐηπολήπτους τῶν μοναστηριακῶν πατέρων, ἐπεξέλθετε μετ' ἐπιστασίας καὶ προσοχῆς ἀκριβοῦς τὰ κατάστιχα τῶν λογαριασμῶν τῆς τοῦ ἡγουμένου δοσοληψίας, καὶ ἐξετάσητε περὶ τοῦ χρέους αὐτοῦ ἐν φόβῳ Θεοῦ καὶ καθαρῷ τῆς ψυχῆς συνειδότι, ζητούντες ἐνὸς ἐκάστου τὰς ἀναγκαίας πληροφορίας καὶ ἀποδείξητε καὶ τοὺς λόγους καὶ τὰς αἰτίας καὶ τὰς περιστάσεις βεβαίως τε καὶ ἐμμαρτύρους, καὶ εἰ μὲν ἀποδειχθῆ, ὅτι τὰ χρέη αὐτὰ εἶνε εἰς βάρος τοῦ ἡγουμένου, καὶ δὲν εἶναι δίκαιον νὰ συμπεριληφθῆ εἰς τὴν ζημίαν τὸ ἱερὸν μοναστήριον νὰ τὸν ὑποχρεώσητε εἰς τὸ νὰ τὰ πληρώσῃ ἐξ ἰδίων του, καὶ νὰ τὰ ἐπιστρέψῃ πρὸς ἐκεῖνα τὰ μέρη καὶ πρόσωπα ἀφ' ὧν ἔλαβεν αὐτὰ κατ' ἰδιοβουλίαν καὶ κακοβουλίαν, χωρὶς νὰ ζημιωθῆ περὶ αὐτῶν ὀβολὸν τὸ ἱερὸν μοναστήριον· εἰ δὲ τούναντίον καὶ φανῆ ὅτι εἶναι ἐπάνω τοῦ ἱεροῦ μοναστηρίου, καὶ ἀνεύθυνος περὶ αὐτῷ ὁ ἡγούμενος, καὶ ἀνέγκλητος, τότε ὑποχρεοῦται νὰ πληρώσῃ καὶ νὰ ἐξωφλήσῃ τὸ ἱερὸν μοναστήριον μὲ τὴν εὐρεθησομένην δυνατὴν οἰκονομίαν καὶ πρόνοιαν, καὶ νὰ μείνῃ ἀνώτερος ὁ ἡγούμενος πάσης ἐκκλησιαστικῆς ποινῆς, ὥστε οἱ δανεισταὶ νὰ μὴν ὑστερηθῶσι τῶν δικαίων αὐτῶν, ἢ κατὰ τὸν ἕνα ἢ κατὰ τὸν ἕτερον τρόπον. (3) Οὕτω ποιήσατε, ἐπιστατούντος μετὰ ζήλου φιλοδικαίου εἰς τὴν ἀκριβῆ θεωρίαν καὶ διευθέτησιν τοῦ χρέους αὐτοῦ τοῦ ὁποίου τὴν ἀκριβῆ καταγραφὴν, καὶ τὴν

δήλωσιν τῶν αἰτιῶν καὶ περιστάσεων, δι' ἃς ἐγένετο, καὶ περιμένομεν νὰ ἐξαποστείλητε ἐγγράφους ὑμῖν καὶ ἐνυπογράφους πρὸς πληροφориάν μας. Ἡ δὲ τοῦ Θεοῦ χάρις καὶ τὸ ἄπειρον ἔλεος εἶη μεθ' ὑμῶν.

αἰς ἰανουαρίου ιβ'

† Ὁ Κωνσταντινουπόλεως ἐν Χριστῷ ἀδελφός καὶ εὐχέτης

† Ὁ Κωνσταντινουπόλεως ἐπιβεβαιοὶ

† Ὁ Καισαρείας Φιλόθεος † Ὁ Ἐφέσου Διονύσιος † Ὁ Ἡρακλείας
Μελέτιος † Ὁ Νικαίας Ἰωαννίκιος † Ὁ Τορνόβου Μακάριος † Ὁ Σκοπίων
Ἄνθιμος † Ὁ Πόσνας Καλλίνικος καὶ ἐν Χριστῷ ἀδελφός καὶ εὐχέτης.

ΣΧΟΛΙΑ

(1) Ὁ Οἰκουμενικὸς Πατριάρχης ορίζει ἐξαρχία ἡ ὁποία ἀποτελεῖται ἀπὸ τον μητροπολιτὴ Λαρίσης Πολύκαρπο, τον ἐπίσκοπο Πλαταμώνος καὶ τον διάκονο Νεόφυτο. Ὁ Πατριάρχης, ὅπως φαίνεται ἀπὸ το γράμμα, ἐξουσιοδοτεῖ τους ἐξάρχους νὰ δώσουν λύση στο πρόβλημα των χρεῶν τῆς Μονῆς. Στο ἀντίγραφο που βασιζόμεστε γιὰ την ἐκδοση του πατριαρχικοῦ γράμματος δε μνημονεύεται τὸ ὄνομα του ἐπισκόπου Πλαταμώνος. Ἀπὸ τους ἐπισκοπικούς ὁμως καταλόγους προκύπτει ὅτι τὸ 1816 ἐπίσκοπος τῆς ἐπισκοπῆς Πλαταμώνος καὶ Λυκοστομίου ἦταν ὁ Γεράσιμος²⁶.

(2) Τον Μεθόδιο Παλιούρα τον γνωρίζουμε ἀπὸ τὴ συμμετοχὴ του στον ἀγῶνα γιὰ τὴν ἀνεξαρτησία (1822) καὶ τὸ μαρτυρικὸ τέλος που βρῆκε στη Λάρισα μαζί με ἄλλους μοναχοὺς τῆς Μονῆς.

(3) Ὁ Πατριάρχης καλεῖ τους ἐξάρχους νὰ πάρουν δίκαιη ἀπόφαση ὥστε οἱ δανειστὲς, που ἦταν κυρίως χήρες καὶ ὀρφανὰ, νὰ μὴ ὑστερηθοῦν ὅτι δικαιούνταν. Ἐπρεπε λοιπὸν νὰ καταβληθεῖ τὸ ποσὸν στους δικαιοῦχους, εἴτε ἀπὸ τον ηγούμενο, εἴτε ἀπὸ τὸ ταμεῖο τῆς Μονῆς ἀνάλογα.

8. ΠΑΤΡΙΑΡΧΟΥ ΚΥΡΙΛΛΟΥ Ζ'

πατριαρχικὸν ἐκκλησιαστικὸν
ἀποκαταστατικὸν γράμμα (στ.2, 27)

1855
δεκέμβριος

Π ε ρ ί λ η ψ η: Ὁ πατριάρχης Κύριλλος Ζ' ἀποκαθιστὰ ηγούμενον τῆς Μονῆς του Ὁσίου Διονυσίου του ἐν Ὀλύμπω τον προηγούμενο κυρ Δαμιανό.

Πρωτότυπο. Χαρτί 570 X 405 βρίσκεται στον φάκ. 50.1.1. ἐγγρ. 2. Στο verso ὑπάρχει σημείωση με μολύβι 1855 Περὶ διορισμοῦ Ἡγουμένου Δαμιανοῦ.

Ἀ ν τ ί γ ρ α φ ο Α.Μ.Ο.Δ. Κωδ.1 σ. 385-386

Β ι β λ ι ο γ ρ α φ ί α Ἀθηναγόρα, Ἡ ἐν Ὀλύμπω, 23

† Κύριλλος ἐλέω Θεοῦ ἀρχιεπίσκοπος Κωνσταντινουπόλεως νέας Ῥώμης
καὶ Οἰκουμενικὸς Πατριάρχης

²⁶ Παπαδημητρίου, Ἡ ἐπισκοπή, σ. 91 καὶ 96 καὶ Ἀπόστολου Γλαβίνα, «Παρατηρήσεις καὶ προσθήκες στὴν ἐρευνα γιὰ τὴν Ἐπισκοπὴ Πλαταμώνος καὶ Λυκοστομίου», *Ἀφιέρωμα στον Ι. Αναστασίου Ε.Ε.Θ.Σ.Π.Θ.* (1992), σ. 167.

β τ Ἡ μετριότης ἡμῶν διὰ τοῦ παρόντος αὐτῆς πατριαρχικοῦ καὶ ἐκκλησιαστικοῦ ἀποκαταστατικοῦ γράμματος δηλοποιεῖ· ὅτι τὸν β ὀσιώτατον προηγούμενον κύρ Δαμιανὸν, μέλος ὄντα καὶ κουρὰ τοῦ ἐν Ὀλύμπῳ ἱεροῦ καὶ σεβασμίου ἡμετέρου πατριαρχικῆ καὶ σταυροπηγιακοῦ μοναστηρίου τοῦ ἁγίου Διονυσίου, κοινῇ γνώμῃ τῶν ἐν τῇ ἱερᾷ ταύτῃ μονῇ ἐνασκουμένων β ὀσιωτάτων πατέρων ἐκλεγέντα ὡς ἄξιον ἀναδεχθῆναι αὐτοῖς τὴν ἡγουμενίαν αὐτῆς, χηρευούσης τέως ἡγουμένου, διώρισεν ἤδη καὶ ἀποκατέστησε γνήσιον καὶ κανονικὸν ἡγούμενον αὐτοῦ τοῦ ἱεροῦ μοναστηρίου τοῦ ἁγίου Διονυσίου τοῦ ἐν Ὀλύμπῳ, ἀναθεμένη αὐτῷ τὴν θεοφιλῆ διοίκησιν αὐτοῦ, τὴν διεύθυνσιν τῶν ὑποθέσεων αὐτοῦ, β καὶ τὴν διακυβέρνησιν τῶν κτημάτων αὐτοῦ καὶ πραγμάτων κατὰ τοὺς μοναστηριακοὺς ὅρους καὶ τάξεις, καὶ συμφώνως τῷ ἤδη ἐκκλησιαστικῶς ὀρισθέντι κανονισμῷ τῆς ἐσωτερικῆς καὶ ἐξωτερικῆς αὐτοῦ εὐτάκτου διοικήσεως· ¹⁰ ἐφ' ᾧ καὶ γράφουσα ἀποφαίνεται, ἵνα ὁ εἰρημένος ὀσιώτατος προηγούμενος κύρ Δαμιανὸς ὑπάρχη καὶ παρὰ ¹¹ πάντων γινώσκηται κανονικὸς ἡγούμενος τοῦ διαληφθέντος ἱεροῦ ἡμετέρου πατριαρχικοῦ καὶ σταυροπη¹²γιακοῦ μοναστηρίου τοῦ ἁγίου Διονυσίου τοῦ ἐν Ὀλύμπῳ, ἔργον ἔχων τὴν ἀρίστην καὶ θεοφιλῆ διοίκησιν αὐτοῦ ¹³ καὶ τὴν διατήρησιν τῆς μοναστηριακῆς αὐτοῦ εὐκοσμίας καὶ εὐταξίας, φυλάττων τὰς τάξεις τῶν ἱερῶν ἀκολου¹⁴θιῶν, ἀδιαλείπτως ψαλλομένων ἐν αὐτῷ, πολιτευόμενος ἀγαπητῶς μετὰ τῶν ἐνασκουμένων πατέρων, καὶ διδάσκων ¹⁵ καὶ νοουθετῶν αὐτοῖς, γινόμενος πρῶτος παράδειγμα ἀρετῆς καὶ βίου ἀνεπιλήπτου, ἐπιμελούμενος δὲ καὶ προνοῶν περὶ ¹⁶ πασῶν τῶν μοναστηριακῶν αὐτοῦ ὑποθέσεων, ὅπως ἀριστα διεξάγονται πρὸς βελτίωσιν καὶ ὠφέλειαν, καὶ ἐπὶ τὰ πρό¹⁷σω αὐξήσιν αὐτοῦ, καὶ καλλιέργειαν τῶν κτημάτων αὐτοῦ, ὧν οὐδὲν ἔχει ἄδειαν ἀποξενῶσαι ποτέ ἐν οὐδεμιᾷ προ¹⁸φάσει· οὐ μὴν δ' ἀλλὰ καὶ τὸν συντεθέντα ἤδη κατ' ἐκκλησιαστικὴν πρόνοιαν καὶ ἐπιδοθέντα αὐτῷ κανονισμὸν ¹⁹ ἐν κεφαλαίοις, ὡς ἀφορῶντα τὴν ἐξάλειψιν τῶν καταχρήσεων καὶ τὴν εὐτακτον τοῦ λοιποῦ διοικήσιν τῆς ἱερᾶς ταύ²⁰της μονῆς ὀφείλει διατηρεῖν ἀκριβῶς, ὑπαγορεύων καὶ τοῖς λοιποῖς πατράσι τὴν ἀπαράτρεπτον τῶν ἐκτεθειμένων κα²¹νόνων καὶ ὄρων φυλακὴν, ἀναφέρειν δὲ τῇ ἁγίᾳ τοῦ Χριστοῦ Ἐκκλησίᾳ πᾶσαν ὑπόθεσιν χρήσουσαν τῆς ἐντόνου αὐ²²της προστασίας, ὡς λόγον ἀποδώσων ἐν περιστάσει ἀμελείας αὐτοῦ, ἢ ἄλλης περὶ τὰ ἡγουμενικὰ αὐτοῦ καθήκοντα ²³ παροράσεως. Ὅφείλουσι δὲ καὶ οἱ ἐν τῇ ἱερᾷ ταύτῃ μονῇ ἐνασκούμενοι πατέρες ἀπονέμειν πᾶσαν τιμὴν, ²⁴ καὶ εὐλάβειαν, καὶ ὑπακοήν, καὶ εὐπίθειαν τῇ αὐτοῦ ὀσιότητι, ὡς κανονικῶ αὐτῶν ἡγουμένων, καὶ ταῖς ὁδη²⁵γίαις καὶ διαταγαῖς αὐτοῦ προθύμως ὑπακούειν, καὶ συντρέχειν ὅλη ψυχῇ ὑπὲρ τῆς βελτιώσεως καὶ ἐπὶ τὰ πρό²⁶σω αὐξήσεως τῆς μετανοίας αὐτῶν.

Ὅθεν εἰς ἐνδειξιν ἐγένετο καὶ τὸ παρὸν ἡμέτερον πατριαρχικὸν καὶ ἐκ²⁷κλησιαστικὸν ἀποκαταστατικὸν γράμμα, καὶ ἐδόθη τῷ διαληφθέντι ὀσιωτάτῳ ἡγούμενῳ τοῦ ἱεροῦ τούτου μονα²⁸στηρίου τοῦ ἁγίου Διονυσίου τοῦ ἐν Ὀλύμπῳ κύρ Δαμιανῷ. αὐνέ κατὰ μῆνα δεκέμβριον.

²⁹ τ' Ὁ Πατριάρχης Κωνσταντινουπόλεως ἀποφαίνεται.

ΣΧΟΛΙΑ

Ὁ ιερομόναχος Δαμιανὸς διαδέχθηκε στὴν ἡγουμενία τὸν δολοφονηθέντα ἡγούμενο Διονύσιο Βεροῖα²⁷ (1853-1855). Ὁ ἴδιος Δαμιανὸς ἐκλέγεται ἡγούμενος γιὰ δευτέρη φορὰ²⁸.

10-22 αναφέρονται στις υποχρεώσεις του ηγουμένου. Ο κανονισμός εν κεφαλαίσι που αναφέρεται στους στίχους 18-19 εκδίδεται στο αμέσως επόμενο έγγραφο.

9. ΚΥΡΙΛΛΟΥ Ζ'

Κανονισμός (στ. 8)

1855
δεκέμβριος

Περίληψη: Ο πατριάρχης Κύριλλος ορίζει με τον παρόντα κανονισμό σε ένδεκα κεφάλαια τον τρόπο λειτουργίας της Μονής.

Πρωτότυπο Χαρτί 800 X 565 χιλ. το κείμενο σε 47 στίχους. Βρίσκεται στον φάκ. 50.1.1. έγρ. 3.
Κατάσταση: Υπάρχουν φθορές στα σημεία που διπλώνει και έγινε προσπάθεια "συντήρησης" με κολλητική ταινία (σελοτέιπ)

Έκδοσις: Γενναδίου, Η Ιερά, 549-551.

† Τοῦ κατὰ τὴν ἐπαρχίαν Πλαταμώνος ἱεροῦ καὶ σεβασμίου πατριαρχικοῦ καὶ σταυροπηγιακοῦ μοναστηρίου τοῦ ἁγίου Διονυσίου τοῦ ¹² ἐν Ὀλύμπῳ ἐν ἀνωμαλία τυγχάνοντος, ἐνεκα τῶν ἐπιγενομένων αὐτῷ συμφορῶν καὶ διαφορῶν ἐπηρεϊῶν καὶ ἐπιθέσεων, ἐξ ὧν ¹³ ἐπηνέχθη ἀμέλεια καὶ παράλυσις τῶν μοναστηριακῶν αὐτοῦ τάξεων, ἐπειδὴ ἤδη ἐκλεγείς κοινῇ γνώμῃ τῶν ἐνασκουμένων πατέρων ¹⁴ νέος ἡγούμενος ὁ ὀσιώτατος προηγούμενος κὺρ Δαμιανός, ἐνεφανίσθη προσωπικῶς καὶ τῇ ἀγίᾳ τοῦ Χριστοῦ μεγάλῃ Ἐκκλησίᾳ, καὶ ¹⁵ τυχῶν τῆς κανονικῆς ἀναγνωρίσεως αὐτοῦ καὶ ἐπικυρώσεως, συνεκροτήθη καὶ διὰ τῶν ἀνηκουσῶν νουθεσιῶν πρὸς ἀρίστην τοῦ λοιποῦ διακυβέρνησιν τῆς ἱερᾶς ταύτης μονῆς. Διὰ ταῦτα πρὸς σαφεστέραν ὁδηγίαν τῶν καθηκόντων καὶ χρεῶν τῆς τε αὐτοῦ ὀσιότητος ¹⁶ καὶ πάντων τῶν ἐνασκουμένων τῇ μονῇ ταύτῃ πατέρων, προνοία καὶ κελεύσει τοῦ παναγιωτάτου καὶ σεβασμιωτάτου ἡμῶν αὐθέν¹⁷του καὶ δεσπότη, τοῦ οἰκουμενικοῦ πατριάρχου κυρίου κυρίου Κυρίλλου, ἐξετέθη καὶ ὁ παρῶν κανονισμὸς ἐν ένδεκα κεφαλαίοις, ἐπὶ τῷ διατελεῖν ἀείποτε ὑπ' ὄψιν καὶ πρὸ ὀφθαλμῶν ἐνός ἐκάστου αὐτῶν, ὀφειλόντων διατηρεῖν ἀπαραβάτους καὶ ἀμετατρέπτους τοὺς ἐν αὐτῷ ὄρους καὶ θεσμούς, πρὸς διάσωσιν, βελτίωσιν, καὶ εἰς τὴν προτέραν εὐκλειαν ἀνάκλησιν τῆς ἱερᾶς ταύτης μονῆς.

Καὶ *Ι* Αον. Ὀφείλουσιν ἅπαντες ἀνεξαιρέτως οἱ μοναστηριακοὶ πατέρες, ἵνα παρευρίσκωνται καθημέραν εἰς τὰς νενομισμένας πρῶινὰς *Ι* καὶ ἔσπερινὰς ἀκολουθίας, ἀδειαλείπτους οὐσας ἀείποτε, πρώτου διδόντος τὸ παράδειγμα τοῦ ἡγουμένου αὐτῶν.

Ι Βον. Ὅσοι τῶν πατέρων διατρίβουσιν ἐν τῇ ἱερᾷ αὐτῇ μονῇ, μὴ ὄντες μέντοι κουρὰ αὐτῆς, τούτων γενήσεται μετὰ τὴν κάθοδον τοῦ *Ι* ἤδη διορισθέντος νέου ἡγουμένου πανοσιωτάτου κὺρ Δαμιανοῦ ἀκριβῆς ἐξέτασις εἰς τὰ τῆς προλαβούσης αὐτῶν διαγωγῆς, καὶ <ὁ>ἴσοι ἐξ αὐτῶν ἀποδειχθῶσιν ὅτι εἴτε διὰ ῥαδιουργίας, εἴτε δι' ἄλλων ταραχῶδῶν κινήματων συνετέλεσαν εἰς τε τὴν ἠθικὴν καὶ ὑλικὴν βλάβην τῆς μονῆς, οὗτοι νὰ ἀποβληθῶσιν ἀμέσως, ἀπαράδεκτοι τοῦ λοιποῦ τυγχάνοντες ἐν οἰωδήποτε καιρῷ.

Ι Γον. Ξένοι καλόγηροι ἄλλων μοναστηρίων, εἴτε ἔχοντες ἀπολυτήρια τῶν μετανοϊῶν αὐτῶν, εἴτε οὐ, νὰ μὴ γίνωνται δεκτοὶ ἐν τῇ ἱερᾷ αὐτῇ μοίῃ, ἐκτὸς ἐὰν χαίρωσιν ἀγαθὴν φήμην ἐπὶ παιδείᾳ καὶ ἠθῶν χρηστότητι· ἀλλὰ καὶ οὕτως νὰ μὴ κατατάττωνται ἀμέσως εἰς τὴν σειρὰν ἰ τῆς ἀδελφότητος, εἰμὴ ἀφ' οὗ ὑποστῶσι τὴν ἀπαιτουμένην μοναστηριακὴν δοκιμὴν, ὀριζομένην ἐπὶ δύο ὀλόκληρα ἔτη.

Ι Δον. Εἰς οὐδένα τῶν μοναστηριακῶν πατέρων ἐπιτρέπεται, ἵνα ἐξέρχεται τοῦ μοναστηρίου ἄνευ κατεπειγούσης ἀνάγκης, καὶ ἦν μὴ ἰ λάβῃ πρότερον τὴν ἐπὶ τούτῳ ἄδειαν τοῦ ἡγουμένου, ὅστις δὲ ἐν ἀγνοίᾳ τοῦ ἡγουμένου ἐξέλθῃ τοῦ μοναστηρίου, οὗτος μετὰ πρῶτην καὶ δευτέραν νουθεσίαν ἀδιόρθωτος μένων, θὰ ἀποβάλληται τῆς μονῆς ὡς ἀπειθῆς καὶ παρήκοος.

Ι Εον. Οἱ ἐκ τῶν ἱερωμένων πατέρων εἰς ταξείδια ἀποστελλόμενοι παρὰ τοῦ ἡγουμένου, ὀφείλουσι διδόναι ἀπόδειξιν ἐγγραφον τῆς παραίλαβῆς τοῦ διδομένου πρὸς αὐτοὺς ἱεροῦ λειψάνου, ὑπισχνούμενοι ἐπὶ τούτοις ἐγγράφως, ὅτι πολιτεύονται ὁσίως καὶ σωφρόνως εἰς τὸν πρὸς ἰ ὄν ὄρον τῆς ἀποστολῆς τῶν ἐν ἀκριβεῖ ἐκπληρώσει τοῦ ἀνατεθέντος αὐτοῖς ὑπουργήματος, ὅτι τακτικᾶς ποιήσουσι παραδόσεις τοῦ λογαριασμοῦ ἰ αὐτῶν πρὸς τὸν ἡγούμενον, καὶ ὅτι ἐν τῇ ἐπιστροφῇ τῶν κομίσουσι σῶον καὶ ἀκέραιον τὸ ἱερὸν λείψανον, προσυπισχνούμενοι ἅμα, ὅτι ὁσάκις ἤθελον προσκληθῆ εἰς τὴν μετάνοιάν τῶν ὑπὸ τοῦ ἡγουμένου δι' οἰανδήποτε μοναστηριακὴν ὑπόθεσιν, ἐν τῷ ἅμα θέλουσιν ἀπέρχεσθαι εἰς αὐτὴν μετὰ τῆς ὀφειλομένης προθυμίας καὶ ὑπακοῆς.

Ι ΣΤον. Οὐδαμῶς ἐπιτρέπεται, ἵνα χειροτονῶνται ἀγένειοι πρὸ τῶν εἴκοσι δύο τοῦλάχιστον ἐτῶν, καὶ ἄνευ ἀποδεδειγμένης καὶ δεδοκιμασμένης, τιμιότητος καὶ χρηστοθήους διαγωγῆς.

Ι Ζον. Ὅστις τῶν πατέρων ἀποδειχθῆ ἔμποιῶν ταραχὰς εἰς τὴν μονὴν, καὶ σκάνδαλα παρεβάλλον μεταξὺ τῶν ἄλλων ἀδελφῶν, καὶ ἰ μὴ ὑπέικων ταῖς τοῦ ἡγουμένου διαταγαῖς, ἢ φωραθῆ καταφεύγων εἰς τὴν προστασίαν τῶν ἐξωθεν λαϊκῶν, ὁ τοιοῦτος ὡς μέλος ἄχρηστον καὶ σεσηπὸς καὶ ἐπιβλαβὲς εἰς τὴν μονὴν καὶ τὴν ὀλομέλειαν τῶν πατέρων, νὰ ἀποβάλληται ἄνευ τινὸς ἀντιρρήσεως, μηδενὸς τῶν λοιπῶν ἰ πατέρων δυναμένου ὑπερασπισθῆναι αὐτόν.

Ι Ηον. Οἱ μέλλοντες ἐκ τῶν μοναχῶν νὰ διαχειρισθῶσι τὰ μοναστηριακὰ διακονήματα κατὰ τὴν ἐγκρισιν καὶ ἀπόφασιν τοῦ ἡγουμένου, ὀφείλουσιν ἐπιμελεῖσθαι αὐτὰ ἐν πάσῃ φρονήσει καὶ εὐσυνειδησίᾳ, πειθόμενοι καὶ μὴ ἀντιλέγοντες εἰς τὰς ἡγουμενικὰς ἀποφάσεις.

Ι Θον. Ὁ ἡγούμενος ὀφείλει συντρώγειν εἰς μίαν καὶ τὴν αὐτὴν τράπεζαν μεθ' ὄλων τῶν ἱερωμένων πατέρων, ἐκτὸς τῶν ἰδιωτῶν, οἵτινες κατὰ τὴν αὐτὴν ὥραν θέλουσι συντρώγειν αὐθις ὁμοῦ ἐν ἰδιαιτέρῳ δωματίῳ.

Ι Ιον. Ἐν ἐκ τῶν τμημάτων τῆς μοναστηριακῆς σφραγίδος ἔχει κρατεῖσθαι διὰ παντὸς ὑπὸ ἐνὸς τῶν φρονιμωτέρων καὶ εὐυπολήπτων πατέρων τῆς ἱεράς μονῆς, ἀντιπροσωπεύοντος καὶ ἐν τῇ ἀπουσίᾳ τοῦ ἡγουμένου.

Ι ΙΑον καὶ τελευταῖον. Ἐπειδὴ ἤδη προνοία ἐκκλησιαστικῇ ὑπὲρ τῆς τοῦ λοιποῦ καλῆς καὶ ἐπωφελοῦς διεξαγωγῆς καὶ διακυβερνήσεως τῆς ἱεράς αὐτῆς μονῆς, ἀνατέθειται ἢ ἐκ τοῦ σύνεγγυς ἐποπτεία καὶ ἐπιτήρησις αὐτῆς τῷ ἱερωτάτῳ μητροπολίτῃ Θεσσαλονίκης ἰ κυρίῳ Καλλινίκῳ, ὀφείλει ὁ ἡγούμενος, ὡσπερ ἀπαιτεῖται ἐν τοῖς ἀνωτέρῳ ἢ συναίνεσις τῆς αὐτοῦ πανιερότητος, ὡς κανονικοῦ ἐπόπτου ἰ τῆς ἱεράς μονῆς, ἀναφέρεσθαι πρὸς τὴν αὐτοῦ

πανιερότητα, και λαμβάνειν τὴν γνώμην και ὁδηγίαν αὐτοῦ περι πάσης οὐσιώδους, ὑποθέσεως, ὡς ἐν τοῖς ἀνωτέρω κεφαλαίοις ἐκτέθειται, ἵνα πάντα ἐκτελῶνται ἐπὶ συμφέροντι και ὠφελείᾳ τῆς ἱερᾶς μονῆς.

αωνεῖ κατὰ μῆνα δεκέμβριον

Ὁ πατριάρχης Κωνσταντινουπόλεως ἀποφαίνεται.

ΣΧΟΛΙΑ

Ὁ παραπάνω κανονισμὸς ἐκδόθη ἀπὸ τὴ Μεγάλῃ Ἐκκλησίᾳ σε μιᾷ περιόδῳ που ἡ Μονὴ παρουσίαζε πολλὰ προβλήματα τόσο ἀπὸ ἐσωτερικοὺς ὅσο και ἀπὸ ἐξωτερικοὺς πρὸς τὴ Μονὴ παράγοντες. Ὁ τότε ἐκλεγῆς ηγούμενος Δαμιανὸς ἐπισκέφθηκε αὐτοπροσώπως τὰ Πατριαρχεῖα γιὰ νὰ λάβει τὸ ἀποκαταστατικὸ γράμμα που εἶδαμε ἀμέσως παραπάνω· παράλληλα ἔλαβε και τὸν παρόντα κανονισμὸ ὁποῖος εἶναι ἰδιαίτερα αυστηρὸς σε θέματα που ἀναφέρονται στις σχέσεις τῆς Μονῆς με τοὺς λαϊκοὺς και τοὺς μοναχοὺς που δὲν εἶναι κουρὰ τῆς Μονῆς.

στιχ. Τῆτ. 3, 10

στιχ. Σύμφωνα με τὸ γράμμα αὐτὸ ὁ μητροπολίτης Θεσσαλονίκης Καλλίνικος ὀρίζεται κανονικὸς ἐπόπτης τῆς Μονῆς. Ὁ ηγούμενος λοιπὸν γιὰ κάθε σοβαρὴ μοναστηριακὴ ὑπόθεση ἔπρεπε νὰ λαμβάνει τὴ γνώμην τοῦ μητροπολίτη Θεσσαλονίκης.

10. ΓΡΗΓΟΡΙΟΥ ΣΤ'

πατριαρχικὴ, συνοδικὴ
ἐπιστολὴ

1867
ὀκτωβρίου 5

Π ε ρ ῖ λ η ψ η: Ὁ πατριάρχης Γρηγόριος ΣΤ' διορίζει ἐξάρχους τοὺς ἐπισκόπους Σερβίων και Κοζάνης Εὐγένιο και Πέτρας Ἀγαθάγγελο α) γιὰ νὰ ἐξετάσουν ἀν εὐσταθὸν οἱ κατηγορίες κατοίκων τοῦ Λιτοχώρου κατὰ τῆς Μονῆς γιὰ ἠθικὲς και ὕλικές παρεκτροπές και β) νὰ υποχρεώσουν τοὺς πατέρες τῆς Μονῆς νὰ ἀποδώσουν στο σχολεῖο Σκοτίνας τοὺς τόκους τῶν χρημάτων που κατέθεσε ὁ πρῶν πατριάρχης Ἀλεξανδρείας Καλλίνικος γιὰ τὴν συντήρησιν τοῦ παραπάνω σχολεῖου.

Ἀντίγραφο Α.Μ.Ο.Δ. Κώδ.1, σ. 41.

Ἄριθμ. πρωτ. 4.464

Διεκπ. 4.266

Γρηγόριος ἐλέω Θεοῦ κ.τ.λ.

† Θεοφιλέστατοι ἐπίσκοποι ὁ,τε Σερβίων και Κοζάνης κὺρ Εὐγένιος, και ὁ Πέτρας κὺρ Ἀγαθάγγελος ἐν ἀγίῳ Πνεύματι ἀγαπητοὶ ἢ ἀδελφοὶ και συλλειτουργοὶ κ.τ.λ. Ἐπειδὴ ἐστάλλησαν ἀρτίως πρὸς τὴν Ἐκκλησίαν δύο ἀναφοραὶ ἐνσφράγιστοι ἐκ μέρους τῶν χριστιανῶν κατοίκων τοῦ χωρίου Λιτοχώρι τοῦ γειτνιαζόντος τῷ ἱερῷ ἡμετέρῳ πατριαρχικῷ και σταυροπηγιακῷ μοναστηρίῳ τοῦ ἁγίου Διονυσίου τοῦ ἐν Ὀλύμπῳ, ἐξ ὧν ἡ μὲν ἀναφέρει ἱκανὰς ἠθικὰς τε και ὕλικὰς καταχρήσεις, και παρεκτροπὰςἐνας δὴθεν ἢ ὑπὸ τῶν ἐν τῷ μοναστηρίῳ τούτῳ πατέρων ἐπὶ σκανδάλῳ τῶν περιοίκων χριστιανῶν, ἡ δὲ τούναντιον ἀναιρεῖ αὐτὰς ὡς συκοφαντίας προερχομένας παρὰ τριῶν τεσσάρων ἐγχωρίων αὐτῶν ὑπὸ ἐμπαθείας, και ἰδιοτελείας κινουμένων, συνεργούντος ἢ ... και τινος προαπομακρυνθέντος ἐκ τῆς μονῆς ταύτης Ἱεροθέου, συγχρόνως δὲ

καὶ παρὰ τῶν πατέρων τῆς ῥῆθείσης μονῆς ἀπεστάλη ἡμῖν ἀναφορά, δι' ἧς προσκλαιόμενοι κατὰ τοῦ κατηγορούντος αὐτοὺς τε, καὶ τὴν καλῶς ἔχουσαν κα¹⁰τάστασιν τῆς ἱερᾶς αὐτῆς μονῆς, ἐκτίθενται συγχρόνως τὰς αἰτίας, καὶ τοὺς ὑπόλους σκοποὺς τῶν διασκευασάντων τὰς συκοφαντίας ¹¹ ταύτας συνεργεία τοῦ ῥηθέντος Ἱεροθέου, διὰ ταῦτα ἡ ἐκκλησία ἐγκρίνασα ἵνα γένηται ἐξετάσις περὶ τούτων πρὸς γνῶσιν καὶ φα¹²νέρωσιν τῆς ἀληθείας, ἔγνω ἀναθεῖναι αὐτὴν τῇ φρονίσει, καὶ εὐθύτητι τῆς θεοφιλίας ὑμῶν γειτνιαζόντων τῇ ῥηθείσῃ μονῇ. ἐφ' ᾧ ¹³ καὶ διευθύνοντες ὑμῖν περικλείστους ἐπὶ ἐπιστροφῇ τὰς ῥηθείσας ἀναφοράς, τῶν τε λιτοχωριτῶν χριστιανῶν, καὶ τῶν πατέρων τῆς ῥηθείσης ¹⁴ μονῆς, γράφοντας καὶ διὰ τῆς παρούσης πατριαρχικῆς, καὶ συνοδικῆς ἡμῶν ἐπιστολῆς, διορίζομεν ὑμᾶς ἐξάρχους ἐπὶ τῇ ὑποθέσει ταύτῃ, καὶ ¹⁵ ἐντελλόμεθα καὶ προτρεπόμεθα, ὅπως συνεννοηθέντες καὶ μεταβάντες ὁμοῦ ἀμφοτέροι ἐπιτοπίως ἐξετάσητε ἀκριβῶς καὶ ἐν φόβῳ θεοῦ, ¹⁶ πρῶτον περὶ τῆς γνησιότητος τῶν δύο ἀναφορῶν τῶν ἐγχωρίων, καὶ ποία ἐξ αὐτῶν ὑπάρχει ἡ ἐν ἀληθείᾳ καὶ ἄνευ ἐπιρείας, ἡ ¹⁷ ὑποκινήσεως γενομένη εἴτε ὑπὲρ, εἴτε κατὰ τῶν πατέρων τῆς ῥηθείσης ἱερᾶς μονῆς τοῦ Ὀλύμπου, διαπυνθανόμενοι ἅμα καὶ ¹⁸ παρ' ἄλλων ἀξιοπίστων καὶ ἀπαθῶν χριστιανῶν κατὰ πόσον ἔχονται ἀληθείας τὰ ἀναφερθέντα τόσον περὶ τῆς ἐσωτερικῆς τοῦ μο¹⁹ναστηρίου εὐσχημοσύνης, καὶ τῆς τῶν ἐνασκουμένων διαγωγῆς, καθὼς καὶ περὶ τῆς ἐξωτερικῆς διαχειρίσεως καὶ οἰκονομίας αὐτοῦ, ²⁰ παρατηροῦντες καὶ αὐτοὶ καὶ πληρορούμενοι ἐν ποία καταστάσει καὶ εἰς πόσα χρέη ὑπῆρχεν ἡ μονή, ὅτε ἀνετέθη ἡ ἡγουμενεῖα ²¹ εἰς τὸν ἤδη ἡγουμενεύοντα κ. Νεόφυτον καὶ ἂν ἐγένετο ἐκτοτε βελτίωσις αὐτῆς καὶ αὐξήσις τῶν προσόδων καὶ ἐκπτώσις χρέους, ἡ τουναν²²τίον προσέβη ἐπὶ τὸ χεῖρον, ὡς γράφωσιν οἱ κατηγοροῦντες τὴν ἐνεστῶσαν αὐτῶν διαχείρησιν. Ἐξετάσατε ἐπὶ τούτοις καὶ περὶ τοῦ Ἱερο²³θέου ἐὰν ὑπάρχη ὑπαίτιος εἰς τὰ κατ' αὐτοῦ γραφόμενα ὡς ὑποκινήσαντος τὰς κατὰ τῶν πατέρων κατηγορίας, καὶ ἐὰν ἄλλοτε ἐ²⁴φάνη καταχραστῆς καὶ αἴτιος ζημίας τῆς μονῆς, καὶ ἀνεχώρησεν οἴκοθεν ἐξ αὐτῆς καὶ περὶ πάντων τούτων γράψαντες πληροφορήσητε ²⁵ τὴν Ἐκκλησίαν ἐν ἀκριβείᾳ καὶ ἀμεροληψίᾳ, ὅπως ἐπὶ τῇ βάσει τῶν ἀρχιερατικῶν ἡμῶν πληροφοριῶν, προαχθῆ εἰς τὴν ἐν εὐθυδικίᾳ ²⁶ διάπραξιν τῶν δεόντων. Ἐπὶ τούτοις περικλείοντες ἀντίγραφον γράμματος σταλέντος πρὸς τὴν Ἐκκλησίαν παρὰ τοῦ Μακαριωτάτου Πατρι²⁷άρχου πρώην Ἀλεξανδρείας κυρίου Καλλινίκου, προτρεπόμεθα τὴν θεοφιλίαν ὑμῶν ὅπως πληροφοροῦμενοι ἐξ αὐτοῦ ὅσα ἡ ²⁸ Α. Μακαριότης ἀναφέρει περὶ τῶν καθυστερουμένων τόκων τοῦ ἐν {ἐν} τῷ σχολείῳ τοῦ χωρίου Σκοτίνης ἀφιερώματος αὐτοῦ ἐκ ²⁹ γροσίων τριάκοντα χιλ. κατατεθειμένων ἐν τῇ ῥηθείσῃ μονῇ τοῦ Ὀλύμπου, ὑποχρεώσητε τοὺς πατέρας αὐτῆς ἵνα ἐξάπαντος πληρῶ³⁰σωσι τοὺς ὀφειλομένους τόκους καὶ ἐξακολουθῶσιν εἰς τὸ ἐξῆς τὴν ἐγκαιρον καὶ τακτικὴν ἀπόδοσιν αὐτῶν, ἄλλως δὲ ἐξαγγυρώσωσι τὸ κεφάλαιον ³¹ κατὰ τὴν δικαίαν ἀξίωσιν τοῦ Μακαριωτάτου, γνωρίζοντες ὅτι καὶ ἡ Ἐκκλησία οὐδαμῶς ἀνέχεται τὴν ἐκ τῆς καθυστερήσεως τοῦ ὀφλήματος ³² αὐτῶν ἐπαπειλουμένην διάλυσιν τοῦ σχολείου. Περιμένομεν ἐγκαίρως τὰς πληροφορητικὰς ἡμῶν ἐπιστολάς περὶ τῶν ἀνωτέρω.

³³ Ἡ δὲ τοῦ Θεοῦ χάρις καὶ τὸ ἄπειρον ἔλεος εἴη μεθ' ὑμῶν. αὐξ' ὀκτωβρίου ε'

³⁴ †Κωνσταντινουπόλεως ἐν Χριστῷ ἀγαπητὸς ἀδελφός.

³⁵ ὁ Κυζίκου Νικόδημος ἐν Χριστῷ ἀδελφός. † ὁ Χαλκηδόνας Γεράσιμος ἐν Χριστῷ κτλ. ³⁶ ὁ Δέρκων Νεόφυτος ἐν Χριστῷ κτλ. ὁ Δράμας Ἀγαθάγγελος ἐν Χριστῷ κτλ. ³⁷ † ὁ Βυζίης Παῖσιος ἐν Χριστῷ κτλ. † ὁ Γάνου καὶ χώρας

Χρυσανθος κτλ. ¹³ ὁ Χίου Γρηγόριος ἐν Χριστῷ κτλ. † ὁ Βοδενῶν Νικόδημος κτλ.

11. ΓΡΗΓΟΡΙΟΥ ΣΤ'

ἐκκλησιαστικὴ ἐπιστολὴ (στ.13)

1867
ὀκτωβρίου 5

Π ε ρ ί λ η ψ η: Ο Πατριάρχης Γρηγόριος ενημερώνει τους μοναχούς για την επικείμενη επίσκεψη της Πατριαρχικής εξαρχίας, που ὀρισε με το προηγούμενο γράμμα.

Αντίγραφο Α.Μ.Ο.Δ. Κώδ. 1 σ. 42

Ἄριθ. πρ. 4.464

Διεκπερ. 4.266

Γρηγόριος ἐλέω Θεοῦ ἀρχιεπίσκοπος Κωνσταντινουπόλεως κτλ.

† Ὁσιώτατοι οἱ τε ἡγούμενος κυρ. Νεόφυτος, ὁ ταμίας κυρ. Δαμιανός, καὶ λοιποὶ πατέρες τοῦ ἐν τῇ ἐπαρχίᾳ Πλαταμώνος κειβμένου ἱεροῦ ἡμετέρου πατριαρχικοῦ καὶ σταυροπηγιακοῦ μοναστηρίου τοῦ ἁγίου Διονυσίου τοῦ ἐν Ὀλύμπῳ τέκνα ἐν Κυρίῳ ἡμῶν ἀγαπῆτά. Χάρις εἶη ὑμῖν καὶ εἰρήνη παρὰ Θεοῦ. Τὴν σταλείσαν πρὸς τὴν ἐκκλησίαν ἐνυπόγραφον ἐνσφράγιστον ἀναφορὰν ὑμῶν εὐμενῶς ¹ ἐλάβομεν καὶ εἶδομεν τὰς προσκλαύσεις ὑμῶν κατὰ τινῶν ἐκ τῶν κατοίκων τοῦ γειτνιαζόντος τῇ μονῇ ὑμῶν χωρίου Λιτοχώρι, ὡς ὑπὸ ἰδιοτε¹⁶λῶν σκοπῶν παρενοχλούντων ὑμᾶς, ἐσχάτως δὲ τῇ ὑποκινήσει καὶ τοῦ προχρηματίσαντος συμοναστηριακοῦ ἡμῶν Ἱεροθέου διὰ ψευ¹⁷δους ἀναφορᾶς μαρτυρησάντων καθ' ὑμῶν πρὸς τὴν Ἐκκλησίαν ἐπ' ἀνυπάρκτων παρεκτροπῶν κατηγορίας πρὸς διατάραξιν τῆς ¹⁸ ἡσυχίας ὑμῶν. Καίτοι δὲ δι' ἐτέρας τῶν ἰδίων ἐγκωρίων ἀναφορᾶς παρέχονται πληροφορίαὶ διαψεύδουσαι τὰς ἐναντίον ὑμῶν κατηγορίας, τῶν ὁποίων τὰς ἰδιοτελεῖς ἀρχὰς καὶ ἀφορμὰς καὶ ἡ ὀσιότης ὑμῶν ἐκτίθεσθε ἐν τῇ ἀναφορᾷ ὑμῶν, ἀλλὰ πρὸς ἀκριβεστέραν ¹⁰ πληροφορίαν τῆς Ἐκκλησίας, ἐγκριθέντες συνοδικῶς ἐνεργηθῆναι ἐξάρχους ἐπὶ τῶν διατρεχόντων καὶ τῆς ἐσωτερικῆς καὶ ἐξωτερικῆς καταστά¹¹σεως τῆς ἱερᾶς ταύτης μονῆς, διορισθέντες ἐκκλησιαστικῶς ἀποστέλλονται αὐτόθι ἐξάρχοι οἱ γειτνιαζόντες θεοφιλέστατοι ἐπίσκοποι ὁ, ¹² τε Σερβίων καὶ Κοζάνης κύρ Εὐγένιος καὶ ὁ Πέτρας κύρ Ἀγαθάγγελος λαβόντες τὰς ἀναγκαίας ἐκκλησιαστικὰς διαταγὰς τῆς ἐξαρχικῆς αὐτῶν ¹³ ἀποστολῆς. Γράφοντες τοίνυν διὰ τῆς παρούσης ἐκκλησιαστικῆς ἡμῶν ἐπιστολῆς ἐντελλόμεθα καὶ παραγγέλλομε τῇ ὑμῶν ὀσιότητι, ὅπως ¹⁴ ἀφικομένων αὐτόθι τῶν ἐκκλησιαστικῶν τούτων ἐξάρχων, παραστήσετε καὶ ἀπὸ ζώσης φωνῆς τὰς ἀπολογίας ὑμῶν, καὶ ἀποδεικτικώτερον ¹⁵ ἐξελέγξῃτε τὸ ἀνυπάρκτον, ὡς γράφητε, τῶν ἐναντίων ἡμῶν ἠθικῶν καὶ ἄλλων κατηγοριῶν, δεικνύοντες αὐτὰς διὰ τῶν πραγμάτων ¹⁶ τὴν ἐκ παραλλήλου βελτιώσιν ἐπὶ τῆς ἡγουμενείας τῆς ὀσιότητός σου καὶ τὴν αὐξήσιν τῶν προσόδων τῆς ἱερᾶς μονῆς, τὴν ἐκπτώσιν χρέους ¹⁷ καὶ τὴν λοιπὴν εὐτακτον καὶ θεοφιλεῖ διακυβέρνησιν αὐτῆς, ὥστε διὰ τῶν ἀναλόγων πληροφοριῶν τῶν θεοφιλεστάτων πρὸς τὴν Ἐκκλησίαν, ἐ¹⁸πενεχθῆ παρ' αὐτῆς ἡ κατ' εὐθυδικίαν ἀπόφασις. Παραγγέλλομεν ἐπὶ τούτοις ὑμᾶς ἵνα λάβετε σύντονον

πρόνοιαν και περι τῆς πληρωμῆς ¹¹⁹ τῶν τόκων τοῦ ἐν τῇ ἱερᾷ ὑμῶν μονῇ κατατεθειμένου ἀφιερώματος τοῦ Μακαριωτάτου Πατριάρχου πρώην Ἀλεξανδρείας κύρ Καλλινίκου ¹²⁰ ἐκ γροσίων τριάκοντα χιλιάδων. Καθότι ἡ Μακαριότης του και ὁδε ἔγραψε πρὸς τὴν Ἐκκλησίαν ὅτι ἔνεκα τῆς καθυστερήσεως αὐτῶν κινδυνεύει διαλυθῆναι τὸ σχολεῖον τῆς πατρίδος αὐτοῦ Σκοτίνης, ὅπου ἀνήκουσιν οἱ τόκοι οὗτοι.

Ὅθεν ἐπιμελήθητε ἐξάπαντος ἵνα, πληρωθέντων ¹²¹ ἤδη τῶν καθυστερουμένων, φροντίζητε εἰς τὸ ἐξῆς πληροῦν τακτικῶς και ἐγκαίρως τοὺς περι ὧν ὁ λόγος τόκους, καθότι ἄλλως ὑποχρεωθήσεσθε ¹²² εἰς τὴν ἐξαργύρωσιν τοῦ κεφαλαίου κατὰ τὴν αἴτησιν τῆς Αὐτοῦ Μακαριότητος.

Ἡ δὲ τοῦ Θεοῦ χάρις και τὸ ἄπειρον ἔλεος εἶη μετὰ τῆς ὑμῶν ὁσιότητος αὐξῆς ὀκτωβρίου ε΄.

¹²³† Ὁ Κωνσταντινουπόλεως ἐν Χριστῷ εὐχέτης.

¹²⁴† Ὁ Κυζίκου Νικόδημος ἐν Χριστῷ εὐχέτης † Ὁ Χαλκιδόνος Γεράσιμος ἐν Χριστῷ εὐχέτης ¹²⁵† Ὁ Δέρκων Νεόφυτος ἐν Χριστῷ εὐχέτης † Ὁ Δράμας Ἀγαθάγγελος ἐν Χριστῷ εὐχέτης ¹²⁶† Ὁ Βιζύης Παῖσιος ἐν Χριστῷ εὐχέτης Ὁ Γάνου και Χώρας Χρῦσανθος ἐν Χριστῷ εὐχέτης ¹²⁷† Ὁ Χίου Γρηγόριος ἐν Χριστῷ εὐχέτης † Ὁ Βοδενῶν Νικόδημος ἐν Χριστῷ εὐχέτης.

12. ΙΩΑΚΕΙΜ Β΄

ἐκκλησιαστικὸν
ἐπιτίμιον (στίχ. ..)

1877
Ἀπρίλιος

Π ε ρ ἰ λ η ψ η: Με ἐκκλησιαστικὸ ἐπιτίμιο ὁ Πατριάρχης Ἰωακείμ και ἡ περί αὐτὸν σύνοδος καταδικάζουν τοὺς κατοίκους τοῦ Λιτοχώρου που ἐτόλμησαν να καταπατήσουν μοναστηριακὰ κτήματα στις θέσεις Βαρικός και πλάκα Λιτοχώρου.

Πρωτότυπο χαρτί 670 X 495 χιλ. βρίσκεται στον φάκ. 50.1.1. ἔγγρ. 4 κατάσταση μέτρια. Στο verso τοῦ εγγράφου ὑπάρχει ἡ σημείωση: ἐπιτίμιον Λιτοχώρου καθὼς και ἡ υπογραφή τοῦ ηγουμένου Ἰωάννου Κατσιμίγα και τῆ σφραγίδα τῆς Μονῆς.

Ἰωακείμ ἐλέω Θεοῦ ἀρχιεπίσκοπος Κωνσταντινουπόλεως νέας Ῥώμης και οἰκουμενικὸς πατριάρχης

¹²⁸† Αριθ. Πρωτοκ. 1779

¹²⁹† Θεοφιλέστατε ἐπίσκοπε Πλαταμῶνος, ἐν ἀγίῳ Πνεύματι ἀγαπητὲ ἀδελφὲ και συλλειτουργέ, και ἐντιμότατοι κληρικοί, εὐλαβέστατοι ἱερεῖς και τιμιώτατοι προεστῶτες και πρόκριτοι τῆς ἐπαρχίας ταύτης, χάρις εἶη ὑμῖν και εἰρήνη παρὰ Θεοῦ.

Οἱ ὁσιώτατοι πατέρες τοῦ αὐτόθι ἐν Ὀλύμπῳ κειμένου ἱεροῦ ἡμετέρου πατριβαρχικοῦ και σταυροπηγιακοῦ μοναστηρίου τοῦ ἀγίου Διονυσίου ἀνηνέχθησαν τῇ ἀγία ταύτῃ τοῦ Χριστοῦ μεγάλη Ἐκκλησία δι' ἐνυπογράφου και ἐνσφραγίστου αὐτῶν ἀναφορᾶς και ¹³⁰† τὸ παρὸν ἐξητήσαντο, ἡμέτερον πατριαρχικὸν και συνοδικὸν ἐπιτίμιον κατὰ τινῶν ἀ[νε]υλαβῶν και ἀσυνειδητῶν γειτόνων αὐτῶν χριστιανῶν κατοίκων τοῦ εἰρημένου χωρίου, ¹³¹† οἵτινες πρὸ

χρόνων ικανῶν καταπατήσαντες τὰ ἀρχαῖα ὄρια τοῦ ἱεροῦ τούτου σκηνώματος κατέσχον ἀθαιρέτως καὶ διαφόροις δολίοις τρόποις ἰδιοποιήθησαν εἰς μὲν τὴν θέσιν ρ τὴν καλουμένην "Βαρκός" ὅπου ἀνέκαθεν ὑπάρχουσι τὰ μοναστηριακὰ ζεύγη, ἐπέκεινα τῶν τριῶν χιλιάδων στρεμμάτων γαίας προσοδοφόρους ἐξασφαλίσάμενοι ἑαυτοῖς ταύτας ρ διὰ νέων τίτλων, οὓς κατώρθωσαν ἀποκτεῖσαι ἐν ἀνωμάλοις τῆς μονῆς περιστάσεσιν· εἰς δὲ τὴν παράλιον θέσιν τὴν λεγομένην "Πλάκα" ἔνθα τὸ παχὺ καὶ ἐρίβωλον τῶν γαιῶν ¹⁰ ὑπερεπλήρου σίτων τὰς ἀποθήκας τῆς ἤδη λιμωττοῦσης περιῆς ὁ λόγος μονῆς, καὶ ἔνθα ἔσπειρον καὶ ἐθέριζον μέχρι τοῦ αὐξ' ἔτους οἱ, τε θανόντες καὶ οἱ τέως ἐπιζῶντες πατέρες, καὶ τὰ ¹¹ μοναστηριακὰ πρόβατα διεχειμάζον ἐν τοῖς πέριξ λειμῶσιν ἐξ ἀμνημονεύτου ἀρχαιότητος, οἱ ἐν λόγῳ λιτοχωρίται ἐφύτευσαν ἀμπελώνας ἐν αὐτοῖς τοῖς μοναστηριακοῖς ἀγροῖς, ἔπηξαν ¹² μάνδρας ἐν τοῖς πέριξ διὰ τὰ ποιμνία καὶ κτήνη αὐτῶν, τὴν δ' ἐν τῷ μέσῳ αὐτῶν κειμένην καλύβην τῶν μοναστηριακῶν ζευγῶν ἐν πελέκει καὶ λαξευτηρίῳ κατέρραξαν, καὶ λαβόντες τοὺς ¹³ λίθους αὐτῆς ἐποίησαν ἑαυτοῖς ἀγροτικὰς οἰκίας καὶ σκηνώματα. Πρῶς δὲ τούτοις καὶ τὰς πέριξ τοῦ Βουβαλοχωρίου γαίας, χρησίμους ἄλλοτε εἰς νομὴν καὶ διαχειμασίν τῶν βουβαλίων ἐπί¹⁴σης ἰδιοποιήθησαν μεταποιήσαντες αὐτὰς οἱ μὲν εἰς ἀγρούς καὶ λειβάδια, οἱ δὲ εἰς διατροφήν τῶν ποιμνίων αὐτῶν, πῆξαντες πρὸ ἑτῶν καὶ μάνδρας ἐπὶ βλάβῃ οὐσιώδει καὶ τοῦ ὑπολειπομένου ¹⁵ μοναστηριακοῦ μέρους. Ἐπ' ἐσχάτων δὲ μάλιστα ὅτε ἐλήφθησαν ὑπὸ τοῦ κανονικοῦ κυριάρχου τῆς ἐπισκοπῆς ταύτης Ἱερωτάτου μητροπολίτου Θεσσαλονίκης κυρίου Ἰωακείμ, ἐπόπτου ¹⁶ τῆς εἰρημένης ἱεράς μονῆς, παντοῖα εἰρηνοποιὰ καὶ συμβιβαστικὰ μέτρα πρὸς λύσιν τῆς πολυχρονίου ταύτης ἔριδος καὶ διαφορᾶς, καὶ μαρτυρίας κατετέθησαν ὑπὸ τῶν πλησιοχώρων καὶ γεροντο¹⁷τέρων κατοίκων χριστιανῶν τε καὶ ὀθωμανῶν, οἱ τὰ πρῶτα φέροντες λιτοχωρίται οἱ κυρίως εὐθυνόμενοι εἰς τὴν διαρπαγὴν τῶν μοναστηριακῶν γαιῶν, ἀντὶ νὰ ὠφεληθῶσιν ἐκ τῶν παραχωρή¹⁸σεων, ἃς ἠθέλησε ποιῆσαι ὑπὲρ αὐτῶν ἐκ συγκαταβάσεως ἢ αὐτοῦ Ἱερότης, προτείνας καὶ ὑποδείξας τὴν ἐν ἀμοιβαίᾳ συγκαταθέσει ἑκατέρων τῶν διαφορομένων μερῶν διαχάραξιν νέων ¹⁹ ὀρίων, τούναντίον οὗτοι ὅπως κορέσωσι τὸ τῆς πλεονεξίας καὶ ἱεροσυλίας αὐτῶν πάθος ἀφ' οὗ [ἀπε]ποιήθησαν πᾶσαν συμβιβαστικὴν καὶ εἰρηρικὴν λύσιν τῆς διαφορᾶς ταύτης, ἤρξαντο ἐκ²⁰τοτε μέχρι σήμερον πλεῖστα ὅσα κατεργαζόμενοι ἐναντίον τῆς γείτονος αὐτῶν ταύτης μον[ῆς,] ἐλαύνοντες ἀθαιρέτως καὶ κακοβούλως τὰ πολυπληθῆ αὐτῶν ποιμνία μέχρι καὶ ²¹ αὐτῶν τῶν προθύρων αὐτῆς, πηγνύντες τὰς μάνδρας αὐτῶν ἐπ' αὐτοῦ τοῦ ἀφιλονεικῆτου ἐδάφους αὐτῆς, ξυλευόμενοι ἀδιακρίτως ἐν τοῖς διαφόροις μέρεσιν αὐτῆς δωρεάν, καὶ εἰσάγοντες ²² καθ' ἑκάστην ἐν τῇ χώρᾳ αὐτῶν σημαντικὰς ποσότητας καυσίμου ὕλης, θερίζοντες καὶ αὐτοδικαίως ἀντιποιούμενοι τὰς χορτοφόρους καὶ ἀρωσίμους γαίας αὐτῆς, καὶ ἐνὶ λόγῳ ἀσυνειδήτως ²³ ἐπιδιώκοντες τὴν παντελῆ ἐξαφάνισιν καὶ καταστροφὴν αὐτῆς.

Ὅθεν καὶ οἱ ἐνασκούμενοι περὶ ὧν ὁ λόγος πατέρες μετὰ θλίψεως καὶ καὶ ἀθυμίας δικαίας καθορώντες τὴν συστηματικὴν ²⁴ ταύτην ἐπιβουλήν τῶν περὶ ὧν ὁ λόγος γειτόνων αὐτῶν λιτοχωριτῶν, καὶ μὴ ἀνεχόμενοι τὸ παράπαν τῆς ἱεροσύλου ταύτης προθέσεως αὐτῶν, μεθ' ἧς ἀναφανδὸν τεκταινόνται τὸν ²⁵ παντελῆ ὄλεθρον τῆς ἱεράς αὐτῶν μετανοίας, τὸ παρὸν ἐξητήσαντο ἡμέτερον πατριαρχικὸν καὶ συνοδικὸν ἐπιτίμιον κατὰ τὴν αὐτῶν τῶν ἐπιβαλόντων χεῖρα ἄδικον καὶ ἱερόσυλον ²⁶ ἐπὶ τῶν [α]γωνίων καὶ ἀναμφηρίστων μοναστηριακῶν δικαίων αὐτῶν, τῶν ὑποβολέων καὶ συνεργῶν αὐτοῖς καὶ τῶν ἐξ ἰδιοτελείας ἢ χάριτος ἀποκρυπτόντων ὁμολογήσαι εὐσυνειδήτως ²⁷ καὶ ἀμερολήπτως μέχρι

τινος ἔκπαλαι ἐξετείνοντο τὰ ὄρια τῆς μονῆς αὐτῶν, τὰ ἤδη ὑπὸ τῶν λιτοχωριτῶν μετατιθέμενα κατὰ τὸ δοκοῦν καὶ συμφέρον αὐτοῖς.

Τούτου χάριν γρά^βφοντες, εἰ οὕτως ἔχει, ἀποφαινόμεθα συνοδικῶς μετὰ τῶν περι ἡμᾶς ἱερωτάτων ἀρχιερέων καὶ ὑπερτίμων τῶν ἐν ἀγίῳ Πνεύματι ἀγαπητῶν ἡμῶν ἀδελφῶν καὶ συλλειτουργῶν, ἵνα ^βῶσοι καὶ ὅποιοι τῶν χριστιανῶν κατοίκων τοῦ γείτονος χωρίου Λιτοχωρίου τῇ αἰσχροκερδία καὶ ἀσυνειδησίᾳ ἠττώμενοι ἐτόλμησαν χεῖρα ἱερόσυλον βαλεῖν ἐπὶ τῶν μοναστηριακῶν ^βῶσιων καὶ παρασαλεύσαι ἐπὶ ἰδία ὠφελείᾳ τὰ πανάρχαια ὄρια αὐτῶν, ἂν μὴ ἅμα τῷ ἀκούσαι καὶ ἰδεῖν τὸ παρὸν ἐκκλησιαστικὸν ἐπιτίμιον τὸν Θεὸν φοβηθέντες καὶ τὴν αἰώνιον ^βῶσιον κόλασιν εἰς νοῦν θέμενοι ἀποστῶσι τῆς φιλαδίκου αὐτῶν προθέσεως καὶ περιορισθῶσιν εἰς τὰ ἴδια αὐτῶν ὄρια τὰ παρὰ τῶν γειτόνων ὁμολογούμενα, ἀλλὰ παρακούσαντες ἐμμένωσι τῇ ^βῶσιον κακοβουλία καὶ ἀυθερέτῳ κατοχῇ τῶν ἱερῶν καὶ ἀφιλονεικῆτων δικαίων ἐπὶ καιρία βλάβη τῆς ἀναξιοπαθούσης περι ἧς ὁ λόγος μονῆς, αὐτοὶ τε ὡς φιλάδικοι καὶ ἱερόσυλοι, ἐτι δὲ ^βῶσιον καὶ ὡς ὑποκινούντες αὐτοὺς εἰς τὸ ἀξιοκατάκριτον καὶ θεομίσητον τῆς ἱεροσυλίας ἀνόμημα καθῶς καὶ οἱ εἰδότες μέχρι τίνος ἀνέκαθεν ἐξετείνοντο τὰ ἀληθῆ ὄρια τοῦ ἱεροῦ τούτου ^βῶσιον σκηνόματος, ἂν μὴ καὶ οὗτοι παρουσιασθέντες ὅπου δεῖ ὁμολογήσωσιν ἐν φόβῳ Θεοῦ καὶ ἐν βάρει τῆς χριστιανικῆς αὐτῶν συνειδήσεως πᾶσαν τὴν ἀλήθειαν διὰ τὴν κατὰ ^βῶσιον χάρον τοῦ δικαίου ἀποκατάστασιν, ἀλλὰ χαριζόμενοι ἢ φιλοπροσωποῦντες, ἢ ἄλλως πως διατιθέμενοι σιωπήσωσιν, ὡς ἐπίσης καὶ οὗτοι φιλάδικοι καὶ τῆς ἀληθείας καὶ τοῦ δικαίου ^βῶσιον ἀντίμαχοι, ὁμοῦ ἀφωρισμένοι ὑπάρχωσι παρὰ Θεοῦ Κυρίου Παντοκράτορος καὶ κατηραμένοι καὶ ἀσυγχώρητοι καὶ μετὰ θάνατον ἄλυτοι, ἢ ὀργῇ τοῦ Θεοῦ εἶη ἐπὶ τὰς ^βῶσιον κεφαλὰς αὐτῶν καὶ προκοπὴν μήποτε ἴδοιεν, ἔχοντες καὶ τὰς ἀρὰς πάντων τῶν ἀπ' αἰῶνος ἀγίων καὶ τῶν ὁσίων τριακοσίων δέκα καὶ ὀκτῶ θεοφόρων τῆς ἐκκλη^βσίας πατέρων τῶν ἐν Νικαῖα καὶ τῶν λοιπῶν πανσέπτων οἰκουμενικῶν συνόδων ἐὰν μὴ ποιήσωσιν ὡς γράφομεν. αωζ ^βῶσιον ἐν μηνὶ ἀπριλίῳ ἰνδικτιῶνος ε'

† Ὁ Κυζίκου Νικόδημος † Ὁ Νικαίας Ἰωαννίκιος † Ὁ Χαλκιδόνος Καλλίνικος † Ὁ Δέρκων Ἰωακείμ † Ὁ Τορνόβου Γρηγόριος † Ὁ Γρεβενῶν Κύριλλος † Ὁ Σισανίου Ἀμβρόσιος † Ὁ [...] Γερβάσιος.

13. ΙΩΑΚΕΙΜ Δ'

1886

μαΐου 31

Π ε ρ ἰ λ η ψ η: Ὁ Πατριάρχης Ἰωακείμ Δ' ἀποκαθιστὰ ἡγούμενο τον ἱεροδιάκονο Παρθένιο καὶ παραγγέλει νὰ χειροτονηθεῖ ἱερομόναχος πρὶν τὴν ἐγκατάστασιν του ὡς ἡγούμενου.

Πρωτότυπο, χαρτί, . φ. 2. Το κείμενο τῆς ἐπιστολῆς γραμμένο στὸ φ. 1^ο. Στο φ. 2^ο: 2.093 / Τοῖς ὀσιωτάτοις πατράσι τοῖς ἐνασκουμένοις ἐν τῷ / κατὰ τὸν Ὀλυμπὸν κείμενῳ ἱερῷ ἡμετέρῳ σταυρολίπητικῷ μοναστηριῷ τοῦ Ἁγίου Διονυσίου. / ἐλήφθη 6 ἰουνίου 1886 / 1886 Μαΐου 31 ἀριθ. 4. Τὸ χαρτί τῆς ἐπιστολῆς, κατάλληλα διπλωμένο, εἶναι καὶ ὁ φάκελός τῆς.

† Ἰωακείμ ἐλέω Θεοῦ ἀρχιεπίσκοπος Κωνσταντινουπόλεως νέας Ρώμης καὶ οἰκουμενικὸς Πατριάρχης.

Ἄριθ. Πρωτ. 2.092

† Ὁσιώτατοι πατέρες οἱ ἐνασκούμενοι ἐν τῷ κατὰ τὸν Ὀλυμπον ἱερῷ ἡμετέρῳ πατριαρχικῷ καὶ σταυροπηγιακῷ μοναστηρίῳ τοῦ ἁγίου Διονυσίου, τέκνα ἐν Κυρίῳ ἡμῶν ἀγαπητά· χάρις εἶη ὑμῖν [καὶ ἡ εἰρήνη] παρὰ Θεοῦ.

Τὴν ἀπὸ τὴν κ' δεκεμβρίου τοῦ παρελθόντος ἔτους ἰακχίως διαβιβασθεῖσαν ἡμῖν διὰ τοῦ ἐν Χριστῷ περισπουδάστου ἡμῖν ἀδελφοῦ ἱερωτάτου μητροπολίτου Θεσσαλονίκης κὺρ Γρηγορίου ἀναφορὰν τῆς ὑμῶν ὀσιότητος κομισάμενοι εὐμενῶς εἶδομεν ὅτι, ἀποβιώσαντος τοῦ ἡγουμένου ὑμῶν Δαμιανοῦ, κοινῇ ὁμοφώνῳ γνώμῃ ἐξελέξασθε εἰς ἀντικατάστασιν τοῦ μακαρίτου νέον ἡγούμενον, τὸν ἀρχαιότερον μεταξύ ὑμῶν πολλὰ τε καὶ ἐπωφελῆ παρασχόντα δείγματα τοῦ πρὸς τὴν ἱεράν ὑμῶν μετάνοιαν αὐτοῦ ζήλου καὶ πάντα τὰ ἀπαιτούμενα κεκτημένου προσόντα εἰς εὐδόκιμον αὐτῆς διακυβέρνησιν ἐφ' ᾧ καὶ ἔζητήσασθαι ὑπὲρ αὐτοῦ τὴν ἐκκλησιαστικὴν ἀναγνώρισιν, ὑποδείξαντες συνάμα ὡς βοηθὸν αὐτῷ καὶ ταμίαν τὸν ὀσιώτατον ἐν ἱερομονάχοις ἰκὺρ Διονύσιον καὶ ὡς γραμματέα τὸν ἱερομόναχον κὺρ Μελέτιον, ὡς ἐπίσης ἱκανοὺς εἰς ἐκπλήρωσιν τῆς ἀνατεθείσης αὐτοῖς μοναστηριακῆς ὑπηρεσίας.

Ὅθεν εὐμενῶς εἰσδεξάμενοι τὴν αἴτησιν ὑμῶν ὡς ἐν ἰκοινῇ συμποία καὶ ἀγάπῃ ἀδελφικῇ προαχθεῖσαν, καὶ πιστεύοντες ὅτι ὁ εἰρημένος ἡγούμενος προχειρισθῆσεται εἰς ἱερομόναχον πρὸ τῆς ἐγκαθιδρύσεως αὐτοῦ κατὰ τὰ εἰθισμένα, διορίζομεν αὐτὸν κανονικὸν ἡγούμενον τῆς ἱεράς ἡμῶν μονῆς, βοηθὸν δὲ αὐτῷ καὶ ταμίαν τὸν ἱερομόναχον κὺρ Διονύσιον καὶ γραμματέα τὸν ἱερομόναχον κὺρ Μελέτιον, συναποστέλλοντες περικλειστον ἐν τῇ παρούσῃ τὸ σύνθηδες ἀποκαταστατικὸν τῆς νέας περὶ ἧς ὁ λόγος ἡγουμενείας πατριαρχικὸν ἡμῶν γράμμα ἐντελλόμεθα καὶ παραγγέλομεν τῇ ὑμῶν ὀσιότητι ὅπως ἰκὺρ διαληφθέντα κὺρ Παρθένιον γινώσκοντες τὸ ἀπὸ τοῦδε γνήσιον ἥ καὶ κανονικὸν ἡγούμενον καὶ ἀρχὴν καὶ κεφαλὴν ὑμῶν. πείθησθε ἰκὺρ ὑποτάσσησθε αὐτῷ καὶ τὸ προσήκον ἀπονέμητε σέβας συμπράττοντες αὐτῷ καὶ συναγωνιζόμενοι ὑπὲρ τῆς ..εία. ἐπὶ τὰ κρείττω ἰκὺρ προαγωγῆς τῆς ἱεράς ἡμῶν μετάνοίας καὶ διάγοντες βίον ἐνάρετόν καὶ ἀνεπίληπτον, ὡς τῷ Κυρίῳ καὶ οὐκ ἀνθρώποις δουλεύοντες. Ἐπὶ τούτοις ὀφειλέτε ἀποστέλλειν τακτικῶς τὸ ὄρισμένον πρὸς τὸ Ἐθνικὸν ταμεῖον καὶ τὴν Θεολογικὴν Σχολὴν ἐτήσιον ὡς καὶ τὸ δικαίωμα τοῦ ἡγουμενικόυ γράμματος κατὰ τὴν συναποστελλομένην σημειώσιν.

Ἡ δὲ τοῦ Θεοῦ χάρις καὶ τὸ ἀπειρον ἔλεος εἶη μεθ' ὑμῶν. ἀωπη μαΐου λα'

† Ὁ Κωνσταντινοπόλεως ἐν Χ(ριστ)ῷ εὐχέτης

14. ΝΕΟΦΥΤΟΣ Η'

πατριαρχικὴ ἐπιστολή

1893
φεβρουαρίου α'

Περίληψη: Ὁ πατριάρχης Νεόφυτος με ἐπιστολή του συστήνει στους πατέρες τῆς Μονῆς τοῦ ἁγίου Διονυσίου νὰ δεχθοῦν τὸν ἱερομόναχο Καλλίνικο που ἐπιθυμεί νὰ ἐγκαταβιώσει στὴ Μονὴ τους.

Πρωτότυπο χειρόγραφο σε χαρτί. 2 φφ. Το κείμενο του εγγράφου στο 1^ο σε 14 στίχους. Στο φ. 2^ο: † Τοῖς ὀσιωτάτοις, τῷ τε ἡγουμένῳ καὶ λοιποῖς πατράσι τοῦ ἐν τῇ ἐπαρχίᾳ Πέτρας κειμένου ἱεροῦ ἡμετέρου πατριαρχικοῦ καὶ σταυροπηγιακοῦ μοναστηρίου τοῦ ἁγίου Διονυσίου τοῦ ἐν Ὀλύμπῳ τέκνοις ἐν Κυρίῳ ἡμῖν ἀγαπητοῖς. 1893 φεβρ. 14. Διακρίνεται ἡ κέρμη πατριαρχικῆ σφραγίδα. Το ἔγγραφο, κατάλληλα διπλωμένο, χρησιμοποιήθηκε ὡς φάκελος.

† Νεόφυτος ἐλέω Θεοῦ ἀρχιεπίσκοπος Κωνσταντινουπόλεως, νέας Ρώμης καὶ οἰκουμενικὸς πατριάρχης.

† Ὅσιώτατοι, ὃ, τε ἡγούμενος καὶ λοιποὶ πατέρες τοῦ ἐν τῇ ἐπαρχίᾳ Πέτρας κειμένου ἱεροῦ ἡμετέρου πατριαρχικοῦ καὶ σταυροπηγιακοῦ μοναστηρίου τοῦ ἁγίου Διονυσίου ἐν Ὀλύμπῳ, τέκνα ἐν Κυρίῳ ἡμῶν ἀγαπητά· χάρις εἴη ὑμῖν καὶ εἰρήνη παρὰ Θεοῦ.

Διὰ τῆς ἡμετέρας τῆσδε πατριαρχικῆς ἐπιστολῆς ἀνακοινοῦμεθα τῇ ὑμῶν ὀσιότητι, ὅτι ὁ ἐπιδότης αὐτῆς ὀσιώτατος ἐν ἱερομονάχοις κὺρ Καλλίνικος προθυμῶς νὰ ἐγκαταβιώσῃ ἐν τῇ ἱερᾷ ὑμῶν μονῇ ἐξητήσας τὴν παρ' ἡμῶν σύστασιν· ὅθεν συνιστῶντες αὐτὸν ἀξιούμεν πατρικῶς, ὅπως ἐρχόμενον αὐτόσε δέξῃσθὲ μετ' ἀδελφικῆς ἀγάπης, πρόθυμον ὄντα συμμορφωθῆναι ἀνελλιπῶς πρὸς τὴν τάξιν καὶ τοὺς κανόνας τοῦ μοναχικοῦ ὑμῶν πολιτεύματος. Ἡ δὲ τοῦ Θεοῦ χάρις καὶ τὸ ἄπειρον ἔλεος εἴη μεθ' ὑμῶν. αὐχγ. φεβρουαρίου α'

† Ὁ Κωνσταντινουπόλεως ἐν Χριστῷ εὐχέτης.

15. ΝΕΟΦΥΤΟΣ Η'

1893

Ιουνίου 17

Π ε ρ ῖ λ η ψ η: Ὁ Οἰκουμενικὸς Πατριάρχης Νεόφυτος ἀπαντᾷ σε αἴτημα τῶν μοναχῶν τῆς Μονῆς τοῦ ἁγίου Διονυσίου σχετικά με τοὺς τίτλους ἰδιοκτησίας που ἀπέστειλαν οἱ μοναχοὶ τῆς Μονῆς κατὰ τὸ ἔτος 1857 καὶ ζητᾷ ἀπὸ τοὺς μοναχοὺς νὰ ἀποστείλουν ἀντίγραφο φερμανίου γραμμένο στο ἀραβικὰ ἀλφάβητο.

Πρωτότυπο χαρτί φ. 2 το κείμενο εἶναι γραμμένο στο α' σε 30 στίχους. στο β': 322 † Τοῖς ὀσιωτάτοις τῷ τε ἡγουμένῳ καὶ τοῖς λοιποῖς πατράσι τῆς ἐν Ὀλύμπῳ ἱερᾶς ἡμετέρας πατριαρχικῆς μονῆς τοῦ ἁγίου Διονυσίου, τέκνα ἐν Κυρίῳ ἀγαπητά τῆς ὑμῶν μετριότητος. Το ἔγγραφο, κατάλληλα διπλωμένο, χρησιμοποιήθηκε ὡς φάκελος. Διακρίνεται ἡ ἀπὸ ἰσπανικὸ κερὶ πατριαρχικῆ σφραγίδα καθὼς καὶ ταχυδρομικῆς σφραγίδες.

† Νεόφυτος ἐλέω Θεοῦ ἀρχιεπίσκοπος Κωνσταντινουπόλεως νέας Ρώμης καὶ οἰκουμενικὸς πατριάρχης.

Ἰ. Αριθ. Πρωτ. / 3221

† Ὅσιώτατοι ὅτε ἡγούμενος καὶ λοιποὶ πατέρες τῆς ἐν Ὀλύμπῳ ἱερᾶς ἡμετέρας πατριαρχικῆς καὶ σταυροπηγιακῆς μονῆς τοῦ ἁγίου Διονυσίου, τέκνα ἐν Κυρίῳ ἀγαπητά τῆς ἡμῶν μετριότητος χάρις εἴη τῇ ὑμῶν ὀσιότητι καὶ εἰρήνη παρὰ Θεοῦ. Τὸ / ἀπὸ τῆς θ' αὐγούστου τοῦ παρελθόντος ἔτους γράμμα ὑμῶν κοίμισάμενοι ἐγκαίρως εἶδομεν ἅς παρέχετε πληροφορίας περὶ τῶν / προαποσταλθέντων ἐνταῦθα τίτλων τῶν μοναστηριακῶν ὑμῶν κτημάτων

συναποστέλλοντες και αντίγραφα δύο παλαιών φερμανίων, και διαδιδούντες ότι έτεροι τίτλοι ουχ υπάρχουν. Όθεν / απαντώντες δηλούμεν υμίν ότι το ειρημένον γράμμα υμών / παρεπέψαμεν εις την επί των μοναστηριακών κτημάτων επιτροπήν, ήτις μελετήσασα τα γραφόμενα υμών υπεβαλεν / ήμιν δια πρακτικού απάντησιν· δι' ής πληροφορεί ότι οι κατά / το έτος αωνζ' αποσταλέντες εις τα πατριαρχεία τίτλοι τής μονής ήμών ουχ εύρέθησαν μεθ' όλας τας γενομένας έν τοίς / αρχείοις ακριβείς έρεύνας. Λαβούσα δε υπ' όσιν ή ρηθείσα έπιτροπή ότι ουκ απεστείλατε το αντίγραφον του έν τη μονή υμών / υπάρχοντος και άραβιστι συντεταγμένου φερμανίου / όπερ προσαπητήσαμεν δια τής από κγ' ιουνίου παρελθόντος / έτους ήμετέρας επιστολής, έξητήσατο αύθις ίνα επαναλάβωμεν / την έντολήν όπως έξ' άπαντος αποστείλητε το αντίγραφον του / περι ου' ο λόγος συντεταγμένου άραβιστι φερμανίου, ή αδυνάτου ούσης αύτόθι τής τούτου αντίγραφής, αποστείληται αύτό / το πρωτότυπον, όπως ληφθή ένταύθα αντίγραφον και άμέσως επιστραφή προς υμάς. Σπευσατε ούν συμμορφωθήναι τη έντολήν ταύτη.

Η δε του Θεου χάρις ειη μεθ' υμών. αωγ' ιουνίου ιζ'.

† Ο Κωνσταντινουπόλεως έν Χριστώ εύχέτης.

16. ΝΕΟΦΥΤΟΣ Η'

1893

ιουνίου 21

Πρωτότυπο χαρτί φφ. 2 το κείμενο χειρόγραφο στο φ. 1' σε 27 στίχους στο φ. 2': 3795 † Τοίς όσιωτάτοις τῷ τε ήγουμένῳ και λοιποίς πατέσι τής έν Όλύμπῳ ήιεράς ήμετέρας Πατριαρχικής και Σταυροπηγιακής μονής του άγιου Διονυσίου τέκνοις έν Κυρίῳ άγαπητοίς τής ήμών Μετριότητος. 1893 ιουλίου 21 το έν Κατερίνη μετόχιον. 10 αύγουστου έλήφθη περι την 13ην απαντήσαμεν δια το έν Κατερίνη μετόχιον ως σχολή. Το έγγραφο, κατάλληλα διπλωμένο, χρησιμοποιήθηκε ως φάκελος. Διακρίνεται κέρινη πατριαρχική σφραγίδα

† Νεόφυτος έλέῳ Θεου αρχιεπίσκοπος Κωνσταντινουπόλεως νέας Ρώμης και οίκουμενικός πατριάρχης.

Ρ' Αριθμ. Πρωτ. / 3795

† Όσιώτατοι ο τε ήγούμενος και λοιποί πατέρες τής έν Όλύμπῳ ήιεράς ήμετέρας πατριαρχικής και σταυροπηγιακής μονής του άγιου Διονυσίου τέκνα έν Κυρίῳ άγαπητά τής ήμών μετριότητος, χάρις ειη υμίν και ειρήνη παρα Θεου.

Οί χριστιανοί τής κοινοότητος Αικατερίνης δια του ένταύθα αρχιερέως αυτών θεοφιλέστατου επισκόπου Κίτρονς κύρ Λεοντίου υπέβαλον αναφοράν ¹⁰ προς την Έκκλησίαν την μεσολάβησιν αυτης εξαιτούμενοι παρα ¹¹ τη υμών όσιότητι όπως παραχωρήσητε προσωρινώς εις την κοινοότητα αυτών το εκεί μοναστηριακόν υμών μετόχιον ίνα χρησιμοποήσωσιν αύτό εις σχολήν άρρένων και θηλέων, άτε δη του ¹⁴ παραλήγματος του νηπιαγωγείου, εις ο έξ' ανάγκης και παρα ¹⁵ τους κανόνας τής υγιεινής εγκατέστησαν και συνεσωρεύθησαν και οι μαθηται τής Σχολής των άρρένων, έτοιμορρόπου όντως και αδυνάτου έν τῷ μέλλοντι τής έν αυτῷ συνυπάρξεως αμφοτέρων των διδασκτριών, ως

έγνωμοδοτησε, καθά λέγουσι, καὶ ¹⁹ ὁ δημαρχιακὸς ἐπόπτης. Ἐπὶ ταύτης τοίνυν τῆς αἰτήσεως τῶν ²⁰ ἀναφερομένων σκεψάμενοι συνοδικῶς ἐγνωμεν προτρέψαι τὴν ²¹ ὑμῶν ὀσιότητα, ὅπως ἐάν τὸ ἐν λόγῳ μετόχιον οὐ χρησιμοποιεῖται ὑπὸ τῆς Μονῆς ὑμῶν, καθά λέγουσι, παραχωρήσητε αὐτὸ ²³ προσωρινῶς εἰς τὴν εἰρημένην κοινότητα ἵνα χρησιμεύῃ ²⁴ ὡς Σχολή. Διὸ ἀναμένομεν προσεχῶς τὴν ὑμετέραν ἀπάντησιν. ²⁵ Ἡ δε τοῦ Θεοῦ χάρις καὶ τὸ ἄπειρον ἔλεος εἴη μεθ' ἡμῶν. ²⁶ ἀωζγ ἰουνίου κ'α'.

²⁷ † Ὁ Κωνσταντινουπόλεως ἐν Χ(ριστ)ῶ εὐχέτης.

17. ΙΩΑΚΕΙΜ Γ

1902

Ὀκτ. 3

Περίληψη: Ο Οικ. Πατριάρχης Ιωακείμ Γ εκφράζει την ευαρέσκεια της Μ. Εκκλησίας μετά την έκθεση του πατριαρχικού εξάρχου Ιωάννου επισκόπου Ξανθουπόλεως.

Πρωτότυπο, χαρτί, το κείμενο δακτυλογραφημένο σε 25 στίχους. Το φύλλο της επιστολής, κατάλληλα διπλωμένο, χρησιμοποιήθηκε ως φάκελος. Στό verso: πατράσι τῆς ἐν τῇ ἐπισκοπῇ Κίτρους ἱεράς ἡμετέρας Πατριαρχικῆς καὶ Σταυροπηγιακῆς Μονῆς τοῦ ἁγίου Διονυσίου τοῦ ἐν Ὀλύμπῳ, τέκνοις ἐν Κυρίῳ ἀγαπητοῖς τῆς ἡμῶν Μετριότητος. Εἰς Λιτόχωρον. Ἡ κέρινη σφραγίδα, οθωμανικά γραμματόσημα καὶ ἡ ταχυδρομικὴ σφραγίδα τῆς Θεσσαλονικῆς. Ἐχει ἐπικολληθεῖ ἀπόδειξη ἐξώφλησης τῶν ἐτησίων στὴν Θεολογικὴ Σχολὴ τῆς Χάλκης.

† Ἰωακείμ ἐλέω Θεοῦ ἀρχιεπίσκοπος Κωνσταντινουπόλεως, Νέας Ῥώμης καὶ οἰκουμενικὸς πατριάρχης

Ἄρ. Πρωτ. 15.727

† Ὅσιώτατοι ὁ τε ἡγούμενος καὶ οἱ λοιποὶ πατέρες τῆς ἐν τῇ Ἐπισκοπῇ Κίτρους ἱεράς ἡμετέρας πατριαρχικῆς καὶ σταυροπηγιακῆς μονῆς τοῦ ἁγίου Διονυσίου ἱεροῦ ἐν Ὀλύμπῳ, τέκνα ἐν Κυρίῳ ἀγαπητὰ τῆς ἡμῶν μετριότητος, χάρις εἴη ὑμῖν ἱεροῦ καὶ εἰρήνη παρὰ Θεοῦ.

Λίαν εὐαρέστως διετέθημεν ἡμεῖς τε καὶ ἡ περὶ ἡμᾶς ἱερά συνόδος ἐπὶ τῇ περὶ τῆς ἱεράς ὑμῶν μονῆς ἐκθέσει τοῦ ἡμετέρου πατριαρχικοῦ εξάρχου Θεοφιλεστάτου ἐπισκόπου Ξανθουπόλεως κύρ Ἰωάννου, γνόντες ἐξ ἱεροῦ αὐτῆς ἀγαθὰ περὶ τοῦ ἐνθέου ζήλου καὶ τῆς φιλοτιμίας ὑπὲρ τῆς καλῆς συντηρήσεως καὶ διαχειρίσεως τῆς μονῆς προνοίας τοῦ τε ὀσιωτάτου ἡγουμένου καὶ τῶν ἱεροῦ αὐτῶν πατέρων, καὶ προσέτι περὶ τῆς ἐν ἀγάπῃ καὶ συμπνοίᾳ συνεργασίας πάντων καὶ περὶ τῆς τηρήσεως τακτικῶν λογιστικῶν βιβλίων τῆς διαχειρίσεως. Ἡ ἱεροῦ αὐτῆς ὑμῶν πολιτεία καὶ ἡ περὶ τῶν συμφερόντων τῆς μετάνοίας ὑμῶν μετ' ἐπιμελείας καὶ τάξεως μέριμνα προὐκάλεσεν, ὡς εἰκὸς, τὴν ἐπιδοκίμασίαν καὶ τὸν ἱεροῦ αὐτῆς ἐπαινον ἐν συνεδρίᾳ τῆς ἱεράς συνόδου, ἧς ἀποφάσει, ἐκφράζομεν ἀπάσῃ τῇ ὑμείτερα ἀδελφότητι τὴν εὐαρέσκειαν τῆς μητρὸς Ἐκκλησίας. Προτρεπόμεθα δὲ ἡμᾶς ἱεροῦ ἵνα, ἐξακολουθοῦντες ἐργαζόμενοι μετὰ τοῦ αὐτοῦ ζήλου καὶ τῆς φιλοτιμίας, προϊσέχητε πάντοτε εἰς τὴν διαφύλαξιν τῆς κτηματικῆς περιουσίας τῆς μονῆς διὰ ἱεροῦ τρόπων μὴ αὐξανόντων τὸ χρέος αὐτῆς, ὅπερ τοῦναντίον πεποιθήμεν ὅτι διὰ κοινῆς ὑμῶν προσπαθείας καὶ διὰ τῆς περὶ τὰς δαπάνας οἰκονομίας καὶ τάξεως θέλει κατ' ἔτος ἐλλατοῦσθαι μέχρι τελείας ἀπαλλαγῆς τῆς μονῆς ἀπ' αὐτοῦ. Καὶ ἱεροῦ ταῦτα μὲν πρὸς δίκαιον ὑμῶν ἐπαινον ἡ δὲ τοῦ Θεοῦ

χάρις και τὸ ἄπειρον ἔλεος εἶη μετὰ τῆς ὑμῶν ὀσιότητος.
α λ β. ὀκτωβρίου γ ι

† Ὁ Κωνσταντινουπόλεως ἐν Χ(ριστ)ῶ εὐχέτης.

Για τον Ιωακείμ Γ βλ. Σταύρου Θ. Ανεστίδη, «Ιωακείμ Γ Αρχιεπίσκοπος Κωνσταντινουπόλεως και Οικουμενικός Πατριάρχης (1878-1884, 1901-1912)», *Δελτίο Κέντρου Μικρασιατικῶν Σπουδῶν* 6 (1986-1987), σ. 39-411.

Από το έτος αυτό (1902) ο Πατριάρχης Ιωακείμ Γ καθιέρωσε την αποστολή του επισκόπου Ξανθουπόλεως Ιωάννη ως πατριαρχικού εξάρχου στα Σταυροπηγιακά Μοναστήρια με σκοπό τον έλεγχο της κατάστασης που επικρατούσε σε αυτά και τη σύνταξη σχετικής έκθεσης προς το Πατριαρχείο²⁹. Εκτός από τη Μονή του Αγίου Διονυσίου, ο πατριαρχικός εξάρχος επισκέφτηκε τις Μονές: Τιμίου Προδρόμου Βεροίας, Τιμίου Προδρόμου Σερρών, της Εικοσιφοίνισσας, της Ζάβορδας, της Ολυμπιώτισσας, του Σπαρμού, του Αγίου Αντωνίου Δεμεράδων, του Αγίου Αθανασίου Σφήνισσας³⁰.

18. ΙΩΑΚΕΙΜ Γ'

1910

Ὁκτωβ. 28

Π ε ρ ί λ η ψ η: Ο Πατριάρχης Ιωακείμ ζητά από τον ηγούμενο της Μονής Αγίου Διονυσίου να αποστείλει στην Εκκλησία τα επίσημα συμβόλαια της ενοικίασης ενός μύλου στο χωριό Κεραμιδή Κατερίνης.

Πρωτότυπο δακτυλογραφημένο χαρτί φφ. 2. Το κείμενο σε 19 στίχους καταλαμβάνει το φ. 1^α. Το έγγραφο, κατάλληλα διπλωμένο, χρησιμοποιήθηκε ως φάκελος στο φ. 2: † *Οσιωτάτω ηγούμενω τῆς ἐν τῇ ἐπισκοπῇ Κίτρους ἱεράς ἡμετέρας Πατριαρχικῆς καὶ Σταυροπηγιακῆς Μονῆς τοῦ ἁγίου Διονυσίου, τοῦ ἐν Ὀλύμπω, τέκνων ἐν Κυρίῳ ἀγαπητῶ τῆς ἡμῶν Μετριότητος. 9028. Διακρίνονται ἡ Πατριαρχικὴ σφραγίδα με ἰσπανικὸ κερὶ, ὀθωμανικὸ γραμματόσημο καὶ ταχυδρομικὲς σφραγίδες.*

† *Ιωακείμ ἐλέω Θεοῦ ἀρχιεπίσκοπος Κωνσταντινουπόλεως νέας Ῥώμης καὶ οἰκουμενικὸς πατριάρχης.*

Ἄριθ. Πρωτ. 9028

† *Οσιώτατε ηγούμενε τῆς ἐν τῇ ἐπισκοπῇ Κίτρους ἱεράς ἡμετέρας Πατριαρχικῆς καὶ Σταυροπηγιακῆς μονῆς τοῦ ἁγίου Διονυσίου τοῦ ἐν Ὀλύμπω, τέκνον ἐν Κυρίῳ ἀγαπητὸν τῆς ἡμῶν Μετριότητος, χάρις εἶη τῇ ὀσιότητί σου καὶ εἰρήνη παρὰ Θεοῦ. Ἐλήφθη τὸ ἀπὸ ιᾱ παρελθόντος μηνὸς Αὐγούστου γράμμα τῆς ὀσιότητός σου, δι' οὗ ὑποβάλλει τῇ ἐκκλησίᾳ τὰ περὶ τῆς γενομένης πακτώσεως πέντε μύλων τῆς Μονῆς, ἧτοι ἐνὸς παρὰ τὸ Κεραμιδίον τῆς Κατερίνης καὶ τεσσάρων παρὰ τὸ Λιτόχωρον. Ἐπειδὴ ὁμως παρετηρήθη ὅτι ἡ πάκτωσις τοῦ παρὰ τὸ Κεραμιδίον μύλου ἐγένετο ἄνευ προηγουμένης γνώσεως καὶ ἐγκρίσεως τῆς Ἐκκλησίας, προαγόμεθα, προτάσει τῆς Μοναστηριακῆς*

²⁹ Εκκλησιαστική Αλήθεια, 22 (1902) 200.

³⁰ Βλ. Παπάζη, Ιστορία, σ. 119-120.

Ἐπιτροπῆς καὶ ἐγκρίσει συνοδικῆ, ἐπιστῆσαι τὴν προσοχὴν τῆς ὁσιότητός σου ἐπὶ τῆς γενομένης ὑπερβασίας, ἣτις δεόν ἵνα μὴ ἐπαναληφθῆ καὶ ἀξιῶσαι ἵνα ἀποστείλῃ ταχέως τὰ ὀριστικὰ τῶν πακτώσεων συμβόλαια πρὸς ἐπιθεώρησιν αὐτῶν ἐνταῦθα, διὰ τὰ περαιτέρω. Ἡ δὲ τοῦ Θεοῦ χάρις καὶ τὸ ἄπειρον ἔλεος εἶη μετὰ τῆς ὁσιότητός σου. ἀλί' Ὀκτωβρίου κη'.

† Ὁ Κωνσταντινούπολεως ἐν Χριστῷ εὐχέτης ..

19. ΙΩΑΚΕΙΜ Γ'

1911

Φεβρ. 10

Πρωτότυπο δακτυλογραφημένο χαρτί σε 29 στίχους.

† Ἰωακείμ ἐλέω Θεοῦ ἀρχιεπίσκοπος Κωνσταντινουπόλεως νέας Ῥώμης καὶ οἰκουμενικὸς πατριάρχης.

Ἄριθ. Πρωτ. 652

† Ὀσιώτατοι πατέρες τῆς ἐν τῇ ἐπαρχίᾳ Κίτους ἱερᾶς ἡμετέρας Πατριαρχικῆς καὶ Σταυροπηγιακῆς Μονῆς τοῦ ἁγίου Διονυσίου, τοῦ ἐν Ὀλύμπῳ, τέκνα ἐν Κυρίῳ ἀγαπητὰ τῆς ἡμῶν Μετριότητος, χάρις εἶη τῇ ὑμῶν ὁσιότητι καὶ εἰρήνῃ παρὰ Θεοῦ. Προφρόνως ἐλάβομεν τὸ ἀπὸ ἰγ' παρελθόντος μηνὸς γράμμα τῆς ὑμῶν ὁσιότητος, δι' οὗ ὑποβάλλετε τῇ Ἐκκλησίᾳ ὅτι ἐπὶ τῇ ἔνεκα γήρατος παραιτήσει τοῦ ἐπὶ ἔτη μακρὰ μετὰ ζήλου καὶ στοργῆς ὑπὲρ τῶν συμφερόντων τῆς Μονῆς ἡγουμενεύσαντος κὺρ Γενναδίου Προέβητε, κατὰ τὰ ἀνέκαθεν ἐν τῇ ἱερᾷ ὑμῶν Μονῇ ἰσχύοντα, εἰς τὴν ἀνάδειξιν ὡς ἡγουμένου τῆς Μονῆς τοῦ τέως συμβούλου ὀσιωτάτου ἱερομονάχου κὺρ Μελετίου, εἰς τὴν ἐκλογὴν δ' ἀντ' αὐτοῦ ὡς συμβούλου τοῦ ἐκ τῶν πατέρων τῆς Μονῆς ὀσιωτάτου ἱερομονάχου κὺρ Θεοφίλου, ὧν καὶ ἐξαιτεῖθε τὴν ἔγκρισιν καὶ ἐπικύρωσιν τοῦ διορισμοῦ. Εἰς ἀπάντησιν τοίνυν προαγόμενοι, ἀσμένως δηλοῦμεν, συνοδικῆ διαγνώμη, τῇ ὑμῶν ὁσιότητι ὅτι ἐπεκυρώθησαν αἱ γενομέναι ἐκλογαὶ καὶ ἀνεγνωρίσθησαν οἱ ὡς ἄνω ἐξονομασθέντες πατέρες ὡς ἡγούμενος καὶ ὡς σύμβουλος τῆς ἱερᾶς ὑμῶν Μονῆς. Ἐγκλείοντες δ' ἐν τῇ παρουσίᾳ καὶ τὸ σχετικὸν Πατριαρχικὸν Ἀποκαταστατικὸν ἡμῶν Γράμμα καὶ πατρικῶς τοῖς ἐκλεγείσι καὶ διορισθείσι συγκαίροντες, οὐδαμῶς ἀμφιβάλλομεν ὅτι διὰ τῆς κεκτημένης περὶ τῶν ἐν τῇ Μονῇ πραγμάτων πείρας καὶ τοῦ διαπνέοντος αὐτοὺς ἱεροπρεποῦς ζήλου τελεσφόρως καὶ δοκίμως ἐκπληρώσουσι τὰ ἀνατεθέντα αὐτοῖς καθήκοντα ἐπ' ἀγαθῷ τῆς Μονῆς. Ἀπονέμοντες δὲ τὰς πατρικὰς ἡμῶν εὐλογίας, ἐξαιτούμεθα πᾶσι τὰ κράτιστα καὶ σωτηριώδη παρὰ τοῦ ἀγαθοδότου Θεοῦ, οὗ ἡ χάρις καὶ τὸ ἄπειρον ἔλεος εἶη μετὰ τῆς ὁσιότητος ὑμῶν. ἀλί' φεβρουαρίου ι'

† Ὁ Κωνσταντινουπόλεως ἐν Χ(ριστ)ῷ εὐχέτης.

20. ΙΩΑΚΕΙΜ Γ'

πατριαρχικόν, ἡγουμενικόν
Γράμμα

1911
φεβρουάριος

Περίληψη: Ο Οικουμενικός Πατριάρχης Ιωακείμ Γ' αποκαθιστά ἡγούμενον τῆς Μονῆς τοῦ Ὁσίου Διονυσίου τοῦ ἐν Ὀλύμπῳ τὸν ἱερομόναχο Μελέτιο καὶ σύμβουλο τὸν ἱερομόναχο Θεόφιλο

Πρωτότυπο δακτυλογραφημένο σε χαρτί.

Ἰωακείμ ἐλέω Θεοῦ

Ἄριθ. Πρωτ. 652

Ἡ Μετριότης ἡμῶν διὰ τοῦ παρόντος Πατριαρχικοῦ Ἀποκαταστατικοῦ Ἠγουμενικοῦ γράμματος δῆλον ποιεῖται ὅτι, τῆς ἐν τῇ ἐπαρχίᾳ Κίτρους ἱεράς ἡμετέρας Πατριαρχικῆς καὶ Σταυροπηγιακῆς Μονῆς τοῦ ἁγίου Διονυσίου, τοῦ ἐν Ὀλύμπῳ, δίχα ἡγουμενικῆς προστασίας ἐναπομεινάσης. ἄτε δὴ τοῦ ἐπὶ εἰκοσαετίας ἐν αὐτῇ μετὰ ζήλου καὶ στοργῆς ὑπὲρ τῶν συμφερόντων τῆς Μονῆς ἡγουμενεύσαντος ὀσιωτάτου ἱερομονάχου κὺρ Γενναδίου ἐνεκα γήρατος παραίτησιν οἰκειθελῆ ὑποβάλλοντος τῇ ἐκκλησίᾳ, τῶν δ' ἐν αὐτῇ συνασκειμένων ὀσιωτάτων πατέρων ἐκλεξαμένων κατὰ τὰ ἀνεκαθεν ἐν τῇ μονῇ ἰσχύοντα, ἡγούμενον τῆς Μονῆς τὸν τέως σύμβουλον αὐτῆς ὀσιωτάτον ἱερομόναχον κὺρ Θεόφιλον, καθ' ὃ ἀνήγγειλαν ἐξαιτούμενοι τὴν ἀναγνώρισιν καὶ ἐπικύρωσιν τῆς γενομένης ἐκλογῆς παρὰ τῆς καθ' ἡμᾶς Μεγάλῆς τοῦ Χριστοῦ Ἐκκλησίας, ἐπικυροῦσα ταύτην, ὡς νομίμως καὶ κανονικῶς γενομένην, διορίζει καὶ ἀπαθίστησιν, ἀποφάσει συνοδικῆ, γνήσιον καὶ κανονικόν ἡγούμενον τοῦ ρηθέντος ἱεροῦ Σκηνώματος τὸν ὀσιωτάτον ἐν ἱερομονάχοις κὺρ Μελέτιον, σύμβουλον δὲ τὸν ὀσιωτάτον ἱερομόναχον κὺρ Θεόφιλον. Ὅφειλει τοίνυν ὁ εἰρημένος ἡγούμενος, ἀναλαβὼν τὴν διοίκησιν τῆς ἱεράς ταύτης Μονῆς, διεξάγειν καὶ διακυβερνᾶν αὐτὴν θεοφιλῶς καὶ θεαρέστως καὶ κατὰ τοὺς τύπους καὶ ὅρους τῆς Μοναστηριακῆς διοικήσεως φυλάττων ἀπαρεγκλίτως τὰς ἀρχαίας τάξεις τῆς ἐσωτερικῆς καὶ ἐξωτερικῆς διακυβερνήσεως καὶ διὰ τοῦ ἀμέμπτου αὐτοῦ πολιτεύματος καθιστάμενος παράδειγμα ἀρετῆς καὶ βίου ἀνεπιλήπτου τοῖς συμμοναστηριακοῖς αὐτοῦ πατράσιν, ἀγαπῶν καὶ περιθάλπων αὐτοὺς φιλαδέλφως φροντίζων δὲ καὶ κηδόμενος τῆς καλλιεργείας τῶν κτημάτων αὐτῆς, μηδὲν τούτων ἀποξενῶν, καὶ ἐνὶ λόγῳ ἀγωνιζόμενος ὑπὲρ τῆς εὐκλείας καὶ προαγωγῆς τοῦ σεπτοῦ τούτου Σκηνώματος. Οἱ δ' ἐν αὐτοῖς συνασκειόμενοι ὀσιωτάτοι πατέρες ὀφείλουσιν ὁμοίως διάγειν θεαρέστως καὶ κατὰ τὸν τύπον τοῦ μοναχικοῦ πολιτεύματος καὶ ἀπονέμειν τὸ προσήκον σέβας καὶ εὐπείθειαν καὶ ὑπακοὴν τῷ ἡγουμένῳ αὐτῶν καὶ συντρέχειν μετὰ ζήλου ὑπὲρ τῶν συμφερόντων τῆς κοινῆς ταύτης Μετανοίας αὐτῶν, ἐν ἧ καθήκον ἐπιβέβληται μνημονεύεσθαι τοῦ κανονικοῦ Πατριαρχικοῦ ὀνόματος. ὡς νενόμισται, ἐν πάσαις ταῖς ἱεραῖς τελεταῖς καὶ ἀκολουθίαις. Ὅθεν εἰς ἐνδειξιν ἀπελύθη τὸ παρὸν ἡμέτερον Πατριαρχικόν Ἠγουμενικόν Γράμμα, ἀποσταλέν τῷ διορισθέντι ἡγουμένῳ τῆς ἐν τῇ ἐπαρχίᾳ Κίτρους ἱεράς ἡμετέρας Πατριαρχικῆς καὶ Σταυροπηγιακῆς Μονῆς τοῦ ἁγίου Διονυσίου, τοῦ ἐν Ὀλύμπῳ, ὀσιωτάτῳ ἐν ἱερομονάχοις κὺρ Μελετίῳ.

Ἐν ἔτει σωτητίῳ α' λια κατὰ μῆνα φεβρουάριον, Ἐπινεμήσεως θ'.

† Ὁ Πατριάρχης Κωνσταντινοπόλεως Ἰωακείμ ἀποφαίνεται.

21. ΙΩΑΚΕΙΜ Γ'

1912
Ιουν. 6

Π ε ρ ί λ η ψ η: Ο Οικουμενικός Πατριάρχης Ιωακείμ Γ' προτρέπει τους πατέρες της μονής του Οσίου Διονυσίου να προσφέρουν από τα κειμήλια της μονής τουλάχιστον ένα σταυρό για το Πατριαρχικό Μουσείο.

Πρωτότυπο χαρτί δακτυλογραφημένο σε 15 στίχους.

*† Ιωακείμ ἐλέω Θεοῦ ἀρχιεπίσκοπος Κωνσταντινουπόλεως Νέας Ρώμης
καὶ οἰκουμενικὸς πατριάρχης.*

Ἀριθ. Πρωτ. 15.079

*† Ὅσιώτατοι ὃ τε ἡγούμενος καὶ οἱ λοιποὶ πατέρες τῆς ἐν τῇ ἐπισκοπῇ
Κίτρους ἱεράς ἡμετέρας Πατριαρχικῆς καὶ Σταυροπηγιακῆς μονῆς τοῦ ἁγίου
Διονυσίου τοῦ ἐν Ὀλύμπῳ ἰ τέκνα ἐν Κυρίῳ ἀγαπητὰ τῆς ἡμῶν μετριότητος,
χάρις εἶη τῇ ὑμῶν ὀσιότητι καὶ εἰρήνῃ παρὰ Θεοῦ.*

*Καθ' ἣν ἐποχὴν διετελοῦμεν μητροπολίτης Θεσσαλονίκης, ἐπισκεφθέντες ἰ
τὴν ἱεράν ὑμῶν μονήν, εἶδομεν μεταξὺ ἄλλων κειμηλίων καὶ πολλοὺς ἀρχαίους
σταυροὺς, διασωθέντας, φαίνεται, ἀπὸ τῆς ἐν ἀρχαιοτέροις χρόνοις ὑπὸ τῶν
ἐπιδραμόντων ἰ Τούρκων λεηλασίας τοῦ ἱεροῦ ἡμῶν σκηνώματος. Ἐπειδὴ δὲ
καλὸν θεωροῦμεν ὅπως εἰς ἰ τουλάχιστον τῶν σταυρῶν τούτων δωρηθῇ ὑπὸ τῆς
ἱεράς μονῆς εἰς τὰ Πατριαρχεῖα, ἵνα ἰ κατατεθῇ ἐν τῷ Πατριαρχικῷ μουσεῖῳ,
προτρεπόμεθα ὅπως προφρόνως λήφθῃ ὑπ' ὄψιν ἡ ἰ ὡς ἄνω πατρικὴ σύστασις
καὶ ἀξιώσις ἡμῶν καὶ ἐνεργηθῇ τὸ προσῆκον. Ἡ δὲ τοῦ Θεοῦ ἰ χάρις καὶ τὸ
ἄπειρον ἔλεος εἶη μεθ' ὑμῶν.*

α λιβ. ἰουνίου 5

† Ὁ Κωνσταντινουπόλεως ἐν Χ(ριστ)ῷ εὐχέτης

ΣΧΟΛΙΑ

³¹ Για τον Ιωακείμ Γ' από Θεσσαλονίκης βλ. παραπάνω

Στο σκευοφυλάκιο της μονής σώζονται Σταυροί εξαιρετικής τέχνης. Προφανώς αυτούς είδε κατά την επίσκεψή του στη Μονή ο μητροπολίτης Θεσσαλονίκης τότε και μετέπειτα Οικουμενικός Πατριάρχης Ιωακείμ Γ'.

Από αυτό το πατριαρχικό γράμμα του Ιωακείμ Γ' πληροφορούμαστε για μια ακόμα πτυχή του πολύπλευρου έργου του δραστήριου Πατριάρχη, ο οποίος ενδιαφέρονταν για τον εμπλουτισμό του Πατριαρχικού Μουσείου.

³¹ Για το σκευοφυλάκιο βλ. σ. 52-53 της παρούσας μελέτης.

ΘΕΟΦΙΛΟΥ ΚΑΜΠΑΝΙΑΣ

Π ε ρ ί λ η ψ η: Ο Καμπανίας Θεόφιλος προτρέπει τους πιστούς χωριών της επισκοπής του να συνδράμουν για την ανακαίνιση της Μονής του Οσίου Διονυσίου.

Α ν τ ί γ ρ α φ ο: Βιβλιοθήκη Μονής Βλατάδων κώδ. 66 φ. 72^ν-74^ν.

Έ κ δ ο σ η: Γλαβίνα, Η εν Ολύμπω, 194-195.

Εὐλαβέστατοι ἱερεῖς οἱ ψάλλοντες εἰς τὰ χωρία τῆς καθ' ἡμᾶς ἐπαρχίας, τίμιοι Γέροντες τῶν χωριῶν, καὶ λοιποὶ εὐλογημένοι χριστιανοὶ Κολακίας, Γιουτζίδων, Βαλμάδων, Καϊλῆ, Γκριτζάλοβον, καὶ τῶν λοιπῶν χωριῶν χάρις εἴη ὑμῖν, καὶ εἰρήνη ἀπὸ Θεοῦ, ἢ παρ' ἡμῶν δὲ εὐχή καὶ εὐλογία. ἐπειδὴ καὶ κατὰ τὴν ἐτήσιον συνήθειαν ἦλθεν ἡ ἅγια Κάρα τοῦ ὁσίου καὶ θεοφόρου Πατρὸς ἡμῶν Διονυσίου νὰ σᾶς ἀγιάσῃ καὶ νὰ δώσῃ ὑγείαν καὶ εἰς ἐσᾶς καὶ, καὶ εἰς τὰ πράματά σας, διὰ τὴν χάριν ὅπου ἔλαβε παρὰ θεοῦ, διὰ τοῦτο σᾶς συμβολεύομεν πατρικῶς, καὶ σᾶς παρακινούμεν νὰ τὸν δεχθῆτε μὲ ἄκραν εὐλάβειαν τῆς ψυχῆς σας, νὰ προστρέξῃτε εἰς τὴν χάριν του, καὶ νὰ φιλοδωρήσῃτε τὴν ἅγιαν κάραν ὄχι μόνον εἰς τοὺς ἁγιασμοὺς κατὰ τὴν συνήθειαν, ἀλλὰ καὶ χωριστὰ νὰ γράψῃτε τὰ ὀνόματά σας, καὶ νὰ συντρέξῃτε ὅσον ἠμπορεῖτε ὁ καθένας διὰ νὰ ἠμπορέσουν οἱ πτωχοὶ Πατέρες νὰ ἀνοικοδομήσουν καὶ τὸ ἐπίλοιπον μέρος τοῦ μοναστηρίου ὅπου ἔμεινε ἀνοικοδόμητον, καὶ νὰ γίνῃτε καὶ ἐσεῖς κτήτορες τοῦ Ἱεροῦ μοναστηρίου διὰ νὰ μνημονεύωνται τὰ ὀνόματά σας καθημέραν εἰς τὸ Ἱερὸν μοναστήριον καὶ ἀφ' οὗ κάμῃτε παραμικρὰν βοήθειαν εἰς τὸ ἅγιον μοναστήριον τότε θέλει πρεσβεύει ὁ ἅγιος ἀκαταπαύστως πρὸς τὸν Θεὸν διὰ τὴν ὑγείαν σας, διὰ τὰ τέκνα σας, διὰ τὰ πράγματά σας, διὰ τὰ γενήματά σας, καὶ διὰ ὅλας σας τὰ ἔργα, καὶ ἐδῶ θέλει σᾶς τὸ ἀνταποδώσει ἑκατονταπλάσιον, καὶ ἐν ἢ τῷ μέλλοντι αἰῶνι θέλετε ἀξιωθῆ διὰ τῶν δεήσεων αὐτοῦ τῆς βασιλείας τῶν οὐρανῶν, ἧς γένοιτο πάντας ὑμᾶς ἐπιτυχεῖν ἐν Χριστῷ Κυρίῳ ἡμῶν, οὐ ἡ χάρις καὶ τὸ ἀπειρον ἔλεος σὺν τῇ παρ' ἡμῶν εὐχῇ εἴη μετὰ πάντων ὑμῶν.

Κ(αμπανίας) Θ(εόφιλος), καὶ πρὸς Θεὸν ὑμῶν εὐχέτης διάπυρος.

ΗΓΟΥΜΕΝΟΥ ΔΑΝΙΗΛ

Π ε ρ ί λ η ψ η: Ο Ηγούμενος Δανιήλ και οι πατέρες της Μονής ζητούν με γράμμα από τον μητροπολίτη Βεροίας να δεχθεί ταξιδιώτες μοναχούς της.

Α ν τ ί γ ρ α φ ο: Βιβλιοθήκη Μονής Βλατάδων κώδ. 66

Έ κ δ ὄ σ ε ι ς: Μυστακίδου, Θεόφιλος, 113-114 και Γλαβίνας, Η εν Ολύμπω, 185-186.

Β ι β λ ι ο γ ρ α φ ί α: Μυστακίδου, Θεόφιλος Καμπανίας, 54-55.

Τῷ πανιερωτάτῳ ἔλλογιμωτάτῳ καὶ θεοπροβλήτῳ μητροπολίτῃ τῆς ἀγιωτάτης μητροπόλεως Βερροίας, ὑπερτίμῳ καὶ ἐξάρχῳ Θετταλίας κυρίῳ κυρίῳ Δανιήλ, τῷ σεβασμιωτάτῳ ἡμῖν δεσπότη προσκυνητῷς.

Τὴν ὑμετέραν ἔλλογιμωτάτην θεοπρόβλητον πανιερότητα ταπεινῶς προσκυνοῦντες, τὴν ἱεράν καὶ χαριτόβρυτον αὐτῆς δεξιὰν εὐλαβῶς ἀσπαζόμεθα.

† Κ(ύριος)ς ὁ τὸ ἀνθρώπιον ἀποθεώσας πρόσλημμα διὰ τῆς ἐνδόξου αὐτοῦ ἀναλήψεως ταῖς τοῦ Θεοφόρου πατρὸς ἡμῶν ἁγίου Διονυσίου πρεσβείαις διαφυλάττοι ἀνωτέραν παντὸς ἐναντίου συστήματος μεθ' ὑγείας, εὐζωΐας καὶ τῆς τῶν ἐφετῶν ἐπιτεύξεως.

Κατὰ τὴν ἔκπαλαι συνήθειαν, πανιερώτατε δέσποτα, καθ' ἣν ἡμεῖς οἱ ταπεινοὶ πρὸς τοῖς ἄλλοις, ἐστέλναμεν καὶ εἰς τὴν θεόσωστον αὐτῆς ἐπαρχίαν ἓνα τοῦ ἱεροῦ ἡμῶν ἀδελφικοῦ καταλόγου μετὰ τῆς περι αὐτοῦ (οὕτω) συνοδίας, διὰ νὰ συνάζῃ καὶ αὐτόθι μερικὴν ἐλεημοσύνην καὶ βοήθειαν, τὴν ὁποίαν οἱ εὐσεβεῖς εὐλαβεία τῇ πρὸς τὸν ἅγιον ἠθελον ἀφιερῶσωσιν, εἶχαμεν πρὸ χρόνων ἐπὶ τούτῳ ἀπεσταλμένον τὸν ἱερομον. πανοσιώτατον πνευματικὸν κύρ Δαμιανόν, ὅστις καθὼς δὲν λανθάνει καὶ τὴν μεγαλόνοιάν της, με πᾶσαν τὴν πρέπουσαν εὐταξίαν καὶ τιμὴν τὴν ζωὴν αὐτοῦ εἰς τὰ αὐτόθι ἀπέρασε, φιλοτιμούμενος κοντὰ εἰς τὸ νὰ κοσμήσῃ τὸ ἱερόν μοναστήριον νὰ τιμήσῃ ἀκόμη καὶ τὸ ἡμῶν ἐπάγγελμα. Ἄλλ' ἐπειδὴ καὶ τὸ ἱερόν μοναστήριον διὰ πολλὰ ὁποῦ ἀκολουθοῦσι καὶ διὰ τόσα βάρη παρὰ τῶν ἔξω ὁποῦ συνεχῶς ἐπεμβαίνουσιν, ἐχρειάζετο τὸν ἄνδρα νὰ κἀθηται μέσα, καὶ μετὰ τὸν ἡγούμενον (ὅστις ὡς ἐμπαθῆς δὲν εἶναι ἱκανὸς μόνος εἰς τὰ πρὸς διοίκησιν) νὰ κρατῇ καὶ αὐτὸς τὰ πηδάλια τοῦ ἱεροῦ τούτου οἴκου καὶ νὰ οἰκονομῇ με τὴν φρόνησίν του, μὴ ὄντας δυνατὸν ἄλλοις γενέσθαι, ἢ μόνον νὰ τραβιχθῇ ἀπὸ τὸ ταξειδίον, διὰ τοῦτο εἰς τὸν τόπον ἐκείνου ἐδιωρίσαμεν προεστῶτα τοῦ ταξειδίου καὶ τῆς συνοδίας τὸν ἀδελφὸν ἡμῶν πανοσιώτατον ἐν ἱερομονάχοις παπᾶ κύρ Ἀνανίαν, πρῶτον ὑποτακτικὸν τοῦ ρηθέντος πνευματικοῦ, δεκαετίαν καὶ πρὸς μετ' αὐτοῦ τῷ ταξειδίῳ δουλεύοντα, νὰ συστήσωμεν τὸν ἄνδρα ἡμεῖς πρὸς τὴν πανιερότητά της. Καὶ νὰ μεταχειρισθῶμεν κομψότητος λόγων, εἰ καὶ ἀμαθεῖς εἰς τοῦτο, μᾶς φαίνεται περιττόν, γνωρίζοντες καὶ ἐξ ἄλλων συμβάντων τὴν πρὸς τὸ ἱερόν ἡμῶν μοναστήριον φιλόφρονα γνώμην της καὶ ἀγάπην καὶ εὐλαβητικὴν διάθεσιν πρὸς τὸν Ἅγιον, νὰ φανερώσωμεν πάλιν πρὸς τὴν μεγαλόνοιάν της τὸν βίον τοῦ ἀνδρὸς καὶ τοῦτο περιττόν, ὡσὰν ὁποῦ ἡ πανιερότης της ἐκ περισσοῦ καὶ πρὸ πολλῶν χρόνων τὸν ἐγνώρισεν ὁποῖος καὶ ὁποίας διαθέσεως, τοῦτο μόνον θερμῶς παρακαλοῦμεν τὴν συμπαθεστάτην αὐτῆς πανιερότητα διὰ νὰ δεχθῇ ἰλέω τῷ ὄμματι καὶ φιλοφρόνῳ (οὕτω) διαθέσει, τὸν ρηθέντα παπᾶ Ἀνανίαν καθὼς καὶ τὸν πρὸ αὐτοῦ πνευματικὸν καὶ νὰ τὸν ἔχη ὑπὸ τὴν σκέπην της, ὑπερασπιζομένη αὐτὸν εἰς πᾶν, ὃ ἢ χρεῖα καλέσει, ἔχουσα ἀντιπάροχον εἰς τοῦτον τὴν κραταιὰν τριαδικὴν χεῖρα ταῖς τοῦ προστάτου ἡμῶν ἁγίου Διονυσίου δεήσεσιν· αἱ δὲ πανιέροι καὶ θεοπειθεῖς αὐτῆς εὐχαι εἶησαν μεθ' ἡμῶν ἐν βίῳ παντί. Ἀμήν.

ἐν ἔτει 1785: μαΐου 30.

Τῆς Ὑμετέρας ἐλλογιμωτάτης θεοπροβλήτου
πανιερότητος δούλος ταπεινός
ὁ Καθηγούμενος τῆς ἐν
Ὀλύμπῳ ἱερᾶς Μονῆς
Δανιὴλ καὶ οἱ σὺν ἐμοὶ
ἐν Χριστῷ ἀδελφοί.

ΑΠΑΝΤΑΧΟΥΣΑ ΗΓΟΥΜΕΝΟΥ ΜΕΘΟΔΟΥ

1835

δεκ. 9

Π ε ρ ί λ η ψ η: Η Μονή του Αγ. Διονυσίου, που αποστέλλει σε ζητεία τον ιερομόναχο Θεόδουλο, καλεί τους ευσεβείς χριστιανούς να συνδράμουν οικονομικά στο ξανακτίσιμο της Μονής μετά την καταστροφή του 1828.

Πρωτότυπο. Χαρτί 630 X 440 Γραφή: προσπάθεια δημιουργίας πολυτελούς εγγράφου. Το επάνω τμήμα του κοσμείται από δυο εικόνες, που βρίσκονται μέσα σε μετάλλιο. Αριστερά εικονίζεται η Αγία Τριάδα και δεξιά ο Άγιος Διονύσιος. Στο κέντρο υπάρχει αποτύπωμα της σφραγίδας της Μονής. Κατάσταση: Το έγγραφο φέρει αρκετές φθορές, ιδίως στις άκρες και είναι κολλημένο πάνω σε χαρτόνι. Φυλάσσεται, τυλιγμένο σε κύλινδρο μέσα σε μεταλικό κιβώτιο, στη βιβλιοθήκη της Μονής.

Στο verso: Έγγραφο ηγουμένου / Μεθοδίου Παλιούρα / φέρων δύο εικόνας Άγιαν Τριάδα / και άγιον Διονύσιον / έσωθεν αυτού φερμάνιον τουρκικόν. Σφραγίδες της Μονής και του ΑΡΧΙΜΑΝΔΡΙΤΗΣ ΙΩΑΝΝΗΣ ΚΑΤΣΙΜΙΓΑΣ ΗΓΟΥΜΕΝΟΣ ΛΙΤΟΧΩΡΟ - ΚΑΤΕΡΙΝΗΣ τη 5 Μαΐου 1963 με μπλέ μαρκαδόρο I

† Πανιερώτατοι μητροπολίται! θεοφιλέστατοι επίσκοποι! έντιμότατοι κληρικοί! εύλαβέστατοι ιερείς! όσιώτατοι ιερομόναχοι! χρήσιμοι πραγματευταί! Ρ και караβοκύριοι. τίμιοι επίτροποι τών εκκλησιών. κεχαγιάδες και ζευγαράδες τών χωριών! πρωτομαΐστορες και μαΐστορες τών εύλογη^βμένων έσναφίων, και λοιποί πάντες εύλογημένοι χριστιανοί!

Ημείς οί ταπεινοί πατέρες του σταυροπηγιακού μοναστηρίου του Άγιου ^μ Διονυσίου του έν τω Όλύμπου και θαυματουργού, παρακαλούμεν τον Άγιον Διονύσιον να παρακαλή τον Θεόν να σās χαρίζη υγείαν και εύτυχίαν ^ρ και να σās φυλάττη με ειρήνην δια πάντα. Άμήν.

Όλα τὰ καλά τὰ αγαπὰ ό Θεός, εύλογημένοι χριστιανοί! περισσότε^ρρον όμως αγαπὰ την έλεημοσύνην: δια τι ή έλεημοσύνη, όπου και αν γίνεται, ή εις πτωχούς, ή εις όρφανά και δυστυχισμένα πρόσωπα, ^ρ μεγάλην δύναμιν έχει, και κάμνει τον Θεόν να συγχωρή τās άμαρτίας τών έλεούντων - δια τι ό ίδιος Θεός προστάζει, και λέγει ^ρ εις τὸ Άγιον Ευαγγέλιον: καλότυχοι είναι εκείνοι όπου έλεημονούν, και λυπούνται τούς πτωχούς, δια τι εκείνους, κοντά όπου θέλω τούς βλυπηθῆ και εγώ, δια τὸ όλίγον όπου δίδουν εις τούς πτωχούς, θέλω τούς χαρίσει και έδω εύτυχίαν, και εις τον άλλον κόσμον θέλω τούς τι¹⁰μήσει δίδωντάς τους ζωήν αιώνιον, και τὰ ανεκδιήγητα αγαθά του Παραδείσου.

Και άνίσως ή έλεημοσύνη όπου μοιράζεται εις τούς πτω¹¹χούς ανθρώπους έχει τόσην δύναμην, πόσην δύναμιν τάχα θαρρείτε να έχη εκείνη όπου μοιράζεται εις τὰ μοναστήρια, και εις τās εκ¹²κλησίας; μεγαλητέραν δύναμιν έχει κατά πολλά, δια τι εις τὰ μοναστήρια και εις τās εκκλησίας νύκτα και ήμέραν ιερείς, και ¹³ψαλτάδες, ψάλλουν και δοξολογούν τον Θεόν, και τον παρακαλούν δια να συγχωρή ταίς άμαρτίαις τόσον τών ζωντανών, όσον και τών ¹⁴άποθαμμένων χριστιανών: επειδή λοιπόν και τὸ σταυροπηγιακόν μοναστήριον του άγιου Διονυσίου, καθώς είπομεν παραπάνω, από την άκατα¹⁵στασίαν του καιρού, και από τούς κακούς ανθρώπους έχάλασε, και όλον εκρημνίσθη, και μοναχά ή εκκλησία άφυλάχθη με την βοήθειαν και ¹⁶ με την χάριν του Άγιου, πλην και αυτή εξεσκεπάσθη όλη, και επάρθηκαν όλαις ή μολυβένιαις πλάκες.

Αὐτὰ ὅλα τὰ δεινὰ ¹⁷ ἀφ' οὗ τὰ εἶδαμεν ἡμεῖς οἱ εὕρισκόμενοι πατέρες, ἐλυπήθη καὶ ἐπόνεσεν ἡ ψυχὴ μας: διὰ τοῦτο ἐρρήψαμεν εἰς τὸν Θεὸν τὴν ἐλπίδα ¹⁸ μας καὶ ἀπεφασίσαμεν τοῦ Θεοῦ βοηθοῦντος, με τοῦ Ἁγίου τὴν χάριν, καὶ με τῶν χριστιανῶν τὴν ἐλεημοσύνην νὰ τὸ ξανακτίσω¹⁹ μεν πάλιν, καὶ νὰ τὸ στολίσωμεν καθὼς καὶ πρῶτα, εἰς δόξαν Θεοῦ, καὶ εἰς μνημόσυνον καὶ ψυχικὸν ὄφελος τῶν χριστιανῶν. ²⁰εὐγάλαμεν καὶ προσκυνητὸν βασιλικὸν φερμάνι, καὶ ἐμετρήσαμεν μετρητὰ γρόσια δεκαεπτὰ χιλιάδες, ὅλα ὁμως τὰ ἐδανεί²¹σθημεν με διάφορον - καὶ κοντὰ εἰς ὅλα, μᾶς λείπουν καὶ πολλὰ ἐξοδα, καὶ χρειαζόμενα πράγματα - διὰ τοῦτο ἀπεφασίσαμεν ²² νὰ προστρέξωμεν εἰς τοὺς εὐλογημένους χριστιανοὺς διὰ νὰ μᾶς ἐλέησουν, καὶ νὰ μᾶς βοηθήσουν εἰς αὐτὸ τὸ θεάρεστον ἔργον - στέλνομεν λοιπὸν ²³ ἀπὸ τὴν συνοδίαν μας τὸν εὐλαβέστατον ἱερομόναχον κύρ παπᾶ Θεόδουλον με ἓναν ἄνθρωπον συνοδίαν, καὶ τὸν ἐδώσαμεν ἄδειαν νὰ φορῇ ²⁴ ἐπιτραχήλιον, νὰ ψάλλῃ ἁγιασμούς, καὶ νὰ κάμνῃ ὡσάν ἱερεὺς ὅλα ὅσα πρέπουν εἰς τὸν ἱερέα, παίρνοντας ὁμως τὴν ἄδειαν καὶ ἀπὸ τὸν ²⁵ Πανιερώτατον Δεσπότην, καὶ ἐπίσκοπον κάθε ἐπαρχίας. Δεχθῆτέ τον λοιπὸν, εὐλογημένοι χριστιανοί! ὅλοι σας με μάτι καλόν, καὶ με ²⁶ πρόθυμόν καρδίαν, ὡσάν νὰ δέχησθε τὸν ἴδιον Ἅγιον Διονύσιον καὶ μὴ λείπητε νὰ προσκαλῆτε πάντοτε αὐτὸν εἰς τὰ εὐλογημένα ὀσπήτιά ²⁷ σας, διὰ νὰ ψάλλῃ ἁγιασμούς, καὶ νὰ τὰ ἀγιάζῃ με τὰ Ἅγια Λείψαν[α ὀποῦ] τὸν ἐδώσαμεν ἀπὸ τὸ μοναστήριόν μας, τὰ ὁποῖα εἶναι ²⁸ ἡ σιαγὸν τοῦ Ἁγίου Διονυσίου καὶ βοηθ[..... γ]ράφοντες ἄλλος παρρήσιαν, ἄλλος πρόθεσιν, ἄλλος σα²⁹ρανταλείτουργον, καθὼς προαιρεῖται καθ' ἑνας, ὀποῦ ἡμεῖς μὲν με τὴν [..... ἐ]λεημοσύνην σας ἠμπορέσωμεν νὰ τελειώσωμεν αὐτὸ τὸ ³⁰ ἔργον ὀποῦ εἰς δόξαν Θεοῦ, ἐπιχειρίσθημεν, καὶ νὰ τὸ ξεχρώσωμεν ἀπὸ τὸ πολὺ χρέος ὀποῦ ἔχει, ἐσεῖς δὲ πάλιν ὄχι μοναχὰ τὸν ἅγιον ³¹ Διονύσιον θέλετε ἔχει βοηθὸν εἰς κάθε ἔργον σας, καὶ νὰ σᾶς φυλάττῃ καὶ ἐσᾶς ἀπὸ τὴν πανοῦκλαν καὶ ὅσοι ἔχετε ζῶα, ἀπὸ κάθε ³² ἀσθένειαν, ἀμὴ κ[αὶ ἐ]μᾶς μᾶς ὑποχρεώνητε, [καὶ κοντὰ] ὀποῦ θέλομεν γράψῃ τὰ ὀνοματὰ σας διὰ νὰ τὰ μνημονεύομεν παρρήσιᾶ μετὰ ³³ τῶν κτητόρων, [θ]έλομεν παρακαλεῖ τὸν Θεὸν πάντοτε ἡμέραν καὶ νύκτα, ὀποῦ με τὴν παρακάλεσιν τοῦ ἁγίου Διονυσίου, νὰ σᾶς ³⁴ χαρίξῃ ὑγείαν καὶ νὰ σᾶς τὰ ἀνταποδίδῃ ἑκατονταπλάσιονα καὶ ἐδῶ καὶ εἰς τὴν βασιλείαν τῶν οὐρανῶν.

αωλέ Δεκεμβρίου θ

³⁵ Ὁ τῆς σταυροπηγιακῆς μονῆς τοῦ Ἁγίου Διονυσίου τοῦ ἐν Ὀλύμπου καὶ θαυματουργοῦ καθηγούμενος ³⁶ Μεθόδιος, καὶ οἱ σὺν ἐμοὶ ἐν ³⁷ Χριστῷ ἀδελφοὶ καὶ πατέρες.

στιχ.4 lege: Ὀλύμπω ||12. μεγαλυτέραν. ||16. ὅλες οἱ μολυβένιες. ||28. σιαγών. ||35. Ὀλύμπω

ΣΧΟΛΙΑ

στιχ. 8. Ματθ. 5, 7.

στίχ. 23 Ο ἱερομόναχος Θεόδουλος μας εἶναι γνωστός καὶ ἀπὸ ἐπιγραφές που σώζονται σε δυο λειψανοθήκες που βρίσκονται στο σκευοφυλάκιο τῆς Μονῆς. Ἡ μια περιέχει τμῆμα χεριοῦ τοῦ ἁγίου Διονυσίου καὶ τὴν ἐπιγραφή: 1836 Θεοδοῦλου ἱερομ., καὶ ἡ ἄλλη: 1842 Μαῖου 26 κτήμα Θεοδοῦλου ἱερ. Ὀλιμπίτου.

στιχ. 36 Πρόκειται γὰρ τὸν ηγούμενο Μεθόδιο Πιτσιάβα ἀπὸ τὸ Λιτόχωρο³².

έλεημονητικὸν καὶ
σπλαχνικὸν χρυσόβουλον

1692
Ιουνίου 13

Περίληψη: Οι αυτοκράτορες Πέτρος και Ιωάννης παρέχουν άδεια στους μοναχούς της Μονής της Αγίας Τριάδος να επισκέπτονται τη γη της Ρωσίας ανά επταετία για να συλλέγουν ελεημοσύνη.

Μετάρραση: Α.Μ.Ο.Δ³³. και Α.Μ.Θ. φάκ. Δ' ζ. (πιθανόν το αντίγραφο που βρίσκεται στο Αρχείο τη Μητροπόλεως Θεσσαλονίκης χρησιμοποιήθηκε για τη δημοσίευση του από τον Γεννάδιο).

Έκδοση: Γεννάδιος, Η Ιερά, σ. 559-560, 593.

Βιβλιογραφία: Παπαδόπουλος, Νέα Βιβλία, σ. 722-723.

† Ὁ πρῶην ἐλέω Θεοῦ ἀρχιεπίσκοπος Κωνσταντινουπόλεως Κύριλλος ἐπιβεβαιοῖ ὅτι .σόν ἐστι.

℞ Τῷ τοῦ Θεοῦ ἐλέει Ἡμεῖς οἱ ἐκλαμπρόταροι καὶ κραταιότατοι μεγάλοι αὐθένται βασιλεῖς, καὶ μεγάλοι ἄρχοντες Ἰωάννης Ἀλεξίου, Πέτρος Ἀλεξίου, ℞ ἀπάσης τῆς μεγάλης, καὶ μικρᾶς τε καὶ ἄσπρης Ῥωσίας αὐτοκράτορες τῆς Μοσκοβίας, τοῦ Κιέβου, τῆς Βλαδημερίας, τοῦ Νοβγορόδου, βασιλεῖς τῆς Καζανίας, βασιλεῖς τῆς Ἀστραχανίας, βασιλεῖς τῆς Συμπηρίας, αὐθένται τῆς Πεσκοβίας, καὶ μεγάλοι ἄρχοντες τοῦ Σμολένσκου, τῆς ℞ ...ερίας, τῆς Γιουργορίας, τῆς Περμίας, τῆς Βιαθίας, τῆς Βουλγαρίας, καὶ ἐτέρων, αὐθένται καὶ μεγάλοι ἄρχοντες τοῦ Νοβγορόδου, τῆς Νηζοβικῆς γῆς Τζερνιγόβου, Ρεζανίας, Ροστοβίας, Γιαροσλαβίας, Μπελοοζερίας, Οὔδορίας, Ἐμπουρίας, Κονδινίας, καὶ παντὸς τοῦ βορείου ℞ μέρους ἐξουσιασταὶ καὶ αὐθένται τῆς Ἐβερικῆς γῆς .. τῶν Καρταλικῶν καὶ Γραζονικῶν βασιλέων καὶ τῆς Καρπαδινακῆς γῆς τῶν Τζερναλίκων καὶ ℞ Γορικῶν ἀρχόντων, καὶ ἐτέρων πολλῶν αὐθεντῶν καὶ γαιῶν ἀνατολικῶν, καὶ δυτικῶν, καὶ βορεινῶν, ἐκ πατρικῶν καὶ παπικῶν, καὶ κληρονόμοι ℞ καὶ αὐθένται, καὶ ἐξουσιασταὶ.

Ἡ ἡμετέρα βασιλικὴ μεγαλειότης σπλαχνισθέντες τῷ ἐν τῇ τουρκικῇ γῇ τῆς θετταλικῆς ἐξουσίας, θεσσαλονικέων ℞¹⁰ ἐπαρχίας μοναστήριον τῆς παναγίας καὶ ζωαρχικῆς Τριάδος τὸν ἀρχιμανδρίτην Δανιὴλ μετὰ τῶν ἀδελφῶν, καὶ τῶν ἐμπροσθεν μετ' αὐτοῦ γενομένων ἀρ℞¹¹ιμανδριτῶν, ὅσοι δὴ ἐν τῷ αὐτῷ μοναστηρίῳ ἔσονται, ὥρισαν αὐτοῖς δοθῆναι ἐτοῦτο τὸ ἡμῶν τῆς βασιλικῆς μεγαλειότητος ἐλεημονητικὸν καὶ ℞¹² σπλαχνικὸν γράμμα· καθ' ὅτι ἀνέφερεν ἡμῖν τοῖς μεγάλοις αὐθέντες ὁ αὐτὸς ἀρχιμανδρίτης Δανιὴλ μετὰ τῶν ἀδελφῶν, ὅτι τὸ αὐτῶν μο℞¹³ναστήριον τῆς ἀγίας Τριάδος κτισμένον ἀπὸ εὐσεβεῖς βασιλεῖς τῶν Ῥωμαίων καὶ πατριάρχας. Τὰ νῦν δὲ ἐκ τῆς δυναστείας τῆς ἐκεῖσε ἐξουσίας ἐν με℞¹⁴γάλη στενοχωρία καὶ στερίσει εὐρισκόμενον, καὶ εἰς τὸ ἔρχεσθαι αὐτοὺς πρὸς ἡμᾶς τοὺς μεγάλους αὐθέντας περὶ ἐλεημοσύνης, καὶ περὶ ἐτέρων μονα℞¹⁵στηριακῶν ἔργων· καὶ περὶ τούτου εἰς τὸ ἐκείνων αὐτῶν μοναστήριον τὸ ἡμέτερον τοῖς μεγάλοις αὐθένταις χρυσόβουλον οὐκ ἦν δεδομένον. Σπλαχνισθέντες ℞¹⁶ ἡμεῖς οἱ μεγάλοι αὐθένται τὸν αὐτὸν ἀρχιμανδρίτην Δανιὴλ μετὰ τῶν ἀδελφῶν, ὥρισαμεν εἰς τὸ ἐκείνων αὐτῶν μοναστήριον δοθῆναι τὸ τῆς ℞¹⁷ ἡμῶν βασιλικῆς μεγαλειότητος ἐλεημονητικὸν καὶ σπλαχνικὸν γράμμα, εἰς τὸ

³³ Στη Μονή υπάρχει ακόμη έντυπο έγγραφο γραμμένο σε σλαβική γλώσσα. Έχει διαστάσεις 500X370 χιλ. και είναι κολλημένο επάνω σε ύφασμα.

αὐτοὺς ἔρχεσθαι καθ' ὅτ. ἦν τοῦ θελήματος αὐτῶν. Καὶ ἡμεῖς ¹⁸ οἱ ἐκλαμπρότατοι καὶ κραταιότατοι μεγάλοι αὐθένται, βασιλεῖς καὶ μεγάλοι ἄρχοντες Ἰωάννης Ἀλεξίου. Πέτρος Ἀλεξίου ἀπάσης τῆς μεγάλης καὶ μικρᾶς ¹⁹ καὶ ἄσπρης Ῥωσσίας αὐτοκράτορες. Ἡ ἡμετέρα βασιλικὴ μεγαλειότης, τῷ ἐν τῇ τούρκ.... γῆ τῆς Θετταλικῆς ἐξουσίας Θεσσαλονικέων ἐπαρχίας μονα²⁰στήριον τῆς ἁγίας καὶ ζωαρχικῆς Τριάδος τὸν ἀρχιμανδρίτην Δανιὴλ μετὰ τῶν ἀδελφῶν καὶ ὅσοι μετ' αὐτὸν -τὸν Δανιὴλ ἕτεροι ἀρχιμανδρίται καὶ ἀδελφοὶ ἐν ²¹ ἐκείνῳ τῷ μοναστηρίῳ ἔσονται, σπλαχνισθέντες, ὤρισαν αὐτοῖς ἐξ ἐκείνου τοῦ μοναστηρίου, πρὸς ἡμῶν τῶν μεγάλων αὐθέντων, καὶ πρὸς τὴν ἡμῶν βασι²²λικὴν μεγαλειότητα περὶ ἐλεημοσύνης καὶ περὶ ἐτέρων μοναστηριακῶν ἔργων ἔρχεσθαι εἰς περίοδον ἐτῶν ἑπτὰ καὶ μετ' αὐτοῦ δύο ἄνθρωποι ²³ γέροντες, εἰς ἕτερος εἰς εἰς διακονίαν· καὶ ἐκείνου τοῦ μοναστηρίου ὁ ἀρχιμανδρίτης μεταυτὸ τὸ τῆς ἡμῶν βασιλικῆς μεγαλειότητος γράμμα εἰς τὴν ²⁴ ἡμῶν τῆς μεγάλης Ῥωσσίας αὐθεντίαν ὡσάν ἐλθῆ ἤτινα ἐξεκείνου μοναστηρίου εἰς τὸν εἰρημένον χρόνον πέμψωσι· καὶ τοῖς κατὰ πόλεων τῆς ἡμῶν ²⁵ βασιλικῆς μεγαλειότητος μεγιστᾶσι, καὶ ἐπάρχοις καὶ πᾶσι τοῖς προκρίτοις τοῦ λαοῦ, ἐξεκείνου τῆς ἁγίας Τριάδος μοναστηρίου ἀρχιμανδρίτην, καὶ σὺν αὐτῷ ²⁶ δύο γέροντας, καὶ ἕτερος εἰς διὰ διακονίαν, πρὸς ἡμῶν τῶν μεγάλων αὐθέντων πρὸς τὴν Μόσκβαν, καὶ ἐκ τῆς Μόσκβας ἀπολύειν., καὶ ἀγωγιάταις ²⁷ αὐτοῖς, καὶ τῶν καλαμπαληκίων αὐτῶν. ῥίξει διδόναι γιασακτζίδων μεταυτῶν ἕως τὴν Μόσκβαν πέμπειν ἐν πᾶσι καθὰ ἐτέρων μοναστηρίων ²⁸ τοιοῦτοι ἀρχιμανδρίται, κατὰ τῶν τῆς ἡμῶν βασιλικῆς μεγαλειότητος ἐλεημονητικὸν γραμμάτων ἀπολύονται,· καὶ καθὼς αὐτοὶ ἐλθουν εἰς τὰς τῆς ²⁹ ἡμῶν βασιλικῆς μεγαλειότητος τῆς μικρᾶς Ῥωσσίας πόλεις, καὶ τῆς ἡμῶν βασιλικῆς μεγαλειότητος ὑπὸ τῆς δοθείσης στρατιᾶς τοῦ ζαποροζίου τῶν δύο ³⁰ μερῶν τοῦ ποταμοῦ Δνέπρου τοῦ Γετμάνου Ἰωάννου τοῦ Στεφάνου Μαζέπου, καὶ τῶν χιλιαρχῶν, καὶ ἐτέρων ὀφφικάλων, ὅτινι εἰδέναι ἀπόκειται πρὸς ³¹ τὰς τῆς ἡμῶν βασιλικῆς μεγαλειότητος μικρᾶς Ῥωσσίας πόλεις ἀπολύειν τὸν αὐτὸν ἀρχιμανδρίτην μετὰ τῶν σὺν αὐτῷ ἄνευ ἀπάσης ἐπικρατήσεως ³² καὶ ἐμποδίου, καὶ τῶν κατὰ τῶν ἐκεῖσε π.ε.ων κριτῶν τοῖς πραγματευταῖς, καὶ χαζναταρέων βασιλικῶν, καὶ τῶν κατὰ ποταμῶν περατιστῶν, καὶ ἀπάντων ³³ τῶν τελωνῶν τῶν λιανομάτων αὐτῶν κειμέρκι καὶ περατικά καὶ γεφειριάτικα οὐ λαμβάνειν, καὶ ἀπολύειν αὐτοὺς ἄνευ ἐπικρατήσεως, καὶ εἴ τις ἐξ ³⁴ αὐτοῦς τι λάβῃ, ἢ ἐν τινι ἀδικήσῃ αὐτοὺς· διὰ τοῦτο ἐξ ἡμῶν τῶν μεγάλων αὐθέντων ἔξει τὴν παιδείαν. Καὶ αὐτῷ τῷ ἀρχιμανδρίτῃ καὶ τοῖς ³⁵ γέρουσι ἐκείνου τοῦ μοναστηρίου, εἰς τὴν ἡμῶν μοσκοβικὴν αὐθεντίαν, καὶ ἐκ τῆς ἡμῶν αὐθεντίας ἐτέρων μοναστηρίων γέροντες καὶ ὑπηρέται, ³⁶ καὶ πραγματευταὶ Ῥωμαῖοι μὲ φορτία, καὶ χωρὶς φορτία νὰ μὴν ἀπερνοῦν· ἵνα μὴ διὰ τοῦτο τὴν ἡμῶν αὐθεντικὴν ὀργὴν πρὸς ἑαυτοὺς ³⁷ ἐλκύσωσιν.

Ἐγράφη τὸ παρὸν ἡμέτερον τῶν μεγάλων αὐθέντων τῆς ἡμῶν βασιλικῆς μεγαλειότητος ἐλεημονητικὸν καὶ σπλαγγνικὸν χρυσόβουλον, ¹³⁸ εἰς τὴν ἡμετέραν βασιλεύουσαν μεγαλόπολιν Μόσκβαν. Ἐτ' ἀπὸ κτίσεως κόσμου ζς μηνὶ ἰουνίῳ ιγ' τῆς ἡμῶν αὐθεντεύσεως ἔτος ια'

Ἐν τῇ τυπογραφίᾳ εἰς ἰ βιβλίον 32 γεγραμμένον ἰουνίου ιγ' ἔτει ζς'

Τῶν ἐκλαμπροτάτων, καὶ κραταιοτάτων μεγάλων ἰ αὐθέντων τῆς βασιλικῆς μεγαλειότητος, ἐν τῇ ἰ αὐθεντικῇ Ποσολικῇ αὐλῇ. Διάκ(ος) Ἀλέξιος υἱὸς Νικῆτα.

Τοῦ πρωτοτύπου βασιλικοῦ χρυσοβούλου.

ΣΧΟΛΙΑ

Για τα ελεημονητικά γράμματα ρώσων αυτοκρατόρων βλ. Μαρίας Νυσταζοπούλου, Τέσσερα άγνωστα Ρωσικά έγγραφα υπέρ της εν τη Μήλω Μονής της Θεοτόκου (1656-1705), *Σύμμεικτα*, 1 (1966) 231-256.

στιχ. 10 Ο Αρχιμανδρίτης Δανιήλ ήταν ηγούμενος της Μονής ή ταξιδιώτης που επισκέπτονταν τη Ρωσία για ζητείες. 15

στιχ. 12 Μνημονεύονται ως κτίτορες της Μονής ευσεβείς βασιλείς των Ρωμαίων και πατριάρχες προφανώς για να εξυψώσει την αξία της Μονής για την οποία προορίζονται τα προνόμια. Ίσως όμως ο συντάκτης του γράμματος θέλει μ' αυτόν τον τρόπο να δείξει την αυτοκρατορία της Ρωσίας ως συνεχιστή της ρωμαϊκής αυτοκρατορίας και φυσική προστάτη των ορθόδοξων λαών.

στιχ. 22 *εις περίοδον έπτά έτών*. ανά επταετία οι πατέρες επισκέπτονταν την Ρωσία για συλλογή ελεημοσύνης. Τελευταία επίσκεψη πρέπει να έγινε το 1797³⁴.

στιχ. 32 Η επίσκεψη των πατέρων της Μονής στη Ρωσία γινόταν ατελώς. Οι μοναχοί απαλλάσσονται από κάθε είδους περατικά και γεφυριάτικα.

στιχ. 38 Η χρονολογία υπολογίζεται από κτίσεως κόσμου ζς 7006-5508 = 1692. Το έγγραφο εκδόθηκε είκοσι χρόνια μετά τον πρώτο Ρωσοτουρκικό πόλεμο και σαφώς εκφράζει τις προσπάθειες των Ρώσων και ειδικά του Μεγάλου Πέτρου να διεισδύσουν στο Ελλαδικό χώρο.

Σχετικά με τη μετάφραση του εγγράφου ο Χρυσόστομος Παπαδόπουλος παρατηρεί ότι είναι αδόκιμος και καθιστά το κείμενο ακατάληπτο σε όσους δε γνωρίζουν τη ρωσική³⁵.

³⁴ Παπαδόπουλος, Νέα βιβλία, σ. 722.

³⁵ Παπαδόπουλος, Νέα βιβλία, σ. 722.

ΕΠΙΛΟΓΟΣ

Η Μονή της Αγίας Τριάδος ή του Οσίου Διονυσίου κτίστηκε στα μέσα του δεκάτου έκτου αιώνα, από τον Άγ. Διονύσιο στον Όλυμπο της Πιερίας. Το Μοναστήρι αναδείχθηκε σε σημαντικό πνευματικό και εθνικό κέντρο στα χρόνια της Τουρκοκρατίας. Εκτός από τον Άγιο, που με το πολύπλευρο έργο του έδωσε δυναμικά το παρόν στον αγώνα για την αφύπνιση του γένους, στη Μονή έζησαν λόγιοι μοναχοί, γραφείς χειρογράφων, ενώ η παράδοση θέλει και τη λειτουργία σχολείου.

Από την ίδρυσή του, το Μοναστήρι απολάμβανε σταυροπηγιακά προνόμια και το σύστημα διοίκησής του υπήρξε, από την εποχή του Οσίου Διονυσίου ως και τις μέρες μας, το κοινοβιακό.

Το έτος 1752 αποτελεί σταθμό για την ιστορία της Μονής. Μεγάλη πυρκαγιά την κατέστρεψε ολοκληρωτικά. Τότε εξαφανίστηκαν και όλα σχεδόν τα τεκμήρια που θα μας πληροφορούσαν για την παλαιότερη ιστορία της.

Η συμμετοχή της Μονής στις περιπέτειες του γένους πληρώθηκε με αεπάλληλες καταστροφές. Σύμφωνα με το συναξάρι του Αγίου, ο κτίτορας κατηγορήθηκε από την πρώτη του εγκατάσταση στον Όλυμπο ότι περιέθαλπε τους κλέφτες. Ο ηγούμενός της Μεθόδιος Παλιούρας και έξι μοναχοί, απαγχονίστηκαν στη Λάρισα κατά την Ελληνική Επανάσταση. Κατεδαφίστηκε από τους Τούρκους το 1828, με αποτέλεσμα την καταστροφή του καθολικού και του πλούσιου εσωτερικού του διάκοσμου. Κατά την επανάσταση του επισκόπου Κίτρου Νικολάου (1878) και τον ατυχή για την Ελλάδα πόλεμο του 1897, πρόσφερε καταφύγιο στους κατοίκους του Λιτοχώρου. Τέλος, ανατινάχθηκε από τα στρατεύματα των NAZI τον Απρίλιο του 1943.

Πιστεύουμε ότι με την παρούσα εργασία συμβάλουμε ουσιαστικά στη μελέτη της ιστορίας της Μονής και της περιοχής του Ολύμπου γιατί:

-Επιχειρούμε να συνθέσουμε ολοκληρωμένη ιστορία της Μονής σε όλες τις φάσεις της από τον 16ο αι. μέχρι την καταστροφή του 1943.

-Για τη σύνθεση της παρούσας εργασίας μελετήσαμε αρχειακό υλικό το οποίο βρίσκεται έντος και εκτός Μονής (Ε.Β.Ε., Γ.Α.Κ., Α.Μ.Θ.). Μεγάλο μέρος από το υλικό αυτό είναι αδημοσίευτο.

-Τα έγγραφα που έχουν ήδη εκδοθεί τα μεταγράφουμε από το πρωτότυπο, τα περιγράφουμε διπλωματικώς και παραθέτουμε σύντομα ιστορικά και πραγματολογικά σχόλια.

-Αξιοποιούμε τη δυσπρόσιτη αλλά πολύτιμη περιηγητική βιβλιογραφία.

-Προσεγγίζουμε τους χώρους της Μονής από άποψη ιστορική. Οι πληροφορίες που δίνουμε ελπίζουμε να βοηθήσουν το δύσκολο έργο της αποκατάστασης των χώρων της κατεστραμμένης πια Μονής.

-Καταρτίζουμε τον πληρέστερο κατάλογο ηγούμενων, αξιοποιώντας κάθε είδους πηγή αλλά και τη σχετική βιβλιογραφία.

-Ασχολούμαστε με την πνευματική κίνηση στη Μονή.

Δεν ήταν δυνατό, όπως είναι φυσικό, να επεκταθούμε σε όλα τα ζητήματα που αφορούν τη Μονή και τη ζωή της ιδιαίτερα από τα μέσα του περασμένου αιώνα που οι πληροφορίες μας πυκνώνουν. Παρουσιάζοντας όμως και μόνον τις ευρισκόμενες σήμερα στη Μονή πηγές, θεωρούμε ότι προσφέρουμε υπηρεσίες σε ερευνητές που ενδεχομένως αποφασίσουν να προσεγγίσουν την ιστορία της Μονής από άλλη άποψη (τοπική ιστορία, οικονομική ιστορία, θεσμοί κατά την Τουρκοκρατία κ.λ.π.). Πιστεύουμε ότι θα έχει επιτύχει το σκοπό της η παρούσα εργασία, αν αποτελέσει αφετηρία για εις βάθος μελέτη των επί μέρους θεμάτων που διαπραγματεύεται.

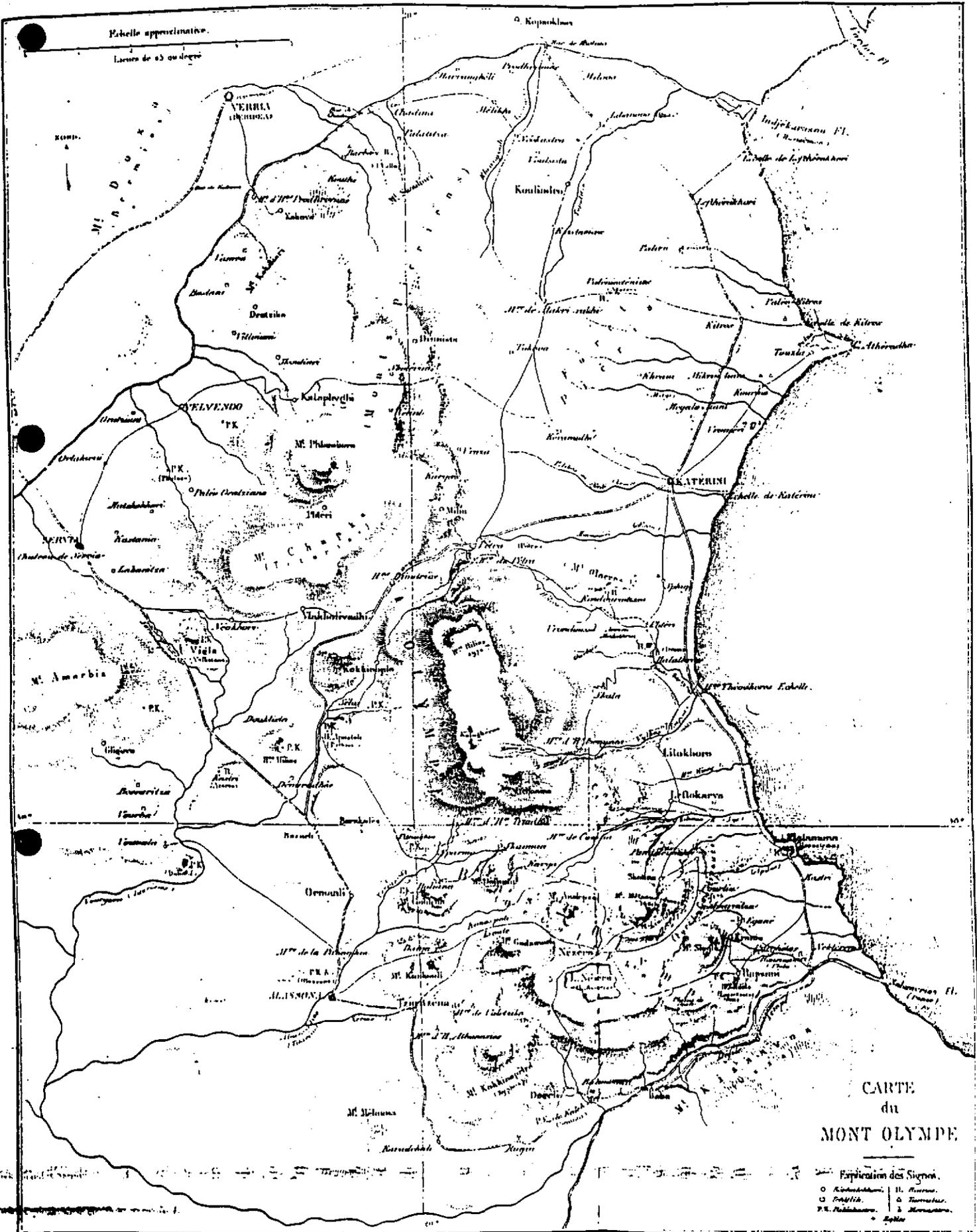
ΠΙΝΑΚΕΣ

OLYMPIE

Planches I

Echelle approximative.
Lignes de 10 au degré

CARTE
du
MONT OLYMPE

Explication des Signes.

○	Katastriches	□	Stations
○	Castles	△	Monasteries
PK	Post-Offices	△	Epitaphs

